

عُلُومُ الْقُرْآنِ

پُیُنْتُو

علامہ شمس الحق افغانی رحمۃ اللہ علیہ

مُتْرَجِم

مولانا سیف الحنان حقانی

تاج کتب خانہ محلہ جنکی پینور
قصہ خوانی فون ۲۱۳۳۵۲

علوم القرآن (پُنتو)

علامہ شمس الحق افغانی رحمہ اللہ

مترجم

مولانا سیف الحنان

ناشر

ناج کتب خانہ ۰ محلہ جنکی قصہ خوافی پینور

فون نمبر :- ۲۱۴۴۵۴

NO: 21
C: 22

ب

صفحہ	عنوان	شمار
۲۹	اولہ شبہ	۲۰
۳۱	دوئیمہ شبہ	۲۱
۳۲	درئیہ شبہ	۲۲
۳۲	شورمہ شبہ	۲۳
۳۳	یئمہ شبہ	۲۴
۳۳	شپر مہ شبہ	۲۵
۳۳	اومہ شبہ	۲۶
۳۸	اشمہ شبہ	۲۷
۳۹	نیشہ شبہ	۲۸
۴۰	لسمہ شبہ	۲۹
۴۴	یولسمہ شبہ	۳۰
۴۴	د فیضی تفسیر کے نقط	۳۱
۴۴	د مسیلمہ توکرے	۳۲
۴۵	ابن الراوندی ز ندیق یهودی	۳۳
۴۶	د متنبی توکرے	۳۳
۴۶	د اعجاز القرآن پوہہ	۳۵
۴۶	مشاہدات اد معنویات	۳۶
۴۹	قانونی اعجاز	۳۷
۵۱	تاشیری اعجاز	۳۸
۵۲	دیوبند پہ نظر کنی د قرآن تاثیر	۳۹
۵۵	اعجازی تاثیر	۴۰
۵۶	د قرآن اعجازی تاثیر پہ شخصیت رسول اللہ صلعم	۴۱

صفحہ	عنوان	شمار
۱	پیش لفظ	۱
۲	د وحی اور قرآن ضرورت	۲
۵	د قرآن د ضرورت د دلیل عقلی	۳
۸	دلیل قانونی	۴
۱۱	د دلیل عذائی	۵
۱۳	دلیل دوائی	۶
۱۶	دلیل نوری	۷
۱۷	دلیل حقیقی	۸
۱۸	دلیل اتبائی	۹
۲۰	دلیل نفسیاتی	۱۰
۲۱	دلیل تخلیقی	۱۱
۲۲	دلیل توحشی	۱۲
۲۳	د قرآن صدقات اد اعجاز	۱۳
۲۵	د معجزہ اد اعجاز تشریح	۱۴
۲۵	عادیات	۱۵
۲۶	عجائبات	۱۶
۲۶	مشترک خصوصیات	۱۷
۲۷	معجزات	۱۸
۲۷	قرآن معجزہ، بلاغی دلیل	۱۹

ج

شماره	عنوان	صفحه
۹۰	در بیم فضل و تفسیر او و تاویل او و دعه دوار و در متعلقا تو بیان	۹۰
۹۲	د تفسیر او و مطالبه بود قرآن دیو هه آداب او شرائط .	۹۲
۹۲	علم اللحن یا علی اللسان	۹۲
۹۳	علم السنه	۹۳
۹۵	علم الاثار	۹۵
۹۶	علم قواعد الالهیات	۹۶
۹۸	علم الموهبت	۹۸
۱۰۰	د تفسیر بالرائی تحقیق	۱۰۰
۱۰۱	د شیخ ازاله و صوتیه و باطنیه و تفسیریه منیر کین فرق .	۱۰۱
۱۰۳	د تفسیر بالرائی قسموته	۱۰۳
۱۰۵	اقتسار تفسیر	۱۰۵
۱۱۳	د شیخ ازاله	۱۱۳
۱۱۳	د وحی لغوی دره قسمه: فطری، ابداعی	۱۱۳
۱۱۵	عرفانی	۱۱۵
۱۱۵	شرعی وحی	۱۱۵
۱۱۶	وحی د نبوت	۱۱۶
۱۱۶	د قرآن نزول	۱۱۶
۱۱۹	نزول اوله	۱۱۹
۱۱۹	در بیم نزول	۱۱۹
۱۲۰	در بیم نزول	۱۲۰
۱۲۱	جهلائیل علیه السلام قرآنی الفاظ خشکه حاصل کربل	۱۲۱
۱۲۲	د قرآن نازل مشوی الفاظ	۱۲۲

شماره	عنوان	صفحه
۳۳	په بجنئی کین خولده	۵۶
۳۳	در وند و له ادیبته	۵۶
۳۳	د قرآن شخصی قلبی تا ثیر	۵۸
۳۵	تا ثیر نبالی	۵۸
۳۶	د قرآن سیاسی اعجاز	۵۹
۳۶	غذائی اعجاز	۶۳
۳۸	د روح آسانی غذا	۶۳
۳۹	د روحانی ژوند معیار	۶۵
۵۰	د غذائی معیار	۶۵
۵۱	د روح مرکب او ژوند	۶۵
۵۲	قرآن ربانی غذا ده	۶۶
۵۳	دلیل نظامی	۶۶
۵۳	در بیم اصول د انسان نور و انسانا نوسره تعلق .	۶۶
۵۵	در بیم اصول د انسان دکائیات عالم سره تعلق	۶۸
۵۶	خلوریم اصول د انسان د ژوند مقصد	۶۸
۵۶	پنجم اصول د انسانی ژوند آخری منزل	۶۸
۵۸	شمولی اعجاز	۶۸
۵۹	غیبی اعجاز	۸۲
۶۰	اعتدالی اعجاز	۸۶
۶۱	تالیفی اعجاز	۸۶
۶۲	اعتدالی اعجاز	۸۸
۶۳	ملکی اعجاز	۸۹

شماره	عنوان	صفحه
۱۰۸	د اودا حزن و حکمت	۱۵۳
۱۰۹	د تحریف په پاره کې د ابن عباس روایتونه	۱۵۸
۱۱۰	شعبه او د قرآن تحریف	۱۶۰
۱۱۱	د بائبل تحریف	۱۶۱
۱۱۲	انجیل متی، مرقس، لوقا	۱۶۲
۱۱۳	انجیل یوحنا، تثلیث، ختنه او د جنابت غسل	۱۶۳
۱۱۳	د الوهیت تصور او بائبل	۱۶۳
۱۱۵	بائبل او د نبوت تصور	۱۶۴
۱۱۶	بائبل او د عملونو مبدلې	۱۶۴
۱۱۷	د مکی او مدنی سورتونو متعلق اصطلاحات	۱۶۶
۱۱۸	د قرآن د سورتونو شمیر	۱۶۹
۱۱۹	د قرآن د آیتونو، کلمو، نقطو او حرفونو شمیر	۱۷۰
۱۲۰	د مختلفو سورتونو مختلف نومونه	۱۷۰
۱۲۱	د قرآن مهیات	۱۷۲
۱۲۲	د نوي کوربه رنزاګین د باری تعالی ثبوت	۱۷۳
۱۲۳	د باری تعالی د اثبات دلائل	۱۷۴
۱۲۳	د باری تعالی ثبوت په سلفي دلائلو	۱۷۹
۱۲۵	د باری تعالی د ثبوت کلامي او فلسفي دلیلو	۱۸۱
۱۲۶	د وجود د باری تعالی او قرآن مجید	۱۸۸
۱۲۷	د باری تعالی توحید	۱۹۱
۱۲۸	د شرک مذمت	۱۹۳

شماره	عنوان	صفحه
۸۶	د قرآن سنت او حدیث قدسی بیلګون	۱۲۳
۸۷	د وحی د نازلیدو قسمونه	۱۲۳
۸۸	د قرآن جمع کول او د هغه سندون	۱۲۵
۸۹	د ویم، دریم او څلورم مخک	۱۲۷
۹۰	پنځم او شپږم مخک	۱۲۸
۹۱	د قرآن یادول او صحابه کرام	۱۲۹
۹۲	د قرآن کرم تحریری حفاظت	۱۳۲
۹۳	صدیقی جمع	۱۳۳
۹۴	د صدیقی جمع دستور	۱۳۵
۹۵	عثمانی جمع	۱۳۶
۹۶	د عثمانی جمع دستور	۱۳۷
۹۷	د قرآن آیتونه او سورتونه	۱۳۸
۹۸	مصحف مدنی / مکی	۱۳۰
۹۹	شامی، بصری، یبسی او بحرینی مصحف	۱۳۱
۱۰۰	کوفی مصحف	۱۳۲
۱۰۱	د سورة اَعْنَى آیت	۱۳۳
۱۰۲	د حضرت عائشې حدیث	۱۳۵
۱۰۳	په عامه ضابطه د ابن مسعود روایت	۱۳۶
۱۰۴	د قرآن اختلاف او اوده احواف	۱۳۸
۱۰۵	اوده قرآنونه - صحابه قاریان	۱۳۹
۱۰۶	اوده قرآنونه	۱۵۰
۱۰۷	اخترن سجد	۱۵۳

صفحہ	عنوان	شمار
۲۵۱	پہ تہا سخی حجازات کتب د جرم علم نہ روی	۲۵۱
۲۵۳	د جہانی معاد رو میہ دلیل	۲۵۲
۲۵۴	د ویم دلیل	۲۵۳
۲۵۵	دریم دلیل	۲۵۴
۲۵۶	خلورم او پنجم دلیل	۲۵۵
۲۵۷	شپرم دلیل	۲۵۶
۲۵۸	اوم دلیل	۲۵۷
۲۵۹	اتم او نهم دلیل	۲۵۸
۲۶۰	یولم او دولسم دلیل	۲۵۹
۲۶۱	د قیامت کیفیت	۲۶۰
۲۶۲	عالی مرض موت یا د قیامت نخبے	۲۶۱
۲۶۳	د شیلیاتی د قیامت پوکل	۲۶۲
۲۶۴	د پوکلو حکمت	۲۶۳
۲۶۵	د محشر ز مکہ	۲۶۴
۲۶۶	د مومن خوراک حبانک	۲۶۵
۲۶۷	بیان د حوض کوثر	۲۶۶
۲۶۸	عمل نامے	۲۶۷
۲۶۹	د قیامت دورھے گواہی	۲۶۸
۲۷۰	د عملو نو تول	۲۶۹
۲۷۱	د اعمالو د تول. میزان او د موزون لہجہ بیان	۲۷۰
۲۷۲	د عملو نو تولو تکے بہ شوک دی؟	۲۷۱
۲۷۳	د عملو نو تولو حکمت	۲۷۲

صفحہ	عنوان	شمار
۱۹۳	نبوت	۱۲۹
۱۹۵	د نبوت خصوصیتونہ	۱۳۰
۱۹۸	پہ معجزے، کرامت او سحر کن بیوتون	۱۳۱
۱۹۹	د نبوت حقیقت	۱۳۲
۲۰۸	خاتم نبوت	۱۳۳
۲۱۰	قرآن او ختم نبوت	۱۳۳
۲۱۳	د خاتم النبیین لفظا او د عر نو لغت	۱۳۵
۲۱۴	د خاتم النبیین لفظا او مفسرین کلام	۱۳۶
۲۲۳	میشاقی دلیل	۱۳۷
۲۲۵	د بحث عمومی دلیل، تبلی دلیل۔	۱۳۸
۲۲۶	وعدی دلیل	۱۳۹
۲۲۷	حدیث او ختم نبوت	۱۴۰
۲۲۹	ختم نبوت او اجماع امت	۱۴۱
۲۳۰	ختم نبوت او درایت	۱۴۲
۲۳۱	د مرزائی و سوسو جواب	۱۴۳
۲۳۸	ختم نبوت د علامہ اقبال پہ نظر کن	۱۴۴
۲۴۱	قیامت، معاد او حجازات د اعمالو او د قیامت نومونہ	۱۴۵
۲۴۲	د معاد او قیامت نقلی نبوت	۱۴۶
۲۴۳	د معاد پہ پارہ کن مذہبونہ	۱۴۷
۲۴۸	د حجازات درے شکله	۱۴۸
۲۵۰	د تناسخ و رد	۱۴۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیش لفظ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَحْدًا لَا شَرِيكَ لَهُ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی مَنْ لَا نَبِيَّ بَعْدَہٗ
احقر نے خلونینتو کالونہ ہم زیانہ مودہ قرآن کریم پہ خدمت کن
مصروف پاتے شوے دے، ما خپل توفیق مطابین دزر او نو تفاسیر و
اونور دہنہ کتا بونو مطالعہ کولہ دکومونہ چہ د قرآن فہمی پہ بازہ
کینے مدد ا غنہ شو، او کومر معارف چہ د اللہ د جائنہ پہ نر را و را و
کیدل ہنہ بتول ہم پہ خپل خپل وخت د درین قرآن شریف پہ شکل
کینے پیش کول :-

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ :- دہ احقر دے در سونوہ قدیم او جدید دوا
طبقتہ د ا میدانہ زیانہ فائدہ امر سیدہ ، د دوستانو اصرا
دو، چہ خہ تفسیر ا لیکر، لیکن ما دامناسب ا کنر لہ، چہ د تفسیر
پہ خائے د قرآنی علومو پہ مختلفو شعبو کتا بونو ا لیکم چہ پہ
مختصر وخت کن ناظرین ہنہ ا لوسے شی، او د لیز جسامت پہ وجہ
مالی توفیقہ حضرات ہم د ہنہ نہ مستفید شی، لیکن تالیف کینے دے
خیال ا ساتھ شو۔

۱) چہ د مطالب قرآن پہ تعین کینے د سلفو طریقہ نہ وی
پربینو دے شوے، او د بیان شوو معارف او حقائقو بہ شان ہاوی
چہ د سلفو تائید کوی نہ چہ د ہنہ مخریف :-

۲) دوئمہ دا چہ د ادور، د عقلیت او فلسفیت دے، د دے وجے نہ
مقاصد شرعیہ تقلید د عقل او فلسفہ پہ رنگ کینے بیان شی، چہ د
مغرب زدہ طبقہ د ہدایت سامان ہم ا شی :-

۳) دریمہ :- دا چہ د مقاصدو پہ تعبیرا تو کینے د اصطلاحی

شہیر	عنوان	صفحا
۱۶۳	د غوریزا و ناغوریز پینڈل	۲۸۵
۱۶۳	د تول مقام، د پل صراط تبریدل او نور	۲۸۶
۱۶۵	د صراط حقیقت	۲۸۸
۱۶۶	د صراط ادنوی حکمت	۲۸۹
۱۶۷	د نور اسباب	۲۹۱
۱۶۸	پہ کومر وجہ د صراط پورے وقل اسامیری	۲۹۱
۱۶۹	جنت او دوزخ	۲۹۲
۱۸۰	د جنت او دوزخ د وجود دلائل	۲۹۳
۱۸۱	د آدم علیہ السلام د کبر، د وخالے	۲۹۵
۱۸۲	د آدم علیہ السلام پہ راکوز لو کین حکمتونہ	۲۹۷
۱۸۳	د جنت د ژوند حقیقت	۳۰۲
۱۸۳	د آخرت د ژوند اجمالی نقشہ	۳۰۳
۱۸۵	د عیسیٰ علیہ السلام راکوزیدل	۳۰۴
۱۸۶	د مسیح علیہ السلام ژوند	۳۰۶
۱۸۷	ختم نبوت او د عیسیٰ نزول	۳۲۷
۱۸۸	د ذوالقرنین دیند متعلق د کفارود عذاب ہمیشولے	۳۳۲
۱۸۹	تتمہ	۳۳۶

تعبیرات کروی، اور آیات تَرْدِ هغه تعبیرات استعمال شی چہ جدید مذاق مطابق وی، احقر دیرزیات مصروف دے، ددے وجے دے ضرورتہ بسط او تفصیل نہ مِر دہہ اکرے، او یہ مطلب خیر اختصار ماکتفا اکرے، کہ چرے دموجودہ دور د مصنفینو پیا طرز م کتاب لیکے نو ددے نہ خو چند آیات غت کتاب جو پیدے شود کتاب ترتیب پیا دے دول دے:-

۱) ضرورة القرآن، یعنی دنوع انسانی دیارہ دوحی الہی او دقرآن یہ ضرورت عقلی او فلسفی دلائل:-

۲) صداقة القرآن، یعنی یہ دے خبرہ عقل دلائل او دستشرفین یورپ تر دیدچہ قرآن دانہ دجانبہ دے، او معین دے:-

۳) تنزیل قرآن او دہغه تدوین، د نزول قرآن او جمع قرآن تحقیق:-

۴) محفوظیة القرآن، دقرآن د محفوظیت دلائل او دستشرفینو شبہا تو تر دید:-

۵) مہمات القرآن، یعنی دقرآن دا ہبو مقاماً تو حل دہی حکمتونہ اورازونہ او د شبہا تو انزال:-

۶) احکام القرآن، یعنی دقرآن فقہی احکام او دہی حکمت او د موجودہ دور د شبہا تو جوایونہ:-

۷) تعبیرات القرآن، یعنی دقرآنی تعبیراتو حقیقی حل پیا دے عرض چہ صحیح مطالب قرآنی معلومہ شی او د جدید خیالوا اہل قلمو خامیا نے واضح شی:-

۸) رومی پنٹہ بابونہ پد کتابی شکل کینے شائع کومہ چہ دہی نومبہ علوم القرآن وی، د عاکوم چہ اللہ تعالیٰ ددے خدمت د

تکمیل توفیق ماتہ را کری، پہ خپل درکالا کینے د قبول او منظور کری، او داخرت د نجات ذریعہ د کری، او صبر و اجاب سید، عبدالرشید شاہ مہتمم صدر اسہ فاروقیہ بہاولپور دیارہ د اللہ جل جلالہ، دا کتاب د سعادت باعث جو پکری، او دہغه دینی محبت او مجاہدانہ کوششونہ، د اللہ تعالیٰ ددے کتاب د اشاعت سبب جو پکری:-

احقر:- شمس الحق افغانی عفا اللہ عنہ:-

دوحی او دقرآن ضرورت

د انسان د سعادت او شقاوت د معلومولو لپاره د انسان عقل یو خود دے و چې کافی نه دے، چه د عقلی معلوماً یو بنیاد هغه شجره او مشاهدات دی په کومو چه د سانسې اصولو مطابق پوره عنت او ژور غوراو فکر شوے وی، او د سعادت او شقاوت د معلومولو بنیاد د عقائدو، اخلاقو او اعمالو د خصوصیاتو پیژندل دی، او د مشاهداتو او د محسوساتو د اثره نه دارنگ بهردی چه په هغه باندے د تجربے او مشاهدے په ذریعہ هیخ قسم غور نشی کیدے او نه د هغه د پاره شہر به گاه شته دے.

(۲) دویم د دے و چې چه عقلی فیصلو کینے د و هم دخل وی، او د دے کله دغه فیصله اکثر غلط اشی.

(۳) دریم د دے و چې چه عقلونه مختلف دی، د صحیح عقل پوړیونه کم او د فاسد عقل پوړیونه په دے امور کینے زیات دی.

(۴) خلورم د دے و چې چه د عقل فیصله عموماً په جذا با تو بنا وی، نو حکم د اکثر غلط وی هر دغه وجه دة چه دا قوا پر عالم د عقلونو فیصله د معرفت الہی، د نبوت د حقیقت معلومولو، د عملونو د جزاگانو، د امور آخرت او د صحیح او غلط عملونو په بار کینے یو بل سره متضاد دی یو قوم بشرک صحیح گنری، او بل تثلیث، بل خدا پرستی، او بل مخلوق پرستی، یو قوم د غوا خوبنه خوړل کنا گنری، او خوځکے نه خوړل، خوځکے خوړل بڼه گنری خوځکے نه خوړل، د چا د عبادت کولو او د رضائے الہی موندلو لپاره طریقہ دہ او د چابلہ، د چا د نبوت نصرت یو دے، او د چابل، خوځکے دا عملو جزا او سزا د جنت او دوزخ په

شکل کینے مینی، خوځکے د روحانی درد او راحت په شکل کینے او خوځکے د تناسخ په شکل کینے مینی، د احوال په پوړیو روحانی امور کینے دے، دے نه؛ و اخصه شوکے چه په مذکور امور کینے عقل کافی نه دے، اُس موبن؛ هغه دلائل عقلی پیش کوو کومونه به چه د معلومو پری چه د دے امور د پیژندلو د پاره د خالق کائنات وحی، د هغه کلام یا پوړیونو کونکي د قرآن ضرورت دے، او د دے د پاره چه د انسانی سعادت او شقاوت د معلومولو د یقیني فیصله مقرر اشی، چه په هغه کینے د شک نییے هیخ گنجائش پاتے نشی، هغه دلائل په دے ډول دی.

د قرآن د ضرورت دلیل بقائی

(۱) رُوحی دلیل بقائی دے، د هرانسان فطری خواست دے چه هغه ته د دائمی بقا او ژوند حاصل وی، حکم چه د انسان د ټولو نعمتونو ترون ژوند سره دے که چرے ژوندانه وی، نو ټول نعمتونه مثلاً، مال، و جا، اقتدار، خوړل، آغوستل، او بڼه دا ټول بیکاره دی، د دے؛ فطری جذا بے دلیل دادے چه د هرانسان د ژوند په بقا باندے خوځکے د شمن که چرے حمله گنری، نو هغه به د ذات او بقا سره د محبت په وجه د مدافعت کوشش کوی او د ژوند او بقا محفوظ ساتلو د پاره به زور لگوی، د ارنک کچرے په انسان د د نفع بیماری حمله وی چه د هغه حیات او بقا ته تر خطرہ پینہ شی نو هغه به دارو د ملوغت مال لگوی، او د ژوند د بقا کوشش کوی دے نه معلوم پری چه بقا سره د محبت جذا بے فطری دلا، اُس دے ختمیدونکي د نیا اوفان جهان کینے هیخ یوانسان ته د فطری مقصد حاصل نه دے نو کچرے د ژوند په یو

دور کینے ہر انسان تہہ دوام حیات اور استمرار بقا کا مقصد حاصل نہ وی نودلتہ بہ دا وی شیہی چہ انسان دیونا ممکن خیر فطری خواہش اکر، چہ دعلرفنسیا لو د مخ، صمیم نہ دے، حکمہ چہ ناممکنات فطری خواہش نہ شی کیدے، او نہ بہ یونا ممکن مقصد بانندی بتول انسانان متفق کیدے شی داخبرہ ناممکنہ دہ چہ دہکہ پہ دہکہ کیہ بخہ شی پم بتولے نری کینے دا سے یوروخ کس بہ ہم پینن بہ شی چہ دہہہ ہواہش وی چہ دہکہ بہ دوو کینے بخہ وی دا خوشونا ممکن عقلی داسر نلک ناممکن عادی ہم فطرہ دہ بتولوا انسانانو مطلوب نشی کیدے، دیوانسانان بہ فطرت کینے ہمدانہ دی پراتہ چہ ہفہ، و بتول عمر و خوراک خلائک او د ساہ اغستونہ بے نیازہ شی دے نہ دامعلومہ شوہ، چہ ناممکن عقلی او فطری دواہہ دہ بتولوا انسانانو فطری مطلوب نشی جوہیدے، نودوام حیات چہ دہ بتولوا انسانانو فطری دہ بتولوا انسانانو فطری مطلوب دے، ہچرے ناممکن نہ دے بلکہ ممکن الحصول دے، اس دواہہ بقا د پارہ بہ دے نری دعالم تغیرات کینے دا سے اشیاء موجوددی چہ کچرے د زرخرا بید و نکی اوستا کید و نکی بل خیر سرہ اگولے شی نوخہ نرمانے پورے ہفہ تہ بقا حاصلہ شی مثلاً یوتازہ مہی رجب، بانندے، چہ مالکہ امبرے شی او اوج کرے شی نوخہ مودے پورے خوباقی ساتلے شی، پہ چین کن دیومر: سری کالبوت د شہدو پہ د ک بکس کینے پہ ایسنودوخہ مودے دیار، ک باقی ساتلے شی، د مصر پہ آثار قدیمہ کینے دا سے منرہ پیا موندے سرہ دا چہ پہ ہفہ بانندے د لیکلے شوی تاریخ نہ دامعلومہ شوہ چہ دا د پنجوز و کالونہ دیو مسالے رمی) پہ ذریعہ محفوظ دہ، ہرکلیہ چہ پہ دے عالم تغیر کینے د بقا زیا تلو دایے سامان موجود دے

نوابدی اولاً فانی اشیاء و کینے دا سے مسالہ بہ نہ وی چہ د ہفہ ترون دانسان روح سرہ اوشی او بہ دے وجہ ہفہ تہ دوام بقا و استمرار حیات حاصل شی، ابندی اولاً زوال خیزونہ د اللہ تعالیٰ ذات او د ہفہ صفات دی، چہ انسان سرگاہ ہفہ پہ لکید و انسان تہ دوام حیات او استمرار بقا حاصلیدے شی او دا د اول صفت الہی صرف دا اللہ کلام او دہفہ وحی کیدے شی، پہ دے وجہ اللہ تعالیٰ خیل کلام پہ پیغمبرا نو علیہم السلام نازل کر، چہ انسان تہ ہفہ دانسی حیات او بقا حاصل شی کوم چہ، دانسان فطری مطلوب دے، کلام الہی پہ دنیا کینے نازل شوے دے، نودلتہ دہ ولے انسان تہ ہمیشہ ژوند ا نہ بخینلو؟ دا اعتراض یو خوبہ دے وجہ نامعقول دے چہ د نیا پخلہ دار فناء دہ او پہ دے کینے بتول مؤثرات د فنا ہم موجود دی، او ہمیشہ ژوند او بقا د پارہ د دا سے محفوظ جہان ضرورت دے چہ پہ ہفہ کینے مؤثرات د فنا ہم موجود نہ وی، (۷) دویم پہ دے وجہ چہ دے د نیا د تنگی د کبلہ د بتولوا انسانانو استوکن دلتہ ناممکن و، د دینہ معلومہ داشوہ چہ د ہیستہ بقا غوندے د فطری جذبے د تکمیل د پارہ د کلام الہی او وحی زبانی ضرورت دے، یوا اعتراض دا کولے شی چہ پہ آخرت کینے بہ د کلام الہی عالمینوتہ کہ ہرے د جنت پہ صورت کینے ہمیشہ ژوند حاصل وی، نو د کلام الہی مکتوبو نگاہ ہم ددو زخ پہ صورت کینے ہمیشہ ژوند حاصل وی تو جو جواب دے، چہ ددو زخیا نو ژوند د مرگ نہ ہم بذر دے، ۱۱) دویم جواب دادے، چہ کلام الہی ابندی دے نوخکہ د دے اثر ہم د ابندی دے چہ دا انسان ژوند ابندی جوہ وی خواہ ہفہ صحت جنت دی او کہ کفایت ددو زخ دی مکرر ابندی ژوند اوہ سر دی

یوسرہ دارام او بل سرہ دکلیف نو دوام خو پہ دوا ہو کئے دے جزی صرف
 دستعدا داوہ عمل دے، جنیا نو کلام الہی سرہ دایمان او منلو
 جد بے لاندے ترون لرو او دوزخیا نور سرہ دکفرا و انکار دے جد بے لاندے
 نو فرق صرف دے نوعیت شرواگر چہ دوام حیات دواہ دی، دے مشال
 دا بے دے چہ نمرشے سپینوی دوی او جاموسوہ کونر تعلق یوشان دے
 مگر دوی خرمس پر تور بیزی او دے جامورنگ پر سپینیزی نو دا فرق صرف
 دستعدا دے، ہم دغہ حال دکفرا و ایمان دے لکھ خنگہ چہ قرآن

واضح کہے دے :-

وَنَزَّلْنَا مِنَ الْقُرْآنِ مَاءً مَّهِينًا وَوَجَّهْنَا لِيُسْمِعُوا دُورًا
 وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَرْيَدُ الظَّالِمِينَ
 إِلَّا خَسَارًا : سورة بنی اسرائیل آیت ۱۰۶ : پیدا کولو دے پارا نازل کرے دے، لیکن
 دکفرا دے معاندان نو ظلم پہ وجہ قرآن دے ہنوی دے پارا دکفرا سامان
 جوہ شی :-

دلیل قانونی

- ۲) دویم دلیل قانونی دے، دانسان پہ فطرت کئے دے تو تونہ موجودی
- ۱) یوتوت شہویہ دنزوعیہ، چہ ہفہ دتدات دے عطا دے چہ پہ
 ہف انسان دے خیلو مفاد دے پارا جد و جہد کوی :
- ۲) دویم قوت غضبیہ دے چہ پہ ہف انسان دے قوتونو مقابلہ مندا
 کوی چہ کور دمذکور فوائد پہ حصول کئے دے سرہ مزاحمت کوی
 دانسانی فوائد و کلیات، خوریل - ٹینل، اغوستل، اسٹونگہ او دے بلوغ نہ
 پس منکوحہ دے داہول دانسان مجرب جسمانی مقاصد دی، دے نورس
 معوی او روحانی مقاصد دی، دین او کتبہ داہول او دانسان دے

مقاصد دی چہ پہ دے کئے ورتہ خہ ہم مانع، حائل یا مزاحم راجی نو دے
 دے مقابلہ کوی دے یولو انسانی جناب جگرو بنیا دہم دا خیزونہ دی ،
 فطرت دا غواپی چہ دے دے او مقاصد و حفاظت دے پارا دے عوادلانہ
 دے قانون ضرورت دے، چہ پر انصاف قائم شی، او جگہ
 ختم شی، اس دا قانون دے چاوی دے خداوند تعالیٰ کہ دانسان دے
 دے چہ دے قسمہ قانون جوہ دے لکے دے پارا دے خلور و صفا تو ضرورت
 دے علم محیط (۲) رحمت کاملہ (۳) قدرت نامہ (۴) غیر جانبداری :
 علم محیط خو خنگہ ضروری دے، چہ دانسانی حقوق دے ہراخ علم و لری
 او دانسانی فوائد او حقوق سرہ تری دانسان نو دے ہولوا دوا دے
 دے، چہ آخرت باندا دے دے دکفرا و نظری چہ دغہ عادلانہ فیصلہ دانسانی
 دے ہولومنز لولو کئے دے سترہ وی، او دھر ضروری دے چہ دغہ
 فیصلہ دے دانسان دے پارا دے نتا کھو پہ لحاظ ہم دے سترہ وی خواہ ہف
 نتا کھو انفرادی وی، او کہ اجتماعی ظاہری وی، او کہ باطنی دے وی مثلاً
 کجریے انسان دے سود دے جواز او دے نایا لواطت یا لٹر ضاد جواز قانون جوہ کوی
 نو دے کئے خود کھوشما شخصی آزادی لحاظ سائے شوے دے، لیکن دے ہولو
 کئے دے پارا معاشرے دے اجتماعی ضرور لحاظ نہ دے سائے شوے دے سود
 نتیجہ پہ حرص کئے اضافہ او دانسانی ہمدردی فقدان دے، او خرا او
 لواطت سرہ دصحت جسمانی او دے عملی قوتونو دے کمزوری ہوندا دے، ضرورت
 نظر انداز کوی یشوی دی، او پہ دے کئے ہمدارنگ پہ قبرا و آخرت کئے دے
 عذاب خیال ہم نہ دے سائے شوے :-

دے رحمت کاملہ پتہ وجہ ضرورت دے، چہ دے عادلانہ قانون جوہ
 پہ موقعہ خہ قسم غفلت انشی، او پہ قانون کئے ہمدار دے اجزا شامل
 کوی چہ ہفہ دانصاف خلاف دی :-

قدرت کا ماہر ہے وجہ ضروری ہے کہ وہ دجا زور دلائیے انصافاً انگری یا مجرم نہ
 یہ سزا و کیوں کہ زوری ظاہراً انگری غیر جانبداری ہے وجہ ضروری ہے کہ
 چہ ذہم قوم، ہم وطن ہر رنگ اور ذہم زبان خہ طرف داری انگری
 اور رنگ پر قانون سازی کیے دے قسمہ خلق و خیال ساتلوپ، غرض
 بل قسم خلیفوت نقصان ورنگری، لکہ خٹکہ چہ یورپین خلق واسے کوی
 داخلور صفتوںہ چہ عادلانہ قانون جوہر ولوہ پارہ ضروری وی
 صرف دخداوند تعالیٰ بہ ذات کے موجود دی نہ کہ ہفہ پہ رنگ دچا
 علم محیط شتہ اونہ دچا رحمت،

اللہ اشرکم بعبادہ من الائم بولیدھا، ترجمہ: - کہ اللہ پاک رحمت پہ
 خیر بندگانو دوسرہ زیات ہے، چہ دوسرہ پہ خیل اولاد دوسرہ نہ وی
 نہ دھفہ پہ رنگ دچا قدرت شتہ چہ دچا زور پرا چلیزی، او پہ
 قانون جوہر ولو کے دھفہ رعایت انگری یا مجرم نہ پہ سزا و کو لکے د
 چاہے او تیریزی، صرف دخداوند تعالیٰ ذات غیر جانبدار حکمہ کیہے شی
 چہ ہفہ پہ قوم او وطن کیے چا سہ شریک نہ دے چہ دھفوی لحاظ انگری
 نہ چا سہ پہ رنگ اوڑ بہ کیے شریک دے، بلکہ ہفہ خودا سے ذات
 دے چہ کم یلید و کم یولد، اولیس کثلہ شی دے، ترجمہ: - نہ ہفہ نہ
 خوک پیہادی اونہ ہفہ کہ چا پیدا دے، اونہ دھفہ پہ شان خوک
 کیہے شی،

لہ دے وجہ انسان فطری حق، یعنی عادلانہ قانون صرف کہ اللہ تعالیٰ
 ذات سرہ خاص دے، ع
 سروری زبیا فقط انسان ہے ہنسا کو ہے، حکم ان ہے اک و ہی باقی بتان انگری
 برداری (حکمرانی) صرف دے ہے مثله ذات حق دے، ہم دے یوانصہ حکمران دے،
 نورینولہ آڈر بتان دی،

ان الحکم الا للہ:۔ سورہ یوسف: قانون جوہر کل صرف کہ اللہ تعالیٰ
 آیتہ ۲۹

دے قسمہ قانون خداوندی، وحی الہی او حکام ربانی نوم قرآن دے
 پہ دے وجہ دقرآن ضرورت کہ انسان دپارہ ثابت شو، بھر کیف انسانی
 حقوق سورہ تولى قانون خداوندی نہ بغیر دیوانسانی قانون حکمرانی بہ
 دچاہیت حکمرانی بیلشی،

انحکم الیٰ جہلیۃ یبعون طومن: ترجمہ، ولے خلق و انسان چاہلانہ
 احسن من اللہ حکماً لفقیر یؤتیون: قانون غوری اہمہ حقیقت بانہ ہے
 سورہ مائدہ آیتہ ۴۹: یقین لکونکی قوم دپارہ کہ اللہ تعالیٰ نہ
 سیوا ذبل چا قانون دیرینہ دے ۹

عبر حق چون نامی و امر شور زور بتان قاہر شور
 زیر گردون قاہری از امری است آمری از ماسوی اللہ کافر است لاقبال
 اللہ نہ بغیر چہ خوک قانون سازی، پہ نور ظلم سرہ پہ عاجزانو غالب شی، دایمان
 لانہ دے خوغلبہ صرف دیو حکمران (اللہ) دے، کہ اللہ تعالیٰ نہ بغیر بل حکمران
 کافر ہے:۔

د ضرورت قرآن دلیل غذائی

۱۳ دلیل غذائی۔ انسان دجسم او روح نہ مرکب رجوبی دے او بیابہ دے
 دواہر و کینے روح اعلا او شرف دے او کدان دھفہ پہ لب ادا تے
 او خسیس دے ہم داوجہ دے چہ دجسم نہ روح ارحی نویدان بیکارہ
 تی، دروح دا قسمہ برتری دوسرہ واضعہ او بدیہی دے چہ حیوانات او
 جمادات ہم دے نہ خبر داری مثلاً یوڑوندے سرے چہ روح بکینے
 وی او خوردے پہ یوحا ککے اودہ پروت دی نوہیغ خیز پر حملہ نہ کوی

نہ یکن چینی کیری، ناکارغان او تپوسان ددہ خوبنہ شوکوی نہ زمکہ
 ددہ بدن خوری اونہ هوا ونوردے بدیویہ کولے شی، لیکن ہم ددے
 انسان بدن نہ چہ خہ وخت روح اوشی، نوجہادات او حیوانات بتول
 پہ دہ حملہ کوی باوجود دے چہ دمرگ نہ وہا اندا دے دے پہ کایا تہ کینے
 حاکم وونہ چہ محکوم۔
 وَتَخَرَّكَ لَكُمْ مَافِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ، ترجمہ: او اللہ تعالیٰ دے لے او دے
 سورۃ الحجاثیہ، آیۃ عتق: یا سماءونوبتول خیزونہ ستا سوسین کریدے
 بیانے زمکہ ہر دغہ جسیر خوری، شمرے بدیویہ کیری چینی ہم ورتہ
 پہ پوزہ او خزلہ کینے نورو شی او کارغان او تپوسان ہم تریے خوبنہ شوکوی
 دا بتول خیزونہ چہ ورتہ د انسان نہ مغلوب ووددہ دہ دمرگ نہ
 پس بہ دہ خکہ غالب شول چہ دوی الہام الہی پہ ذریعہ ددے خبرے
 نہ واقف وی چہ پہ انسان کینے قوت او غلبے باعث دہعہ روح دے
 دا روح دہ برتری دلیل دے، ہرکلیہ چہ بدن کمنرا وروح بربر دے
 اکثر غذا آ پارہ قہدت انتظام کینے دے، دانسان دخوراک دپارہ
 دغذائے انہ ہلہ جری پری، چہ ددے بتول جہان وسیع کارخانہ پہ
 دے محنت اگری، مزرکہ او بونے د مزرکہ نہ را ا شوکوی، ہوا شردنازا
 اساقی، ستوری تھنے د نشوونما جدمت اگری، ضررے دانے پنے کوی
 نرنسہ حدہ پورے چہ دانسانی بدن دپرورش دپارہ نمرد سمندرنہ
 بجانات او چت کیری دہنے نہ ورغ جورا شی، او دبازان پہ صورت کینے د
 اولو انتظام اشی، دا بتول انتظام دکمتر انسانی جزا جسیر دغذا دنگیل د
 پارہ دے حکمتیہ خداوندی تقاضا دے، چہ دہ برتر جزا روح دپرورش
 دپارہ قدرت ضرور انتظام کرکے دے، دا حوکیدے نہ شی چہ دکمتر جز
 لہ بدن دپرورش دپارہ خود دومرہ لویے انتظام وی اور دہ برتر جز

روح) دپارہ دہیخ انتظام نہ وی دہیخ مثال بہ بیاد انصوی چہ پہ اس
 سور، یورنیں دچامیلہ شی، نوکورد بہ داس دکیا وغیرہ مکمل انتظام
 اگری، او ددیس کخوراک خینا ک وغیرہ ہیخ انتظام اگری، نوحکیر
 مطلق کبدان (سور لئی) نہ خیات دروح دسائیس، دغذا انتظام کوی دے
 خکہ چہ دوارہ بہ خیلا فواضوادا کولکین دغذا محتاج دی بدن اور روح
 دوارہ پہ دے عالم تغیر کینے استوگنہ کوی او پہ خیل فرض پورہ کولو
 کینے دغذا محتاج دی، کہ دایینہ وی توتو توجوبہ اس دتو پورے بندے پہ ہج
 کریدے شی اونہ ہجہ سور دتورے تندے پہ وجہ داس وایس قابوکولے شی بلکہ کیدی شی
 درخ خولور مدوارہ ہم بتان زمینی دے ددے غذا ہم زمینی دہ گوروم اہتی دے اور دتورن
 دعالم بالا سرے دے لہذا اذکار غدا ہم خطیفہ اولو عام باہر ہجہ کار دہ
 او داغذا اوجی ربانی، کلام الہی یا قرآن دے، پہ دے کینے دغذا ایتہ دہ
 (میلان طبعی، اولشونما) خصوصیات موجود دی، کہ دہیخ غذا دا
 خصوصیات پہ دوجی او خوبنہ کینے نہ دے دول موجودی چہ ددے
 خولک نہ دانسان شوق کیری کانی او اہیخ خورا کھتہ فی شوق نہ
 کیری، چہ دا دوارہ اورا کیری او وے خوری دغہ رنگی پہ دوجی،
 خوبنہ کین دنشوونما رصلا حیت شتہ پہ کانی او اسپنہ کینے نشتہ
 بلکہ دہلاکت خطر دہ، قرآن دروح غذا لے روحانی خکہ دے چہ
 پہ دے کینے دا دوارہ خصوصیات موجود دی، میلان پہ دے دول دے
 چہ قرآن دیر لولہ کتاب دے او بیاد اجنبی ژ بہ دعرنی کینے ہم دے
 لیکن سرگدے خلق ددے تلاوت دیکوی دا یاد وی حفظ کوی او ددے
 یاد ساتلوقہ ہارہ ورونہ او تکرار ورتہ مکر پورے کوی، دوقت او محنت
 داتربانی ددے خبرے دلیل دے چہ پہ قرآنی غذا ایت کینے روحانی
 کشش موجود دے خکہ چہ دا دروح غذا دہ، کچھ دے غذا اے

جسمانی نہ وی نوہ جس مرگ لاشری دے۔ ہمدارنگ روحانی
 غذا چہ نہ وی نوہ روح اصلی (حقیقی) مرگ یقینی دے،
 غذائے قرآنی نہ حیات حقیقی پیدا کیدل پہ دے آیت کینے ذکر دی
 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ - ترجمہ: اے مومنو! تاسود اللہ
 وَاللَّهِ سَوِيٌّ أَذًا دَعَاكُمْ لِمَا خُبِيكُمْ - اور رسول خبرہ منیٰ حکمہ چہ تاسو
 سورہ انفال، د کوخ آیت ۲۳: ہفہ قرآن طرف تہ بلی کوم کینے
 چہ ستا سو حقیقی ژوند دے۔
 وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ - ترجمہ: اعلان اگری چہ قرآنی
 سورہ فاطر آیت ۱۷: غذا نہ محرومہ کہ خلق ہستی
 خلقوسر برابر نہ دی چاچہ قرآن غذا و روحانی نہ حقیقی شہوند بیاموند
 دے:

۴: دلیل دوائی

پہ دے عالم تغیر کینے کائنات پہ بدن اور روح دوائی و تغیرات راجی
 د بدن د پارہ د تغیر سبب مخالفہ آب و هوا، فاسدہ غذا، یا نا
 مناسب فعل اور حرکت کول یا خشہ ہلہ حادثہ وی ہمدارنگ د
 روح د پارہ د مرضونو اور تغیرات اسباب کندہ، فاسقانہ، موجدانہ
 مشرکانہ ماحول، خراب تعلیم، خراب تربیت، خراب قانون او
 خراب افعال اور حرکات دی، ددے دواہرہ قسمہ بیمار و د پارہ مناسب
 م اکثر یا حکیمتہ رجوع کیدے شی بدن او د ہفہ دار و درمل
 دواہرہ مادی خیزو نہ دی پہ دے وجہ انسان پہ خپلو تجربہ غور
 او فکر سرکہ د بدن مرضونہ معلومہ وی او د ہفہ د صحت د پارہ

د داصے دار و درمل او علاج تجویز ہمدارگری کوم چہ قدرت دلتہ
 پیدا کری دی، او یہ دے سلسلہ کینے پہ خپلو تجربہ او کوشش سرکہ
 دے د پارہ قانون ہم جوہر لے شی، لیکن روح انسانی د ہفہ
 صفات اور امراض بتول دانسانی تجربے د دائرے نہ بھری نہ لے
 د مرضونو خہ تشخیص کولے شی او نہ دے د پارہ خشہ دار و درمل
 تجویز کولے شی، روح پچیلہ امیر سرتی دے، او صرف عالم بالاسرہ
 تہ لے یوحقیقت دے لہذا ددے، علاج بہ ہم د عالم بالانہ کیدے
 شی، چہ یہ ہفہ د مرضونو ازالہ کیری زمین علی علاج (دار و درمل)
 پرے اثر نہ غور خوی حکمہ چہ روح زمینی نہ دے، د روحانی مرضونو
 علاج د بدن مرضونو د علاج نہ حکمہ دیرا ہم دے چہ د بدن مرض
 پہ وجہ انسان وقتی طور مرشی، مگر د روحانی مرض پہ وجہ کائنات
 دانی مرگ اور ہلاکت واقع کیری، ہم دواہرہ دہ چہ خالق کائنات
 د بدن د علاج انتظام انسان تجربہ سہارے دے لیکن روحانی
 علاج د پارہ د انبیاء علیہم السلام پہ ذریعہ لے پچیلہ انتظام اکبر
 چہ ہفہ وحی الہی او کلام ربانی بلے شی او د روحانی علاج د پارہ تجربہ
 او بے خطا نسخہ دے:

وَنَزَّلْنَا مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ - ترجمہ: موند قرآن نازل کر وچہ پہ
 وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ذِي اسْرَائِيلَ اٰیٰتِ - ہفہ کینے د روح علاج او د ہفہ د قوت
 بخشی سامان موجود دے او یقین لو کول د پارہ د اللہ رحمت دے،

پہ دے وخت کینے د روحانی امراض کوزالے او ددے د فیضان صحت
 د پارہ بل خشہ علاج یا نسخہ پہ کائنات کینے موجود نہ دہ خشہ چہ
 ذمہ کینا علیہ، پہ رونا کینے د قرآن نسخہ د تبولوا انبیاء علیہم السلام پہ تبولو
 روحانی نسخہ باندا مشتملہ دہ او پہ دے کین د ابدی روحانی صحت ابدی

اُصول موجود دی ہم داو جردہ چہ یورپ خود علیونو انبارون
اوستل اوڈ ہنے پہ وجہ د ترقی آسمان تہ اخل لیکن ددے روحانی
شفانہ د محرومیت پہ وجہ انسان شرافت نہ محروم دی تہ پہ دوی
کینے خد نیکی شتہ نہ خدائی ویرہ نہ انصاف، نہ اطمینان قلب اونہ امن
بلکہ دوی دگندہ او بیمار و خونو پہ وجہ دنیہ ہرہ و رخ جھنجھو پیری
اوپدے کینے د فواجشو، منکرا تو او د رینو تو یو دل سے یو سیلاب پہ چہ
دے چہ د ہنے د خمید و ہیخ قسم امید نشتہ کہ بولے دنیا د تباہی خطرہ
دہ خکے چہ خرابی و رخ پہ نیا تیدوی۔

ہ دلیل نوری

پہ دنیا کینے دوہ قسمہ خیزونہ دی، یو ہنہ چہ پہ سترگو لیدے کینے شی،
لکہ دزک نہ نرا آسمانہ بول خیزونہ، دویم ہنہ چہ پہ سترگو لیدے نہ
شی، میرن پہ عقل معلومیری لکہ ایمان، کفو طاعت، معصیت د
انسانی اعمالو حسن ارفع۔ د رومی قسمہ خیزونہ د پارہ قدرت دوا نوری
پیدا کری دی، یو داخلی نور او بل خارجی نور داخلی نور خود سترگو نور دے۔
چہ انسان کینے دنہ موجود دے، کہہ دچا سترگو رہنے کا وی او د داخلی نور
محرومہ وی، نو ہنہ پہ مارا پیری کینے فرق لشی کولے
دویم خارجی نور چہ انسان نہ بھر دے، مثلاً، مہر، بجلی، لالہین، دیوہ
وغیرہ کچرے دا خارجی نور نہ وی، اگرچہ کہ سترگو بینائی درست وی
بیہم ہنہ پہ نوری تیارہ کینے د مارا پیری فرق نشی کولے دوا نوری نور نہ
داخلی او خارجی چہ جمع وی نو ہلہ بہ علم او بیلتون حاصل وی۔

دارنگ دویم قسم خیزونہ پارہ ہم د اندرونی او بیرونی دوا نوری
قسمہ رنہ اکا نو ضرورت وی، اندرونی رنہ عقل او بیرونی رنہ آسمان دہ

دے دوا نوری ضرورت خکے دے چہ دایمان او کفر، د نیک او بد، د خیر
او د شریلتون اشی، ہنہ بیرونی رنہ د روحانی امور د پارہ کلام الہی
دے چہ لکہ د آسمانی رنہ راد نمرح پہ شان یو بلہ آسمانی رنہ راد،
وَاتَّبِعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ : اودوی د ہنے رنہ اتا بعداری کریدہ
سورہ اعراف آیت ۱۵۷ : کومہ چہ حضور سہ نازلہ شوبہ دہ

۴ : دلیل حسی

انسان د بدن او کج چھوہ دلا د بدن پہ وجہ ہنہ د جسمانی محبوبا تو
مثلاً د خوراک خبناک او د مکان خواہشمند دے یا دے محبوبا تو حاصل
د ذریعہ رمال دولت، خواہشمند دے، دے خیزونہ سہ ہم د انسان
محبت فطری دے، او خالق کائنات سہ محبت ہم فطری دے ہم دا وجہ دہ چہ
انسان پہ خیل قول تاریخ کینے د محبت الہی د تقاضا نہ خالی نہ دے پلے تروہ
دا بیلہ خبرہ دہ چہ کلہ ددے فطری تقاضے صحیح او درستت اظہار شریدے
لکہ د مومنینو او موحیدینو پہ شان یا غلط اظہار شوی دے، لکہ د بت پرستو
او مشرکینو پہ شان چہ ہغوی غیر اللہ د اللہ تعالیٰ مظهر اکترا او د ہنے
عبادت تے اکرو، ددے دوا نوری صحیح او غلط طریقواصل محرک ہم د فطری
جذبہ (محبت الہی) دی تر دے حدہ چہ دگروس او چین خلق چہ د خدا تے
نہ منکر دی ددے جذبہ نہ مجبور شول خکے چہ دا ختمولے نشی چنا نچہ ہغو
ددے فطری جذبہ د تسکین د پارہ د لین او ما و زے تنگ جسم او تصویر نہ
خائے پہ خائے نصب کول چہ د ہغوی تعظیم د عبادت پہ صورت کینے
جاری آسانلے شی، ما پہ خیل بل یو کتاب، کیونرم او اسلام کینے د کیونستو
دا خبرہ نقل کرے دہ چہ د خدا تے پہ خائے بل یو مصنوی خدا تے د خلق
د پارہ تجویز کول ضروری دی د پارہ چہ ددے فطری جذبہ تسکین پیر

اُشی، اودوی دا مقام خپلو ممتا زو مشرتا نو ته ورکړو. بھر صورت مُحبّت الہی و فطری جذبہ دے دے دپارہ ذیو مظهر ضرورت دے چه د خدای د خو بیے اونا خو بیے تابعداری اُکړو شے شی کوم اے چه خویشوی هغه اُکړو او کوم اے چه نا خویشوی هغه اُکړو. لکه څنگه چه د هر محبوب د محبت عامه تقاضا د اُس د خدای د خو بیے اونا خو بیے معلومول تر هغه نا ممکنه ده چه خدای اے پخپله د خپل کلام په ذریعہ نه وی خود دی ځکه چه دیو انسان خویشی اونا خویشی تر هغه نشی معلومیدے تر خو چه هغه پخپله د هغه اظہار نه وی کړے لکه څنگه چه یو کور به د میلہ د خو بیے د خوراک انتظام تر هغه نشی کولے تر خو چه میلہ هغه نه وی بیکاره کړی، د الله ذات خود دے نه هُم یریل: اوبالا دے. خو ځکه د هغه د محبت تکلیف دپارہ دا ضروری ده چه هغه موبین نه اُبنائی چه فلانی عیدے، اخلاق اعمال او اقوال د هغه خویشی دی او فلانی اے نا خویشی او د اسم خودی بغیر د کلام الہی نه نا ممکن دی دے دپارہ د وحی او کلام الہی ضرورت دے چه د هغه د خو بیے اونا خو بیے علم حاصل شی هغه کلام قرآن دے چه د هغه نه ضرورت د قرآن ثابت شو.

د دلیل اتباعی

په دنیا کيضا اتباع او تابعداری موجوده ده، اولاد د والدینو مشاگردان د استاذانو رعیت د حکومت ماتحت عملہ د خپلوا نسو اوا حسانتد احسان کوونکو تابعدار او فرما نبرداروی، دا صورتونه او د دے نه علاوه نور، بزک د تابعداری صورتونه فطری او معقول دی او د دے په وجه نظام تمدن قائم دے کچرے اولاد د والدینو تابعدار نه وی نو خاندانی ژوند به تباک شې، شاگرد د استاذ نا فرما نه وی نو نظام تعلیم به کپو شې، رعیت

د حکومت او ماتحت عملہ د انسرا نو تابعدار نه وی نو د حکومت انتظام به نس نشی، که زیر احسان د خپل محبت تابعدار نه وی نو دنیا به د احسان وجود هم ختم شې، په دے د نیا کي د هر څیز دپارہ علت او سبب موجود دی دغه رنگ دے من گورتا بعد او او فرما نبردارو ک پارہ هم د علت او سبب ضرورت دے، چه هغه دا احسان او اقتدار دے. په اولاد د والدینو، په شاگرد د استاذانو په زیر احسان د محبت احسان د فرما نبرداروی او اطاعت فطری سبب دے، او په رعیت د سکر په ماتحت عملہ د انسرا نو اقتدار د فرما نبرداروی فطری سبب دے د دے پنځو صورتونو نه علاوه نور د صورتونه د فرما نبرداروی هم شته مثلا، عاشق د معشوق اطاعت کوی او عوام د اهل علمو مثلا د امام ابوحنیفه امام بخاری رحمهما الله اویا د اهل معرفت مثلا د شیخ عید القادر چیلانی یا دنوروز برکات نورحمهم الله تعالی تابعداری هم کوی د دے دواړو صورتونو سبب حُسن دے هغه حُسن ظاهری وی لکه د معشوق حُسن د عاشق تپنازه یا هغه باطنی او معنوی وی، لکه د علمای دین او بزرگمان دین حُسن د عوام د پاره لهندا د دے ټولو اطاعتونو اسباب او علتونه صرف د دے د حکمت

۱ قدرت ۲ احسان ۳ حُسن

په انسان کي چه د د دے د زیر هم علت موجود، وی نو د هغه اطاعت کولے شی حالانکه داد انسانی ذاتی خویشی نندی بلکه د الله عطا او بخشش دے هر کله چه خداوند نماندے د دے د دے واپوس چشمه او جامع دے، او د ټول صفتونو د هغه ذاتی او قوی تر وی نو د هغه د دے اطاعت اُکړو شې فطرت غوازی چه د د ا بے ذات اطاعت د خا خفاوی طریقہ د د دے غه وی؟ هغه د د ا وی چه د هغه وحی او کلام د د پیغمبرانو علیهم السلام پر ذریعہ انسانانو ته را اُرسی چرک د دے لاس صحیح طور متعین شې، د دے وحی نوم

قرآن دے، چہ ہیشہ دہارہ محفوظ دے، لہذا ذنوع انسانی ک پارسہ
ذقرآن ضرورت ثابت شو

۸: دلیل نفسیاتی

انسان کہ چرے ذخیل نفس اور روح پہ آئینے نظر و اجوی نود کلام الہی
یا ذقرآن ضرورت پچیلہ ددہ ذرہ ذما غواو ذضمیر خاموش آواز دے
یوسلیم الفطرت انسان کہ ہنہ بہ صحرائے افریقہ کینے وی یوا آزا د
قبائلو پہ غرونو کینے ہرکلہ چہ ہنہ یو بدکار مثلاً زنا یا قتل ناحق
کوی نود ہنہ دماغ او ضمیر ددے جرم کولو نہ ضرورتاً شرکیہی او
ہنہ پہ خیل ضمیر کینے ددے، جرم دا ثریو تسمرو و نود والے نکدسا
او انقباض محسوسوی سرلا ددے چہ ہلتہ پہ دے فعل ددہ کونٹ کونٹ
ہیٹوٹ نہ وی نہ خرخو حکومت مورووی نہ خر عدالت یا پولیس او نہ پہ
دغہ خائے کینے خہ ضابطہ او قانون نافذ العمل وی بلکہ دا علاقہ
دہر قانون نہ آنا دہ وی، اس سوال دا پیدا کیری چہ پہ دے حالت
کینے ددے دروندانی، تکذرا، انقباض سبب خہ دے

کچرے دا او ٹیلے شی، چہ دہ جرم کپید سے قانونی مان کریدے نو داسزا
حک غلط دی چہ ہلتہ نہ قانون شتہ او نہ ذسزا او برہ شتہ بیا
دے تاثر وجہ خہ دہ ظاہرہ دکچہ دادہ ذضمیر ہنہ خاموش آواز
دے کوم نہ چہ دے ذامحسوسوی چہ ضرورہ خہ قانون مات کپیدے
کچرے ہلتہ انسانی قانون نشتہ نوبو حقیقی او الہی ضابطہ ذانسانی اعمالو
دہارہ ضرور موجودہ دکچہ پہ دے جرم ذغنا ضابطہ ما نہ شوے دہ
او ہنہ حقیقی او الہی قانون چہ دکوم نہ پہ خلاف کولو دے مجرم
پہ ضمیر کینے دا تاثر پیدا شوے دے ہمدانہ کلام الہی یا پر بلو تیکر کینے

قرآن دے، چہ دہنہ ذقرآن ضرورت پہ نفسیاتی تاثر ہر ثابت شو

۹: دلیل تخلیقی

عالم ریضہ اللہ نہ بغیر نور بقول مخلوق صرف ددو و خیزونو نوم دے
انسان او خادما انسان، عالم تخلیقی الہی او فعل خداوندی دے نو پہ دے
کینے بہ ضرور خہ حکمت وی، خکہ چہ حقیر انسان بلا فائدے یا بلا حکمت
ہنہ یو کار نہ کوی، نود ہنہ خالق بہ خنکہ بے فائدے او بے حکمت یو کار کوی
مشہورہ دکچہ فعل الحکیم لا یخلو عن الحکیم اس عقل دا ضروری گنری
چہ ذانسان یا ذخادیم انسان پہ پیدا کولو کین حکمت شتہ، ذخادم انسان
حکمت خود ایسے ظاہر دے چہ دعرش نہ تر فرشتہ پورے قول خیزونہ
ذانسان د فائدے، پرورش او خدمت دہارہ دی، ذمکہ معدنیات
نباتات، حیوانات، اور، ابر، ہوا، نمراو دہنہ گنری او سنا، ستوری و
غیرہ قول ذانسان پہ، خدمت کین مصرونہ دی، لکہ خنکہ چہ ذقرآن
کریم ارشاد دے۔

وَسَحَّرَ لَكُمْ مَافِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ مِنْ سُوْرَةٍ زَكَرْتُمْ فِيْهَا
پہ زمکہ کینے دی،

خالق کائنات زمکہ او آسمان ستا سو پہ خدمت او پہ فائدہ کینے پہ داعی زبرد
جبری ذمہ دارئی لگولی دی، چہ پہ ہنہ ذنگران مقررولو غنا ضرورت نشتہ
اونہ ذانسان پہ خدمت کینے ذسستی یا ذغفلت خہ ویرہ شتہ لہذا
دا واضحہ شوے چہ ذانسان نہ سوا بقول مخلوقات ذانسان ذخدمت او تربیت
دہارہ پیدا شوی دی، کچرے پہ دے کینے یو خیز ہم موجود نہ وی نوانسان

ژوندے نہ شو پائے کیدے دا ہم تابتہ شوه چه ددے اشیا و تخلیق مقصدا و حکمت دانسان ژوند قائم ساتل دی اُس ددے ورگو تی انسان د تخلیق حکمت خه ددے هرگله چه کارخانہ عالم دانسان دپاره پیداده نوخا ضروری خبره ده چه انسان د عالم دپاره نه ددے پینا د هغه دلیل دادے چه دا یتول عالم که نه وے نو انسان ژوندے نه شو پائے کیدے کچرے انسان نه وے نو عالم باقی پائے کیدے شو، خیرکه داده چه انسان اشرف المخلوقات ددے د هغه د تخلیق مقصد به هم اشرف وی لکه څنگه چه اُس د خرنه اشرف په ددے وجه ددے چه د هغه مقصد هم دخرنه اعلی ددے - خلاصه کلام داچه جهان انسان دپاره ددے اوانسان خالق جهان دپاره، هغه به دناشب خدا او د خلیفه خدا په حیثیت هغه کارکوی چه د هغه دا قائم حقیقی کومه منشاوی، په دغه منشا الهی به پخپله عامل وی او بل به پر - عامل کوی او ددے تا ویلے شی عبدیت او بندگی:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ، سورة النازعات آیت ۲۷: کائنات د عبدیت او بندگی دپاره ددے په ددے بندگی کینے د خداوند تعالی هغه فائده نشته اودانسان فائده کینے ددے ده چه هغه د خپل مقصد تخلیق تکمیل کړی نو د حیات ابدی د خوشحالونه به یضیاب شی، اُس مقصد تخلیق یا منشا الهی معلوم کولو دپاره ضروری ده چه پخپله خالق د هغه وضاحت کړی او هغه بغير د کلام الله او وحی الهی نه ناممکن ده نو ځکه د کلام الهی ضرورت ثابت شوچه هغه قرآن

۱۰: دلیل نرحمی

رحمت او شفقت خوری دده او کمال صفات دی رحمت نه خالی کیدل نشون

دده، چه د هغه نه، د الله ذات پاک ددے ددے وچه قرآن کینے خائے پخا د رحمت الهی ذکر و تجرید په نورو آسمانی کتابونو کینے هم اود عقل نقاضا هم دغه ده چه په خالق کائنات کینے درحم ضروری، دا عالم کائنات یوا کیند ده په ددے کینے رحمت الهی صاف ښکاسی، کائنات کینے صرف دده څیزونه ددے ۱) مرحوم، او منعم، په چاچه رحمت اوانعام وی هغه انسان ددے ۲) رحمت او نعمت، د آسانو نوازو ددے هغه یتول مخلوق چه د خداوند تعالی دا پرخه دانسان دپاره نعمت او د رحمت سامان ددے،

وَأَنْ تَعْبُدُوا نِعْمَةَ اللَّهِ الَّتِي لَا تُحْصَوْنَ بِهَا: کچرے تا سوره الله تعالی نعمتونه شمیرل اِنَ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَّاظِلٌ (ط) سورة: غواړی نو نه شی شمیرے بیشکه انسان ابراهیم آیت ۳۳: بے انصافه اونا شکره ددے - دالله تعلق د رحمت خدا حال ددے انسانی اعمال نه یتول خراب دی اونه یتول پنه دی، بلکه څه مضرا و تبا کُن دی اوڅه مفید او نفع مند دی، د دنیا یتول قومونه په ددے متفق دی چه انصاف پنه ددے و ظلم بد، لیکن اعمال ددے لطیف اشیا دی چه په انسانی غور فکر یا لیبارتړی د تجربه گاه کینے د هغه فائده نقصان نه شی معلومیددے دغه اعمال عام دی عقائد وی که اخلاق که عبادات که معاملات، کچرے په ددے اعمالو کینے دا الله تعالی هدایت همر نه وی اوانسان په تبا کُن او زهر اود عقائد او اعمالو کینے مبتلا شی، او خالق کائنات صرف تماشه کولے نو دا به دده دشان رحمت د خلاف وه لکه څنگه چه یوانسان ته دا علم وی چه په طعام کینے زهر کم دی بل بے خبره انسان ل خوری او ددے پیر غلے پاتے شی، نو دا به بے رحمی وی، دارنگ کچرے یو ژوند په گنده یا کوهی کینے خپه اگد هم او در پر یو وحی، خوبینا انسان کوری او پر چپ پلته شو نو دا به رحمی ده، نو د آ حکم الحاکمین او ارحم الراحمین شان خوبه انتها اچت ددے هغه کله دا بے کولے

شی چہ انسان خود پہ مہلک اوتباہ کن اعمال کو کئے مبتلاوی اودے دپیر
 چپ وی، حالانکہ انسان بے خبرہ دی اوددہ ذات پہ ہر شہ خبر دادے
 لوددہ درحمت تقاضا دے چہ کہ ہفہ کہجا نہ و دا سے ہدایت نامہ مرجوی
 چہ پہ ہفہ کئے کجات ید ہدایہ او مہلکو عقائد او اعمال کو تشریح اویلتو
 مژوی، ہمدغہ ہدایت نامہ کلام الہی یا قرآن دے چہ ددے انسان
 تہ ضرورت دے۔

دقرآن صداقت اور اعجاز

دقرآن دہر اعجاز یا ددہ دہ معجز کی د مطلب دادے چہ قرآن کلام الہی
 دے آسمانی اور تانی ہدایت دے، ددے علوم او معارف داللہ تعالیٰ کذات
 ولیرو عرفان دلامحدود و سرچشمہ ابدی قوانین دی دیوا انسان دہمدہ
 اونا قص فکر او دما غونچہ، ندہ دا د انسانی انکار او نظریاتو پشان
 دوکم خیال، جذبات او خواہش نفسانی نہ اثر اوتبدیلی قبول تو تصور تو
 مجموعہ دہ، دافطرت او حقیقت دے چہ کلہ نہ بدلیزی او نہ پہ ہفہ کئے د
 غلطی شہ گنجائش شہ نہ ددے پہ قوانین کئے دترمیر اوتبدیلی ضرورت
 شتہ او نہ دتولو کشری قومونہ حقو فوسرہ حری دعدل او انصاف
 دلوئے لارے نہ دآورید و احتمال ممکن دے، چہ دہفہ متعلق دقرآن
 کریم پچھلہ ترتیب وار دعوے دارنگ دہ :-

لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَدَقْرَانِ بِهِ مَطَالِبُ كَيْفَ وَرَسُو
 لَا مِنْ خَلْفِهِ طَنْزِيلٌ مِنْ حَيْكِرِ حَيْبٍ ۝ ۱ ۝ دہفہ باطل دتو تو ہفہ گنجائش نشتہ
 سورہ حم السجدا آیت ۱ ۝ :- ددہفہ ذات نازل کردہ کتاب دے
 چہ د حکمت او دانایی سرچشمہ دہ او پہ تلو وصفات کاملہ دوصرف دے
 لامبدل بکلیتہ دسورہ انعام آیت :- دہقرآن کئے دہفہ ترمیم اوتبدیلی گنجائش

وَقَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَقَرَّانِ هَدَايَاتٍ مَبْرُورَةٍ هَتِي
 عَدْلًا ط سوره انعام آیت ۱۱ :- انسان عدل کئے پورہ او مکمل دی
 اس یواھے دا خبرہ پاتے شوہ چہ یا درشتیا داللہ تعالیٰ کتاب دہا د انسانی
 ذہن دخورای نتیجہ دہ، کچرے اولہ خبرہ صحیح وی نو بیابہ ہر بوغیر
 الہی طاقت ددے پہ ورا ندے عاجز وی اودے کئے بہ ہفہ شک ہاتے نہ شی
 ... چو د کلام الہی ... ددے او کچرے دویمہ خبرہ صحیح شی نو بیابہ پہ
 دے کئے ہرور شک وی چہ د کلام الہی دے او کہ نہ، موبز بہ ورا ندے
 دائمانتور چہ قرآن معجزہ دہ او تلو انسانی طاقتونہ ددے بتول شہ
 چہ دیور تو ک جز حصہ جوتو دلونہ ہم پلتے دی، ہم داوجہ دہ چہ
 د کلام الہی او معجز دے او دا لکہ دنورو بیغمیر اوعلیہم السلام د معجزو
 پشان دیوخت دیار معجزہ نہ دہ بلکہ تل دیار لادہ چہ
 ددے جواب ددے منکرین ترقیامتہ ہم نشی ورکولے او دیور پی عیسائی
 جارح سبیل ددے خبرے نہ پورہ ر شینی کیدے شی لکہ چہ ہفہ لکی
 چہ دیوانسان قلم دقرآن پہ شان معجز کتاب ہفہرے نشی لیکر بلکہ د معجز
 دمرور دندی کولونہ ہم لویہ معجزہ دہ دتاریخ اسلام جلد ۳۲۴
 از عبد القیوم بندوی) دتولونہ اول مؤنذ دقرآن دہ اعجاز او معجزے کیدو
 تشریح کوو چہ پہ دے خبرہ پوهیدل آسان شی :-

د معجزے اور اعجاز تشریح

پہ دنیائے خومرہ خیزونہ چہ ظاہر بیوی دہفہ بتول ددے قسمہ دی
 ① عادیات ② عجایب ③ معجزات
 عادیات ہفہ خیزونہ دی دکومر چہ ترون ہفہ مادی اسبابوسرہ
 وی چہ عام خلق لے پیڑنی لکہ دغنمو کولونہ غم را کو کیدل اودہ لگا دکی

کولونہ دتجورے اُونہ را تو کیدل، دد اُوپہ استعمال مرض لری کیدل، دودئی خوراک سرہ لوزہ او اوبو خشلو سرہ تنہا متیدل د تجارت نگتہ موندل اوپہ سامان جنگ سرہ برے موندل دا امور عادیہ دی او د عامر واج م لابق دے نہ ذکر شوی نتیجہ حاصل

عجائبات

عجائبات ہفہ، بزونہ دی چہ د مادی اسبابو بہ نتیجہ کینے پیدا اکیزی، مگرد مخصوصا و ماہرینو نہ بغیر عام مخلوقہ ددے اسبابو او د ہفہ د پیدا اشو نتیجہ ہفہ علم نہ وی، مثلاً ساکنسی نوی مصنوعات دمشین پہ زور اُو رکا دے ز فلول الوتکہ اُو کول، سمنداری جہاز چکول، دیدیو سٹیشنونہ آوازونہ اوتقویرونہ خورول، میزائل، آہم ہم او ہائیدوجن ہم جو کول دا ہول پہ عجائبات تو کینے داخل دی، دارنلک سحری عملیات د مادی اسبابو اود مہارت پیدا وادی، لیکن ددے مخصوص مخلوقہ بغیر عام مخلوقہ دا اسباب اوپہ دے اسبابو اُو د انرہ نتیجہ معلومہ نہ وی نو خکہ ورتا دا خیزونہ عجیبہ۔ علومیری، بیا پہ عادیاتو او عجائباتو کینے یو خاصیت مشترک دے :-

مشترک خاصیت

ددے دواو قسموپہ دول نور خلقی ہم جو رولے شی فرق صرف دومرہ دے چہ پہ عادیاتو کینے د مہارت فن ضرورت نہ وی، شوک ہم چہ غفر اگری، نو غنر پیلے شی، لیکن عجائباتو کینے د مہارت فن ضرورت وی صرف یوماہر انسان د ہفہ ایجاد اگری اودو پہ نہ کونسی ماہران لے بیا جو رولے، لکہ خشک چہ امریکہ ایہم ہم او ہائیدیا روجن ہم جو رولے بیا چین ددے پہ دو لکیرو، دینہ ثابتہ شوہ چہ عجائبات ہم دا بے خیزونہ نہ دی چہ بل یوماہر انسان لے نہ شی کولے نو خکہ دے

عجائباتو تہ معجزہ نشی ویلے :-

معجزات

معجزات ہفہ دی چہ ریو خوپہ ہفہ قسمہ عامور عادیاتو خاصور عجائباتو مادی اسبابو بانڈے ادا نرہ ذری

بلکہ د ہفہ وجود د خالق کائنات یہ مخفی قوت او مشیت ادا نرہ وی اودا بغیر کہ بی علیہ السلام نہ بل ہتھوک نشی حاصل کولے مثلاً الوتکہ ہم الوئی، او د سلیمان علیہ السلام تحت ہم اوتلو لیکن اولہ معجزہ نہ دہ اودویمہ معجزہ دہ الوتکہ ہرانسان جو رولے اوالو کولے شی لیکن د سلیمان علیہ السلام تحت صرف پہ مشیت الہی اوتلو چہ دا قول نہ خو چا ورا بندے اکرے شونہ اُس شوک کولے شی او نہ ہا اُنڈہ شوک اکرے شی :-

قرآنی معجزہ، بلاغی دلیل

پہ دنیا کینے دہ قسم مصنوعات دی یو الہی مصنوعات لکہ نبر، سلور، مٹی وغیرہ اوبل انسانی مصنوعات مثلاً موٹر سائیکل وغیرہ اُس موٹر چہ غور اکر و نو بنکارہ غت فرق دا دے چہ الہی مصنوعات انسانی طاقت نہ بھردی، او انسانی مصنوعات دا سے نہ دی بلکہ بل یوماہر انسان لے ہم جو رولے شی، مصنوعات الہی نہ خریل انسان جو رولے شی نہ دے د پارہ پہ دنیا کینے کار خلتے شتہ او نہ خو پہ بازار کینے خر خریدی ہمرد غہ حال دکتا بو تو ہر دے دانسان جو رولے شی کتابونہ داسے نہ دی چہ د ہفہ پہ شان یا د ہفہ نہ بنہ بل شوک نشی جو رولے مگرد قرآن متعلق دادعوہ دہ چہ دا د خالق کائنات د علم او قدرت نتیجہ دہ د دنیا کولے انسانان یہ جمع ددے پشان خہ چہ کد دے دیووروی سورت اکونتر چہ یو کربنہ نہ عجائبات نہ دے، پشان ہم نشی جو رولے دلنہ ہفہ شک پانے نہ شہر چہ داد اللہ تعالیٰ کلام دے، لکہ خشک چہ ہر پہ دے معیار قرآن

کریم پھیلے د خیل اجماعاً و کلام الہی کید و پہ باسرا کہنے د عربی فصحاء
 او بلغا و تہ د مقابلے دعوت و رکبے دے، فرمائی،
 وَإِنْ كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ بَعْضِ مَا نَزَّلْنَا عَلَيَّ فَكُفِّرُوا بِنُورِ الْقُرْآنِ
 عِبْدِي نَافَا لَتَوَابُؤُكَ مِّنْ وَنِيلِهِ : وی چہ د کلام الہی گوندی نہ دے نو
 وَاذْعُوا شَرِّهَذَا أَعْلَمُ مِّنْ دُونِ : تاسرہوں بوخائے شی خیل ہوں
 اللَّهُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (۱۰) سورہ : امدادیان ہم را بلی او دے دیو
 البقرہ آیت ۲۳ : و ہر وی سورت غوندے بیول سورت
 جو رکری، کچرے تاسو پھیلے دعویٰ کئے، شینی بی،
 اودائے ہم ورسہ، فرمائی:

وَكُنْ تَعْمَلُوا، سورۃ البقرہ، آیت ۲۳ ریعے تاسو داعی ہجرے نشی کوئے
 پہ دویم آیت کئے دے نہ ہم زیات مضبوط نہ کوکن فرمائی :-
 قُلْ لَنْ أَجْمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْحَيُّ عَلَيَّ : کچرے ہوں انسانان او جنات دے
 أَنْ بَأْتُوا بِبَيِّنَاتٍ هَذِهِ الْقُرْآنُ لِيَا بَاتُونَ : دہارہ جمع شی چہ د قرآن و مثل
 بَيِّنَاتِهِمْ وَكَوْكَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ : جو رکری اوراڑ بی، نونٹن راڑیہ
 ظہیر (ط) سورہ بنی اسرائیل آیت ۸۴ : اگرچہ دا قول پہ دے کہے دیو بیل
 ملا تر ا کری :-

پہ دے آیت کئے داسے یوقوم تہ خطاب دے دکومرچ پھیل ادبی قابلیت او
 پہ فصاحت او بلافت بانڈے نازو ہغوی د قرآن د شناسن و و او اول
 مقصد د ہغوی قرائی دعوی غلطوں او ما تہذول و او دا اعلان د حضور
 علیہ السلام پہ حوالہ مہا رکہ ا کہے شو کومرچ ا بی و نہتے شعرو شاعری
 نر دا و او نہتے فصاحت بلاغت کئے خہ ہجر بہ او مشتق لولو بلکہ د وی
 دا خلوی نیت کالہ عمر داعی تیر شوے و وچہ دے زبان پہ ماہرینو کئے
 دہ ہج شہرت نہ و و پہ داسے حالت کئے دہ اعلان د ہغوی تاؤ نزل

ہم زیات کر و کچرے کیدے شوے نو ہغوی بہ پہ دیرہ آسا نہ قرآن او
 صاحب قرآن تہ پہ دے سختہ ماتے و رکبے وہ چہ کم باکم یو
 کر بہ عبارت خوبہ نے د قرآن پشان جو رکبے دے، حکم چہ د قرآن
 پھیلے ہم دا اقرار دے کچرے دا ہے ا شو نو قرآن بیا کلام الہی نہ
 دے او صاحب قرآن بہ د خداے رسول نہ وے لیکن ہغوی پہ خیل ادبی
 ذوق او د فطرت سلیمہ پہ بنیاد د قرآن مثل جوہرول نامکین ا کنول او دے
 آسانے لارے پہ خائے د قرآن د مقابلے د پارہ د جنگونو دیرہ گرانہ او طویل
 تر بینہ طریقہ اختیار کرہ چہ بہ ہف کئے مے مالونہ او خانونہ تباہ کر
 ارضہ خو پکئے د خیل ملک او وطن نہ ہم لاس او و نخلو سرہ د دے
 چہ پہ دے کئے ہم ورتہ کامیابی نصیب نہ شوے، د تورے او خونریزی د
 مانی جانی قربانی و رکول او د ژبے او د قلم خوز و لو آسانہ طریقہ
 پرینودل د دے دلیل دے چہ دوی سرہ د قرآن د دے چیلنج ہیج
 جواب نہ وور حالانکہ دا ہغہ خلق و وچہ کدوی د فصاحت او بلافت جواب
 بہ ترقیامتہ ا نکرے شی دا خود قرآن د اجماع بلاغی دلیل دے
 چہ دیرصفا او آسان دے لیکن د یورب و وغیرہ مستشرقینو کراسلام د
 مقابلے د پارہ صرف د غتو نخر ا لقا و معاوضو ہضم لویہ فرض بیا ہم
 شوگم و د بے بنیادہ اعتراضات کری دی ہغہ بہ مؤثر پہ وار وار
 نقل کو و او جواب بہ لے و رکبے :-

اولہ شبہ

اولہ شبہ اهل استشراق دا کریدہ چہ کیدے
 شی د عرب فصحاء و پہ دے وجہ بل قرآن نہ جریہ
 چہ دائی ضروری نہ کنرلہ نہ دا چہ د بل قرآن جوہرولونہ عاجز و و کک چہ
 یوانسان نیویارک تہ خوٹے شی لیکن د غلتہ د تللو ضرورت نہ گنری، د
 جواب دا دے چہ بیشک د نیویارک سفر د پارہ یوائے قدرت کافی بہ

دے بلکہ دتلو باعث ہم ضروری دے، نو کچرے دقرآن پہ مثل راؤرلو
 باندے دعرنو بلغاء قاروے، نو دے نہ بلہ نہ یا تہ کومہ موقعہ
 کیدے شوا حکمہ چہ قرآن تہ شکست و رکولوت ہارہ ددوی او دقرآن منکر
 پہ مینج کینے مقابلہ پہ دے وجہ جاری وہ چہ قرآن ددوی دیلا مگنی دین
 باطل کولو، نو دے مقابلے ضرورت دے دہارہ و وجہ خیل بلا دیکھ دین بہے
 ہم بچ کرے وے او دقرآن مثال پیش کولو سرہ بہے دے مذہبی
 مقابلہ کینے خیل حریف بولی مسلمانانو او صاحب قرآن تہ ماتے درکپے
 وہ دے قرآن پہ مقابلہ کینے دوی تہ خیلہ بریالی دومرہ عزیزہ او ضروری
 چہ دے ہارہ دوی بے کچہ مانی اوجانی کربانی و رکولوت چہ پہ ہنے
 جاکہ بدر، اُحد، خندق او خین واقعات او پہ قرآن منکر کوباندے پہ
 مکہ معظمہ کینے ددوی ہنے ظالمانہ کارناے کوا ہانے دی، ہغوی پہ دے
 سہ پوہ وور چہ قرآن تہ پہ ماتے و رکولوت دے ہغوی دین بریلے شی او دے
 ہغوی د فصاحت بلاغت سے مثالی بہ ہم اُھنٹنی او دے دے مذہبی جنگ
 یوفریق رسلما نان بہ ہم خوار او زارشی اُس دلتہ داشبہ دا سے
 عبث دے کہ خنگ چہ پہ صحرا کین دتندے نہ سرسری پہ ہارہ کینے اویٹلے
 شی چہ دے خوبترے وویہ اویو غیلوٹے قدرت ہم وویکن دا اویو غیلو
 ضرورت دتندے وور آتربہ نیکر غلام جان ددے نہ علاوہ حضرت مولانا محمد
 قاسر ناوتوی رحمہ اللہ تعالیٰ داریہ ساج پانی پنہت دیانند تہ دمنظر
 چیلنر و رکولوتہ پس ہرکلمہ چہ ہنے تہ ورفلو، نو ہنے تہ د حضرت مولنا
 علی مقام پہ اویو مومنظر کینے نیکادہ شوے وونو چوب انکارے او کپو
 اوے ویل چہ مالارادہ دمنظرے نہ دہ کرے نو حضرت مولانا افرمایل
 چہ ارادہ غم دا اختیار تھے دے کہ اول و نہ دہ کرے اُس تے اگہ بہ دے
 خبرہ ہنے خاموش شو دا حال ددے شے ہم دے، موبن وایو کچرے

مشرکین مکہ د نظیر قرآن پیش کولو ارادہ نہ دہ کرے، نو د عراق مصر
 شام لبنان او د بیروت ہنے کنز شمرہ عیسایان و اُس دقرآن د نظیر پیش
 کولو ارادہ اگری، حکمہ چہ د ہغوی مورثی شریہ عربی دہ او پدے جب
 کینے دوی کنز شمرہ کتابونہ لیکلی دی او پہ دیو جلد و نر کینے تے عربی
 لغتوںہ جوہ کرئی دی، د عربی تے لوسے لوسے شاعران ہمدی عیسائی،
 غت غت حکومتونہ او قومونہ کرورونہ رو پی ہرکال دقرآن او
 داسلام پہ خلاف کترخ کوی، کہ دقرآن نظیر پیش کول آسان وے نو د
 دے دومرہ کراے مقابلو او منصوبہ پے خائے بہ ئی داکری وویکن ممکنہ
 دہ چہ عیسائی قومونہ خوسپو بھئی تہ اُرسی مگردا ہچرے نشی
 کیدے چہ دوی دقرآن مانوے پیش کرئی،

دویمہ شبہ

اہل استراق دادویمہ شبہ کہے دہ چہ
 کیدے شی دعرنو فصاحت و سہ ہنے اسباب
 موجود نہ وکوم چہ دقرآن جوہ ولود ہارہ ضروری وک، داشبہ ہم حکمہ
 بے خایہ دہ چہ دیو خیز جوہ ولود ہارہ ضروری اسباب صرف خلو رخیو زوی
 ۱) قدرت یا مہارت ۲) مادہ یعنی ہنے مسالہ کولے نہ چہ دا جوہ زوی
 باعث او محرک، یعنی داسے مقصد چہ ددے پہ جوہ ولود مادہ کوی ۳) نمونہ د
 ہنے خیز چہ کوم جوہ ول غواری مثلاً دہیز جوہ ولود ہارہ اول دا ضروری
 دہ چہ جوہ وکے دترکانر اولو ہاروی ددے قدرت او مہارت و لری، پو
 عام سہے تے نشی جوہ وے،
 دویم، اچہ لوکے و موجودی، حکمہ چہ بغیر لوگ میز نشی جوہ پے
 ۴) دم، خیز ہنے باعث دے چہ بہ کوم د میز جوہ ولو مقصد حاصلین
 مثلاً د میز قیمت حاصلہ ول یا پچلہ د ہنے استعمالو ضرورت،
 ۵) خلو ر، خیز د میز نمونہ دہ :-

دا خوطا ہرے دہ چہ د عرب فصلاً و سرے دا خلو و اہل اسباب موجود و
 ان اول قدرت او مہارت د دوی خود سرے و وچہ د نظم اونثر دوا و ہر صورتوں
 کینے د دوی جواب نہ و وک دوی ہم دغہ مشغلہ کہ ما دہ د قرآن ہفہ
 انہ و کثیت حرفونہ دی، چہ ہفہ ہم موجود و دوی ہر کلام د دے نہ
 جو و و۔ دبل قرآن جو و نو باعث او محرک ہم دوی سرے موجود و و و و و
 د قرآن مقابلے د پارہ ہفوی سر و نہ پہ تلی کینے ایسی و و، چہ د دوی لوہ دین
 محفوظ شی۔

رم، خلوس مر دا چہ نمونہ د قرآن ہم موجود و ہر نبی علیہ السلام ورتہ بار بار
 قرآن آ و رولو، بلکہ د اسے قرآن جو و نو د بار دے ورتہ چیلنج و ر کسے و و،
 نو حکمہ دا شبہ ہم بے خایہ دہ۔

دریہ شبہ

دریہ شبہ دادہ چہ کیدے شی، فصلاً و د غر
 د قرآن ما تون جو و کسے وی خصوصیت نہ دی
 دار سیدے، دا ہم صرف دما شو ما نو خبرے دی، حکمہ چہ دغہ وخت
 کینے بیوا د خو کسا نو نورہ بتولہ ک نیبا د قرآن خلاف و ا و اس ہم د قرآن
 منو کویہ نسبت د قرآن د مخالفینو شہر پہ، ک نیبا کین دیر زیات دے
 ہر کلمہ چہ دغہ وخت ہفہ لہ و منو قرآن تر موجود و و منو قرآن
 ا و سولو نو دیر و مخالفینو دغہ وخت د موجود و وخت دے دیر و مخالفینو
 تہ وے را ا نہ د سولو؛ کا د دے خبرے دلیل دے چہ دا سے ہیغ نہ و و و و
 حکمہ خو بنکارہ قدرے ہر نہ شو،

خلوسہ شبہ

خلوسہ شبہ دا سے دہ چہ یوسائس دان
 یونے خیر ایجا و کری بل سائس دان داسے
 نشو کولے دا دے خبر و دلیل نشی کیدے چہ د قرآن پہ مثل بل نہ جو و بل
 د دے مجرہ دہ، دے جواب دا دے چہ نو مصنوعات کینھی خبر وندی چہ

چہ یوما ہرے جو و کری بلے خولا بخواہ جو و وے شی قرآن کینھی نہ
 دے حکمہ خو تراوسہ چا جو و نکریے شو۔

پنجمہ شبہ

پنجمہ شبہ دادہ چہ د قرآن او سیر یومثال
 دے سحر ہم بنیر کہ سا حرنہ بل خو ک نشی
 کولے نو حکمہ داد خالق کائنات فعل او معجزہ نشی کینے، د دے جزا
 دادے چہ سیر، او معجزہ کینے دے آسمان فرق دے سحر کسبی او د
 اسباب بولان دے دے اگر چہ دا اسباب بنکارہ نہ دی کہ بل خو ک ہم دھنے
 اسباب استعمال کری نو ہفہ ہم کہ سحر عمل کولے شی نکر چہ پہ ہرہ
 تر مانہ کینے دیر سا حران موجود و د موسیٰ علیہ السلام د ہمساکار کسبی نہ
 دے نو سمدستی د دے اقرار یان شول چہ دا معجزہ دہ۔

شپوہ شبہ

شپوہ شبہ دادہ چہ اہل استشراف وائی چہ
 دیغیر علیہ السلام فصاحت او بلاغت پہ مثلہ
 و و حکمہ بل چا دے مقابله نشوہ کپے کونوی ہے خو قرآن د محمد صلی اللہ
 علیہ وسلم کلام دے د دے جواب دادے چہ عدو پچھلے وے دا شبہ پیش
 نکرے چہ ہفوی د قرآن اولنی بد تزیل د شمنان و و د ہفوی تہ اہل استشراف
 زیات خبر داری، بلکہ دا تیر شو، بقول شہادت ہر کلمہ چہ فحیدہ فصیحاً نو د
 عرب پیش نکریے نو معلومہ شوہ چہ تہے غلط او بے خایہ دی۔
 دویمہ وجہ دادہ کچرے قرآن د رسول اللہ صلی علیہ وسلم کلام ک نو د ہفہ
 پہ احاد یثو مبارک و قرآن کینے بہ بیا ہیغ فرق نہ و و، حکمہ چہ ہفہ رنگ
 اوشان پہ احاد یثو کین قطعاً نشتہ کوم چہ پہ قرآن کینے موجود دے دلت،
 مستشرقین بل مذہب پیش کوی چہ دنی علیہ السلام کلام دہ قسم و و یونوی
 بے تیاری چہ معموئی ہر و و بل ک تیاری او عور و و ک و والا چہ ہفہ بہ بے
 مثلہ و و، نو دا عذر ہر حکمہ غلط دے چہ دیر کرتہ یوسائل تپوس کربا

ظاہری و نہ ہم کار کیدے شی، او معجزہ غیر اعلیٰ نہ دے، "اکتوار و"
 "سسلم ان لاجک" کہنے لیکے چہ دیبا بان پہ نرو کو تو کہنے کچرے تے پنخہ
 ویشو کتجیائے ملاؤ شی تو دا ضروری نہ دے چہ نہوسو و پنخہ او یا ڈو
 کتجیائے دہم دغسے وی، مطلب دا دے چہ عکس نہ او اسباب چا بیائے وی
 چہ انسانی عقل معلومہ کوی دی او کوم اسباب چہ نامعلوم دی ہنہ،
 نسبتاً دیر نیات وی، لہذا ڈھرے واقعہ محل ددے معلومہ علتوں پہ
 کتجیائے پراستل صحیح نہ وی، پروفیسر ہکسلے لیکے، چہ موثرہ فطرت
 حد بندی نہ شو کوئے، ددے مطلب دا دے چہ موثرہ فطرت واپا بندی
 نہ شو کوئے چہ کوم قانون دلاندے ہنہ ذات کار کیرے دے نو دہنہ
 نہ بغیرے نہ شو کوئے، دا انگلستان ولیم جیونس لیکے چہ "پکار خانہ
 فطرت کہنے خداوندی مداخلت نہ موزن باطل نہ شو تیلے دکائتا تو خالق
 کبول او زیاتول ہم کوئے شی، دا سے رائے دمغرب دہگور فلسفیانو دے
 اولما پہ نزدہم دارائے حکمہ صحیح کیدے شی، چہ قانون تملیل پتا پہ ناقص
 لتون دے چہ ہنہ یقینی علم نشی حاصلیدے، او دتو لو سائنسدانانو مینے
 شوے قانون دے چہ تجربہ اولتون چہ پورہ محیط نہ وی نو ہنہ یقینی
 علم نہ شی حاہے دے، مثلاً خمونز پہ تجربہ کتبی چہ خومرہ اور نہ
 ما اخلی دی نو ہنہ سوڈول کوی خوبیا ہم آیا موزنہ ڈتولو اور نو توجوت
 کتبی داود ہنہ موزن تجربہ کتبی دے شہ چہ کوم کتبی حضرت ابراہیم علیہ
 السلام غور زولے شوے دو کچرے نہ مودہ کتبی نو دا ناقص لتون شو چہ دہنہ
 نہ داتش ابراہیمی، فیصلہ نشی کیدے ددینہ علاوہ ہر علت چہ کوم یومعلول
 پیدا کوی نو دخپل ہومرہ طاقت پہ ذریعہ ہے پیدا کوی چہ۔"

..

کوم ددے کہنے موجود وی خود ا قوت و خالق کائنات بخشیش او ور کپہ دے
 چہ ہنہ اغتے ہم شی چہ کے داخل لوددہ ہنہ صلاحیت ختم شو او
 پہ داسے علت بان دے بیا معلول ہچرے نہ شی مرتب کیدے، ہم دہنہ
 رنگ کچرے یومعلول بغیر د علت نہ موجود شو مثلاً پہ عصائے موسیٰ
 علیہ السلام سرہ دسمندر بیلیدل دا ہم د خالق فطرت کاروئے چہ
 پہ ہساکتے کربیلو طاقت کیستود کوم ذات چہ بہ دے کہنے ورا بندے
 دا طاقت نہ ورا اینودے نو دے رخت دا معلول با علت نہونہ چہ معلول
 بے علت، دا خود موزن دے فلسفے مطابق لیکل کتبی، ورنہ اصل جواب خود
 چہ د علت معلول خبرہ بالکل غلطہ دہ خالق فطرت چہ خنکہ اغزاری ہر
 ہم ہنہ کوئے شی، کلمہ د علت معلول مطابق کارا شی نو تا تیرا و طاقت
 اینودو تیکے ہر دعتہ ذات دے، او کلمہ بغیر دے نہ چہ اشی ہنہ صرف
 پہ ارادۃ الہی کتبی اصل خیز ارادۃ الہی دے، معجزات ہم ارادۃ الہی
 سرہ حکمہ تعلق لری چہ دا صرف افعال الہیہ دی او دہنہ دخدا کے او د
 انسان مینخ کہنے فرق دے، چہ انسان یواکے د عمل الادہ نہ کوی بلکہ انا دے سو
 ہنہ اسباب ہم استعلما لوی مثلاً یوانسان پہ او بویا دود مٹی مریدل
 غواری نو دا بہ یواکے پہ ارادہ نہ بلکہ دے سرہ بہ ہنہ چودوی خوری او
 او بہ بہ ختبی نو ہلہ پہ مریری خو خالق فطرت دا سے نہ دے ہنہ اسباب
 نہ ضرورت نشتہ بلکہ دہنہ ہول کارو نہ صرف د ہنہ دارا سے تابع دی،
 إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ. سورہ یس رکوع طائیفہ
 کہنے ہم دے مضمون نہ اشارہ دے، آیا آسمانوں او زمکہ جو کر ولو کتبی صرف
 ارادۃ الہی کافی نہ وہ کمزور او نختہ ضرورت ہم پینن شوے وو؟
 ہچرے نہ دعتہ معاملہ د معجزانودہ چہ ہنہ دعادی اسبابو نہ بغیر صرف
 پہ ارادۃ الہی سرہ وجود تدرائے دی،

آتمہ شبہ

اہل استشراف وائی چہ کہ چرے قرآن مجزہ وی، نو دابہ وحی الہی وی دا پچھلہ او ددے پہ ذریعہ دَعْلُومُ الْإِقَاءِ دَعْقَلْ نَزْ بھردا، ددے پوہے جواب خودا کے چہ پچھلہ پہ بائبل کئے دانبیاء علیہم السلام کو وحی ذکر موجود دے نو وحی او نبوت دا دوارہ دا سے اُمور دی چہ اہل کتاب رپھودا و نصاریٰ دوارہ لے، مئی صرف د پیغمبر اسلام د پارا د منلی شوی حقیقت شاکار محض صدا و عناد دے،

دویم جواب دادے، چہ ڈا اللہ تعالیٰ د جانبہ د پیغمبر پہ زرہ باندا دے ڈا الفاظویا د معانی القاء بالکل معقولہ خبرہ دکہ چر دے، تا نید کہ مسمزیم د عمل نہ کیری کوم چہ یورو حانی عمل دے، صاحب د مناھل العرفان پہ علوم القرآن کئے لیکلی دی، چہ عیسائی مبلغین رکوموتہ چہ مبشرین ہر ویلے شی، مصیرت لغلدا او پہ یوحنا باندا دے د تنویم مقناطیسی عمل اُکرو، دھغہ تہ ئی اول د خیل ٹومر تپوس اُکرو دھغہ ورتہ خیل اصلی ٹومر اُبنودو بیا دغہ عامل ہغہ معقول خوان تہ توجہ اُکرا او وے و خیل چہ دا ٹومر ستا دے بلکہ ستا بل خوم دے پہ دے عمل تے گھغہ د ذہن نہ اصلی خیل ٹومر لے کرو او بل فرضی ٹومر ئی دھغہ پہ ذہن ورا تپلواو ددے عمل پہ ذریعہ نورے خبرے ہم ددہ پہ ذہن کینر و اچھے نتیجہ دا شوا چہ دغہ خوان پہ ذہن کئے دغہ الفاظ او علوم دا سے کلک پر یو تل چہ دھغل اشد ختید و نہ پس ہم پہ کئی پاتے شول دینہ معلومہ شوی انسان پر یو تحقیقی طریقہ دبل انسان ذہن تہ الفاظا را ا رولے شی نو آیا خدا لے پاک دیو منتخب رسول ذہن تہ دوحی الفاظ او قرآن نہ شی را ا رولے؟

دویم جواب دادے چہ پیپ ریکار بودا حقیقت نور ہم دیو سان دا سے

کرو چہ انسانی الفاظ یو بے روحہ پیپ ریکارور تہ دا سے ا رولے او پکئے تے محفوظ کولے شی نو آیا خدا لے پاک د انسان نہ ہر عاجز دے چہ یو بے روحہ آ لے تہ ہم تہ بلکہ دیو منتخب ہی روح تہ وائی وی او پہ ہنے کئے محفوظ کیری؟

سَنَقِرُ لَكَ فَلَا تَفْسَى: سورہ: مونیر بہ ستابہ ذہن کئے دوحی الفاظ اعلیٰ آیہ ۶: واجود چہ ہغہ بہ تہ نہ ہیر دے۔

رَبَّنَا عَلَيْنَا جُمِعَ وَقُرْآنُكَ هُ: ستابہ ذہن کئے دوحی الفاظ جمع کول بیا سورہ قیامہ آیہ ۴: پہ تا باندا دی لو کول خمبوز ذمہ واری دے

لہم شبہ

اہل استشراف وائی چہ د قرآن مضامین پہ ترتیب نہ دی، نو خکہ دا اعجاز نہ شی کیدے، ددے پوہے جواب دادے، لکہ خنگ چہ شاہ ولی اللہ رحمہ اللہ بیان کرے دے، چہ قرآن د نور و مصنفینو پہ طرز نہ دے بلکہ د قدیم عربیو د دستور پہ طریقہ دے لکہ چہ د سبعہ معلقات پہ یو قصیدہ کئے گئی مضامین بیانیری کلہ پکین کہ محبت اظہار کلہ د باران تعریف او کلہ د آس د تیز تک بیان ہو یا کلہ قرآن یو شاہی مکتوب دے پہ کوم کئے چہ یو کور نہ تہ کہ پر و خیزونو د انتظام حکم و رکوی چہ پہ ہنے کئے ترتیب لہول شہر عقلمندی نہ دے۔

دویم جواب دادے چہ د مصنفینو پہ تو کہ قول مضامین پہ بیل بیل باب کئی تہ موہب کول خہ نقص نہ دے بلکہ دایوبیل قسم اعجاز دے چہ ہر کلہ د کتاب دینجہ د خدائی تم کتاب شد انسان جو کر کہ نہ دے نو ددے شان پہ ترتیب کین ہم د نور و مصنفینو نہ بیل دے کجری د انسان کتاب دے، نو پہ دے کئے بہ طاہر خدا انسانی ترتیب پینے شوی دے دویم جواب دادے لکہ خنگ چہ امام رازی رح پہ تفسیر کینر لیکل دی چہ قرآن پچھلہ مجزہ دے چہ دھنے نور ترتیب ہم بو پورہ مجزہ دے

اود ترتیبی قسم بجا زے دے قول قرآن لایہ ما بیان کریدے ، نورو مفسرینور ہمد غے کرے دی لکہ بیان القرآن سبق الغایات فی نسق الایات، کئے د ترتیب قرآن چہ بیان شوے دے او اہل استشرافو یہ ستریزو بہتی لگوئی دی اودانہ گوری، احقر پہ دے دول د قرآن دا اخری منزل تفسیر پہ عربی کئے جمع کرے دے چہ دے قولونہ گوان دے اوتر اوسہ چاپ شوے نہ دے:

۴۳) غلورم جواب دادے، چہ پہ قرآن کئے بے ترتیبی چہ چاہے بنکار کا داد ہغہ د نظر تصور دے، حکم چہ د قرآن مقصدیوانکے تعلیم نہ دے، بلکہ تعمیل (عمل کول) ہم دی چہ انسانی ضمیر د عمل کونو پارہ تیار شی چہ د ہغ د بارہ قرآن کلد ک امر اونہی نہ پس د جنت اودوزخ اود ہغ د نعمتونو او تکلیفونو ذکر دے د بارہ کوی چہ د تعمیل حکم نتیجہ بہ جنت اود ہغ را حنونہ اود عدم تعمیل نتیجہ بہ دوزخ تکلیفات دی کلد الہی اوصاف دے د بارہ ذکر کیری چہ د: لکہ تعالیٰ لوئی پہ زہ کہ کئے لیکم شی، اود دے بہ زور انسان د حکم تعمیل تہ تیار شی، کلد پہ انسان دخیونو ذکر کوی کئے د بارہ چہ دے شرمندہ شی اود دے د مخہ عمل تہ آمادہ شی، کلد ہغہ قصے اواقعات ذکر کوی پہ کومکئے چہ بہ تا بعد از مؤمنان زبانی انعام شوے وکے، او پہ ناخرمانو عذاب نازل شوئے وی دادے د بارہ چہ انسان میلان اور غبت د فرمانبرداری تہ وی اود اذرمائی نہ دے نفرت او کہکوی وی دا خلور اصول معلومہ وی، مذہبہ قرآنی مضامینو کئے بہ دے ترتیبی شکھچہ ہر پیدا نشی:

لسمہ شبہ

اہل استشراف وائی چہ د قرآن پہ بعضے ایونو کئے د عربی ترتیب د علمو قاعدو نہ خلاف شوے دے چہ ہغ تہ کسن" وپیلے نشی، اود بجا زہ نہ خلاف دے لکہ چہ عروہ

د حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا نہ روایت کوی، چہ ما د ہغ نہ د کسبن قرآنی پہ بارہ کئے تبوس اگر و مثلاً را، ان ہذا بن کسجرب د سورہ طہ آیت ۷۷، ۷۸، ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۴، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۱، ۳۲۲، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۰، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۳، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۳۶، ۳۳۷، ۳۳۸، ۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۴۶، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۴۹، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۵۹، ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۳، ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۴، ۳۷۵، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۴، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۳، ۳۹۴، ۳۹۵، ۳۹۶، ۳۹۷، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۰۸، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۲، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۳۲، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۵۰، ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۶۰، ۴۶۱، ۴۶۲، ۴۶۳، ۴۶۴، ۴۶۵، ۴۶۶، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۲، ۴۷۳، ۴۷۴، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۷۷، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۸۵، ۴۸۶، ۴۸۷، ۴۸۸، ۴۸۹، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۲۳، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۳۳، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۳۹، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۳، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۶، ۵۵۷، ۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۵، ۵۶۶، ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۷۳، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۵، ۵۸۶، ۵۸۷، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹۰، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۳، ۵۹۴، ۵۹۵، ۵۹۶، ۵۹۷، ۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۰۵، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۰۸، ۶۰۹، ۶۱۰، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۳، ۶۱۴، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۱۸، ۶۱۹، ۶۲۰، ۶۲۱، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۲۵، ۶۲۶، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۰، ۶۳۱، ۶۳۲، ۶۳۳، ۶۳۴، ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۴۰، ۶۴۱، ۶۴۲، ۶۴۳، ۶۴۴، ۶۴۵، ۶۴۶، ۶۴۷، ۶۴۸، ۶۴۹، ۶۵۰، ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۵۶، ۶۵۷، ۶۵۸، ۶۵۹، ۶۶۰، ۶۶۱، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۶۶، ۶۶۷، ۶۶۸، ۶۶۹، ۶۷۰، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۷۴، ۶۷۵، ۶۷۶، ۶۷۷، ۶۷۸، ۶۷۹، ۶۸۰، ۶۸۱، ۶۸۲، ۶۸۳، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۸۶، ۶۸۷، ۶۸۸، ۶۸۹، ۶۹۰، ۶۹۱، ۶۹۲، ۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۵، ۶۹۶، ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۰۰، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۴، ۷۰۵، ۷۰۶، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰، ۷۱۱، ۷۱۲، ۷۱۳، ۷۱۴، ۷۱۵، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۲، ۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۰، ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۳۵، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۷، ۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۵، ۷۵۶، ۷۵۷، ۷۵۸، ۷۵۹، ۷۶۰، ۷۶۱، ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۴، ۷۶۵، ۷۶۶، ۷۶۷، ۷۶۸، ۷۶۹، ۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۴، ۷۷۵، ۷۷۶، ۷۷۷، ۷۷۸، ۷۷۹، ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۸۲، ۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۸۸، ۷۸۹، ۷۹۰، ۷۹۱، ۷۹۲، ۷۹۳، ۷۹۴، ۷۹۵، ۷۹۶، ۷۹۷، ۷۹۸، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۲، ۸۰۳، ۸۰۴، ۸۰۵، ۸۰۶، ۸۰۷، ۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۱۱، ۸۱۲، ۸۱۳، ۸۱۴، ۸۱۵، ۸۱۶، ۸۱۷، ۸۱۸، ۸۱۹، ۸۲۰، ۸۲۱، ۸۲۲، ۸۲۳، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۲۶، ۸۲۷، ۸۲۸، ۸۲۹، ۸۳۰، ۸۳۱، ۸۳۲، ۸۳۳، ۸۳۴، ۸۳۵، ۸۳۶، ۸۳۷، ۸۳۸، ۸۳۹، ۸۴۰، ۸۴۱، ۸۴۲، ۸۴۳، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۴۶، ۸۴۷، ۸۴۸، ۸۴۹، ۸۵۰، ۸۵۱، ۸۵۲، ۸۵۳، ۸۵۴، ۸۵۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۸، ۸۵۹، ۸۶۰، ۸۶۱، ۸۶۲، ۸۶۳، ۸۶۴، ۸۶۵، ۸۶۶، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۶۹، ۸۷۰، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۷۳، ۸۷۴، ۸۷۵، ۸۷۶، ۸۷۷، ۸۷۸، ۸۷۹، ۸۸۰، ۸۸۱، ۸۸۲، ۸۸۳، ۸۸۴، ۸۸۵، ۸۸۶، ۸۸۷، ۸۸۸، ۸۸۹، ۸۹۰، ۸۹۱، ۸۹۲، ۸۹۳، ۸۹۴، ۸۹۵، ۸۹۶، ۸۹۷، ۸۹۸، ۸۹۹، ۹۰۰، ۹۰۱، ۹۰۲، ۹۰۳، ۹۰۴، ۹۰۵، ۹۰۶، ۹۰۷، ۹۰۸، ۹۰۹، ۹۱۰، ۹۱۱، ۹۱۲، ۹۱۳، ۹۱۴، ۹۱۵، ۹۱۶، ۹۱۷، ۹۱۸، ۹۱۹، ۹۲۰، ۹۲۱، ۹۲۲، ۹۲۳، ۹۲۴، ۹۲۵، ۹۲۶، ۹۲۷، ۹۲۸، ۹۲۹، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۳۲، ۹۳۳، ۹۳۴، ۹۳۵، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸، ۹۳۹، ۹۴۰، ۹۴۱، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۴، ۹۴۵، ۹۴۶، ۹۴۷، ۹۴۸، ۹۴۹، ۹۵۰، ۹۵۱، ۹۵۲، ۹۵۳، ۹۵۴، ۹۵۵، ۹۵۶، ۹۵۷، ۹۵۸، ۹۵۹، ۹۶۰، ۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۳، ۹۶۴، ۹۶۵، ۹۶۶، ۹۶۷، ۹۶۸، ۹۶۹، ۹۷۰، ۹۷۱، ۹۷۲، ۹۷۳، ۹۷۴، ۹۷۵، ۹۷۶، ۹۷۷، ۹۷۸، ۹۷۹، ۹۸۰، ۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۸۴، ۹۸۵، ۹۸۶، ۹۸۷، ۹۸۸، ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۱، ۹۹۲، ۹۹۳، ۹۹۴، ۹۹۵، ۹۹۶، ۹۹۷، ۹۹۸، ۹۹۹، ۱۰۰۰، ۱۰۰۱، ۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۰۰۴، ۱۰۰۵، ۱۰۰۶، ۱۰۰۷، ۱۰۰۸، ۱۰۰۹، ۱۰۱۰، ۱۰۱۱، ۱۰۱۲، ۱۰۱۳، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، ۱۰۱۶، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸، ۱۰۱۹، ۱۰۲۰، ۱۰۲۱، ۱۰۲۲، ۱۰۲۳، ۱۰۲۴، ۱۰۲۵، ۱۰۲۶، ۱۰۲۷، ۱۰۲۸، ۱۰۲۹، ۱۰۳۰، ۱۰۳۱، ۱۰۳۲، ۱۰۳۳، ۱۰۳۴، ۱۰۳۵، ۱۰۳۶، ۱۰۳۷، ۱۰۳۸، ۱۰۳۹، ۱۰۴۰، ۱۰۴۱، ۱۰۴۲، ۱۰۴۳، ۱۰۴۴، ۱۰۴۵، ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۴۸، ۱۰۴۹، ۱۰۵۰، ۱۰۵۱، ۱۰۵۲، ۱۰۵۳، ۱۰۵۴، ۱۰۵۵، ۱۰۵۶، ۱۰۵۷، ۱۰۵۸، ۱۰۵۹، ۱۰۶۰، ۱۰۶۱، ۱۰۶۲، ۱۰۶۳، ۱۰۶۴، ۱۰۶۵، ۱۰۶۶، ۱۰۶۷، ۱۰۶۸، ۱۰۶۹، ۱۰۷۰، ۱۰۷۱، ۱۰۷۲، ۱۰۷۳، ۱۰۷۴، ۱۰۷۵، ۱۰۷۶، ۱۰۷۷، ۱۰۷۸، ۱۰۷۹، ۱۰۸۰، ۱۰۸۱، ۱۰۸۲، ۱۰۸۳، ۱۰۸۴، ۱۰۸۵، ۱۰۸۶، ۱۰۸۷، ۱۰۸۸، ۱۰۸۹، ۱۰۹۰، ۱۰۹۱، ۱۰۹۲، ۱۰۹۳، ۱۰۹۴، ۱۰۹۵، ۱۰۹۶، ۱۰۹۷، ۱۰۹۸، ۱۰۹۹، ۱۱۰۰، ۱۱۰۱، ۱۱۰۲، ۱۱۰۳، ۱۱۰۴، ۱۱۰۵، ۱۱۰۶، ۱۱۰۷، ۱۱۰۸، ۱۱۰۹، ۱۱۱۰، ۱۱۱۱، ۱۱۱۲، ۱۱۱۳، ۱۱۱۴، ۱۱۱۵، ۱۱۱۶، ۱۱۱۷، ۱۱۱۸، ۱۱۱۹، ۱۱۲۰، ۱۱۲۱، ۱۱۲۲، ۱۱۲۳، ۱۱۲۴، ۱۱۲۵، ۱۱۲۶، ۱۱۲۷، ۱۱۲۸، ۱۱۲۹، ۱۱۳۰، ۱۱۳۱، ۱۱۳۲، ۱۱۳۳، ۱۱۳۴، ۱۱۳۵، ۱۱۳۶، ۱۱۳۷، ۱۱۳۸، ۱۱۳۹، ۱۱۴۰، ۱۱۴۱، ۱۱۴۲، ۱۱۴۳، ۱۱۴۴، ۱۱۴۵، ۱۱۴۶، ۱۱۴۷، ۱۱۴۸، ۱۱۴۹، ۱۱۵۰، ۱۱۵۱، ۱۱۵۲، ۱۱۵۳، ۱۱۵۴، ۱۱۵۵، ۱۱۵۶، ۱۱۵۷، ۱۱۵۸، ۱۱۵۹، ۱۱۶۰، ۱۱۶۱، ۱۱۶۲، ۱۱۶۳، ۱۱۶۴، ۱۱۶۵، ۱۱۶۶، ۱۱۶۷، ۱۱۶۸، ۱۱۶۹، ۱۱۷۰، ۱۱۷۱، ۱۱۷۲، ۱۱۷۳، ۱۱۷۴، ۱۱۷۵، ۱۱۷۶، ۱۱۷۷، ۱۱۷۸، ۱۱۷۹، ۱۱۸۰، ۱۱۸۱، ۱۱۸۲، ۱۱۸۳، ۱۱۸۴، ۱۱۸۵، ۱۱۸۶، ۱۱۸۷، ۱۱۸۸، ۱۱۸۹، ۱۱۹۰، ۱۱۹۱، ۱۱۹۲، ۱۱۹۳، ۱۱۹۴، ۱۱۹۵، ۱۱۹۶، ۱۱۹۷، ۱۱۹۸، ۱۱۹۹، ۱۲۰۰، ۱۲۰۱، ۱۲۰۲، ۱۲۰۳، ۱۲۰۴، ۱۲۰۵، ۱۲۰۶، ۱۲۰۷، ۱۲۰۸، ۱۲۰۹، ۱۲۱۰، ۱۲۱۱، ۱۲۱۲، ۱۲۱۳، ۱۲۱۴، ۱۲۱۵، ۱۲۱۶، ۱۲۱۷، ۱۲۱۸، ۱۲۱۹، ۱۲۲۰، ۱۲۲۱، ۱۲۲۲، ۱۲۲۳، ۱۲۲۴، ۱۲۲۵، ۱۲۲۶، ۱۲۲۷، ۱۲۲۸، ۱۲۲۹، ۱۲۳۰، ۱۲۳۱، ۱۲۳۲، ۱۲۳۳، ۱۲۳۴، ۱۲۳۵، ۱۲۳۶، ۱۲۳۷، ۱۲۳۸، ۱۲۳۹، ۱۲۴۰، ۱۲۴۱، ۱۲۴۲، ۱۲۴۳، ۱۲۴۴، ۱۲۴۵، ۱۲۴۶، ۱۲۴۷، ۱۲۴۸، ۱۲۴۹، ۱۲۵۰، ۱۲۵۱، ۱۲۵۲، ۱۲۵۳، ۱۲۵۴، ۱۲۵۵، ۱۲۵۶، ۱۲۵۷، ۱۲۵۸، ۱۲۵۹، ۱۲۶۰، ۱۲۶۱، ۱۲۶۲، ۱۲۶۳، ۱۲۶۴، ۱۲۶۵، ۱۲۶۶، ۱۲۶۷، ۱۲۶۸، ۱۲۶۹، ۱۲۷۰، ۱۲۷۱، ۱۲۷۲، ۱۲۷۳، ۱۲۷۴، ۱۲۷۵، ۱۲۷۶، ۱۲۷۷، ۱۲۷۸، ۱۲۷۹، ۱۲۸۰، ۱۲۸۱، ۱۲۸۲، ۱۲۸۳، ۱۲۸۴، ۱۲۸۵، ۱۲۸۶، ۱۲۸۷، ۱۲۸۸، ۱۲۸۹، ۱۲۹۰، ۱۲۹۱، ۱۲۹۲، ۱۲۹۳، ۱۲۹۴، ۱۲۹۵، ۱۲۹۶، ۱۲۹۷، ۱۲۹۸، ۱۲۹۹، ۱۳۰۰، ۱۳۰۱، ۱۳۰۲، ۱۳۰۳، ۱۳۰۴، ۱۳۰۵، ۱۳۰۶، ۱۳۰۷، ۱۳۰۸، ۱۳۰۹، ۱۳۱۰، ۱۳۱۱، ۱۳۱۲، ۱۳۱۳، ۱۳۱۴، ۱۳۱۵، ۱۳۱۶، ۱۳۱۷، ۱۳۱۸، ۱۳۱۹، ۱۳۲۰، ۱۳۲۱، ۱۳۲۲، ۱۳۲۳، ۱۳۲۴، ۱۳۲۵، ۱۳۲۶، ۱۳۲۷، ۱۳۲۸، ۱۳۲۹، ۱۳۳۰، ۱۳۳۱، ۱۳۳۲، ۱۳۳۳، ۱۳۳۴، ۱۳۳۵، ۱۳۳۶، ۱۳۳۷، ۱۳۳۸، ۱۳۳۹، ۱۳۴۰، ۱۳۴۱، ۱۳۴۲، ۱۳۴۳، ۱۳۴۴، ۱۳۴۵، ۱۳۴۶، ۱۳۴۷، ۱۳۴۸، ۱۳۴۹، ۱۳۵۰، ۱۳۵۱، ۱۳۵۲، ۱۳۵۳، ۱۳۵۴، ۱۳۵۵، ۱۳۵۶، ۱۳۵۷، ۱۳۵۸، ۱۳۵۹، ۱۳۶۰، ۱۳۶۱، ۱۳۶۲، ۱۳۶۳، ۱۳۶۴، ۱۳۶۵، ۱۳۶۶، ۱۳۶۷، ۱۳۶۸، ۱۳۶۹، ۱۳۷۰، ۱۳۷۱، ۱۳۷۲، ۱۳۷۳، ۱۳۷۴، ۱۳۷۵، ۱۳۷۶، ۱۳۷۷، ۱۳۷۸، ۱۳۷۹، ۱۳۸۰، ۱۳۸۱، ۱۳۸۲، ۱۳۸۳، ۱۳۸۴، ۱۳۸۵، ۱۳۸۶، ۱۳۸۷، ۱۳۸۸، ۱۳۸۹، ۱۳۹۰، ۱۳۹۱، ۱۳۹۲، ۱۳۹۳، ۱۳۹۴، ۱۳۹۵، ۱۳۹۶، ۱۳۹۷، ۱۳۹۸، ۱۳۹۹، ۱۴۰۰، ۱۴۰۱، ۱۴۰۲، ۱۴۰۳، ۱۴۰۴

د صحابی رضی پہ یورایت کئے دینہ اوبدا و جمع کیدال ددے جوکہ دی
چہ داروایت د منلو قابل نہ دے، البتہ حضرت عثمان رضی پہ دفعہ شعوکت
صرف در ریوٹو خایونو نصیحیم کرلا،

۱) لَمْ يَنْسَنَ لِي لَمْ يَنْسَنَهُ كَرُو سورة البقرة آية ۲۵۹

۲) أَ مَهْلِكُ الْكُفْرَ بَيْنَ عَيْ مَهْلِكُ الْكُفْرَ بَيْنَ كَرُو، سورة المطارق آية ۷
۳) لَا تَبْدِيلَ لِلْخَلْقِ لَمْ لَا تَبْدِيلَ لِيْلَ لِحَالِنِ اللّٰهُ كَرُو سورة الروم آية ۲۰
هرکله چہ هغوی د قرآن د تصحیح دومره فکر کولو چہ یومعمولی غلط
تھے هم درستہ کولینو په مذاکره روایت خنکه اعتباراً را کرپس، شی چہ د
لحن او غلطی اقرار کولو سرا بیا هم هغه پخپل حال پرینوده چہ د عقل نه
بخلاف ده لهندا دسراوایت د عقل او نقل دواړو نه خلاف دے چہ د قبولو
جوکه نه دے.

۴) دویم جواب دادے، چہ د لحن نه مطلب هغه رسم الخط د هغه عام
رسم الخط نه خلاف وی ابو عبیده به فضائل القرآن کتبه لیکلی دی، چہ
د لحن معنی د مشهور رسم الخط نه خلاف کول وی، لکه لا اذ بحجتها او لا
او ضعوا حبلکم:

۳) دریم جواب دادے، چہ لحن نه مطلب طرز تلفظ دے، نه غلطی
لکه وَ لَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ ط، سورة حمید آية ۴۰
آسے نهج التلقظ مثلا بالضراط بالصاदा المبدأ لة من السین لة

کومے دورے غلطی یا به قاعدائی چہ ذکر شوی دی د هغه روایے جواب دادے
کچرے په قرآن کتبه د عربو د قاعدونو خلاف شه لفظ وے نو د قرآن مخالفینو
په دفعه مانا بچے د نه غلطی خامتا په گوتہ کرپس وے ما او د قرآن ا همراز بچے
مانت کرپس ورو تیح بے حاصله کرپس وے، چہ هغوی دا بے نه کول
نه مناہل العرفان چند صیغے، نه مناہل العرفان چند صیغے مناہل العرفان

نو داشبه نامعقولہ دے، بیا هم خه په وار وار دے جواب وړ کوم :-
ان هذان د قاعده په موجب ان هذان بکاروو حکم چہ ان
نصب وړ کوی :-

۱) نومر وچے جواب دادے چہ قاعده د زبان تابع وی او هر د هغه نه جوړه
شوی وی، قرآن چہ کومه طریقہ استعمال کرپس دے دا هم په عربو کتبه د
کنا نه بڼی الحارث قبیلے لفت دے، نثیبه په دواړو حالتونو کتبه به الفسره
لولی لکه چہ مناہل العرفان کتبه موجود وی،

۲) دویم دا چہ ان په ضمیر شان مقدر کتبه عاقل دے چہ انکه
دے او هذان لم یحیران په خپلو کتبه سره مبتدا او خبر دی،

۳) دریم دا چہ د هذان الف و لا ر و ر سحرین سره د مناسبت په وجه
دے، لکه سلا سیلا، و اعلا لا سورة دهر آية ۷ او دا هم یو قاعده ده لکه
خنکه چہ د قرآن پدایت من سبأ نبیاً یقین، د سبأ کسره او تنوین د
نبأ د مناسبت د وچے دے:

۴) د المقیمین، منصوب کیدل د مدح په بنا دی،

۳) وَالْقَمِيصُونَ، مرفوع کیدل یا خو د مبتدا کیدلویه وجه دی چہ د
هغه خبر محذوف وی، یعنی وَالصَّبُونُ كَذَا لَكَ يَاعِطْفُ دے په محل د ان
سره د اسم د هغه او یا عطف دے د هادوا په ضمیر مرفوع بانده
یولسمه شبه یولسمه شبه دادے چہ بعضی انبئانو

هم بے مثالہ کلامونو په عربی کتبه جوړ کوی
دی لکه مسیلمة الکذاب، ابن الراوندی الزدیق، ابوالعلاء المعری
ابوالطیب المنبجی او د نبضی تفسیر په نقط چہ د هغه ټول حروف بے
نکودا نقطوم دی مثلا ا- ح- د- ر- س- ص- ط- ع- ک- ل- م-
و- لا- ه- ر- ی، نو داشبه حکم بے خایه دے چہ

ذیفی تفسیرے نقط

ذیفی تفسیر پھیلہ ذیفی بہ نظر کئے
 معجزہ نہ دے اور نہ تو بولینا نو بہ نظر کئے
 ہر دایہ کار ذمبئی نہ شپہ سوہ کالہ ورنہ دے بہ عربی کئے یو معمول او عام
 شور ذیفی نہ دیور ورنہ دے بہ مقامات حریری کئے دایہ عبار تو نہ
 موجود دی چہ بعضہ خالص بہ حریری مہملہ کئے او بعضہ بہ حریری معجم
 کئے او بعضہ عبار تو کئے یو لفظ ذحروری مہملہ رہے نقطہ او دویم لفظ ذ
 حروری معجمہ نقطہ دار دے، دے نہ علاوہ چہ ذیفی خیل دا کار
 دقرآن ما تون نہ دے گنرے اونہ دے دا دعویہ کرے دے، بلکہ ہفہ ترا خر
 عہرہ دقرآن دایہ عیان قائل پاتے شوے دے او بہ خیل ہم دغہ تفسیر کئے
 دقرآن ایجاز و تعریف بہ زور دار و الفاظ کئے پیش کریدے نہ لیکے
 کلام اللہ لا حد لحدی و لا عدلہ، دا اللہ کلام دایہ دے چہ نہ ہفہ د تعریف
 لیکاریمہ و هو ما لا ساحل لہ، ہفہ و خہ حدیثہ او ہفہ د نصاب و شہر
 ہم نشہ داد ایہ سمندر دے چہ غار ہے نشہ، ذیفی دایہ اقرار با
 د جوہر ہفہ تفسیر سوا طع الالہام ایجاز کٹر لہ مدعی سنت اکواہ چت
 جوہر بدل دی،

ذ مسیلہ تو کرے

ذیفی نہ علاوہ ذ مسیلہ ہفہ تو کرے
 چہ بہ ہفہ کئے دانسان ہدایت بونی تدر
 ہر نشہ نہ خورہ ہفہ دقرآن پشان معجزہ کئے دے اونہ بل جا گنرے دے، بلکہ
 ہفہ یو بلین ماہر زبان ہفہ د ذکر کو کر ہم ا نہ گنرے موزن د ناظر یوز
 ضیا نیت طبع بہ خاطر ہفہ خہ لک نقل کو،
 و المیزان ذرعا و الحصدات حصدا : خا دسروی بہ ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ
 و الذریت فصا و الطینات طینا : او بہ ہفہ ہفہ چہ نو نہ کوی او بہ ہفہ
 و الحینت جفنا و العابدات حبر او : ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ

الذرات تزداد أو اللقمیت لقمیا : چہ اور کا دمچین کوی او بہ ہفہ ہفہ
 اہالہ و سمننا : چہ اوہ آغزی او بہ ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ
 ہفہ ہفہ او بہ ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ
 نورئی آغستونکو باندا ہے / دلغظ خامیا نوہ علاوہ ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ ہفہ
 و کو، استعمال کرے دے حالانکہ بعضہ خا یونہ، د نا او ذ تم استعمال
 دی بیا دا چہ کوم کارونہ د سرو ویا ذ ہفہ او د سرو بہ گداہ و ہفہ ہفہ ہم
 صرف ہفہ نہ مشوب کرل دا مضمون پھیلہ دیو لغواو بے فائدے دے
 چہ دیو دے درجے سری دبارہ شرم خبر وہ داسنگ دانو کئے
 ہفہ الفیل ما الفیل و ما اذ ربک ما الفیل لہ ذنب و بیل و خز و حرم
 طویل، جا حظ دہفہ دایہ تو کرے ہر نقل کوی دی
 یا ضفدح بنت ضفدح عین یقی ما تنقین یضفک فی الماء و یضفک
 فی السبیل لا الماء تکذیر بین و لا الشارب تمسین
 داوارہ تو کرے داتی رہا ہفہ او د چمبند خے بہ بارہ کئے دی
 ابن الراوندی زندیق یہودی ابن الراوندی یہودی انسد
 المتوفی ۳۲۳ھ دہ بہ د

یہود او نصاریٰ و نہ ہفہ پیے اغتے او دقرآن او اسلام بہ نر دینا کئے بہ
 کتابونہ لیکل دہفہ د کتابونہ نومونہ دادی، التاج والفرید، والمزود کا،
 وقضیب الذہب، دکتا بی لیکونہ پس بہ ہے دیہود او نصاریٰ و نہ نورے
 پیے غوبنتے چہ نہ ہے و رکولے نو ہر دے کتابونہ تردید بہ ہے بیا کولو
 ابو العلاء المعری ددہ د کتاب تاج بہ بارہ کئے لیکل دی،
 لا یصلح تاج ان یكون تغلا ر تاج دومرہ حیثت ہم نشہ چہ بارہ تو ہرہ
 شاد د ہفہ ابو العلاء المعری قول دے، چہ ذ ابن الراوندی بہ شان پھیلہ
 ہم ملحد و ابن الراوندی د بغداد پہ بول یو معتزلی ابو علی جیائی سرہ

ملاقات اُکرو اور تہے اُوئیل چہ حُما قرآن اُدُرسے ، جَبائی اُوئیل چہ خہ سنا د شرمناک مَلُومونہ خبیرِکیم ، بیا ہفہ اُوئیل چہ اے ابن الرّاوندی تہ پچیلہ منصف شہ چہ ستا پہ دے کلام کئے دقرآن پشان فصاحت ، بلاغت ، خوبولے او ہیبت زرعہہ و ابا شتہ ۴

ہفہ اُوئیل چہ نشتہ ا

د مثنوی تو کرے ما

مثنوی دیغیری ددعو کولوبہ دخت اُوئیلی وو
 اُتسیر جَمَالِ اللَّيْلِ وَاللَّيْلِ وَاللَّيْلِ وَاللَّيْلِ بِاللَّيْلِ
 اِنَّ الْكَافِرَ لَطَوِيْلُ الْوَيْلِ وَاِنَّ الْكَافِرَ لَكَفُوْفُ الدَّيْلِ . بیا اے توبہ کرے او مخلص مسلمان شو، ددے تبولو ما خندا د مُصطفیٰ صادق الرافعی
 ا عجاز القرآن نومی کتاب مشن تر صند دے، ددے خیزونو نقل کولوبو مطلب دقرآن ا عجاز صفا بنکا ذہ کول دی، دویم داچہ مثنوی وغیرہ د مسیلمہ او ابن الرّاوندی وغیرہ نہ دیر زیات لورادی مقام لولا لیکن ہفہ ہر کلمہ چہ پہ دے میدان کئے قدم کیننو دونو د ہفہ کلام داعی بنکارید و چہ د ہفہ معتقدینو پچیلہ ہفہ پورے خندا کولہ اوددہ ضمیر ہم پہ دے دلرہ ملامت کولو۔
 دویمہ خبرہ داچہ دقرآن پہ جواب کن چہ چا خد اُوئیل مسلمانانو بے لہ تعصبہ ہفہ نقل کول، دریمہ خبرہ داچہ دقرآن دامقابلہ پہ بغداد کئے پہ ہفہ وخت شویدہ چہ پچیلہ مقابلہ کورنکی ذرعیت پہ حیثیت دیوچ پہ ترقی اسلامی حکومت کئے استوکن وواد آزادی پکئے دومرہ وچہ حکومت تپوس ہر اُنکر وچہ غالباً د ہفہ وچہ دا کیدے شی، چہ ا عجاز قرآن یوننردے پہ دے توکر و دے تہ ہیچ نقصان نشی رسیدے ،

دا عجاز القرآن پوہ

مشاہدات او معنویات

را، قرآنی ا عجاز اگر چہ بلاغی حیثیت سرہ ذوقی خیز دے لکہ د ترخو او خوبروا و بو پیژندال او د فصاحت و بلاغت ذوق لورنکو د بارہ ذیوبدیہی خیز دے لیکن موبز یو خو خیزونہ پہ گونہ کور دچہ د ہفہ پہ وچہ بہ معمولی فہم لرونکو حضراتوتہ ہر دقرآن ا عجاز و افیع شی ، خہ مضامین خود مشاہداتو سرہ تعلق لری چہ ہفہ بنکارہ خیزونہ دی لکہ آسمان یا نور دلیسے خیزونہ اوخہ معنویات یعنی د لیدلونہ بہر خیزونہ دی، مثلاً، اخلاص اعمال قلبیہ دا حکامو عقائد او د غیبیا تو قوانین، د عرب او د عجم د شاعرانو د فصاحت بلاغت میدان مشاہدات وونہ چہ معنویات، ددوی کلام بقول غورنگونہ ہر بہ مشاہداتو کیری معنویاتو کینی بے ہیچ ددک ندوی لیکن قرآن مشاہدات ہم بیانی و غیبیات او معنویات ہم اوسر ددے پہ زور بیکان ہیچ فرق نہ لری رہے د عربی او د عجمو شاعران درشتیا دروغو پابند نہ وی خو حقیل بیان او فصاحت و بلاغت کئے بہ اے خیل زور بنکارہ کولو ہم د عہ وچہ دہ چہ د عربی شاعری پہ بارہ کئے دامقولہ مشہورہ ولا چہ اَحْسَنُہ اَكْذَبُہ ، یعنی ہفہ شعر دیر بنہ دے چہ پہ ہفہ کئے ددوغ دیریوی مگرد قرآن مضامین بقول د ربنثیا و پابندادی چہ پہ ہفہ کئے دوا تعانتو خلاف ہیچ مصنون نشتہ پہ دے وچہ دقرآن دائرہ تنگہ ولا خوبیا ہر ددے پہ فصاحت او بلاغت کئے فرق را نغلو او کہ یوشا عرصہ صرف د ربنثیا و چا پابند کپ و نو د ہفہ کلام بہ بے خوندا پلے شی، او بلاغت بہ ئی ہم ختم شی دا یوا ئے قرآن دے چہ د ربنثیا و پابندادی سرہ د ہفہ خوندا مزہ نوره ہم زیاتیری او بلاغت کئے لے ہر وخت چندا تون کیری ،

۲۲) انسان اودھغه قُو تونہ محمد ودی پہ دے وجہ بلیغ شاعر پہ
 یو خاص میدان کیتے دخیل فصاحت زور بنودے جی لکہ د امرؤ القیس
 د شاعرئی زور د بخوا و آسونو پہ تعریفونو کیتے محمد ود دے، دنا پتہ
 دیان جوش د ویرے د مضامینو سرہ مخصوص دی، دا عشق، د
 شرا بر سرہ، دغہ رنگ فردوسی اونظامی د جگ پہ مضامینو کیتے لا
 جواب دی، شیخ سعدی پہ اخلاق کیتے بیٹا لہ دے خوبہ قرآن کیتے د
 ہر قسم مضامینو باوجود دھنے پہ فصاحت بلاغت کیتے ہیخ فرق نہ راجی
 رہ، د قرآن پہ بلاغت خصوصیت دا دے چہ پہ لبرو تلو کتب دا سہ اعلیٰ
 مضمون بیان کری چہ دھنے پہ کتابونہ جو ریدے شی، خوبیا ہر د
 قرآن پہ خوب والی کیتے ہم فرق نہ راجی اونہ پہ مضمون بانڈے دلالت
 کولو کیتے کیر لیج او کیر کیتی راجی مثلاً: وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ
 رسوۃ الذریت، آیتہ عن
 رہ سل کالہ پس ہرہ ژ بہ بد لبری، حکم دھر کتاب سل کالہ پس ہغہ
 مزہ گوی، بلکہ دھنے د مضامینو پہ مطلب اعستو کیتے گوانی راولا د بیری
 د حضرت شہ عبدالقادر رحمہ اللہ، ترجمہ قرآن بے مثالہ دہ لیکن دز ملے
 پہ تیرید و سر دھنے د بعض اُردو الفاظو استعمال پاتے شو نو دے
 وجہ دھنے ا فادیت کمزورے شویا حضرت شیخ الہند رحمہ اللہ دفعہ ترجمہ
 د نوو الفاظو پہ قالب کیتے دھنے ا فادیت قائم ساتو د ہارہ وا چولہ، لیکن
 د قرآن الفاظو پہ ا فادیت خوارلس سوہ کالہ پس ہم ہیخ فرق رانغلور
 دے، معلومیری چہ د قرآن د الفاظو انتخاب خالین کائنات دے
 د ہارہ کیری دے چہ داہہ ترقیامتہ د پیرے مو دے د ہارہ برقراروی،
 ددے غلور و ا مردو ملاحظہ کولو نہ پس دے کیتے ہیخ شک نہ ہلتے کیری
 چہ دا دل کلام د بلاغت دا سہ حد نہ رسیدے دے چہ ہغہ تہ د انسان

رسائی ہچرے نہ شی کیدے ہم دغہ وجہ دہ چہ قرآن خہ وخت
 نازل شو نو خانہ کعبہ کیتے ہغہ آویزان اوہہ بیٹا لہ او مشہورے قصیدے
 د شاعرانو خپلو انورا کوٹھے کرے یواٹھے د امرؤ القیس یو قصیدے
 ہر ہغہ آویزان حکمہ پاتے شوہ چہ دھنے خور دھنے درا کو خولونہ
 انکار کرے وی، لیکن ہر کلمہ چہ ہغے د طوفان نوح علیہ السلام متلو
 د قرآن دا بیت واوریدو،
 وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَ
 يَسَاءُ أَفْلَحِي وَخَبِضِ الْمَاءُ
 سورہ ہود آیتہ ۴۳
 نو د امرؤ القیس خور سمدستی دغہ قصیدہ ہمہ اکوٹھا کرہ،
 د عجاز القرآن (الانسی):
 جارج سیل لیکی چہ دیوانسان قلم ہم دا سہ معجزانہ کتاب نشی لیکی
 اودا د مروڑ وندی کولو نہ ہم لو پہ معجزہ دہ، ارمیکسوئل کنگ لیکی
 کچرے وحی شہ شی وی، نو بیشک قرآن یوالہا گئی کتاب دے رتا ریخ
 لسلام عبد القیوم بتا وی جلد ۱۱ ص ۳۳۴
قانونی اعجاز د قرآن بلاغی اعجاز خوبیان شو اس ددے خبرے
 چہ قرآن د اللہ تعالیٰ کلام دے دویم دلیل
 قانونی اعجاز دے، انسانی قانون کدیوتن جو کچرے وی کہ کترو توتا نو
 (پارلیمنٹ) اودوی دیر ماہران ہر وی خوبیا ہر دغہ قانون پہ
 مختلف قومونو او ملکونو کیتے دیرہ مودہ نشی چلیدے او خاٹھا پہ دے
 کس دا سہ یو کمزوری بشکارہ شی چہ پہ ہغے کیتے دتر میمرا و تغیر ضرورت
 داولی، ہم دغہ وجہ وہ چہ د یو حکومت او با دشاہئی پہ قوانینو کیتے
 دھنے قانون سازے اسمبلی او پارلیمنٹونہ دیما د بد لکی داولی او

اودھم غہ د انسانى قانون د خامشى او کمزورى دليل دے لیکن د قرآن قانون چہ ہنہ د انسانى ژوند د بتو لو او خوبى سترتون لری او د هغه بنکاره کوونکے هم صرف د پیغمبر علیہ السلام هغه یو ذات دے چہ لیکل لوستل لے نہ ووکری او اتمی رنا خواص د ه بللے شو، د هغه وطن بتول خلق نایکلی او نالوستلی ووپه کوم کینے چہ دوی بنکاره شوی ووپه دغه وطن کینے نه د تعلیم زور شور وواو نه د خه قانون نه خلق خبر و خوسره د دے د ایشیا، یورپ او افریقہ په درے وارو براعظمو کینے د زور کالونه زیاتمه ووده په دے فیصله کیدنه نه، په دے کینے چا نقص ښکاره کړو او نه په کینے د تر میر او تبدیلی ضرورت پښی شو په موجوده زمانه کینے چہ تعلیم عام دے او د بتولے تر ی خلق د یو تیر په لوگه یو بل سره تړی دی خو صرف مسلمانان نه بلکه د یورپ مخالفین هم د قرآن قانون بے مثالہ معقول او جامع بولی حالانکه په دے خوارسې سو کاله تیر شوی دی،

د اکتوبر سمونیل لیکلی، چہ د قرآن کریم مطالب دا سے همه گیر او د هرے زملے په مناسب دی چہ بتول آوازونه لے خامخا قبولی او مخالفو شکلونو، ښارونو او بادشا هو کینے کړ نکیری،
 (۷) مستور ولف لیکي، د گشت وهدایتا وسیع جمهوریت، انصانی او عدالت نومی تنظیم، مالیات، د غرباؤ د حمایت او د ترقی اعلا آیین په قرآن کینے موجود دے،

روح د فرانس د اکتومویس لیکي، د قدرت مهربانو چا کوم کتابونه انسان ته ورکړی دی قرآن د هغه بتولونه بهتر دے د تاریخ اسلام عبدالقیوم ندوی جلد ۱، ص ۳۳ تا ۳۴ نقل شوی صرف په درے حوالو موندنه اکتفا کوو، د دے نه تا سواندازہ انگوی چہ دا دول

کتاب د انسانی فکر پیداوار کیدنه شی؟ هچرے نه بلکه د دے کتاب ماخذ د الله تعالی هغه بے اندازہ علمی سرچشمه ده چہ هغه ته د بتولو قومونو او د بتولو زمانو، د ضروریاتو علم وواوپه دے کتاب کینے لے بتول را خالصه کړه،
 ابیات اقبال مرحوم

حکمت او لایزال است و قدیم معنی اش مشر مند و تاویل لے بے ثبات از قوتش گیر ثبات عصر با پیچیده رو آفات او حاصل اور رحمة للعالمین !!	آن کتاب زنده قرآن حکیم حرف او را ریب لے تبدیل لے سخن کمون اسرار حیات هدجیان تازه در آیات او نوع انسان را پیام آخراین

د ۲۳ ددینه علاوه سر وامنې بر لیکي، د قرآن قوانین د تا جدار نه تر کتر فرد پورے، بانده حاوی دی او دا دوسره معقول دی چہ مثال شئ
 نشتہ (حواله بالا تاریخ عبدالقیوم ندوی)
 دے آر لکلی لیکي چہ قرآن هغه اصول پیش کړه چہ د سائنس هغه مخ په وړاندے ترقی هم دے ته ماته نشی وړکولے،

د تاریخ عبدالقیوم ندوی هم دغه حواله

تأثيری اعجاز

قرآن حکیم د خپلوتاتیرا تو دمخه هم یو معجزه ده حکه چہ په هغه انسانی کتابکدا دول تاثیر نشته کوم چہ قرآن خور کړو، او بتوله نومی پر وښانه کړه دا اثر اچولو و لے تر وون د انسان روح سره دے، حکه چہ دا بدل شی نو انسانی تصورات، گفتار او کردار کینے پخپله تبدیلی راخی، د دے دره وارو مرکز روح یا زبره دے، لکه شنگه چہ حدیث، د حقیقت ښکاره کړیدنه چہ

پہ بدن کینے یو تو پتہ دے چہ ہنہ درستہ وی نو بقول بدن درست
وی د بخاری شریف، اصلاح مرکز روح دے خوروح امر ربی او آسمانی
خیز دے، زمینی نہ دے لہذا کوم کتاب چہ آسمانی وی نو کلام ربی بہ
وی پہ ہنہ بہ ذروح اصلاح کیری کوم چہ امر ربی دے، قرآن حکیم
کوم قوم او ملک (عرب) کینے چہ بنکارہ شہنہ دے نوے نوے خرابو
میرکز وو، اعتقادی خرابی دومرہ دے چہ د خدا پرستی، پکینے شہ
نہنہ ہم نہ وک بلکہ ہر حالے بت پرستی وک انصاف و رک و بقول
ظلم ظلم وو، ہرزور آور پہ کمزوری بوخت وو او بنیاد لوٹ مار نہ د
ہنوی بلہ ذریعہ معاش نہ وک ددوی دظلمو نو نہ ددوی اولاد ہم
خلاص نہ وو، نردے چہ خیلے ژوندی لونرہ بہ ئی پہ خاور و ور
منہ لے او ویاہ بہ ئے پر ہکو لوٹنے بہ ئی دومرہ کولے چہ د ہنوی ہیج
مجلس بہ دشرا بوخیلو نہ خالی نہ وو، داتفاق بونہی ہم پہ دوی
کینے نہ وو، او دہرے قبیلے او قوم خلیق بہ دہر بل سرہ پہ جنگ کینے بنت
وکو او داتے پہ تو لو کینے زیاتہ خونہ مشغلہ وک، د اصلاح بولے دریے
(تعلیم، تربیت، قانون) دوی کینے نہ وے، جمالت لاقانو بیت او خود سیر
عامہ وک، داحالان انسان ذرائع اوسا نلو سرہ پہ زرگو نو کالہ کینے ہم
نہ شو بنہ کیدے دچا پہ خوب خاطر کینے ہم نہ راتلہ چہ دصد و جرری
نیونکی خرابی بہ چرتہ خترشی، حکم چہ د اصلاح دذرا نعو نوم و نشان
ہم دغلہ نہ وو، اس چہ داہر خہ شتہ تعلیم عام دے، د نشر و
اشاعت بولے دریے شتہ، قانون موجود د اصلاح معاشرہ اہنہ
قائم، اصلاحی فلمونہ ہم شتہ خوبیا ہم پہ خرابو و شر و فساد کینے
اضافہ کیری او د جرموتو نوی نوی صورتونہ راجی، اس دے
منظر او د قرآنی اصلاح د منظر نسبت اکبرہ۔

چہ ہنہ پہ دوک دوک نیم کالہ کینے د امشکل ترین کار پہ، دیر آسانی حل
کرو او ہنہ اصلاحی انقلاب تے پہ عرب کینے را و ستوکوم چہ بولے نری
نہ معلوم دے، د تاریخ پہ صفحہ کینے بنکارہ دے او دوست دشمن د
دے اقرار کوی، پہ عرب کینے بت پرستی، د بیخہ ختر شہ او کور پہ
کور د خدا پرستی او توحید دا سے شہر بنت اشوجہ دغہ بت پرست
بت شکن شول، سرے صرف وحداء لا شریکاتہ تہت شو، پہ ژبے
ہروخت د اللہ توحید جاری شو، پہ زہر نو کینے د اللہ خوف حالے شو
دغیر اللہ خوف تے دزرہ نہ او نو۔ دغہ قوم چہ دخیلو سکہ رو نو دغینان
وو د اسلامی او قرآنی بیرون پہ وجہ تے بلای جشی، صہیب رومی، او
سلمان فارسی غونہ سے پردی خلق دخیلو سکہ رو نو نہ ہم زیات
آگہل، خانہ جنگی ختمہ شوک، او بقول عرب قوم دینے او دور و لٹی
پہ مزی کینے پینلی قولادی دیوال جو رہ شول، جوار کئی او سو د خول شہ
خبل۔ فلا۔ کاکہ۔ قتل، او ظلم نہ بولے، د عربونہ و رک شول، بلکہ دوی
قد مچہ کوم حالے تہ، ارسید و دغہ حالے نہ داتولے خرابی ختہ
شوے، دیورپ یوا هل تلم لیکي چہ د قرآن نازل کیدو نہ پس عرب
دانسانانو پہ شکل کینے فرینتے جو بہ شوے، دایوتاریجی حقیقت دے
چہ دا سے اصلاحی کار نامہ چہ سرترا پہ مہجزہ دے صرف د قرآن
پہ وجہ اشوہ چہ دتولواسانی کتا بونور پہ جمع او کنری دتولو۔
حکومتونو د طاقت رہہ جمع نہ بھروہ نو د ادے خبرے دلیل نہ دے
چہ قرآن کلام الہی دے او د خداوندی تاثیر پہ وجہ داختہ اصلاحی
کار نامہ تے اکبرہ؟ وے نہ دا خود دے خبرے تاثیر دلیل دے، چہ
قرآن کلام الہی دے، داکوم چہ ما الیکل د موجودہ دور اسلام دغنا
عیسایانو ہم دہنہ اقرار کینے دے دہنہ تفصیل بیا نولونہ ورا ندے

دا وضاحت کول غورم چہ ماہ دوہ دوہ نیمہ کالہ ولے ایلکل حالانکہ
قرآن خود بیرویشٹ کالہ نازلیدو، دھنے وجہ دا دچہ کہکے
دیادس کالہ خو کفارو پہ خپل ظالمانہ طاقت دقرآن آواز بند کربود
اوددے د تبلیغ تیلے لارے ٹے ہم بندے کرے وے دہجرت بچہ
پس اتہ کالہ کفارو دغہ کار دجنگ پہ زور دفتح مکے پورے جاری اُساتلو
دا بیویشٹ کالہ خو قرآن نازلیدو لیکن کفارو دسے تبلیغ او آواز پہ
مذکور طریقو بند اُساتلو اوباقی پاتے زمانہ ریعنی پہ دیرویشٹو
کالو کینے، صرف دوہ دوہ نیمہ کالو کینے دا کار اُشو، ددے وضاحت نہ
پس بیا خپل مقصد نہ را کربو:

دیورپ پہ نظر کینے دقرآن تاثیر

دکتر ماریس لیکي، چہ قرآن
پہ دنیا ہنہ اثر اُخو کولو
چہ دھنے نہ بہتر ممکن نہ وادفرانس یسبان لیکي چہ قرآن داسے ژوند
اوپر زودا بمانی جوش پیدا کوی چہ بیا پکن دشک گنجائش نہ پیدا کیری
سرولیم میور لیکي۔ چہ قرآن دکائناتو د فطرت پہ دلائل سرہ خدا لے
پاک دتولوندا علی ہستی ثابتہ کرکے او انسان لے دھنہ پہ اطاعت
را بیست کپلو۔
مسترحی۔ ٹی لیکي چہ قرآن پہ بیشمیرہ انسانا نواخرا وچولواو دساتس
دنیا دقرآن ضرورت نور، ہم واضح کپو۔
مسترحی انوگل دی اش لیکي، چہ دقرآن رنہ پہ یورپ کینے ہنہ وخت
رابشکارہ شوہ چہ تیرہ خورہ او پہ دے دیونان سر علم او عقل نہ
ژوند حاصل شوہ
مسترحی۔ ایس لینر لیکي چہ دقرآن دکلیبر نہ د حکمت او فلسفہ
ظہور اُشو او داسے ترقی لے اُتو، چہ د خپل وخت دکولونو

لوٹے یورپی حکومت نہ زیات اُچت شو

انجذاب تاثیر

دقرآن کوم اصلاحی تاثیر چہ موبنہ بیان
کرو ہنہ ہم داسے یومعجزہ دچہ برائسان
کتاب نہ ظاہریدے نشی، لیکن داصلاحی اعجاز نہ علاوہ دقرآن انجذاب
تاثیر ہم یومعجزہ اوددے خبرے پختہ دے چہ قرآن کلیم الہی دے،
دا، حکمہ چہ قرآن دیر غب کتاب دے دھنے یاد دل دیر گران دے،
دویم داچہ دغیر عرب مسلمانانو دپارہ دکہ تہہ پردئی دچہ دھنے
پہ یادولو کینے دویم بنداش دے خپلہ تہہ کس کتاب یاد دل آسان او پر دگا
تہہ کینے یاد دل دیر گران دی،
دسہم دہیہ خبرہ دادہ چہ پہ دے کینے یورنگ آیا تونہ دیر دی چہ پہ
دھنے پیری پزل کیری، او غلطیری، داہم دھنے پہ یادولو کینے یوندا شہ
دسہم دھنے داچہ دقرآن حافظ دپارہ دقوم یاد حکومت نہ خہ تقواہ
نہ دہ تپے شوے نہ ٹے پہ دوی کینے خہ خاص عزت شستہ۔
دسہم دھنے داچہ دقرآن یادولود پارہ دیر وخت پہ کار دے او بیا دیا د
ساتلو دپارہ ٹے بول مہر تر مرگہ ددوراہ تکرار ضرورت دے،
دوسرہ خوار کپرے ددنیاوی دکرئی حاصلولو دپارہ کولے نو دیر
مال او عزت بہ ٹی کپلو، دا بول دحفظ قرآن پہ لا کینے غب
خندان دی، لیکن سرہ ددے بہ مسلمان قوم کس نکھونہ حافظان دک
قرآن موجود دی اوددے دحفظ رواج پہ دے بے تپوسہ حال کینے ہم مح پ
ترقی دے چہ دا ددے دلیل دے چہ دقرآن پہ ذات کینے معجزا نواخرا وچولواو
داسے کشش موجود دے چہ ددے کیند اُتو سرہ ہم مسلمانان خپل
خان تہہ را کبزی او ہیخ یوندا بیز پہ دے اثر نہ خوجوی دکشش او انجذاب
تاثیر دقرآن یومستقلہ معجزہ دہ اوددے دلیل دے چہ قرآن کلیم

الہی دے حکم چہ بل بو کتاب دومہ حفظ کوونکی پہ مخ دز مکے نشنتہ نہ دایے کشش پہ بل کتاب کینے شتہ تردے حدہ چہ دتوریت او انجیل بو حافظ ہم نشنتہ :-
د قرآن اعجازی تاثیر پہ شخصیت در رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم داصلاحی او انجذابی تاثیر نہ علاوہ شخصیتی تاثیر ہم دقرآن بو مستقبلہ مہجہزہ دہ، دقرآن پہ بارہ کینے صحیح او غلط دوارہ رائے دی، یو صحیح رائے دہ چہ داکلام الہی دے اوبلہ غلطہ رائے دہ چہ داکلام الہی نہ دے دصحیح رائے ثابتلو او دغلط رائے دیکارہ کولو دپارہ مؤید قرآن د شخصیتی تاثیر اعجازی ہمورا ندسے کور :-

د شخصیتی تاثیر اعجازی در سے صورتوںہ دی :-
 ① نزولی اثر ② قلبی اثر ③ قالبی اثر

① شخصیتی نزولی اثر :-
 مخالفین وائل، چہ قرآن داللہ قلے کلام حکم نہ دے چہ دادرسول اللہ محمد صلی اللہ علیہ وسلم کلام دے، کہ دا غلطہ رائے اُمتلے شی نبویاچیل ہنہ کلام چہ پہ ہنہ کینے پہ خدا لے تعالی دروغ و بیلے شوری وی خنکہ بہ زور اثر پہ دغہ انسان اُغر حوی لکہ خنکہ چہ د عربو دہنہ مشہور ادا قسید و خاص اثر پہ ہنہ شاعرانہ نہ پریرتو کو موچہ دا پہلہ جو پہ کپے وے کہ دایے وے نو تاریخ کینے بہ کئے خہ تدرے ذکر شریعے وے لیکن دقرآن وحی :-

پہ یخنئی کینے حوالہ | بہ چہ پہ حضور علیہ السلام شخہ وخت پہ یو عامہ جمع کین کیدہ نو د بیخ موسر باوجود دہنوی د مخ مبارک نہ بہ د خلوعت غت خاکک پہ د پرزور خنیدل حضرت صدیق رض نہ پہ ازل د مجادی کین منقول دی :-

لقد رایتہ یززل علیہ الوحی فی ایوم الشدید البرد فیقسم عنہ وان جبینہ لیتفصد عرقا
 ما حضور علیہ السلام اُلید وچہ پہ سختہ یخنئی کینے بہ پر وحی نازلیدہ او ختمہ بہ شواہ نو د ہنوی د تند و مبارک نہ پہ دایے خولہ را خنیدہ لکہ خنکہ چہ و ہلی رگ نہ وینہ دارے وہی پہ یخنئی کینے دایے سختہ خزلہ داتلک غیرا اختیاری دہ چل وول پہ دیکینے نشی کیدے اُس دا بناکارہ خبرہ چہ دایے تاثیر پہ انسانی کلام کینے نشی کیدے معلومہ شواہ چہ دایے حضور علیہ السلام خپل کلام نہ ووبلکہ الہی دے :-

دروند والے او پینے | کلام د الفاظونہ جو روی پہ ہنہ کینے دروند والے او پینے لہ مکہ | لکہ چہ دا خوبہ اجسامو کینے خاص وی او قرآن خوالفاظوی جسم خوند وی بیہم پہ حضور علیہ السلام بہ چہ قرآن نازلید و نو د ہنوی پہ شخصیت کینے بہ د مجزیہ پہ دول دروند والے او پینے پیدا کیدہ او لگ ہم بلکہ د یرزیات :-

بخاری شریف کینے زید بن ثابت رضی اللہ عنہ نقل کوی :-
 کادت یخنئی ان ترصن : ترجمہ : قریبہ وچہ خما د پٹون ہدو کے د پیتی د زورہ چورہ چورہ شواہ وے :-
 دسورہ مزمل پہ تفسیر کینے مستدرک حاکم د صدیق رض نہ نقل کوی، چہ حضور علیہ السلام پہ سفر کینے پہ اوبنہ سورروان وو، چہ وحی قرآنی نازلہ شواہ، ہنہ اوبنہ دوحی قرآنی د پیتی د زورہ کینا ستہ، دا بناکارہ خبرہ دہ چہ پہ زید بن ثابت رضی اللہ عنہ او پہ اوبنہ دا دول اثر نہ دوحی را تلوتہ ورا نندے او نہ وُر ستو چرے شواہ وو، دا صرف د قرآنی نزول اثر وو چہ دا پہ قرآن کینے ہم نو کور دے :-

رَأَا سَلَفِي عَلِيًّا كَوَلًا نَقِيلاً ○ اے پیغمبر علیہ السلام مونز بہ تاباند :-

یو دروند قول دروا چوہو :-

ہر کلمہ چہ دا خیر قرآن او حدیث کئے را غلو عام و خلقوا کتلو کچرے دا
تائیر دوا قعا تو نہ خلاف وے نو د قرآن مخالفینو کفار و بہ خاند اعتراف
اوانکار دوا برہ کرے وے، ہر کلمہ چہ ہغوی دایے نہ کرے، نو دا دلیل شو
د دے خیرے چہ دا تائیر و اتھی پہ نواتر سہ ثابت دے، دا تا تیر صرف
قرآن سرہ ترے نہ دے بلکہ دھن قرآن سرہ چہ د جبرائیل علیہ
السلام پہ واسطہ نازل دے نو ایسے شو، لکہ چہ د وخت دنا زید و او د جبرائیل
علیہ السلام د فعل او عمل ہم پہ دے کئے داخل وی دا د قرآن د تائیر
مجرہ دہ چہ بل السانی کلام کئے نشتہ:

۲- د قرآن شخصیتی قلبی تائیر

د صاحب قرآن حضور علیہ السلام پہ ذرہ مبارک بانڈے د قرآن دا
انرو چہ د حضور علیہ السلام پہ فرمائش حضرت عبداللہ بن مسعود
ددوی پہ ورا ندے قرآن شریف تلاوت کر، نو خلقوا کتل چہ د
ہغوی دستر گو مبارکونہ اختیارات اویسکے جاری وے۔ وَعَيْنَاكَ تَذَرِقَانِ
طرب بن عبداللہ بن شخیر رض نہ نقل دے، ہنہ وائی چہ د شیہ
پہ تہجد و کئے حضور علیہ السلام یو ائے دھنوک ہم نہ وو، قرآن
لو سنلو حہ پہ لارہ تیریدم نو حضور علیہ السلام د ذرا پہ وجہ د
ہغوی سینے مبارکے دا سے جوش و ہلو لکہ پہ دیکھی کئے ویشیدے
چہ جوش وھی، فَلَجَوِيهِ اَزِيْرُ كَاذِبًا لِمُرْجَلٍ : بنہ ! چرے د چل و ل د
خبرو بہ چلوئی سرہ پخیلہ د شیہ بہ تیرے کئے پہ یو ائے، دا سے اثر
کیدے سی، دا تا تیر خو د کلام الہی کیدے شی۔

۳- تائیر قلبی

پہ وینا کئے دوسرہ تکلیف نہ وی خومرہ چہ پہ عمل کولو کئے وی د

چل و ل خبرے یو ائے د خلقو بنو د لو د پارہ وی چلوئی سرہ پخیلہ
نل نرتلہ دہ د و کئے عمل پر نشی کئے ترخو چہ ہنہ کلام الہی نہ گہری
او دھن مضامین حق نہ گہری لیکن د حضور علیہ السلام پہ قالب اوینا
مبارک بانڈے د قرآنی احکا موخہ اثر بہ کیدے و کوم وخت چہ دا
آیت نازل شو:-

فَاِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ وَرَأَيْكَ اِلٰى يَغْيِرُهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ تَه چہ خہ
فَارْعَبْ : سورہ الانشراح ایت عک م وخت د ضروری کار نہ فارغ شے نو
خپل خان دانلہ تعالیٰ پہ عبادت کئے سترے کرے، او اللہ طرف تہ پختہ شد
د دے نہ پس حضرت صدیقہ رض فرمائی چہ ہغوی بہ بولہ شپہ عبادت
کولو تر دے حدہ چہ (نَوَكَّرْتُمْ قَدَمًا) د ہغوی قدامونہ مبارک بر ا پرسید

بجاری شریف کئے دی چہ د صدیقہ رض نہ د حضور علیہ السلام دا خلقتو
پہ بارہ کئے تپوس ا نشو ہغوی ا حرمائی چہ یورہ قرآن د ہغوی اخلا
وو لکہ خنگہ چہ خوک خپل عادتونہ او اخلاق نشی پرییو دے د غنہ
شان د حضور علیہ السلام اخلاق او عادات قرآنی احکا جوری شوی و وچ
خہ پہ قرآن کئے وو ہم ہنہ د ہغوی پہ عمل کئے موجود وو، بنہ اچرے
پہ یوانسان د خپل چل و ل د کتاب پہ دے مول قالی، جسمانی او عملی
تائیر کیدے شی کچرے نشی کیدے نو دا دلیل د دے خیرے دے
چہ قرآن کلام الہی دے او پخیلہ حضور علیہ السلام پہ دے د کلام الہی پہ
حیثیت دہلو نو نہ زیات عمل کولو کئے وو۔

د قرآن سیاسی اعجاز

قرآن عربو کئے نازل شو او دوی د بولو قومونو نہ کمزوری بے علمہ او بے
ہنرہ وو، د سیاسی غلبے حاصلو لو ہیخ ذرائع دوی سرہ نہ وو، خکہ چہ
سیاسی غلبے او اقتدار حاصلو لو د پارہ اول دا فزا روزا نولے ضروری

اودوی گنر نہ وور عرب بہ پہ ہغہ وخت کینے صرف سعودی عرب
 اوین تہ و ییلے شو، عراق، شام، فلسطین، اردن، لبنان، بیروت
 مصر او شمالی افریقہ دا عرب ملکو نہ وو، خود اسلامی فتوحاتو
 نہ پس عرب ملکو نہ جو رہو، (۲) دویم خیز تعلیم دے او عرب دایا نو،
 یغہ دنالو ستو ملک وو، ڈریم خیز اتفاتی او یوالے وو، لیکن دے عربو ہرہ
 قبیلہ دے یلے دُ شمنہ وک تہ دے چہ دے مدینے متورے دانصار و دودہ مشہور
 قبیلہ اوس او خزرج پچلو دیوبل دُ شمان وو، (۳) خلورم خیز کار یکوی
 دے او پہ عربو کینے نہ کارخانہ وکے او نہ کار یکوی دتورے او د معمولی
 پوشاک دپارہ ہم ہغوی دھندوستان او شام دے عیسائو محتاج وو،
 (۴) پنجم خیز زراعت او غذائی کفالت دے، او دے قیورہ نہ بغیر ہغوی
 د بورو قومو محتاج وو، خلکہ چہ د ہغوی وطن دکرون دے جو کہ نہ دو
 چانچہ قرآن ہغہ تہ پچلہ "وَ اذِغْبِیْ ذِی رَیْحٍ" او ییلے۔
 (۵) شپیم خیز معدنی دولت دے او پہ دغہ وخت پہ عربو کینے یومعدنی
 دولت تہ وو اس چہ موبز خہ کورہنہ داسئی ذملے پیداوار دے
 (۶) اوہر جسمانی قوت دے، او دا ہم پہ دوی کینے خلکہ نہ دو چہ دغہ
 ملک دیر کوم دے ضروری غذا اور تہ حاصلہ نہ وکے، دا او بوہم بکون
 وو دیکھئی او کرمی نہ خان ساتلو دپارہ دوی سرہ کورنہ و ورنیا تو
 خلقو بہ پہ تذبوا نو کینے گزارہ کولہ او د علاج خہ انتظام ہم ورسرہ
 وو، (۷) آتم خیز روحانی او اخلاقی قوت دے چہ د توحید اعلیٰ او پاکیز
 تصور نہ پیدا کیری، لیکن دے عربو خلقو بہ دکانرویا دکانرو نہ جو
 بنائو عبادت کولو
 پہ دے حال تو کینے قرآن پہ عربو کینے بنکارا او عربو یولو پہ جمع
 دے رشاد و کولو بنہ زور ا کولو دودہ دودہ نیم کالونہ زیات وخت

قرآن د آزاد اشاعت (خوردلو) دپارہ وخت نہ وو موندے شوے،
 لیکن دے لہزہ مود کاکینے قرآن عربو لہزہ دکوم خائے تہ تزکوم خائے
 ارسول ددے اندازہ دقرآن نہ ورا ندے او دقرآن نہ ورسنودم یو
 د نسبت کولو نہ معلومیدے شی عرب قبل القرآن ہغہ ووجہ دکومو
 موبز ذکر او عرب بعد القرآن دا سے یو قوم جو بہ شو چہ پہ تنظیم
 اتحاد، اخلاق، بلند خیالی، اولوالعزمی، ایثار، قربانی، خدا پرستی
 شجاعت، سخاوت، عفت، پاکدامنی، رحم او شفقت، عقل و تدبیر،
 جہان بینی، جہان گیری، دیانت، امانت، صدق اور استی، دوعدے پورا
 کولو او پہ عدل و انصاف کینے ددوی یو قوم ہم سیال نہ وو، بلکہ د بشریت
 بنول تاریخ دوی د مثال پیش کولو نہ تش نور دے ہم دغہ وجہ دے چہ
 د تیر شووا تہ کمزور و سرہ ہم ہغوی د مشرق او مغرب دودہ لویو
 متمدن او بے اندازے سامان نہ دک پک با د شاہر قیصر دکمرے
 پہ یو وخت تکرہ او ہلہ او پہ دیر لہز وخت کینے ہغوی تار پہ تار کورہ
 د ہغوی دوی تہ والو خولے او د ہغوی لوٹے او تخت و تاج تے کسی نس
 کول۔
 اس سوال دا جس چہ داسیا سی غلبہ عربو تہ پہ کومہ وجہ حاصلہ
 شوہ، چہ زور د ہغہ طوفانی چہ پہ مشرق کینے کاشغرا و دیوار چین
 سر لارا تمبیدے او پہ مغرب کینے مراکش او فرانس پورے
 ددے جواب دا دے چہ سیاسی اقتدار او غلبے حاصلو دپارہ دودہ
 قلمہ اسباب کیندے شی، (۱) یومادی رس او دریم روحانی او فیزی
 اس ذکر شو چہ ما دی ہیج اسباب عربو سرہ نہ وو، بلکہ دے عربو
 دشمنان او حریفانو سرہ وو، کچرے پہ ما دی اسبابو دغلبے فیصلہ
 کولو دے نو عرب بہ دغہ کز کھکے نہ قطعاً رک وواو نتیجہ بہ ا رولے،

(پہ عکس) ولا، نو معلومہ شویا چہ دا ہر خہ پہ ہفہ غیبی اور دہا
 طاقت چہ کوم عربوتہ دقرآن او صاحب قرآن علیہ الصلوٰۃ والسلام
 دبرکتہ نصیب شوے وو اس بنکارہ خبرہ دہ چہ دا سے معجزانہ طاقت
 د کتاب الہی د طاقت نہ بغیر ممکن نہ دے ہم دے نہ معلومہ شویا چہ
 قرآن کلام الہی دے او پہ کوم یا لک ذات چہ دا نازل شو ہفہ دیولونہ
 زیات کامل او خاتم النبیین ذات وو دمسلمانا نو اوستی زوال باعث
 ہم دا دے چہ دوی د اسلام او دقرآن پہ ہدایا تو عمل پرینے دے ورنہ
 ددے دواہروا ہفہ طاقت دچہ کوم وو۔ دقرآن داسخہ دذروکا ہونہ
 ہرزیا ت وخت از میتت شوے او ہجر بہ شوبدلا، و نُنزِلُ مِنَ الْقُرْآنِ
 مَا هُوَ شَفَاءٌ۔ قُلْ هُوَ الَّذِي بِنَاوَا هُدًى وَ شَفَاءٌ۔ لیکن پہ کاغذ
 لیکل شوے او پہ خوے ویل شوے بہترینہ نسخہ تر ہفہ اثر نشی کوے
 ترخوچہ پہ ہفہ عمل اُنشی دیورپ مستشرقین دا راز بنہ پیڑنی چہ کہ
 چرے مسلمانا نو اسلام او قرآن تہ رجوع اکبرہ نو نوی کہدویہ۔
 مسلمانا پہ یوحنا کے شی پہ یومرکز کینے بہ راشی دہغوی خوارا واره
 طاقتور نہ او دترقی ذرائع بہ یومرکزے شی او دکنیا رومیہ منبر طاقت
 بہ جوہر شی او خچو نیز دلاس نہ بہ دغہ بنکارا اُنشی، نو خکہ خہ مودے
 را سے ہغوی مسلمانا نو لورہ دقرآن او اسلام نہ دے بیرونہ کولو کوششونہ
 شروع کری دی، او داوائی چہ دمسلمانا نو زوال دقرآن او د اسلام پہ
 وجہ دے او دا ہم وائی کچرے مسلمانا نو د مغرب ہفہ گندہ او خنداے
 ویزارہ تہذیب اختیار کرونو دوی بہ ترقی اُکری او ہیندا وجہ دہ چہ
 پہ اسلامی منکونو کینے زور او نوسے جنگ جاری دے اوور ترورے پہ مسلمانا نو
 کینے انتشار او مرکزینہ تہذیب ونگی جذبات ہائتم موی۔ مو بز پہ خپلو
 لے سورہ بنی اسرائیل آیت ۸۷ لے سورہ تم السجدة آیت ۷۷

دو کتاہو نو ترقی او اسلام اشتراکیت او اسلام کینے دا مسئلہ پورہ حل
 کرے دہ چہ دہے دروح دوا خیزا دی ہفہ دا چہ دیورپ کارگیری،
 ہنرا و علم یو خیزدے او دہفہ طرز زندگی، معاشات او تہذیب بل
 بیٹے دے، اول سے دا سلام دے چہ یورپ پر قبضہ کریدے، یعنی یورپ
 ہغوی صنعتکاری چہ ہفہ واخلی او دہو دہغوی گنہکاری دہ چہ
 پریندے پہ دے د زور تعلیم یافتہ ہفہ احتراض نشستہ خکہ چہ ہفہ
 اسلام سرہ پچھلہ فیت دے دفت کولو ضرورت کے نشستہ دلانل خما پہ
 نور وکتا ہونو کین شتہ او دیور پی تہذیب گنہکاریا نے پریندے دی چہ ہفہ
 دا سلام او ترقی دواہرونہ خلاف او پچھلہ یورپ دہے پہ وجہ دترزل
 بنکارا دے او د خنکدن پہ حالت کینے دے، دا سے خمو بز خانا، جنگی
 ختمیدے شی، دوی او زور تعلیم دواہر دے دترقی دیوراز دپارہ ضروری
 دی دواہرہ دے یوحنا کے کوی جنگوی کے مہ۔

۴۔ غذائی اعجاز

انسان د جسم او روح نہ جوہر دے دا دواہرہ پہ دے ہداید ونگی او
 خرابید ونگی جہاں کینے آباد دی، خکہ پہ دوی کینے ہم بدلی او خرابے
 راخی، نو ترخوچہ دے دواہرہ دپارہ دغذا انتظام نہ وی نو ددوی باقی
 پاتے کیدل نا ممکن دی پہ دے وجہ فکارت د جسم او بدن د بقا دپارہ
 دغذا انتظام کرپے دے، اچہ دے د ختمید و نہ بیچ شی او ددے د پیدا کولو
 نہ چہ کوے فائدہ اخستل مطلب وو ہفہ ہم پورہ شی او دے کینے
 خہ نقصان را نشی او دروح دغذا دپارہ کے ہم پہ دے غرض انتظام
 کرپے دے چہ دے ہم ژوندا ہے پاتے شی او ددہ دپیدا اُنش مقصد پورہ
 شی، قدرت دا نسائی بدن دغذا دا سے لوے انتظام کرپے دے چہ د
 زیکہ نہ واخلہ تر آسمانہ او تر نھرا و سپوز می پورے ددہ دغذا پہ

پہ تیار کیے گئے گلیا دی مثلاً بدن غذا لہو و دمی د پارہ ذمکہ غنم را
 ا تو کوی او بہ او ہوا ہغہ شہہ اونازہ ساقی دستورو پہ کشش ہغہ دانہ
 نیسی او غتی بی، لہر د سمندار نہ براس او چت کری پور تہ وریج شی
 اور ہغہ نہ ہاران پہ شکل کینے د ا بوا انتظام ا کری او پچیلے گرمی ہغہ د غنم
 دانے پچوی، بادو نہ بوس او غنم جڈا کولو کینے مہا د کوی شپہ وریج یوبل
 پے لکیدی دی نو دے کینے اعتدال پید ا کوی مطلب دا چہ بولہ کارخانہ
 د جہان پہ غنم جو رہہ لو کینے گلیا دہ چہ انسانی بدن لہ د خوراک تیار کری
 حالانکہ د روح نہ بدن قیمت او قدر دیر لگ اولاندا دے دے چڑغہ
 لاندا دے او کمزوری جڈر پارہ دومرہ لوئے او وسیع انتظام د قدرت د طرفہ
 موجود دے نو دا خو ہچیرے نشی کیندے چہ د روح د غذا د پارہ دغہ
 انتظام نہ وی دا خونہ عمل متی او نہ لے حکمت خو بیلتون صرف دومرہ
 دے چہ بدن د زیکے شے دے دے غذا سامان ہم د زیکے نہ ا شو
 او روح آسمانی او امر ربی دے لہ دے وجے دے غذا ہم دغہ کھائے نہ
 پکار دے :-

د روح آسمانی غذا

د روح د ژوند د پارہ قدرت پر روحانی
 غذا تجویز کرے دہ خو ہغہ دلے دہ
 چہ خوک د ہغہ کیفیت او مقدار نشی بنو دے حکم چہ د روح پہ دے
 کینے اللہ تعالیٰ سرہ مشابہت او مناسبت دے نو دے د پارہ بہ غذا ہم
 دا پے پکار وی چہ دانلہ ذات سرہ تہون لری، بلکہ د ہغہ صفت وی
 دانلہ دغہ صفت صرف ہم د ہغہ کلام کیند بشی چہ روح انسانی تر منتقل
 شی او دے ژوند اے ا ساقی شی نو د کلام الہی او وحی ربانی نہ بغیر انسانی
 روح ژوند نا ممکن دے، لکہ خٹگہ چہ د جسمانی غذا نہ بغیر د جسم
 ژوند نا ممکن دے :-

د روحانی ژوند معیار

د روح اصلی ژوند او مرکب ہم ہغہ
 معیار لری کوہ چہ یو انسانی اندام لری
 دا فیصلہ بہ د غذا پہ مقرر معیار موقوف وی چہ واقعی کلام الہی یا قرآن

د غذا ائیت معیار

د غذا ائیت معیار دوہ خیزونہ دی (طبعی
 میلان دہ) ترقی او نشوونما : را مغللا دودنی
 او غوبنہ جسمانی غذا دہ او اسپنہ اولر گے جسمانی غذا نشی کیندے د دوار
 پہ منبج کینے بنکارہ بیلتون دا سے دے چہ دودنی او غوبنہ خور ل د
 انسان طبیعت عواری او دانے طبیعت نہ عواری چہ د ا پینے اولرگی یو
 جو رہہ کری او وے خوری :-

(رہ) دویم معیار دادے چہ دودنی او غوبنہ خوراک سرہ بد غتی بی
 او ترقی کوی مگر ا پینے اولرگی خوراک سرہ دا سے نہ بلکہ نقصان
 کیزی، دغہ رنگ قرآن ہم طبیعت عواری، حکمہ خوبہ، لکھونو حافظہ
 دیر غنم لگیا وی قرآن یا د کری او بیاد ہغہ د سائلو د پارہ تر مرگہ بول غم
 ہ ہغہ دورونہ او نکرا ژونہ کوی۔ د دے قرآن د علم او عمل سرہ پہ روح
 دا سے اصل رحیقی ژوند پیدا کیزی چہ بیایو موقے خلق پہ زرگونو نور
 خلقو تیر کیندے شی لکہ مویزہ سیاسی اعجاز کینے چہ بیان کر ل کچرے
 روح تہ قرآنی غذا اور نکرے شی نور روحانی ژوند دا سے ختیزی، لکہ چہ
 خٹگہ بدانی ژوند د بدانی غذا نہ ہوند لو پہ وجہ ختیزی :-

د روح مرگ او ژوند

د روح مرگ او ژوند
 مقصد نہ معلومی :-
 دا د ستر بے پیدا کولو مقصد لیدل، او غونہ پیدا کولو مقصد اور پیدا
 ستر گہ چہ لیدل نشی کولے او غونہ چہ آوری نہ نشی نو دا د دوی مرگ

دے دغہ شان دروح پیدا کول دے معرفت الہی دے پارہ دی خو پورے
چہ دامقصد حاصل پری نوروح ژوندے گوندی مہ دے :-
(۲) دانلہ پہ معرفت اور دانلہ پہ تعلق سرہ روح کینے بولوئے دا سے
طاقت راشی، چہ دے ہضم مقابلہ دے قوت نہ خالی روحونہ نشی
کولے اس دے طاقت نوم روحانی ژوند اور دے یثقتوالے روحانی مرگ
دے، دے ژوند قرآن حکیم پہ دے الفاظویا نوی:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ : اے مؤمنانو تاسودا لله اور رسول حکم
وَالرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ ط: اسی ہقوی تاسودا سے خیزتہ
سورۃ الانفال - آیت ۲۳ : : باہلی کو چہ تاسوتہ ژوند درکوی،

دے نہ معلومہ شوہ چہ روحانی ژوند جسمانی ژوند نہ اعلیٰ اوزیات
اور چت دے دے روحانی ژوند پہ برکت او طاقت سرہ صحابہ کرام
دخیل نہ خو چندان زیات بسکرونہ ماتے ورکریہ سرہ دے چہ
ہقوی سرہ بہ ہیج سامان نہ ووا و تحیرانی دل سے کارنایے بہ فی اکریہ
چہ صرف جسمانی ژوند ناخوند انوبہ نشوے کولے دا ژوند ہقوی تہ
دقرآن او اسلام نہ حاصل دوا کر ابن جریر طبری پہ تفسیر کئے :-

وَكُنْتُ حُرّاً عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ لِرَسُولِ اللَّهِ عِمران آیت ۱۰۳ :-

دحضرت ابوقتا دہ وضاحت دے بیان شوے (دائے ترجمہ) چہ د
عربو خلق دیر ذلیل خوار او دبولونہ زیات گمراہ و ہقوی سرہ نہ
خوراک اونہ پوٹالک و ہقوی دزور او فارس غوندے ددووزمرو
پہ متیح کئے تری و دوی سرہ دپتخید و ہیج خیزنہ و و ہقوی دخوراک
نہ محروم و و نوردو گوانہی خلق پہ ہقوی خو پورل تر دے چہ اسلام راغے
اسلام ورتہ یو کتاب (قرآن) ورکرو چہ ہغہ دوی لہ د قومونو
سردارن او حاکمان جو رکول :-

قرآن روحانی غذا دہ

د غذا دپارہ موبن ویراندے دہ میارہ
بیان کوی دی دا، د طبیعت میلان (۲) او

ترقی را قرآن طرف تہ د ماتے خود احوال دے چہ د نثری بل یو کتاب دوسرہ
نشی لویسے خورہ چہ دالو ستنے کیری نثری کئے د ہیج کتا دوسرہ حافظان
نشتہ خورہ چہ د قرآن دی، حالانکہ دے غریبانو حافظانوتہ نہ د
مسلمانانولہ طرفہ خد عوضانہ ورکولے شی نہ د قوم یا حکومت لہ طرفہ
اویا خود قرآن تہ ہر غیر عربود پارہ ا پیرادہ چہ د مجبوری نہ بغیر
ہغہ تہ طبیعت نہ ورخی، ہم دے نہ معلوم پری چہ قرآن روحانی غذا دہ
حکے خوردے پتو لومشکلاتر باوجود دے تہ د طبیعت میلان نشتہ :-

(۲) دویہ خبرہ دادا چہ غذا خورونکی تہ د غذا نہ ترقی او طاقت
حاصل پری ندر قرآن تاریخ ہم دا بنائی چہ دقرآن پہ برکت کمزوری انسان
طاقتور شول، بے اخلاقہ با اخلاقہ شول، لاندے خلق بڑا او ناپاک خلق
پاک شول، دے نہ پس دھیچا ہر پہ دے کس شک نہ پاتے کیری، چرقرآن
آسمانی غذا دہ چہ دروح دپارہ دآسمان نہ نازلہ شوہ دہ او قرآن بانڈے
یقین لرونکوتہ ہر دے قرآن ہغہ عظمت او شان ورا بخیلو چہ د ہغ
مثال پہ انسانی تاریخ کئے نشی موندے او د شان یواغے دکلام الہی کیدشی

(۶) دلیل نظامی

قرآن حکیم د انسانی ژوند دپارہ دا سے نظام قائم کپے دے چہ د ہغینہ
پخیلہ دا یقین پیدا کیری چہ دا دخالق انسان لہ طرحہ دے دانسان
جوڑ شوے نہ دے، حکمہ چہ دا انسانی ژوند راز نہ اور مزونہ مسرف
خالق حیات پیڑنی نہ چہ بل خوک انسان چہ کلہ ہم دے لایے نہ
دا ورید و او پہ یوانسانی لا تھے حیات بانڈے دنگ کوشش اکرونو
ہغہ تہ امن او آدم نصیب نشود قرآن نظام حیات دوسرہ کامل او د

ژوند په ټولو اړخونو باندې خور دے چې کچرے د هغه تفصیل بیان شی نو د بیعت کتاب به تر جوړ شی لهذا موږ د قرآن د صداقت په غرض یو څو نیا دی اصول پیش کوو،

۱) د انسان تعلق د خالق کائنات سره (۲) د انسان تعلق د خپل هوم جنس انسانانو سره،

۳) د انسان تعلق د ټولو عالم د کائناتو سره،

۴) د انسان د ژوند مقصد،

۵) د انسان د ژوند اخیری پورې،

۶) روحی اصول — د انسان تعلق خالق کائنات سره،

خالق کائنات د انسانی ژوند مرکز دے، د انسان ژوند، د هغه د ضرورتو د ژوند د ظاهری او باطنی فائز خری فیصله د خالق کائنات مریض سره تړلې دے د خپل مرکز حیات نه د انسان جدا کیدل د هغه مرکز دے او د هغه سره یوځای کیدل د دے حقیقی ژوند دے لهذا د انسان لومړنی دمه واری داده چې هغه د خالق کائنات په وړاندې په دے حیثیت رشان یقین لری، د انسان دے حیثیت ښکاره کولو د پاره قرآن پوهې ارشاد فرمایلو:

خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ رَسُوْلَهُ مَلِكٌ اَيَّة ۷۲ یعنی خالق کائنات د انسان د مرکز او ژوند خالق دے، بیله اعلان اکر و:

وَمَا يَكْمُرُ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ رَسُوْلَهُ الْخَلْقِ اَيَّة ۷۱ انسان ته ټول حاصل نعمتونه د خالق کائنات بخشش دے، بیله ارشاد فرمایلو چې انسان خپل کوشش سره چې کوم څیزونه حاصل کوي د هغه آخری فیصله هم د قدرت په لاس کیږه دے انسان نه پخپل کوشش نیا زیدل نه دی پکار دَمَا تَشَاءُوْنَ اِلَّا اَنْ يَّشَاءَ اللّٰهُ رَسُوْلَهُ التَّكْوِيْنِ اَيَّة ۷۰ سنا سوځینه

د الله د خوښې تابع دے

قرآن د سید الکائنات د خولې مبارکې نه دا اعلان اکر و:

قُلْ اَلَمْ اَنْتَ لِنَفْسِيْ نَفْعًا وَّلَا ضَرًّا اَعْلَان اکره چې خه د خپل خان د اِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُ ط (سوره اعراف آیه ۱۸) پاراهم د سودا و زیان اختیار نه لرم تر څو چې د الله خوښه دا فیصله اکر و:

د دے خیالاتو لازمی نتیجه به دا وی چې د رب العلمین سره په د انسان د محبت یو مضبوطه رښته پیدا شی، چې کله هوم نشلیږی،

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَسَدًا حُبًّا لِّلّٰهِ ط : د ټولو نه زیات محبت د الله سره د ایمان سوره البقره آیه ۱۷۷ : او یقین د خاوندانوی هم د دے محبت دا اثر وی چې د هغه فکری او عملی ژوند د الله سره اتر لے شی او د هغه ظاهرا و باطن د الله په مخکې سر چیت شی، د هغه ظاهرا و باطن د الله به یاد و با د شی او په کائناتو د هغه نظر د اسی وی چې هغه دا د جمال د محبوب صیرف یوا نینه کنزی، هغوی په ولاړه په ناسته او په ملاسته

يَذْكُرُوْنَ اللّٰهَ قِيَامًا وَّرُكُوْعًا وَّ اَللّٰهُ يَادُوْى اُوْپه دے خیال او فکریه علی جنو بهر ویتفکر وون فی خلق : آسانو نو او زکے نظر اچوی چې له السموات و الارض کسنا خلقت : د عالم خالقه نا دا عالم په مقصد د هغه

هَذَا اَبَا طَلَّاط رَسُوْلَهُ اَلْعِرَانِ اَيَّة ۷۰ دے پیدا اکر و:

اُوْد اَيَّتْكَ تَعْبُدُ وَاِيَّتْكَ تَسْتَعِيْنُ ه : په تصور کینے دے د دین د نیا د کامیابو

چشمه رب العلمین کنزی او اعتقادى، قولى او عملی عبادت صرف د هغه کوی، او د خپلومنها و تر و نه پس د دین د نیا د خپلومشکلاتو د حل د پاره هم د هغه مدد و نوالی هغه خپله رضا د الله په رضا کینے درکه کوی او د الله تعالی په امر، نهی باندې عمل کول یعنی د هغه د حکمونو تعیل د خپل ژوند ضروری حصه جوړ کوی، قرآن نه چې چا فائده ر یض

حاصل کرے وہ قرآن پچھلے ذہنوی حال پھلو دے الفاظ کچھ بیکار توی
 وَ لَکِنَّ حَبِيبَ الْاِيْمَانِ وَ زَيْنَةَ : اللہ ستا سو پہ زرو نو کچھ دایمان مینہ
 فِي قَلْبِكُمْ وَ كَرِهَ الْاِنْفِکُ وَالْفُسُوقِ : واجولہ او ستا سو پہ زرو نو کچھ لے ور
 وَالْعَصِيَا تِ اُولَئِكَ هُمُ الرَّشِدُوْنَ : نُو ستا او ستا سو پہ زرو نو کچھ دگر
 گناہ او نا فرمائی کر کہ واجولہ ہم خلق پہ سمہ لاددی رسورہ حجرات آیت ع
 داهم ہفہ خبیز دے چہ پہ دے دخالقی کائنات او ذمکز حیات سرہ
 ترون پید اکبری او داترون بیافہ خبیز دے چہ ہفہ سراہ دانسان زرہ
 او دماہوتہ نسل او آرام نصیب کیزی او دتولو ذنیوی پریشا نو خاتمہ اشی
 الْاٰیِدِ كِرَاللّٰهِ تَطْمِئِنُّ الْقُلُوْبُ ر الوعدایہ علی صرف داللہ پہ یاد زرو نو مت
 (راطینان حاصلیری)

دویم اصول، دانسان دنور و انسانا نو سرہ تعلق

دانسان ژوند پہ تمدن او اجتماعیت بنا دے یعنی پہ گناہ لا وخت تیرو لے
 یواغے نہ خیل ژوند ضروریات دنور و انسانا نو پہ مدد حاصلوی
 حجامت دپارہ دکانی ضرورت مندوی جامود پارہ دجولا دلو بنو دپارہ
 دکولاد مکان جو رولود پارہ دکلام او علاج دپارہ دکطیب او دکتر محتاج
 وی دارنگدے شمیرہ نور و ضرورتونو دپارہ دپیشیرہ نور و انسانا نو
 محتاج وی ترخو چہ ددہ دنور و انسانا نو سرہ تعلق نہ وی نو ہفہ ژوند
 نشی تیر وے نو ضروری شوہ چہ دانسانا نو پہ مینخ کچھ تعلق دپارہ
 دایسے بنا نسیہ اصول وی چہ انسانا پہ ہفہ راجتہ ہی ژوند فائدے
 حاصلو لے شی قرآن حکیم و حقوق انسانی متعلق دایسے ہنکارہ احکام او
 جامع ہدایات و زکری دی چہ پہ ہفہ عمل کولو سرہ دانسان دکلمے
 اژوند دپو شحالہ او پرامن جو ریدے شی دتفصیلا نو گنجائش
 تک کچھ دانسان دکلمے دژوند بوخو اصول قرآن

قائم کری دی، لا کبشریت دیووالی اعتقاد یعنی دتک نسل او وطن
 دا اختلاف باوجود ہول انسانی قومونہ دیو پبر مثال لری لہذا یوانسان
 دتولو انسانا نو سرہ ہم ہفہ سلوک کوی کوم چہ ہفہ دخیل ہجر
 (خاندان) سرہ کوی، حکمہ چہ ہول انسان دیو مور پلا یعنی دادم علیہ
 السلام او دحو ابی اولاد دی،

رہب رنگ، نسل او دملک اختلاف صرف دپوژن کلئی دپارہ دے دجگ
 جگرو یا دکوکے دپارہ نہ دے

دریم اصول، دانسان دکائنات عالم سرہ تعلق

دانسان تعلق دکائناتو سرہ دخادم او دتمدن پہ، حیث دے کل کائنات د
 انسان پہ خدمت کینے لگیادی انسان تہ معلومہ دی او کہ نہ خوشفلی
 عناصر تون یعنی زمکہ، باد، اوبہ او اور، ذریکے آسمان مینخ کچھ درج
 او باران او بکرتی نسو، سپو رہی او ستوری دا ہول پہ خیل خیل خانے
 دانسان پہ خدمت کینے لگیادی او ددی دژوند ضروریاتو تیار زرو کچھ
 لگیادی ہمدقہ حال دخا ورو، او توجو او دمعدنیاتو دے چہ ڈھریو
 دکفائد و تحقیق یومستقل علم دے ددے حقیقت قرآن حکیم پہ دے
 الفاظ کچھ اعلان کرے دے :-

خَلَقَ لَكُمْ مِّنَ الْاَرْضِ جَبِيْعًا ط اے انسانہ دزمکہ او دآسمان ہول خیزونہ
 سورۃ البقرہ آیت ع : ستا دکفائد دپارہ پیدادی

وَسَخَّرَ لَكُمْ مِّنَ السَّمٰوٰتِ مِمَّا فِی الْاَرْضِ : او لگیاکری دی ستا سو دکفائد
 سورۃ الحجاثیہ آیت ع : دپارہ دزمکہ او آسمان ہول خیزونہ دکائناتو

دے تعلق معلومیدوسرہ پہ انسان بانڈے خو حقیقتونو پرائیے شی
 (دے دے جہان ہول بکرتی اولاد بنی خیزونو کچھ دانسان فائدے دی
 انسان لہ کار دی چہ دا لیتیوی ددے نہ دانسان پہ زرہ کچھ پی

کائناتوں کا حکمیت اور دھنے کا بولولو جذبہ پیدا کینزی، انسان اور
 کائناتوں پہ صلیح کینے کا فائدے و بولولو اور فائدے اے غسٹو ترون ۔
 قائمیری انسان دے نہ فائدے و غسٹو کو ششونہ کوی، اور علوم کو بند
 پہ ذریعہ پہ دے فائدے و قابو موی اور دے فائدے و تحقیق حکمت پورہ کوی
 (ب) دوپہہ نتیجہ د عالی تعلق بہ داوی، چہ انسان بہ خان حاکم اور
 مخدوم اور بول کائنات بہ محکوم اور خادمان کنری لہذا ہنہ بہ دانہ
 دنیوی فائدے د انسانی شرف خادم، محکوم اور تابع جو کوی اور شرف انسان
 بہ دوی خادم محکوم یا تابع نہ جو کوی اور دے پہ دے نظریہ عمل کو کوی
 (جہاں ہے تیرے لئے، تو نہیں جہاں کے لئے) جہاں تا د پارہ دے تا جہاں د پانے
 نہ بگہ د خالق جہاں د پارے پہ دے بنا بہ ہنہ د نیا د انسانی شرف د تکمیل
 ذریعہ جو کوی وی انسانی شرف بہ پہ د نیا نہ قریباً نوی ہنہ بد زردہاں
 حاکم وی دھنے بندہ او غلامیکہ نہ وی پہ دے اصولو بہ دھنے خودی
 نورہ ہر گورہ شی ہنہ بہ دخیل روحانی شخصیت د لوی بی اقراری شی
 اور گ نیا د ذیلو ضرورت د پارہ بہ پہ انسان شرف بانگہ داغ نہ گوی۔
 (ج) کائنات عالم د قابو کولو اور دھنے کا خدمت یونیتی، بہ د اہم
 وی، چہ انسان بہ د شرف نہ ہنہ شی خیل خان بہ اشرف المخلوقات اور
 نور بول مخلوقات بہ خیل خادمان کنری ہنہ بہ د عبادت لائق نہ
 کنری حکم چہ محکوم و مکملہ ہم د خادم عبادت نکوی اور نہ دھنہ نہ
 ضراد و نہ غواہی ہم دغہ وجہ د چہ قرآن دھنہ انسانانو پہ بارہ
 کینے فرمانی کو موجد و آسمان بانگہ خیز و نہ معبودان جو رک کوی :-
 وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَأَنَّمَا حَرَّمَ جَاہِدْ د مخلوق عبادت او کروند اے
 السَّمٰوٰتِ : سورہ حج آیت ۱۷ :- شولا چہ ہنہ د انسانی شرف د آسمان
 نہ خان راگدار کوی :-

اور ہر دے تعلق اثر بہ وی چہ انسان بہ د مخلوق د عبادت نہ و بزارہ
 صرف د خالق کائنات ہر اہر ت گذارشی، اور ہم داد قرآنی تعلیم نتیجہ دہ
۴ - خلورما اصول، د انسان د ژوند مقصد
 د انسانی زندگی خلورم بنیادی اصول دا چہ چہ انسان دخیل ژوند د
 مقصد معین کولو غنہ پرا نیچی د بولو نہ ضروری علم دادے چہ انسان
 تہ د - دخیل ژوند مقصد معلوم وی اور دا د اعلیٰ وی، لکہ خٹکہ چہ
 انسان د بولو مخلوقات نہ برتر اور اشرف دے، نو دھنہ مقصد حیات
 دہم دا بے برتر اور اشرف وی چہ پہ ہنہ کینے و سرہ بل یو مخلوق
 ہر نہ وی برابر - د غوا، مینے اور بڑے مقصد پئی دی نہ کومہ کس چہ
 پئی د بیروی اور بنہ وی نو ہنہ بہ زیاتہ قیمتی وی بڑے نہ غوا
 غوانہ مینہ زیاتہ قیمتی دہ د خرنہ آس خٹکہ زیاتہ قیمتی دے چہ
 د خرنہ دھنہ مقصد او چت دے پہ دے خبرہ کچھ دے انسان نکد
 ا کرو نہ ثابتہ بہ شی، چہ د انسان نہ بغیر بول مخلوقات د انسان د پارہ
 دی انسان بہ دے نہ خدمت اور فائدہ آ خلی اُس د غور جو کہ دا خبرہ
 دہ چہ د انسان د ژوند خد مقصد دے، اور دے سوال حل کول د
 انسان د بولو نہ د مینی ذمہ واری دہ
 دا خوکیدہ نشی چہ معمولی خیز و نہ خود د مقصد بت نہ خالی نہ وی
 د انسان غوندے د بولو نہ دلوتے ہستی پیدا کول د بے مطلبہ وی؟
 حکم چہ د خالق کائنات پہ حکمتی بہ داغ ا لگی نو بنا پہ دے د انسان د
 پیدا کولو مقصد د برغت دے لکہ خٹکہ چہ انسان پھلہ یو غنہ ہستی
 دہ، د مادہ پرستانو پہ خیال کینے خود د غہ مقصد صرف خون و نہ
 اغتسل دی د خوراک خونلاوی او کہ د عورت یاد حکومت، د کوی خیر
 (خودراک) خود انسان د ژوند مقصد حکم نشی جو نہ یدے چہ بعض

خناور کھ مینما، و ہائی دانسان نہ دیر نریات خوراک کوی اودہ لہ خونہ
 ہم زیات و رکوی، حکمہ دیر خوراک کینے خونہ ہم دیر وی، لکہ خنکہ چہ
 یوکس دودہ آمونہ خوری او بل کس شل آمونہ خوری نودے دویم
 کس لہ بہ خونہ ہم زیات و رکوی، دا و نیل حکمہ غلط دی چہ دینینے
 او ہائی نہ دانسان خوراک بنہ دس ہائی او مینہ وابنہ گیا خوری
 او انسان پولاد او چرگان! حکمہ چہ دہائی او مینہ دپارہ دغہ وابنہ
 گیا پولاد او چرگان دی دوی تہ داخیز نہ زیات خونہ و رکوی اس
 دویم خیز رتبه، عزت) امام غزالی رحمہ اللہ تعالیٰ دینا مطابق
 وہی خیز نہ دی حکمہ چہ عزت اور تبه دمال دپارہ دہ ادمال ہم د
 خوراک دپارہ خوف رقی صرف دواسطہ دس ویراندے ہم مقصد خوراک
 ووبلا واسطہ او اس ہم مقصد خوراک دس خوبلا واسطہ :-
 دغہ دہنگہ دیر تہم خیز حکومت) ہم یومستقل مقصد، حکمہ نہ دس
 چہ دمال او س تہ دپارہ اومال ورتبه دخوراک دپارہ مطلوب دی
 لکہ خنکہ چہ ویراندے ذکر شو، خوراک خنکہ مقصد نہ دس، بلکہ دا
 چہ دانسان حکومت دگویش او د تکلیف دس، مال پر خرچ کیری
 متاعے حریرے پکینے وھل شی شردنسا د پکینے کیری، ووتونہ دھن
 دپارہ بکاروی حکومت او بدال پکینے راجی، مطلب دا چہ دزرگونو
 خطرونہ انسانی حکومت رک وی پہ دس کینے خوددہ بیا زمرے ہنہ
 دس چہ دھنہ حکومت قدرق دس ہنہ ہنہ خنورے قدرتی زیوفان
 دی اودا سے ہیغ قسم خطرے ہم پکینے نشتہ ہم پہ دس دول انسانی
 لذت او خونہ ہم دغونو او تکلیفونہ دس پہ دس خونہ دس
 افسانہ کینے کلہ سرو مال او بتول تہر ہم بیلی مگر دھنا و دولت
 ددسے پولو خطر و نر خانی دس دھنہ و جہ دا دہ چہ دانسان بہ فطرت

کینے تیر شوے غم او د مستقبل فکر پروت دس ددہ پہ مگر وی
 خپلوان کینے خوک چہ ویراندے مروی دہ نہ چہ ریا دشی خامخا
 غم جن کیری او آندہ خطرے فکر ہم دس سرہ خا نغوی ددے وچہ
 دانسان بتول لذتو نہ دغونو او فکر نو نہ دس دی او دھنا و روغ
 یونذت کینے ہیغ قسم ہم فکر نشتہ ددے بتول تقدیر خلاصہ داشہ
 چہ، سان دخیل ژوند مقصد پچہلہ نشی مقصد رولے دامقصد
 بہ ددہ حائق مقصد وی، لکہ خنکہ چہ دہوائی جہاز چورہ ونکے د
 ہوائی جہاز مقصد متعین کوی نہ چہ پچہلہ ہوائی جہاز خپل مقصد
 متعین کوی ہم دامقصد بہ صفا او بلیغ الفاظ کینے قرآن حکیم بیان
 کرے دس :-
 وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ○ دیر بیا نذو نبیاء مرد تخلق
 مَا أُرِيدُ لَهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطِيعُونِ ○ مقصد عبادت اللہ دس دس
 سورة الدریات آیت ۵۷ :- ددوی نہ روزی کینے دغوار
 اونہ پہ بل خورد دل :-
 دا سے لکہ خنکہ چہ انسان دا دودہ مقصدونہ خپلو غلامانواں پورہ
 کوی حکمہ چہ موبز، تہ نہ ددوی حاجت نشتہ اونہ دخوراک ات
 اللہ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ○ بلکہ خداوند تعالیٰ دویراندے
 نہ دانسانی مشین قائم سا تلو دپارہ ددوی انتظام کرے دس، حکمہ
 چہ ہنہ دیر کوی او زور آور دس،
 کچرے یومشین تہ درنگ روغن ضرورت دس دپارہ وی چہ ہنہ
 خراب نشی نو دادمشین دوجود مقصد نہ دس، بلکہ ددس مقصد ہنہ
 کار دس چہ مشین ساز کوم کار دپارہ چور کرے دس ہم دغہ مال
 دانسان او دھنہ دبرق دس دانسان دپارہ روزی بقاء سامان دس

مقصد تخلیق نہ دے، مقصد تخلیق بہ ہم ہفہ وی چہ کوم د پارہ
انسان پیدا شوے دے، یعنی عبادت الہی۔ ذلیل اور غن۔ ایشان رد
مشین د پارہ (روزی ہم د انسان صحیح سا تلو د پارہ یو سامان دے د
ہفہ د ثوندا مقصد نہ دے، بہ د نیا کئے د ہر مشین قیمت د ہفہ د
مقصد مطابق متعین کولے شی مثلاً د چینو بہ ہفہ مشین زیات قیمتی
گنرے شی چہ لور۔ وخت کئے دیر چینی پیدا کوی ہم د غر ناک دانسا
مشین قیمت بہ د ہفہ د تخلیقی مقصد بہ مطابق وی چہ ہفہ عبادت
الہی او تقوی دے فرمائی، اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰىكُمْ، او ہم دا
انسان د الله پہ نزد دیر قیمتی د شرافت او عزت خاوند اور دیر
مقبول دے۔

پنجم اصول دانسانا ژوند آخری منزل

دانسانا ژوند آخری پورے د الله سر د یو خٹے کیدل دی، قرآن دا اظہار
دانسان ژوند متحرک دے ساکن نہ دے۔
يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا، تَهْهَرَةً مَّرْجُلَةٍ مَّكَرِفُونَ
فَعَلَيْكُمْ حَسْرَةٌ الْإِنشَاءِ آيَةً عَدَّ تَيْرٌ كَوْلُوا لََّاهُ تَه وَرِدْوَانُ لََّاهُ
بیا بہ ورسرہ یو خٹے شے۔

- ۱) ددے آیت نہ معلومہ شوہ، چہ انسانی ژوند متحرک دے۔
- ۲) بہ دے حرکت کئے ورتہ تکلیفونہ ہم خا مخا پینیری۔
- ۳) ددے حرکت آخری پورے خدائے سرہ یو خٹے والے دے۔

داخلہ دیرہ ہکارہ دے چہ انسانی ژوند متحرک دے انسان اول
شوم وی، بیا ہلک او خوان شی، ترمے د ترقی حرکت دے بیا مرکز
پورے د تزل حرکت جاری وی، د مرکز نہ پس بر زخمی حرکت شروع
شی، دا اول قسمہ حرکت نہ ضروری دی دا ہیچوک نشی بند لے د

ترقی پہ حرکت کئے بہ ترقی کیری او د تزل پہ حرکت کئے بہ
خا مخا تزل کیری خود اول حرکت نہ دغونوا و مصیبتونو د تک
پک دی۔

دا خود ہکارہ ژوند حرکت نہ ووا، د پت حرکت، یعنی دقرا و د برخ
حرکت ہر شوک نشی بند لے دا ہکارہ او پت قسمہ اول حرکت نہ
بہ، ہلہ ختمیری چہ ددے حرکتونو آخری پورے راشی او دا آخری
پورے کومہ دے، دا پورے ہفہ دے بہ کومہ کئے چہ، دانسانا ژوند
نتیجے او غرے بیا موندے شی،

پہ دنیا کئے ہر حرکت یو عمل ترومیلے شی، چہ خد وخت د ہفہ عمل نتیجہ
را اخی نو د ہفہ عمل حرکت ختم شی، یوزمیندا از مکہ چو کہ دی
تتم۔ بلکہ آجوی، د ہفہ اہہ خورد کوی، سرہ پہ کئے آجوی۔ خیالے
ساقی، شی کیداری لے کوی، چہ فصل پورے شی بیا گیبی، بہ مشین
یا بہ غویا نوا و خروے غولوی، بوس او غلہ پیلہ کیری چہ د غلے
درمن واخلی نو دا حرکت ختم شی، حکم چہ ہفہ د عمل نتیجے او حرکت
آخری پورے تہ اسی او ددے نہ پس د خہ حرکت ختمیدل ضروری د
ہم د خہ حال دانسان دے ہفہ۔ پچل ژوند کئی تکلیفونہ تیرے وی
اور سرہ حرکت کوی، شوک د خیر او نیکی د پارہ تکلیفونہ تیرے
او شوک د شر او بدی د پارہ خان خوری دا سلسلہ ترمزگہ
جاری وی بیا و پاندا ہے بہ آخرت کئے چہ ہر کتہ دا دوارہ قسمہ
خلقی د خیلو عملونو نتیجے او د خیلو حرکتونو ثمرے د جنت او دوزخ
پہ شکل کئے بیا مومی نو ژوند بہ خیل خٹے او آخری پورے بیا مومی کو بہ
تہ بہ ادریری او دا د ژوند د حرکت انتہا دے لکہ خٹنگہ چہ بہ دے آیت
کئے د عملونو د نتیجے بیان دے۔

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ۖ فَسَوْفَ
يَحْسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ۖ وَيَنْقَلِبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ
مَسْرُورًا ۖ وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ وَرَأَىٰ
كُتُبَهُ ۖ فَسَوْفَ يَدَّعُوهُ سُبْرًا ۖ وَفِيهَا
سَعِيرًا ۖ إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا ۖ
سورة الانشقاق آية ۷۸ تا ۸۴

پہ جہنم کینے بہ اُغور خیریں، حکم چہ ہفتہ پہ کورکتے بیغمہ وو:
دانسان دا حالتونہ قرآن حکیم پہ دے آیتونو کینے بیان کپی دی
وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ مِنْ مَخْرَجٍ ۚ لَكِنَّا لَا نَبْدَأُ
رِزْقَهَا ۗ وَكُلٌّ مُمْسَقَرُّهَا ۗ وَمُسْتَوْدَعُهَا ۗ نَسْتَهْجِيهَا ۗ اللَّهُ ذُو
السُّورَةِ ۗ هُوَ الَّذِي يُدَبِّرُ الْأَمْرَ ۗ إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ ۗ
الینو خائے ورتہ ہم معلوم دے،
پہ دے آیت کینے دانسان ددرے وارو حالتو ڈ کردے ڈنوی ژوند
چہ خہ وخت پہ زمکد گری او حرکت کوی دا خرت مغزل کوم بخا
چہ آستو گنہ کوی یعنی جنت یا دوزخ دتیر او برزخ حالت چہ کوم کینے
امانت وی تا اکتل چہ دانسانی ژوند پنچہ بنیادی اصولہ قرآن پہ
خہ بنہ طریقے حل کپی دی او دانسانی ژوند نظام تے پہ بنہ دول
پیش کپی دے چہ دادول پوغت فلسفی او حکیم ہر نہ دے حل کپے
نودا دلیل ددے خبر دے چہ قرآن کلام الہی دے۔

۷۔ شموی اعجاز

د اعجاز شموی مطلب پہ قرآن کینے دا سے خو خیزونہ دی کوم چہ
پہ انسانی کلام کینے نشی جمع کیندے ددے نہ معلومی بی اچہر دا الہی
کلام دے نہ چہ انسانی ہفتہ خیزونہ دادی ؟

۱۸) حدیث اسلوب = مطلب دا چہ قرآن حکیم طرز بیان دانسان
کلام نہ مختلف دے پہ دے بتول ماحول کین ددے مثال نشی مشا
انسان چہ خہ ورا اخی نوخیل ماحول نہ تے مرا اخی نوکچرے دانسان
کلام دے نودے ماحول نہ بہ ما خود دے خود ایسے حکم نہ دہ
چہ پہ عربو کینے خو خہ چہ پہ نولو ژبو کینے د کلام دسے طرز
موندے شی :

۱۹) کلام منظوم یعنی شاعری رب کلام منشور مسجع رچ کلام
منشور غیر مسجع : درآن حکیم پہ دے دریواہ وکینے یو طرز ہم نہ دے
اودوست دشمن دا قرار کوی چہ قرآن دسبع معلقات یا ددیوان
حصاسہ پشان شعر ہم ندے حکم چہ دردیف، قافیے او بحر وغیرہ
پابندی پہ دے کینے نشتہ او دمقامات حریری پشان منشور مسجع، یعنی د
بند ونووالہ نشر ہم نہ دے او دعام صنیفینو پشان بے بند
نشر ہم نہ دے، دینہ معلومی بی چہ پہ مخ دزکے دا سے کلام بل
ہم وشتہ نہ نود دے بکیا داوسر چشمہ انسانی اوزمینی ندا
بلکہ الہی او آسمانی دہ۔

۲۰) پہ انسانی کلام کینے دمتکلم دجذباتو جیر دخل وی چہ ہفتہ د
قہر خبر دے کوی نو، کینے درحم بونئی ہم نہ دی او چہ درحم خبر دے
کوی نزد تہراخ کینے نہ وی حکم چہ انسانی جذباتو کینے اعتدال نہ وی
پہ خلاف دقرآن حکیم چہ دے کینے پہ یو وخت دزیری او دویرے
دجنت او ددوزخ او قہر او درحم کوم پہ یو خائے وی دے نہ معلومی بی
چہ دانسان پشان دجذباتو نہ مغلوب ہستی دقرآن نہ دہ ذہانی
نَبِيٌّ عِبَادِي ۚ اِنِّي اَنَا الْعَفُوُّ الرَّحِيمُ ۗ وَاِنَّ عَدَاِي هُوَ الْعَذَابُ الْاَلِيمُ ۗ
سورة الحجر آیه ۷۵ تا ۷۸ چہ دے آیتہ کینے د مغفرت دا اعلان سرہ د

دردناک عذاب ہم ذکر دے، مگر انسان کے قصے اور قہر پہ وقت
درحم او شفقت اظہار ہچھڑے نشی کو لے اودہ دم او شفقت پہ وختے
کے غصے خبر پہ خولہ فنی راتلے :-

رس کے ہر انسان کے کلام چہ مطالعہ اشی نو پہ ہفتے بہ خانغا کے الفاظ
بنکارہ شی چہ کے بھرنی دہرے دباؤ پیداوار بہ وی چہ کے ہفتے بہ
معلومیری چہ متکلم کویرے پہ وجہ دایے خبرے کوی، دینہ علاوہ
پہ انسانی کلام کے خولہ کے قوت اظہار کیری مگر دایے قوت ہچھڑے نہ
چہ ہفتے نہ پہ زمکا، آسمانوں باندا کے حکومت اظہار کیندے شی کہ
چرے چالبزہ مطالعہ کے قرآن ہر اکیر، تو ہفتے نہ پہ ہر ہر صفحہ دا
محسوسہ شی چہ دا دایے متکلم کلام دے چہ کے کائنات عالم کی پوشیز
نہ ہم ہفتے نہ ویریزی اونہ دباویری بلکہ عظیم تر کجبل کائناتو باندا کے
حکمرانی کوی۔ دہرے نوح دیندیز بہ بارہ کے قرآن کے الفاظ نور
جو اکیر :-

يَا زُحْرُ ابْلَعِي مَاءَ لَيْلٍ وَ يَسْمَاءُ : اے زمکے خیل اہہ تیرے کسے او
اقلعی : سورہ ہود آیت ۴۱ : اے آسمانہ دوریدونہ بندنا
چرے یوانسانی طاقت ہم دایے حکم و کوئے شہ :

۱) انسانی کلام دمانسان کے مافی قوت د محدود والی مظہر وی کے ہفتے
کے بلاغت اس پہ ہر میدان کے یو شان منہ ہر نشی و ہلے۔ ددہ
قابلیت پہ خاصو مضامین کے کے بلاغت نور بندے شی بل قسم مضامین کے
دہفتے کے بلاغت کے ہر زونہ وی، یو عرب مشہور شاعر ابو نواس صرف
دشراو پہ تعریف کے بہترین شعر خود لکھے شی پہ بلہ موضوع نہ
بل شاعر ابو العتہیہ "پہ زہد و تقویٰ، پہ فناء و دنیا او پہ شوق
آخرت باندا کے کے بلاغت نہ کم شعر و لکھی خوب نور مضامینو

دایے نشی و لکھے، پہ فارسی شاعرانو کے فردوسی نظامی پہ جنگی
مضامینو پورا زور سرہ شعر و لکھے شی لیکن پہ بل میدان کے ہفتے
پس راجی، سعدی، اخلاق شاعر دے جنگی یا بل نہ دے، کچرے کے
خوش قسمتی نہ یو شاعر پہ ہر موضوع باندا کے شعر و لکھے شی نو دا
فرق بیا ہم وی چہ پہ بعض مضامینو دیرینہ کلام او پہ بعضو کم
اوپہ نور و ہفتے ہم کم و لکھے شی۔ دے نہ علاوہ کے شاعرانو اویلیانو
تول مضامین کے فکر او دما دیا تو کہ دا لکھے نہ بھرنہ وی پہ دے
تول کے غیبیات او کے مادیا تو نہ پور نہ مضامین دیر کم وی، پہ
محسوساتو کے کے شاعرانو خیالات کار کوئے شی، لیکن پہ غیبیاتو کے
کے تخیل پرواز ختم شی او دے تولو نہ علاوہ شاعران کے درشتیا کے
او دے واقعاتو پابند نہ وی، حکم چہ پہ دے بیا پہ خیال پابندی راجی
د شاعرانو کا ردغہ وی چہ پہ خیال کے خضرہ ہر خنک چہ راغلہ
ہفتے دبارہ ہر خنک الفاظ کے دے ہفتے پہ خیال کے راغلہ نو کے شعر پہ قالب
کے رنگینی سہا و دوا چوی پہ دے کہ بے نہ وی چہ دایے کیندے ہم
شی کہ نہ او دارشتیا دی او کہ دروغ، ہر بہ دے وجہ کے شاعرانو
پہ ہا لکھے یو معقولہ دہ چہ، "أحسنه أكله"، چہ دیرینہ
شعربہ ہفتے وی کوئے چہ دیر دروغ بیان وی، لیکن کے قرآن حکیم
مضامین یو طرف نہ دوسرے وسیع دی، چہ دے کے عبادات،
معاملات، قوانین منزیلیہ، معاشرت احکام، کے مسکت قوانین، بین
الاقوامی قوانین او بیا عقائد، اخلاق، تاریخ محسوسات، غیبیات،
واقعات کے بیا او حقائق آخرت تول مضامین دی بیا دے وسیع مضامینو
د بیا تولو د پارہ دائرہ دوسرے تنگ دہ چہ ہیخ یو مضمون او عبارت
نہ دروغ او خلاف واقعہ نہ وی او سرکہ دے کے قرآن پہ فصاحت

اور بلاغت کہنے یو ذرہ فرق ہے نہ راجحی لکہ چہ فرمائی۔

ذَوُوْكَانٍ مِنْ عِنْدِ عِزِّ اللَّهِ لَوْ جَدُّوا كَجَرَّةٍ قَدْرًا نَدَّخُلُهُ نَهْ سَوَادِ بِلْ
فِيهِ اِخْتِلَافًا كَثِيْرًا ○ سورة النساء، چا کلام سے نو ذہمہ پہ مشابہت
ہیۃ عتہ، بلاغت اور مضامینو پہ صداقت کہنے پہ خاصا فرق
را غلو،

۸۔ غیبی اعجاز
یہ قرآن کریم کہنے دغیبی علمو یو لویہ ذخیرہ موجودہ چہ
ہے تہ ذہن و عقل فلسفی اولو عالم رسائی نشی کیدے نو دا بہ کلمہ
اشی چہ دنالوستی قومیر نالوستی ذات بہ ہے تہ رسائی اشی ددا
غیبی علمو حیرت منونہ وی۔

۱۰۔ قرآن کریم کی دغیبی علمو یو لویہ ذخیرہ موجودہ چہ
ہے تہ ذہن و عقل فلسفی اولو عالم رسائی نشی کیدے نو دا بہ کلمہ
اشی چہ دنالوستی قومیر نالوستی ذات بہ ہے تہ رسائی اشی ددا
غیبی علمو حیرت منونہ وی۔

۱۱۔ قرآن کریم کی دغیبی علمو یو لویہ ذخیرہ موجودہ چہ
ہے تہ ذہن و عقل فلسفی اولو عالم رسائی نشی کیدے نو دا بہ کلمہ
اشی چہ دنالوستی قومیر نالوستی ذات بہ ہے تہ رسائی اشی ددا
غیبی علمو حیرت منونہ وی۔

۱۲۔ قرآن کریم کی دغیبی علمو یو لویہ ذخیرہ موجودہ چہ
ہے تہ ذہن و عقل فلسفی اولو عالم رسائی نشی کیدے نو دا بہ کلمہ
اشی چہ دنالوستی قومیر نالوستی ذات بہ ہے تہ رسائی اشی ددا
غیبی علمو حیرت منونہ وی۔

حضرت یحییٰ اور حضرت زکریا علیہم و علیٰ نبینا الصلوٰۃ والسلام

تاریخی واقعات اور دے بتولو حضرت تو علیہم السلام مد دعوت اور تبلیغ
مقصد و نہ او دے بتولو حضرت تو علیہم السلام مد دعوت اور تبلیغ
واقعات اور دوی پیغمبران تو علیہم السلام مد دعوت اور تبلیغ
خپل خپل امتونو بانڈے موافق اور مخالف اثرات اور دوی انجامونہ
اور نتیجہ، دے نتیجہ علتر نہ او اسباب، عبرتوںہ اور نصیحتوںہ چہ شنگلہ
تحقیقی اور حیرت انگیز صداقت اور بلاغت سرہ قرآن بیان کریدی
دے ہے مثال پہ انسانی تحریر کہنے نشی موندے۔

۱۳۔ قرآن کریم کی دغیبی علمو یو لویہ ذخیرہ موجودہ چہ
ہے تہ ذہن و عقل فلسفی اولو عالم رسائی نشی کیدے نو دا بہ کلمہ
اشی چہ دنالوستی قومیر نالوستی ذات بہ ہے تہ رسائی اشی ددا
غیبی علمو حیرت منونہ وی۔

۱۴۔ قرآن کریم کی دغیبی علمو یو لویہ ذخیرہ موجودہ چہ
ہے تہ ذہن و عقل فلسفی اولو عالم رسائی نشی کیدے نو دا بہ کلمہ
اشی چہ دنالوستی قومیر نالوستی ذات بہ ہے تہ رسائی اشی ددا
غیبی علمو حیرت منونہ وی۔

۱۵۔ قرآن کریم کی دغیبی علمو یو لویہ ذخیرہ موجودہ چہ
ہے تہ ذہن و عقل فلسفی اولو عالم رسائی نشی کیدے نو دا بہ کلمہ
اشی چہ دنالوستی قومیر نالوستی ذات بہ ہے تہ رسائی اشی ددا
غیبی علمو حیرت منونہ وی۔

اعتراضات رد و ابواب موروثہ بارگاہ حکمہ غلط او بے بنیادی چہ ددے، مقصد سیاسی دے او استعمار تہ و دہ ورکول دی، داسترا ت فتنہ علمی ارا دہ تہ، بلکہ د تحقیق پہ مرکزی سرچشمہ د طاقت د قرآن او یہ نبوت بانہ سے حملہ کول غواہی چہ د مسلمانانو د زہر و نونہ د قرآن او نبوت ہفہ جرے شے شی او دھغوی د فطری وحدت خاتمہ اشی او در دہ د جگہ اکولوا و خان خان لہ کولونوی دو کو تہ پرا نیتے شی،

يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ؛ دوی غواہی چہ دانلہ نور پخپلو و اللہ ممتز نورہ و کوزیرہ انکفرون ﴿۱﴾: خو لو مکرپی او اللہ د خیلے رنیا

سورہ الصف آیت، ع: پورہ کونکے دے ہر خورہ چہ کافران تہ بگنہی پہ عاموانگریزی دانو کئے صحیح علم دین ننتہ او د دینی تہے عربی ہم مہارت نشتہ او ددے نہ علاوہ دوی دیورپ ہریو مصنف سرہ عقیدہ تندی ہم دہ چہ دا دمغری تہذیب اثر دے او د علمای دین تہ کرکہ دہ، دا خلور خیزونہ داعی دی، چہ مستشرقین خیلے فتنہ تہ پہ دے ہنہ ودہ ورکولے شی، مؤید د کوللی زیتہ د مذاہب تفسیریہ نوم کتاب او دویم میورہ دلائل آف محمد نوم کتاب پہ آزاد فکر د برہ ہنہ مطالعہ کریدہ لیکن پہ مؤید ہر ہفہ اثر شو چہ نوم مؤید اس بیان کر و او دا خمونیز د یقین د مضبوطوانی یو باعث جوہ شو، مؤید د راتلو کئی مورہ پہ بارہ کئے د قرآن کریم یو خورہ غیبی اعلانات بیا نوو چہ کوم لاشو تہ و واو تہ د ہفہ خہ اسباب او ذرائع ووی

﴿۱﴾ قرآن کریم داعی قسم اعلان پہ دے الفاظ کئے کریدے: عَنكَبَتِ الْوُجُوهُ لِيَأْتِيَنَّكَ الْاَرْضُ وَهُمْ مِّنْ بَعْدِ اَعْيُنِهِمْ سَابِقُونَ ﴿۱﴾ سورہ الروم آیت ۳۱ رومیان د ایران پہ مقابلہ کئے داسے مغلوب شو چہ د کسری فوج نوووی حکومت او د ہفہ مرکز داسے تباہ کر و، چہ دے یو

خپل فلنگی سیاست جو کر و، تاریخ انودل چہ ددے خبرے خہ نبتہ ہرنہ و، چہ زوی حکومت بہ بیا راپا کئی او د کسزہ ہفہ لوکے حکومت تہ بہ ماتہ ورکوی، مگر قرآن یضع سینین، یعنی دلسو کالونہ کہہ مودہ مقرر کر و او ہر دغے ا شوا دلسو کالونہ کہہ مودہ کائے زومیا نو کسزای تہ شکست ورکرو او دوست دشمن د قرآن داعیبی اعلان پخپلو

ستریز و رشتیا او کیڈونکے ا کید او د تاریخ پہ بانو کئے محفوظ شو۔

﴿۲﴾ مسلمانان دیر کمزوری دو، او قدریش د پرزور آورو، با مخصوص د حد بیبے پہ مقام سنہ ہر کئے چہ صحابہ کرام د دیر لے خایہ مدینے سورے تہ د عمرے پہ نیت راغلی و و کوشود طاقت بہ نشتہ کئے ہغوی د مکہ شریف او د عمرے نہ منع کول سرہ ددے چہ دا کار د عربو د منلی شوی قانون تہ ہم خلاف ووی مسلمانانو د صلح حد بیبے ہغما کمزورے دفع ہوا منظر پہ ہفہ کئے یودا دفعہ ہر و، چہ داخل د مسلمانان عمرہ نہ کوی بلکہ آئندہ کال د بیا راشی او پہ، دے حال کین سورہ فتح نازل شو، اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ﴿۱﴾ (سورہ الفتح آیت علی) چہ پہ دے کئے ددو فحور پیشگوئی شوے و، یو د یهود و خیبر ازہ زمکہ د مسلمانان پہ قبضہ کئے را تلل او د ہغوی لوکے طاقت تہ ملتے ورکول، او دویم د قریشو بلکہ د عربو مجبوعی طاقت تہ ماتے ورکول او مرکز عرب مکہ مکرمہ فتح کول، دا دواہرہ فتح مسلمانان او صرف پہ ددو کالونہ حافظہ کرے، ددے نہ معلومہ شہر چہ قرآن کریم د عالی العیب کتاب دے

﴿۳﴾ قرآن حکیمہ داعی وخت کئے د خلفاء راشدینو د خلافت پیشگوئی کرے چہ د صحابہ کرام و زورند تہ ہم خطرہ و، بلکہ یو مسلمان ہم خان محفوظ نہ کولوبکنا د قرآن حکیمہ داعی پیشگوئی درستہ ثابتہ شو او ہم ددے مطابق ہغوی د ذکے حکومت حاصل کر و د ہغوی دین

اواسلام هم سیاسی طاقت بیا موند اومضبوط شوا و اسلام په نقل جهان
 دخلفارو راشیداینو په ذریعہ خورشو، اود مسلمانانو نه د یوحکومت نه هم
 خروبره پانے نشو، ددے خلود و اړو خبرو اعلان په خلودے الفاظو
 کئے قرآن کریم وو، وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
 لَيَسِّرَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ مَنَّا سَخَّلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيَسِّرَنَّ لَهُمْ
 وَيَسِّرَ اللَّهُ لِيَأْتِيَهُمْ لِقَاءَهُمْ وَيُخْرِجَهُمْ مِنْهَا أَسْرَارًا وَسُوْرَةُ نُوْر
 آية عی په نادوغه حالاً تو کئے قرآن حکیم داسے نو د دیر غیبی اعلانات
 دوخت نه دُو جی کپیدی او بیارشتیا اُختل مگر د لہد والی په عرض
 صرف هم دامثالونه کافی گنرو۔

۹- انجذابی اعجاز

دقرآن حکیم د جاز بیت داسے یو خاص شان دے چه په هیخ
 انسانی کلام کئے نشته:
 ۱) د جاز بیت یو دلیل دا دے، چه غیر عرب خلق د پردی ژبے دقرآن
 په دیر تکلیف یا دوی یادے سانی او ددے دورونه او تکرارونه کوی،
 حالاً نکه دے کین د نبوی هیخ فائده نشته۔ داجا ذبیت یواځے دقرآن
 کیدیشی، دبل هیخ کتاب نه۔
 ۲) دویم دا چه ددے په معنی نه پوهیدونکی خلق هر بیا بیا تول
 ددے تلاوت کوی او زبانه نه تر پور ته کبزی نه دینه معلومه شو چه
 انسانی روح دپاره په قرآن کئے یو خاص جا ذبیت موندے شی
 ۳) دریم دا چه ددے په مطلب نه پوهیدونکی خلق هر چه دا تلاوت
 کوی تو په هغه هم یو خاص اثر کبزی، او ددے تخر به شوے دکا په بیا
 پوهیدونکو خوا شراختا کبزی، نو داسے کشش چه په بل یوانسانی کتاب
 کئے هم نشته۔ ددے خبر دے دلیل نشی جوړیدے چه قرآن کلام الهی دے

۱۰- تالیفی اعجاز

دقرآن حکیم په تالیف کئے هم اعجازی شان موجود دے، حکم چه
 انسان یو کتاب جوړه وی، نو د هغه یو څو مضامین، د فصل، بیا څو
 فصلونه د باب، بیا څو بابونه د کتاب په عنوان سهه یا دوی او
 بل لیکن دقرآن تالیف بالکل دانسانی تالیف نه جدا ونوے شان
 لری، اوسره ددے دومره معقول دے، چه امام رازی رح فرمائی،
 چه دقرآنی ایتونو ربط هر یو مستقلة مجزده ده، په قرآن کئے په
 یو ځای احکام، واقعات انبیاء، امور آخرت، اوصفات دباری تعالی
 بیا نیزی، نوظا هر بین نابوهه خلق داسے ربطی گنری خو قرآن حکیم
 خپل مضامین د دوو مقصدونو دپاره بیا گنوی یو دداسے خیز بنود ل چه
 انسان ته روچه د هغه علم نه وی، او ددوم چه قرآن په دے عمل غواړی
 ځکه چه یو بهترینه نسخه معلومول څه کمال نه دے تر څو چه په هغه
 عمل نه وی شوے، نو قرآن دا دواړه غواړی، علم او عمل لیکن د هیل
 تر غیب دپاره قرآن حکیم نور مضامین هر بیا نوی چه هغه به د تاریخ
 منلی شوی واقعات وی یا خصوص دپه بغیر انو علیهم السلام او د هغوی د
 امتونو واقعات او یا به دا آخرت نتایج وی ځکه چه بنه هیل انسان
 هله کوی چه د هغه بنه نتیجه د هغه په دماغ کئے راشی او بد عمل پرینو
 په هله تیار بزی، چه د هغه بداهه نتیجه په وړاندے وی، او یا به دا
 صفات دباری تعالی وی ددے مطلب به دا وی، چه انسان به ځان دعالی
 کل، قارمطلق، عادل، ذات په وړاندے ددے دار گنری نو نتیجه تی
 دا وی چه دداسے ذات د حکمونو خلاف ورزی به نکوی، دتالیف دا
 حیرت انگیز نظام ددے دلیل دے چه قرآن کلام الهی دے

❖ ❖ ❖

۱۱- اعتدالی اعجاز

انسان جذباً تو کو دے دے ددہ ہر حرکت پہ جذباً تو پنا وی
 قہر پہ وخت و رحماً و شفقت نہ خالی وی او د رحم پہ وخت دتہ
 او غصہ نہ تن وی، پہ خوشحالی کہتے بہ چوی غم بہ ورسرہ پوتہ نہ وی
 لیکن د اللہ شان د جذباً تو نہ پاک دے، او قرآن د ہفہ کلام دے
 بچے کین غضب سرہ د مہربانی او مہربانی سرہ د قہر ذکر وی خوشحالیونہ
 جدوی مثلاً د غضبہ خائے گنہگارن وی او د مہربانی خائے
 فرمان برداران وی ہمدغہ وجہ دہ چہ قرآن کہتے دویرہ لوسرہ د زین
 و رکولوا و زیری و رکولوسرہ دویرہ لولہ، جنت سرہ د دوزخ او دوزخ سرہ
 جنت ذکر پہ یوحائے کہتے موجود وی او بے شیرہ خایونکہ پہ یو آیت کہتے
 مینہ، او قہر، دواہہ موجود وی مثلاً
 نَبِيٌّ عِبَادِي اَنْ اَنَا الْعَفْوُ الرَّحِيْمُ : خُصاً بندگان خبر کہہ چہ
 وَاَنْ عَدَاِي هُوَ الْعَذَابُ الْاَلِيْمُ : خو معاف کوونکہ او مہربان
 سورہ الحجراتہ ۱۹ و ۲۰ : او دا چہ خُصاً سزا ہمدرد نا کہ دہ
 ددے جمع نہ مطلب دا چہ د قرآن سر چشمہ د جذباً تو کو دے انسان
 نہ بلکہ د جذباً تو نہ پاک د حکمتونو د خزانے کلام دے، د ہفہ د حکمت
 تقاضا دہ، چہ انسان کہتے د محبت او خوف دواہہ حکمہ وی، کچرے خوف
 حدانہ وی، نو بیبا کہ خدائے پاک د فرمان برداری کارخانہ گداہ و د
 شی، کچرے معمولی انسانی حکومت کہتے د حاکم ویرہ نوی نو حکومت
 پائے کیری دارنگ د محبت ضرورت حکمہ دے، چہ پہ عبادت کہتے خدا
 وی د محبوب حکمہ پہ اخلاص سرہ مینے شی او د ہفہ د پارہ محب د خا
 قربانی و رکولونہ ہم تیار وی، ہر کلمہ چہ پہ اللہ تعالیٰ کہتے دا دوا
 جمع دی نو د ہفہ کلام قرآن کہتے د ہمداد دواہہ خائے جمع وی، پہ

خیر و نونکہ دا دواہہ جمع کیدال د نینت پہ حساب دیر کم دی،
 انسان دہ زمیری یا د ظالم انسان نہ ویریزی مینہ لے ورسرہ نشتہ
 مورس سرہ د ہفہ محبت شتہ لیکن ویرہ لے تر نشتہ معلومہ فو کچر
 یولے خالق کائنات کہتے دا دواہہ جمع کیدے شی بلکہ د ہفہ ذات د دے
 دواہہ و مرکز دے، ثابتہ سرہ چہ قرآن حکمہ ہمد دے ذات کلام
 د ترغیب او ترہیب پہ بارہ کہتے آیت نہ پیش کوم
 لَا تَقْضُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِ ط اِنَّ اللّٰهَ د رحمت نہ نا امیدی مکوی
 يَفْضُرُ الذُّنُوْبَ جَمِيْعًا ط اِنَّهٗ هُوَ : بیشکہ اللہ تول گناہ نہ معاف
 الْعَفْوُ الرَّحِيْمُ : سورہ الزمر آیت ۱۷ : کولے شی، پہ تحقیق ہفہ معاف
 کوونکہ او مہربان دے :
 فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةٍ : ہفہ نفس نہ پوہیزی چہ ما کوم
 اَعْيُنٍ جَزَاءً لِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (سورہ : ستر وی یقولوا لا نعمتو نہ د ہفہ
 السجدہ آیتہ ۱۷ : دواہہ د عملون پہ بدل کہتے پتہ سائل
 دے : دویرہ لویہ بارہ کہتے ارشاد دے :-
 وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ : ناکامہ دے ہر ہفہ کس د چا چہ
 جَهَنَّمَ وَيُسْقٰى مِنْ مَّاءٍ صَدِيْدٍ يَسْحَرُ عَمٍ : پہ خیل زور و بار و واوا سلام
 وَلَا يَكَادُ يَسِيْفُهُ وَيَا تِيْهَ الْمَوْتِ مِنْ كُلِّ : سرہ لے ضد کولو د ہفہ د دوستو
 مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيْتٍ ط وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ : جہنم دے، د ہفہ د زروا پہ پتہ
 عَذَابٍ عَلِيْلٍ : سورہ ابراہیم آیتہ ۱۷ : دہ خبیلے شی گوت بہ ترا خلی
 مگر ترو لے بہ لے نشی او د ہر طرف بہ پہ دہ د مرگ سختی وی خومری
 بہ نہ او د دے نہ پس بہ، پہ سخت عذاب کہتے کیری :
 ۱۲- ملکی اعجاز
 دتہ لولہ لولے انسان بادشاہ حکمہ چلیزی او خلق تر ویریزی ہم

اولیٰ ختمی، بیا کہ ہر نوعِ ذکر و تلوٰت و شہدہ و خوراک دے دہنوخ کی ترکیبی خوراک دی اوٹکھ دی کہ نوعِ شرائط خوراک دی، اوکوم کر دی دغہ رنگ د زکوٰۃ حال دے چہ زکوٰۃ پہ کوم کو تم مال کئے دے اوپکر کئے نشتہ۔ د میاشت دے کہ د کال د مال پہ ہرجنس کئے د دے خوراک دے، د زکوٰۃ شرطونہ خہ دی او د ہفہ مصارف کوم دی دے بولو تشریح چہ حقیقت کئے د قرآن تشریح دہ بغیر د سنتہ نامکمل د دغہ حال د حج روئے او د نوروا حکامو دے، خٹکھ چہ مونز د قرآنی الفاظو پہ مطلب د پوہید و پارہ د ہر بود لغت محتاج یو دغہ رنگ د قرآن عملی شکل متعین کونو د پارہ د حدیث او سنتہ محتاج یو۔ او دا حوینز محتاجی دہ د قرآن محتاجی نہ دہ حکم چہ مونز تہ د قرآن نہ د فائدے اغستو د پارہ قدرتی طور د دے امور و ضرورت دے، مونز چہ ابونہ فائدہ اغستل غوارو مونز تہ دکوھی کنتو یا د و لے جوکر ولو ضرورت وی، د دے دا مطلب ہرگز نہ دے، چہ اوبہ محتاج دی۔ یا کوہ یا اولہ محتاج دہ بلکہ مونز فائدے اغستو د پارہ د دے دوارو محتاج یو او بے نیازا دی، ہمدغہ وجہ دہ چہ پچلہ قرآن د خیل پوہ د پارہ د حدیث او سنت ضرورت بنو دے دے کوم چہ د حضور علیہ السلام قول او عمل بلے شی ارشاد دے،

وَلْيَعْلَمُوا الْكَلِمَةَ طار سورة جمعہ آیت عس د حضور علیہ السلام منصب دار دے چہ ہفہ خلقوتہ د قرآن او د حکمت تعلیم و کریم، دا د قرآن د مطالبو تعلیم بنائی، حکم چہ د قرآنی الفاظوتہ دود چہ د کردے، یَتْلُو عَلَيْنَا آيَاتِهِ، حکم د عامے قاعدے لہ مخی کچرے یو اسناد صرف د کتاب علمت و اوری نو دانسی و ییل چہ

دہ د کتاب تعلیم و کریم و تدخو چہ ہفہ د کتاب د مطالبو تعلیم نہ وی و کریمے پہ بل ایت کئے دی :-

لَتَبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ سورة النحل آیت عس د پارہ چہ تہ واضح کریمے، خلقوتہ ہفہ کتاب چہ دی د پارہ نازل شوے دے علیٰ ہذا القیاس پہ دے بارہ کئے دیر ایتونہ موجود دی چہ د ہفہ د قرآن پوہہ پہ علم الحدیث باندے موقوفہ ثابتہ شوے دہ

علم الآثار د قرآنی معنویو ہیدا د پارہ د صحابہ و تابعینو د آثار و علم ضروری دے صحابہ خوبرا راست د حضور علیہ السلام شاگردان دی او تابعین تہ پہ یو واسطہ شاگردان دی، د دی د قرآن پوہہ درو سنن و خلقوتہ زیاتہ صحیح دہ، امام شافعی رحمہ اللہ تعالیٰ پہ الرسالہ کئے لیکي چہ ہر اجتہاد کھم فوق اجتہادنا، چہ د صحابہ کرام و اجتہاد حدیث د اجتہاد نہ دیر غورہ دسمہ، د صحابہ کرامو پہ بارہ کئے د قرآن کریم ارشاد دے،

رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ط ر بیئہ آیت عس اللہ تعالیٰ د مغوی نہ راضی او روی د اللہ تعالیٰ نہ راضی دی

د رضائے الہی دا آسانی سنتا دومرکا اوچت (اعلیٰ) دے چہ دے سرلا دا احتمال نہ پاتے کیری چہ مجموعی حیثیت سرہ بد دی تفسیر غلط شی او د امت د پارہ بہ د گمراہی سبب جو رشی، حکم چہ د رضائے الہی نہ پس د دے قسمہ احتمالاً تو گنجائش نہ پاتے کیری، دے نہ علما د علم الآثار نہ، د صحابہ رض و تابعین و صحابہ کرام و علم و اہل شی او مفسر قرآن د دایے تفسیر کولو نہ ہفہ شرط پاتے شہدہ د دے بولو د خلا دی او د تحریف قرآن عنون دے بیوہت جو رشی

چہ پہ ہفتے باندھے قرآن کئے دوزخ و عید را غلہ دے
 وَمَنْ يَشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ ۚ اُوڈ مؤمنانوں پہ خلاف لاری
 تُولَّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصَلِّهِمْ جَهَنَّمَ طَوَسَاءً ت. نوجوبن بہ ہفتی دہفتی د
 مہینہ را طر سورہ النساء آیہ عشا: جوئے پہ لا رتوتہ پرینڈ واد
 جہنم کئے بہ تے ورا ہتو موبو چہ ہفتہ دیر خراب خائے دے، ددے آیت
 نہ معلومہ شوہ چہ خشکہ مخالفت د رسول علیہ السلام جرم دے دغہ
 رنگ د صحابہ کرام مخالفت ہم جرم دے، حکمہ چہ د نزول قرآن
 مؤمنان ہمدغہ دی۔ لہ دے وچے دایے تفسیر چہ د صحابہ کرام و
 مجموعی رتے نہ خلاف وی ہفتہ بخیرین او جرم دے، چہ د ہفتے سزا
 دوزخ دے:

۴۔ علم القواعد و اصول استنباط۔

د مفسر د بارہ د عربی زبان د ہفتے قوانینو علم ہر ضروری دے
 چہ پہ ہفتے ہفتہ د مجمل، مفصل، عام، خاص، مطلق، مقید، امر
 نہی وغیرہ حقیقتوںہ او مقتضیات معلومہ کرے شی چہ د تفسیر
 کولو پہ وخترا حکامو او نتیجہ راو ستر کئے غلطی ا نکری، دا قواعد
 دا اصول فقہی د علم نہ معلومیری۔ دا د عربی ژبے پو ژور علم دے
 چہ خاص اہل علم تے پیڑنی او دینتہ اہل استنباط و بیلسی دوی
 پہ دے قاعدو کئے ماہروی، او ددے پہ زور د احکامو د استخراج
 جوگہ وی قرآن کئے ددے خاص طیف ذکر دے:

وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ ۖ يَجْعَلُونَ أَيْدِيَهُمْ أَسْوَءَ مَا يَكُونُ لَهُمْ أَوْ يُشْفَعُ لَهُمْ وَالرَّسُولَ وَالْإِلَٰهَ يُؤْتُونَ ۚ
 اے امن او خوف پہ بارہ کئے خہ
 حادثہ پیند شی نو کچرے ہفتہ،
 اللہ او رسول علیہ السلام تہ حوالہ

منہم سورہ النسا آیہ عشا کری نودا استنباط خاوندانوبہ د ہفتے حقیقت
 پیڑنڈاے و سہ:

شرعی احکام کچرے او امری نو امرے او دامن خیز دے او کچرے منہیات وی
 نونہی دے او د خوف خیز دے، خہ معاملہ کئے دا تحقیق کول چہ ما مور
 دے کہ منہی نو ددے بہ دا مطلب وی چہ دا امن کئے داخل دے کہ
 خوف کچرے اذ اللہ او د ہفتہ د رسول صلی اللہ علیہ وسلم کتاب اللہ
 او حدیث طرف تہ را پرل بکار دی، دے د بارہ چہ اجتہاد کوئی
 د کتاب اللہ او سنت منصوصا تو سرہ ددے معاملے موازنہ ا کری او
 د ہفتے حکم تہ را ا باسی ددے د بارہ د عربی بہ عامہ ژبہ د پوہیدہ نہ
 علاوہ د عربی ژبے د مخصوص قواعد و معرفت د پیڑنڈا ل ہر ضروری
 دی چہ پہ ہفتے د قرآن د صحیح قانونی اندازے و کردار و مدار دے
 او د اصول فقہ د علم نہ ددے قانونی قواعد و پیڑنڈا کلی حاملیری

۵۔ علم قواعد الہیات

د مفسر فرض دی چہ ہفتہ تہ د ذات الہی سرہ تہ لوجا نزو اونا جائزو
 علم حاصل وی، او ہفتہ پہ دے پوہیری چہ اللہ تعالیٰ یو دایے ہستی
 دہ چہ د جسمیت، طرف او مکان او زمان نہ، منزہ او پاک دے او د
 دے قید و نونہ بالکل بھر دے، ہفتہ دایے ذاتی کمالات سرہ موصوف
 دے چہ لا محدود دی داد دے د بارہ چہ د ہفتہ آیتون پہ تفسیر کئے درج
 ا نوری کور چہ الہیات او د اللہ ذات او صفا تو سرہ متعلق وی، اویا دے
 امور د بارہ د علم العقائد او علم الکلام ضرورت دے، چہ الہیات تو
 پہ مسئلو کئے دگرا ہی نہ محفوظ پاتے شی:

إِنَّ الرَّسُولَ كَذَّابٌ أَشْبَهُوهُ ۚ قُلْ أَشْبَهُوهُ أَمْ يُشْبَهُونَ اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ
 قرآن د بارہ پہ کور علمو کئے د مہارت شرط ایجوہ

شوے دے نوہفہ علوم خود نزول قرآن پہ زمانہ کہتے نہ ہو بلکہ دھفہ تہ
 تداوین شو لکہ علم الصرف، علم النحو، لغت، بلاغۃ علم الحدیث والاثار
 علم العقائد او علم الکلام او اصول فقہ۔ اس ددے ضرورت ولے پیدا
 شو او کہ ددے ضرورت وی نوذول نذایی صحابہ کرام و تا بیعت تفسیر
 بیاختگہ وو؟ جواب دادے چہ ددے علم وجود او ددے تداوین کہتے فرقت دے دا
 بقول علوم مذکورہ، د نزول قرآن بلکہ دھفہ نہ ہم ویا ندے موجود وو
 عربی ترے سرکہ اکنہل وواو پہ عربی خبر و اترو کہتے بہ استعمال بدل مرن
 ددے علوم و تداوین او تصنیف نہ ووشوے ہے خوفا عل مرفوع و نیل
 مفعول منصوب و نیل، عام، خاص، مطلق او مفید دغہ رنگ د صرف
 او نحو تغیرات، دا استعمال بلاغتی موقعے دا بقول د نزول قرآن پہ
 وخت کہتے موجود وو او عربیہ استعمال قول صرف د تصنیف او تداوین
 پہ سانچہ کہتے پس واچوے شو۔ علم الحدیث او علم الآثار د قرآن د تشریح
 پہ حیث قرآن سرکہ سرہ وجود تہ را غل خصوص تصنیف او تداوین تے
 رستوا شو نو دا شبہ حکمہ بے حایید دہ۔

۶- علم الموهبة

د قرآن د پوہے او د تفسیر د مہارت د پارہ علم
 و ہبی او د شاہ دل اللہ رحمہ اللہ بہ قول علم لدنی
 ضروری دے، چہ د نور ایمان او تقوی نہ پیدا کیزی، د قرآن ارشاد دے
 لَا يَسْتَعِزُّ إِلَّا الظَّالِمُونَ ○ رسوۃ الواقعہ آیہ عسی د قرآن ظاہری نفاظ
 او نقوشوتہ صرف پاک لاس لگوے شی، یعنی د کوم کس چہ طہارت او
 اودس نہ دی، نوہفہ ظاہری قرآن تہ لاس نشی لگوے دغہ رنگ چہ د
 چا طہارت باطنی او قلبی نہ وی، نوہفہ د قرآن باطن او دھفہ معانی
 نشی موندے۔ دا طہارت باطنی او قلبی نور پہ طاعت الہی او تقوی سرہ
 پیدا کیزی، چنانچہ امام سیوطی رو بہ اتقان جلد ۱ ص ۱۸۱ کہتے دامام

ذکرش د البرہان فی علوم القرآن نہ نقل کییدی،
 اَعْلَمَ أَنَّهُ لَا يَحْتَصِلُ لِتَأْتِي ظَرْفُهُمْ مَعَانِي: د قرآن معانی او اسرار دا ہے کس
 القرآن ولا يظهر استرازا لکن فی قلبہ
 بدعہ اذ کبر اذ ہوی او حبت الدنیا
 او مہر علی ذنب اذ غیر ملحق الایمان
 اذ ضعیف التحقیق اذ یغتمد علی
 مفسر لیس عنہ د علم اورد ارجع الی
 معقولہ و ہذا کما حجب و مزایع
 بعضہا اکبر من بعض و ہذا یغتمد
 قولہ تعالی سافر عن ایا تہی
 الذین یتکبرون فی الارض بغير
 الحق، قال سفیان بن عیینہ
 یقول انزع عنهم فہم القرآن
 آخر جہ ابن ابی حاتم قال
 سفیان الثوری لا یجمع فہم
 القرآن والا شتعال بالحکام
 فی قلب مؤمن ط د د د د د
 پوہے نوراً باختم سفیان ثوری فرمائی چہ حکام پرستی او د قرآن
 پوہے دواہہ د مؤمن پہ ذرہ کہتے لشی جمع کیدے،
 دے تہ معلومہ شوہ چہ د قرآن د پوہے د پارہ ذرہ درنہا ضرورت
 دے، چہ خوک دے نہ محرومی نوہفہ بہ د قرآن د پوہے نہ ہم محروم
 دی او دارنہا دھنہ امور نہ پیدا کیزی کومر چہ پور تہ عبارت کہتے ذکر
 دی او د اللہ تعالی نہ د نبض حاصل ہو د پارہ شرط دی ددے نوم

”عِلْمُ الْمَوْهَبَةِ“ دے چہ پہ دے دَقْرَانِ دَرَوَا زَهْ پِرَانْتَهْ شِیْ
 پہ حدیث شریف کہنے دی چہ چا پچھلہ رائے دَقْرَانِ صَیْحِ تَفْسِیْرِ
 هُمْ اَكْرَمُوْنَ بِمَا هَمَّرُوْهُ فَهَلْ اَكْرَمُوْهُ اَوْ دَرُوْهُ تَرْصَدِیْ، نَسَیْ (د
 ابوداؤد پہ یوبل روایت کہنے دی، فَلْيَتَّبِعُوا مَعَهُ اَوْ مِنَ التَّارِطِ يَجْزِيْهِ
 رائے تفسیر کوونکے دوزخ مستحق دے پہ دے وجہ بتول علماء پہ دے
 متفق دی چہ تفسیر بالرائے یوبدکار دے
د تفسیر بالرائے بتحقیق د تفسیر بالرائے نہ دامعنی قطعاً
 مُرَادُ نَهْ دَهْ چہ دَقْرَانِ پَهْ تَفْسِیْرِ
 وھنہ ورائے او فکر استعمال نشی، حکمہ چہ دے نہ خوبیر تفسیر
 کیدے نشی او پچھلہ قُرْآنِ پَهْ رَلَمَلَهُمْ يَنْفَكِرُوْنَ دَ چہ خلق د
 قُرْآنِ کَیْفَ فِکْرُوْیْ اَوْ پَهْ اَفْکَلَا يَسْتَدْبِرُوْنَ الْقُرْآنَ ہ چہ دا خلق
 پہ قُرْآنِ کَیْفَ وے غور نکوی قسم الغاظوسہ، پَهْ قُرْآنِ کَیْفَ دَ فِکْرُوْ
 تَدْبِیْرُ کُوْلُوْ تَرْغِیْبِ وَّرْکَبِ دَ پَهْ دَ وجہ رائے اَوْ فِکْرُ خَبْرٍ بَدَنَهْ دَ
 بلکہ د تفسیر بالرائے مطلب دادے،
 را، چہ پچھلہ رومی قائمہ کہے رائے بنیاد جو رکری اوتی آن دے
 رائے نہ دَرَا اَکْرَمُوْ لَوْ کُوْشَشْ کُوْیْ پَهْ دَ صِرْتِ کَیْفَ رَائِے اَصْلُ شَرِّهْ
 اَوْ قُرْآنُ تَابِعِ شُوْ، چہ موضوع پہ سب کول دی او بدی او دوزخ
 باعث دی، پَهْ دَ صُرْتِ کَیْفَ تَفْسِیْرِ بِالرَّأِیْ کَیْفَ دَا بَیْ، سَبِیْتِ
 د پارہ دہ سیاق سابق او عربی قواعد و مطابق درائے پہ استعمال دے
 تفسیر کوئی چہ د قُرْآنِ اَوْ دَ اِسْلَامِ دَ تَبْیَادِیْ مَقَاصِدِ وْنَهْ خِلَافِ نَهْ
 وی ہغہ محمود دے مذکور نہ دے او دے تہ تفسیر بالرائے ہم
 نشی ویٹیل، بیا ہر کہ دے نہ خوک تفسیر بالرائے اوائی نو د گتہ
 بِالْقَلَمِ، کَیْفَ اِسْتِعْمَالِ شَوْءِ، بَیْ، پَشَانِ رَائِے بِرْصِرْفِ بَرَا کَہْ دَ تَفْسِیْرِ

د تفسیری عمل مجتہد اور مرجع بہ، ندوی
 (۶) دویم صورت دادے، چہ پہ قُرْآنِ تَفْسِیْرِ کَیْفَ دَ عَمَلِ اَوْ نَقْلِ
 دَوَا جُھَا دَا تَرْسَے دِی، دَقْرَانِ دَ مَفْرُوْدَا تَرْصِیْنِ مَتَعَبِنِ کَوْلِ اَسْبَابِ
 نَزْوْلِ، نَاسِیْحِ، بَیَانِ دَ مُجْمَلَاتِ وَاَوْ مَخْتَلِفِ قُرْآنِ نُوْنَهْ، دَا بَتُوْلِ دَا بَیْ خَبْرُوْ
 پچھلہ چہ صرف پہ نقل معلومی دی رائے پہ دے کہے نشی چلیدے، یغذا
 پہ دے امور کوئی دے دخل تفسیر بالرائے وی، چہ ہغہ بد دے
 باقی پچھلہ رائے ذایت حیر و معنی کے بمعنی متعین کول یا دھنے نہ د
 حکم استنباط د قواعد و استنباط مطابق یا د قُرْآنِ حُکْمِ دَ حِکْمَتِ
 او دراز وغیرہ استخراج د اہول تفسیر بالرائے کہے داخل نہ دے،
 حکمہ چہ د اہول امور د عقل او درائے دائرے سرہ تپلی دی نہ
 چہ د نقل او درایت سرہ رالاتقان جلد اع ۱ ص ۱۱۱ نو د
 تفسیر بالرائے بہ دامطلب وی، چہ رائے د نقل پہ دائرہ کہے داخل
 اگری، او د نقل اور روایت پہ موقعہ نقل اور روایت پہ حائے ہر ایچ
 سرہ تفسیر اگری، نو داد حد نہ تجاوز دے،
 د شبہی ازالہ، د صوفیہ و اوباطنیہ و د تفسیر پہ منہج کئے فرق،
 د اسلام صوفیہ و ہم د قُرْآنِ تَفْسِیْرِ و د کبری دی، اوباطنیہ ملاحظہ
 ہم لیکن اول تہ تحریف و تفسیر بالرائے نشی ویٹیل او دویم قسم پہ
 تحریف کہے شامل دے، د دے فرق دادے، چہ صوفیہ کرام د قُرْآنِ
 ظاہری معنی معنی اوردے ہغہ سہ، د مناسبا و مہائل و خیر دنو ذکر کوئی
 چہ د ذہن د پرواز د آئزہ وسیع وی، او د عہ مناسب خیر و نہ د اسلام
 مُسَلِّمًا تُوْنَهْ خِلَافِ نَهْ وِی، د دے نہ د اسلامیا تو انکار نہ لازمیری
 مگر باطنیہ ظاہری معنی نہ معنی او د پچھلے خوبنے دغہ باطنی معنی
 اصل مراد د اللہ کنہی، لکہ حُکْمِ چہ دا خرق روح المعانی بلکہ تفتازانی

ہم بیان کریدے، علامہ اوسمی فرماتی

وَأَمَّا كَلَامُ الصُّوفِيَّةِ فِي الْقُرْآنِ فَهُوَ
 مِنْ بَابِ إِشَادَاتِ تَكْشِيفِ عَلَى
 أَرْبَابِ السُّلُوكِ وَيُكَيِّنُ التَّطَبُّقَ
 بَيْنَهُمَا وَيُبَيِّنُ الظُّلُومَ الْمُرَادَةَ وَ
 ذَلِكَ مِنْ كَمَالِ الْإِيمَانِ وَمَحْضِ
 الْعِزِّ فَإِنَّ لَأَنْهُمْ اعْتَقَدُوا أَنَّ
 الظَّاهِرَ غَيْبٌ مُرَادٌ أَصْلًا وَأَمَّا الْمُرَادُ
 الْبَاطِنُ فَقَطُّ إِذْ ذَلِكَ اعْتِقَادٌ
 الْبَاطِنِيَّةِ الْمَلَاحِدَةِ تَوَسَّلُوا بِهِ
 إِلَى نَفْيِ الشَّرِيْعَةِ بِالْكَلْبِيَّةِ وَحَاشَا
 سَادَاتِنَا مِنْ ذَلِكَ وَقَدْ حَقَّقُوا عَلَى
 التَّفْسِيرِ الظَّاهِرِ وَقَالُوا لَا بَدَأَ مِنْهُ
 آتِلَا إِذْ لَا يُطْمَعُ فِي الْوُصُولِ إِلَى
 الْبَاطِنِ قَبْلَ أَحْكَامِ الظَّاهِرِ وَمَنْ
 ادَّعَى قَهْمًا سَرَّ الْقُرْآنِ قَبْلَ إِحْكَامِ
 الظَّاهِرِ فَهُوَ كَمَنْ ادَّعَى الْبُلُوغَ إِلَى
 صَدْرِ الْبَيْتِ قَبْلَ أَنْ يُجَاوِزَ الْبَابَ
 (پرویشانی) نہ ورنہ نڈال فریغید کہ قرآن رازوں نہ حاصلوں عزاری نو ہنہ دایسے کہ
 لکہ دکو، مینخ من فریغید دروازے) در سید لود عوی گوی۔

علامہ اوسمی دے بیان نہ معلومیزی، چہ کہ صوفیہ کو پہ تفسیر کینے د
 خوا مؤرولیاظوی، چہ ہنہ د باطنی تفسیر نہ چن اکوی،
 راء کہ اللہ مراد صرف ظاہری تفسیر دے نہ چہ باطنی اشارات (۳۴) صرف پی

ظاہری تفسیر کینے کہ مہارت پہ وجہ باطنی اشارات تو نہ ساسائی کیدیشی
 (۳۴) باطنی اشارات ظاہری تفسیر سے، مطابق کیدل ضروری دی (۳۴)
 د معرفت الہی پہ نتیجہ کینے د باطنی اشارات تو مطلب، د مناسب و غیر ذرا کثافت
 دے، نہ چہ د الحاد او د خواہش نفسانی پہ نتیجہ کینے۔ د حدیث پہ دے
 الفاظ۔ لیکل آیتہ ظہر و بطن و لیکل حدیث مطاع، کینے د ظاہر نہ، مراد
 ظاہری معنی دے او د باطن نہ آنہ مراد مراد دی (روح المعانی جلد ۱ ص ۴۴)
 د صوفیہ د او باطنیہ زبہ معنو کینے د بیلگون پہ عرض مؤرخہ یومثال پیش
 کو وجہ د بیلگون بینہ بینکارہ شی، حدیث شریف کینے دی، إِنَّ الْمَلَائِكَةَ
 لَا تَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَ صُورَةٌ، یعنی پہ کوم کو کینے چہ سپر یا تصویر
 نو پہ ہنہ کینے د رحمت فرشتے نہ داخلیزی، داخو ظاہری معنی نفوہ اس
 کچرے، خوک دا معنی پہ خپل خانہ ہر دل سے داخلی او بل یومناسب مطلب
 سے دا ہم داخلی، چہ د کور نہ مطلب زہرہ
 او د سپی نہ مطلب د کور نہ کا تو خولہ نہ دی او تصویر نہ مطلب محبت دنیا
 دے نوجہ پہ کوم زہرہ کینے محبت د کور نہ تیا او د سپی پشان اخلاق دی،
 نو ہنہ کینے ملکی نور نہ داخلیزی، اوسہ د دے حدیث د ظاہری الفاظ
 پہ جو رہے ضرورت سے او د ساہ والہ خیز تصویر پہ کور کینے حرام گنری
 دامثال د صوفیہ د باطنی تفسیر دے، لیکن کچرے اس خوک د دے دا
 مطلب بیان کری، چہ دے نہ ظاہری کور ظاہری سپر او ظاہری تصویر
 مراد نہ دے او نہ ہنہ پہ شریعت کینے منع دے، بلکہ د دے مطلب پہ حدیث
 کینے د سپر خولہ نہ دی، او د تصویر نہ مطلب یوا محبت د کور نہ تیا دے نو دے نہ
 بہ مؤرخہ ہنہ باطنی تفسیر و الی کو چہ الحاد او تحریف دے، دغہ رنگ
 پہ سورت بقرة کینے کہ نبی اسرائیلو پہ سلسلہ کینے دا غل دی، إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ
 أَنْ تَذَبُحُوا بُقْرَةَ: سورہ بقرة آیت ۷۷ د بنی اسرائیلو د یو

التفسير من غير حصول العلوم
التي يجوز معها التفسير والثاني
تفسير المشابه الذي لا يعلم
إلا الله والثالث التفسير المقتصر
بالمذهب الفاسد بأن يجعل
المذهب أصلاً والتفسير تابعاً
غير ذلك بل يأتي طريقاً يمكن
وإن كان ضعيفاً الرابع أن
مراد الله كذا بالقطع من غير
دليل الخامس التفسير
بالاستحسان وهو الاتفاق
جلد ۷ ص ۳۳۱

او خواهش اگری۔
دابتول صورتوں نہ بہ تفسیر بالوائے کین داخل دی، پہ کوموچہ د
دورخ د سزاو عید را غلے دے، د لوی رنگ بہ تفسیر و لو کینے بہ دیر
کم دا بصری، چہ بہ دے پنچو صورتوں لو کینے بہ پہ خہ طریقہ داخل نہ
وی، العباد ذبا لک،
اقسام اور تفسیر: ابن عباس رضی اللہ عنہما تفسیر خوارق سمہ بنودلی دی
دنا چہ صرف د عربی ژبے بہ خاص مہارت او د
ہف بہ تو اعدو بیژند معلومیدے شی (۷) ہعہ اعتقاد دی او عملی بناکارہ
احکام چہ دقرآن الفاظو بہ آوری د سرہ معلومیدے شی، لکہ چہ
فَاعْلَمُ أَنَّكَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ سورة همد آية ۱۰، ہو شہ چہ بغیر د اللہ بل معبود نشہ
أَقْبُوهُ الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَالْبَقْرَةَ آية ۲۴، غنچ قائموی اور کورہ و رکوی

مقتول سہی د قاتل معلوم تلو د بارہ دوی تہ حکم اشرچہ غوا ذبح کری
اویا د ہفہ یوجز مقتول سرہ اُمیدی نو مقتول بہ ژوندے شی او خپل
قاتل بہ اُبنائی، اُس ددے ایت دا سے تفسیر کول چہ د بقرة تہ غوا یا
غزے تہ دے مراد بلکہ نفس بہیمیہ تر مراد دے بناکارہ مطلب بہ دے دا
وی، چہ خپل نفس بہیمیہ د عبادت او د ریاضت پہ چاہے د بچ کری
یعنے مرے کری ہر کلمہ چہ نشنا سو پہ عبادت اور ریاضت سرہ د نفس سرہ
ختمہ شی نوزوحانی ژوند بہ نصیب شی، او اصل قاتل یعنی خواہشات
نفسانی بہ پہ گو تہ کری، مطلب دا چہ د خواہشات نو مغلوب انسان
مرے دے، د غوا/ غوی تہ مطلب ہعہ نفس بہیمیہ دے، کوموچہ د
خواہشات نو مرکز دے، ددے د بچ کول پہ ریاضت او عبادت سرہ ددہ
خواہشات مغلوب کول دی، چہ ہعہ قاتل بولی، د ژوندی کید و مطلب
جسمانی تہ، بلکہ روحانی ژوند مراد دے، (مترجم)
دا تفسیر کول چہ غوا/ غوی تہ دے د بچ شوے او تہ خوگ
مقتول بیژوندے شجر او خپل قاتل کے اُ بنودلو، نو دا تفسیر بالوائے
دے چہ چوبٹ اچا دا ورنہ یقینت دے،
کہ اصل واقعہ او د ایت ظاہری معنی پہ خپل خائے صحیح اگری اویا
د غیبے باطنی تفسیر اگری نو خہ بدایت تہ نشتمہ لکہ خنگہ چہ قاضی
بیضاوی پہ خپل تفسیر کینے د غہ ذکر شوے اشارے د معنی فت الہی د
نکتو پہ درجہ کینے نقل کری دی۔
د تفسیر بالوائے قسمونہ النقیب روح نہ نقل کر تہ دی۔
مَا تَحْصِلُ فِي مَعْنَى حَدِيثِ التَّسْبِيرِ: بہ شریعت کینے د منع شری تفسیر پنچہ
بِالرَّأْيِ كَمُسَّةِ أَقْوَالِ أَحَدٍ هَابًا، صورتوں نہ دی۔

چہ داد عربو عوام ہم معلومونے شی اودے د بارہ د عربی د بار کیو ضرورت نہ وی اونہ پہ دے بانڈے نہ پوہید و خہ عذر قبول دے، (۳) چہ صرف مجتہدین عام پر پوہیزی او عموماً دے نہ تاویل ویلے شی مثلاً د فقہی احکاموا استنباط، بیان د مجمل تخصیص د عام او تفسیر د مطلق، حقیقت لغویہ بانڈے حقیقت شرعیہ تہ ترجیح ورکول او حقیقت عرفیہ تہ پہ حقیقت لغویہ بانڈے ترجیح ورکول خوہلہ چہ پہ خلافت د دلیل قائم نہ وی، لکہ وصل علیہم طاب ان صلواتک سکن لہن: چہ دلیل پہ معنی لغوی ستہ نو معنی عرفی بہ تر مطلب نشی اغتہ :-

(۴) غلورم ہغہ چہ د ہغ علم اللہ سرہ خاص دے، لکہ دمثابہاتو د وخت د قیامت او د روح وغیرہ علم رالاتقان جلد۳ ص ۱۱۱) و لقد یسرنا القرآن للذکر کتبہ د مذکورہ آسانی نہ مطلب دویم قسم دے لفظ د ذکر دے قرینہ دہ چہ یولتے ہغہ قرانی مضامین آسان کرے شوی دی چہ وعظ او نصیحت سرہ ترون لوی او ہغہ ہم دغہ دویم قسم دی امام زکشی د تفسیر خوبی کریدے، او پہ دے تفسیر کتے علماء سرہ چہ کوم قسم خاص شوی دے ہغہ پہ عامہ اصطلاح کتے تاویل بیلے شی خون تاویل مجتہد پہ دے لاندینی شرطونو مشروط دے کہ دا بے نہ وی نو بی تاویل مذموم او بخریف دے :-

(۵) دکوم آیت تاویل چہ کیوی ہغہ بہ دویا ندینی آیت سرہ جوہر خوری (۶) د سنی آیت سرہ بہ ہم جوہر خوری (۷) دلغت پہ اعتبار سرہ د آیت پہ مطلب کتے د دے خائے وی (۸) د کتاب اللہ او سنت رسول نہ بہ خلاف نہ وی :- الاتقان جلد۳ ص ۱۱۱ کتے وی :-

قَالَ قَوْمٌ مِّنْهُمْ الْبَغْوِيُّ وَالْكَرَائِيُّ
التَّوِيلُ صَرْفُ الْآيَةِ إِلَى مَعْنَى
مُؤَاخِزِي لِمَا قَبْلَهَا وَمَا بَعْدَهَا
تَحْتَهُ الْآيَةُ غَيْرَ مُخَالِفٍ لِلْكِتَابِ
وَالسُّنَّةِ :-

کیدل امام زکشی د علامہ زحشری نہ دا پنجم شرط ہم نقل کرے دے، چہ دے تاویل او تفسیر نہ د قرآن پہ معجزا نہ بلاغت کتے خہ نقصان نہ پسندی، بلکہ اعجازی بلاغت پہ خپل خائے باقی وی قال الزمشری من حق مفسر کتاب اللہ الباہر و کلامہ المعجز ان یتعاهد فی مداہیہ بقاء التظیم علی حسنیہ و البلاغۃ علی کمالیہا ر البرہان جلد۳ ص ۱۱۱ :-

(۹) د مفسر قرآن د بارہ د اضوری دے، چہ ہغہ د تفسیر پہ بولو لارو کتے دا خبرہ پہ نظر کتے ساقی چہ د قرآن د نظم رعبارت، خوبی او د قرآن د بلاغت کمال پخپل خائے پلتے وی، دے نہ پنجم بشرط ہم معلوم شو د علامہ زحشری رائے بالکل صحیح دہ د قرآنی آیت اصلی مقصد د بارہ پہ قرآنی تفسیر کتے اعجازی شان موجود دے کچرے معنی بدلہ شی او د خپلے خد بنے معنی اکرے شی نو د قرآنی تفسیر اعجازی شان بہ ختم شی او پہ قرآنی الفاظ کتے د نظیم قرآنی او د سیاق سباق د ارتباط او د دلالت شان د دغہ خانی معنی راہو مبلو پہ و جہ کمزورے شی، (۱۰) کتاب او سنت کتے چہ کوم بیان شوی دے ہغہ یونا تاویل تفسیر آسانی حق دے نو د قرآن دکوم آیت چہ تفسیر کیوی نو دا بہ کتل پکاری وی، چہ ہ تفسیر یا مطلب پہ بل خائے کتے قرآن یا د سنت نبوی د مطالبوسرہ خو تکرہ نہ دھی

کہ تکذیب وہی نودا بہ دے خبرے دلیل وی چہ کا تفسیر خیل خانی او تعریف
 دے حق کیو د بل سرہ نہ تکر او پیری نو تفسیر بہ ہم ہنہ صحیح وی چہ
 پہ ہنہ کیے یوبل سرہ تکر او تعارض نہ وی خو تعارض نہ مطلب حقیقی
 تعارض دے ہنہ خو ظاہری تعارض مضر حکم نہ دے چہ ہنہ پ قرآن
 کینے غور کولو سرہ ختمیری، ہم دغہ وجہ د کچہ د ہر ایت پہ تفسیر کینے
 د مفسر نظر د پہ پتول کتاب او سنت وی دے د پارہ چہ د ہنہ تفسیر
 د مجموعی کتاب او سنت نہ خلاف نشی، دے دارنگ د خیر القرون (یعنی صحابہ
 تابعین او تبع تابعین چہ د قرآن د پوہ یوغتہ او ممتاز، برخدوی) د
 تفسیر و نو د مجموعی لوح تفسیر کوم تفسیر خلاف وی نو ہنہ بہ
 مخریف وی او د قبکولو قابل بہ نہ وی، البتہ کچہ یوما ہر مفسر د تفسیر
 د شراطو پہ رہنا کینے داسے مطالب قرآنی بیان کری، چہ سلفونہ وی
 بیان کری خود ہنہ خلاف کے ہر نہ وی کچہ، نو د اسے معارف
 قرآنیہ و دروازہ دے ستو خلقو د پارہ بندہ ہم نہ دے او پہ قرآن
 د صحیح غور او فکر پہ زور د معارف و اسرار و د استخراج کار بہ ترقیامتہ
 جاری وی، پہ حدیث شریف کینے داعی، کہ یکتھی عجائب د قرآن
 عجیبہ مضامین نہ ختمیری د دے متعلق د امام شافعی رحمہ ارشاد دے
 جَمِيعُ مَا نَقَوْلُهُ الْأُمَّةُ شَرَحَ لِلشَّيْءِ ائمة مجتہدینو چہ کوم احکام پہ اجتہاد
 وَجَمِيعُ الشَّيْءِ شَرَحَ الْقُرْآنَ وَرَأَى ابْنِ کَلْبِ دے، ہنہ د حدیث او
 جَمِيعُ الْقُرْآنِ شَرَحَ لِأَسْمَاءِ الْحُسَيْنِ سُنَّتِ شَرَحَ دے او پورا سنت د قرآن
 وَصِفَاتِ الْعُلِيَاءِ : یا شرح دے او قدان د اللہ تعالیٰ د اسماء
 حسنی او صفات عالیہ شرح دے : او دے اسرار و متعلق د حضرت
 ابن مسعود رحمہ ارشاد دے :
 قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ عَنْهُ مَنْ آذَانَ الْعِلْمِ : خُوكَ چہ علم غواری نو د قرآن

فَيَسْتَوِرُ الْقُرْآنَ فَإِنَّ فِيهِ عِلْمًا : د مضامینو لیون و ان کتری حکمہ
 اَلْأَوْلَادِ وَالْآخِرِينَ رَسْرَاةً : چہ پہ دے کینے د اولینو و آخرینو
 الْبَيْهَقِيُّ فِي الْمُدْخَلِ : علم دے (مراد اصول د علم دی)
 او ہر پہ دے بارہ دار شادات د باری تعالیٰ دی، تَبَيَّنَتْ لِكُلِّ شَيْءٍ
 تَفْصِيلًا لِكُلِّ شَيْءٍ، غرض دا چہ د دین پتول اصول پہ قرآن حکیم
 کینے موجود دی او پہ فیضان الہی سرہ د اللہ تعالیٰ پہ خاص بندہ کا نو د
 قرآن نہ د دین اسرار پرانے کیزی د دے فیضان د کچہ روح المعانی
 جلد ع کا گوری، دے قسم فیوضاتو تہ تفسیر اشاری وییلے شی
 د باطنیہ و پہ تفسیر اشاری کینے چونکہ د ظاہری معنی انکار دے پہ دے
 و چہ ہنہ مردود دے، د اهل السنة صوفیہ و چہ کوم اشاری تفسیر
 کری دی پہ ہنہ کینے اہم خلود دی، تفسیر نیشا پوری، تفسیر الا لوسی،
 المتوفی سنہ ۲۰۰ھ تہ تفسیر التستری سہل بن عبد اللہ التستری المتوفی
 سنہ ۳۱۳ھ و لم یتیم (یعنی پورا نہ دے) او تفسیر د محی الدین بن
 عربی المتوفی بدمشق سنہ ۵۰۰ھ د ابول صاحبان د قرآن ظاہری
 معنی تسلیم کولو نہ، پس اشاری تفسیر و نہ کوی چہ د ہنہ متعلق زد کینے
 پہ برہان کینے لیکے:
 كَلَامُ الصُّوفِيَّةِ فِي تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ : د صوفیہ و کلام تفسیر نہ دے بلکہ
 قِيلَ لَيْسَ بِتَفْسِيرٍ وَرَأَاهُمَا مَعَانٍ : ہنہ واردات او وجدانیات دی
 وَمَوَاجِدًا يَجِدُ ذُنَّ عِنْدَ التَّلَاوَةِ : چہ ہنہ د تلاوت پہ وخت
 محسوس وی (بن الصلاح پہ خیلہ فناوی کینے لیکے :
 وَجَدْتُ عِنْدَ الْأَمَامِ أَبِي الْحَسَنِ الْوَالِدِيِّ : مَا ذَا ابوالحسن الواحدی
 أَنَّهُ قَالَ صَنَّفَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيُّ : نہ معلومہ کرہ ہنہ او ویلے
 حَقَائِقَ التَّفْسِيرِ فَإِنَّ كَانَ اعْتَقَدَ أَنَّهُ تَفْسِيرٌ : چہ عبد الرحمن السلبی

فَقَدْ كَفَرَ قَالَ ابْنُ الصَّلَاحِ أَنَّهُ لَمْ
يَذْكُرْهُ تَفْسِيرًا أَوْ لَا ذَهَبَ بِهِ
مَذْهَبَ الشَّرْحِ لِلْكَلِمَةِ فَأَتَتْهُ لَوْ
كَانَ كَذَا لَكَ كَانُوا كَذَا سَلَكُوا مَسَلَكَ
الْبَاطِنِيَّةِ وَإِنَّمَا ذَلِكَ مِنْهُمْ ذِكْرُ
نَظِيرٍ لِمَا وَرَدَ بِهِ الْقُرْآنُ فَإِنَّ النَّظِيرَ
يُذَكَّرُ بِالنَّظِيرِ

ذکر کرے دے، حکمہ چہ یونظیر نہ بل نظیر یا دہی :
دے اقرالو نہ معلومہ شوہ چہ صوفیہ داسے قسم تفسیر نہ بولی بلکہ
قرآنی مقاصد و نظیر بیا بتوی اودے سرہ د باطنیہ اودے صوفیہ و
د تفسیر بیلتون دا علوا اول دقرآن دظاہرنہ انکار کوی لیکن صوفیہ
دقرآن ظاہری معنی مفلونہ بعد داسے قسم بیان کوی، بہ منا اهل

العرفان جلد ۵ ص ۵۵ کہے دی :
وَمِنْ هُنَا يُعْلَمُ الْفَرْقُ بَيْنَ
تَفْسِيرِ الصُّوفِيَّةِ الْمُسَمَّى بِالنَّظِيرِ
الْإِشَارِيِّ وَبَيْنَ تَفْسِيرِ الْبَاطِنِيَّةِ
الْمَلَايِدَةِ فَالصُّوفِيَّةُ لَا يَمْنَعُونَ
إِرَادَةَ الظَّاهِرِ بَلْ يَحْضُرُونَ عَلَيْهِ
وَيَقُولُونَ لَا بُدَّ مِنْهُ أَوْ لَا إِذْمَنْ
أَدْعَى فِيهِمْ أَسْرَارَ الْقُرْآنِ وَ
وَلَمْ يُحْكَمْ الظَّاهِرُ كَمَنْ أَدْعَى :
بَلُوغِ سَطْحِ الْبَيْتِ قَبْلَ أَنْ
يُجَاوِزَ الْبَابَ : : : دهنہ گورتہ لارہم

دے خائے نہ د صوفیہ و د تفسیر اشاری
اود باطنی ملحد بنو د تفسیر فرق
معلوم شو، صوفیہ د ظاہری معنی
انکار نہ کوی، بلکہ دھے ترغیب و رکوی
اواوی چہ دامیرہ ضروری دے، حکمہ
چہ د ظاہری مراد د پختگی نہ بغیر
دقرآن پر اسرار و د بوجھے دعوی
داسے دے لکے چہ خوک دعوی اوری
چہ بہ دروازہ د ننوتو بغیر حہ

صاحب د منا اهل د تفسیر اشاری قبلاً لود پارہ پنچہ شرطونہ بیا کریدی
۱) ظاہری معنی د قرآن خلاف نہ وی۔

۲) داد دعوی دھرنہ وی چہ معنی مرادہ بولخے معنی اشاری دہ نہ چہ
معنی ظاہری۔

۳) دقرآنی الفاظ و دیر لے تاویل د نہ وی چہ د الفاظ عربی حیثیت
دھے خلاف وی۔

۴) تفسیر اشاری د شرع او عقل مقابل او معارض نہ وی۔
۵) اشاری مضمون د پہ شرعی دلیل مضبوط او مؤید وی۔

مناهل العرفان جلد ۵ ص ۵۵ بانڈے امام ابن تیمیہ دقرآن
ھرھنہ تفسیر غلط بنو دے دے چہ د صحابہ اودے تابعینو د تفسیر
خلاف وی، اصول التفسیر کہنے لیکی :

وَفِي الْجُمْلَةِ مَنْ عَدَلَ عَزَمَ إِهْبِ
الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ وَتَفْسِيرِهِمْ
إِلَى مَا يَخَالِفُ ذَلِكَ كَانَ مَحْطًا فِي
ذَلِكَ بَلْ مُبْتَدِئًا لِأَلَا يَهْمُ أَحْلَمُ
بِتَفْسِيرِهِ وَمَعَانِيهِ كَمَا أَهْمُ أَحْلَمُ
بِالْحَقِّ الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ بِهِ رَسُولَهُ
: حضور عليه السلام در اوری شوی حق

دیر زیات علما ن و
امام سیوطی چہ پد نقان جھن عہ
وہو نفیس جدا چہ د ادیرہ قیمتی او اعلیٰ خبرہ دے لیکن دے سرہ
لیکی چہ د صحابہ اودے تابعینو د سند د صحت تحقیق پکار دے حکمہ
چہ بہ دے قسم روا یا تو کہنے ضعیف او مرصعی ہر موجود دی ہر دغہ

يَا اِلٰهَ الْعَالَمِيْنَ فِيْ حَقِّهِ رَفِيعَ الْبَارِيْ اِبْتِدَا جِلْدَاوَل) يَعْنِي بَل نَه پتہ ختہ
 بنود، دادومی لغوی معنی دی، اود دے شرعی معنی اِلٰهَ الْعَالَمِيْنَ بِالْشَّرْعِ
 یعنی صرف شرعی احکام بنود وحی دے۔ دومی لغوی، دے سے قسم دی
 (۱) فطری (۲) ایجادی (۳) عرفانی
فطری لکہ دے خدائے پاک پہ الہام دے نور و مچو گین جو پورے
 او پہ ہنہ کئے شہد جمع کول دغہ رنگے د نور و حیوانا
 کارنائے خود قسم وحی صرف حیوانا تو رخناور و خارو) دپارہ وی، پہ
 قرآن کریم کئے دی :
 وَاَوْحِيَ رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ اَنْ اتَّخِذِيْ مِنْ مَّوْبِقٍ مَّوْبِقًا فَتَعْلَمِيْنَ مَا تَوَجَّهْنَ
 مِنْ اَجْبَالٍ بِبُيُوتٍ مُّقَاتِلٍ رَّسُوْلًا مِنْ رَّبِّكَ اِنَّ رَسُوْلًا مِنْ رَّبِّكَ لَآتِيْكَ
 بِبَيِّنَاتٍ مِنْ رَبِّكَ فَاتَّقِ
ایجادی لکہ دے یورپ سائنسدان چہ یواخ تہ مخہ کری او
 ہنہ دپارہ کوشش کوی نو دے غہ مطلوب خیز صورت
 اونقشہ اللہ پاک دے ذہن کئے راوی اودغہ خیز بیا جو رہی، مثلاً
 ہوتی سری ہوائی جہاز جو پورے غوبنتہ ہنہ آؤل ڈالونکے شکل دور
 لیدے دے یواؤنوںکی خیز شکل نے پہ خیال کئے راؤ ستوا و کارے پر
 شروع کرو تجربے کے کولے او تکلیفونہ اوتاؤنوں کے برداشت کول تہ
 چہ قدرت ڈالونکے مکملہ نقشہ دے ہنہ کئے وچولہ، دے موجد
 کارخپل ذہن متوجہ کول وواؤد خدائے کارڈ مطلوب خیز نقشہ چول
 داہنہ وحی اوالہام دے چہ عاموانسانا نو تہ کیزی ہنہ دکانرولے
 نہوی :
 كَلَّا تَتَذَكَّرُ اِنَّكَ لَكَا نِعْمٌ رَّسُوْلٌ وَّهُوَ لَآءٍ مِنْ عَطَا ؕ يَعْنِيْ مَوْمِنٍ اَوْ كَا فَرْدٍ وَا رِجْعٍ كَوْشِشِ
 رَبِّكَ وَا مَا كَانَ عَطَا ؕ رَبِّكَ كَحَطْوٍ كَوِي نُوْمُوْبِرْدِ هَفَمَدَكُو سَتَا

سورہ کہ بنی اسرائیل آیت ۱۷۱ : اَلَّذِيْ جَاءَ بِالنُّوْرِ اِلٰهَ الْعَالَمِيْنَ اِيْتِيْهِمْ
 داقسم وحی عاموانسانا نو دے پارہ خاص دہ اگرچہ ہنہ کافر ہم وی :
عرفانی دریم قسم وحی عرفانی دہ چہ اولیاؤ سرہ خاص دہ
 ہلہ چہ یوولی د شریعت پہ تابعداری او پہ ریاضت سرہ
 دزیرہ صفائی بیامومی نو پہ دہ باندا سے خاص علوم د الہام پہ ذریعہ
 ڈالو د طرفہ وار دیزی چہ ہنہ تہ قرآن اشادہ کوی :
 وَالَّذِيْنَ جَاءَهُمْ بَيِّنَاتٌ مِنْ رَبِّكَ فَهُمْ عَلَيْهَا لَا مَبْرَءَ لَكَ مِنَ الْفٰسِقِيْنَ اِنَّهُمْ
 كَانُوْا قٰنِیْنَ اِلٰی الْاٰیٰتِ الْكٰذِبٰتِ
 سُبْحٰنَا رَسُوْلًا مِّنْ رَّبِّكَ اِنَّ رَسُوْلًا مِّنْ رَّبِّكَ لَآتِيْكَ
 بِبَيِّنٰتٍ مِنْ رَّبِّكَ فَاتَّقِ
 نو موبن پہ ہغوی د ہدایت خاص لارے پرا نیغہ
 دے ہدایت مطلب الہامی معارف دی چہ د ہدایت ایبانی زیوا
 دی، خکہ چہ ایبانی ہدایت خود محنت کولونور انا ہم حاصل دے
 دادرے وارہ قسم الہام پہ لغت او پہ معنی عامہ کین وحی دہ دا حیوان
 انسان اولیاؤ کراموتہ کیدے شی اگرچہ دمرتو فرقت پکین ہنہ دے
 چکوم ماورائندہ بیان کرو اودا وحی یولے د پیغمبرانوںہ دہ
 بلکہ د پیغمبرانوں وحی خاص وحی شرعی دہ :
وحی شرعی
 خلورم قسم شرعی دہ چہ انبیاء علیہم السلام سرہ خاص دہ
 خوہر نبی ولی ہم وی نو ہنہ تہ وحی عرفانی ہم کیزی چہ د ہنہ
 عیت دومی شرعی دے، چہ د قانون اواحکام و حیثیت لری، اختلاف د
 ولی دومی عرفانی چہ ہنہ قانونی حیثیت نہ لری اودا د علم کلام یو
 عامہ مسئلہ دہ : وَالْاِلٰهَامُ كَيْسٌ بِحُجَّةٍ عِنْدَ الشَّرْعِ : یعنی دوی
 الہام قانون شرعی نشی جو رہے : دومی شرعی حقیقت داد
 چہ داللہ د جانبہ د فریضہ پہ واسطہ یا بیغ پہ نیغہ پہ خوب یا پہ

۱۱) دے دیو جسم پر یہ یومکان کئے کہا و کیدل لکہ
 نَزَلَ الْأَمِيرُ الْمَدِينَةَ : رامیر پہ بنا دکنے کجا و شو
 رَبِّ أَنْزَلْنِي مُنْزِلًا مُبَارَكًا : ترجمہ : اے خدا رہ ما دبرکت
 سورہ مؤمنون آیت ۲۰ : والہ خالے کئے کجا و کپہ۔
 ۱۲) دیو جسم باندے نہ لاندے راتل، لکہ
 وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا : موبن د آسمان دبرکت اوبہ راکوٹے
 کپی دی :

دقران حکیم الفاظ د جسمیت اومکانیت نہ بھر دپاک (دی پہ دے وجہ
 د نزول قرآن مطلب اعلام ر بنودل) دے مطلب دا چہ قرآن پر ندید
 دفرینتے رسول علیہ السلام نہ بنودل دا نزول قرآن دے او پہ
 دے تعبیر نزول) کن دقرآن د شان لوقی بنکارہ کول مقصود دی
 (مناهل العرفان جلد ۱ ص ۳۳) چہ انسان تہ دلور مقامہ پر خیز
 را غلے دے، یا قرآن باندے د نزول اطلاق پہ دے اعتبار دے چہ
 جبریل علیہ السلام دیولور مقامہ پہ زمکہ راکوڑ شو دا خو حقیقت
 دے نو پہ دے واسطہ قرآن تہ ہم نزول منسوب شو۔

(۳) دہیمہ معنی د نزول دا ہمدہ چہ پچیلہ خوب خیز راکوٹ نہ شو
 خوا سباب تے د عالم بالاسہ لا ترؤن لوی چہ ادادۃ الہی ہم کیدل یشی
 یا آسمانی تاثیرات او ہم پہ دے اعتبار سورہ اسہنہ خارووا و انسانی
 لباس د پارہ ہم قرآن کل نزول لفظ استعمال کپیدے۔
 وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ لِيُكْفَىٰ بِهِ كُوْنُكْرًا : چہ دہ
 وَمَنْزِلٌ لِلنَّاسِ : سورہ الحديد آیت ۲۵ : نذ جنک سامان ہم جو پرینی
 وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً سَوِيًّا : موبن ستا سود فائدے د پارہ د
 أَنْزَلَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا تَارِيًّا : خاروواتہ جو رہے راکوٹے کپیدے

سَوَاءٌ تَكْمُرُ : سورہ الاعراف آیت ۲۰ : موبن لباس راکوٹا کر و چہ دہ
 پہ آغو ستو ستا سود حیا حیا یونہ پردہ شی،
 ددے درے وار و خیز و نوا سباب آسمانی وی تودے د پارہ ہم د
 د نزول لفظ استعمال شو۔

نزول نہ بیادوہ نور لفظونہ : انزال او تنزیل جو پرینی، تنزیل
 پہ وار وار راکوڑید و تہ وائی، او انزال پہ وار وار او پہ یوٹل راکوڑید
 د پارہ استعمال پرینی، لکہ چہ عذاب د پارہ ہم ددے استعمال شو
 دے۔

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ : موبن پہ دے کلی د آسمان نہ عذاب
 بِرَجْزٍ أَسْمَنِ (سورہ مکتوب) : ناز لوونک یوٹ
 آیت ۱۱

بنکارہ خبر دہ چہ عذاب پہ یوٹل نازل شو بیدے، او قرآن پہ
 و اوار او دے دوار او د پارہ در انزال لفظ استعمال شو، فرمائی
 مُحَمَّدًا لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَىٰ عَبْدِهِ : بولے خوبی دہفہ اللہ دی، چہ پہ
 الْكِتَابِ (سورہ کہف آیت ۱۰) : خیل بندہ تے دا کتاب نازل کپرو
 د مقررات امام راغب ص ۳۰۰

دقران ددے تنزیلات

۱) نزول اول : د بار کجا خدای نہ لوج محفوظ نہ نزول، چہ ہفہ
 دے آیت کجے ذکر دے۔ بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ فِي

تَوْجٍ مَّحْفُوظٍ : سورہ البروج آیت ۲۲ و ۲۱

۲) دویم نزول : دلوج محفوظ نہ دلاندینی آسمان د بیت العزہ
 مقام نہ نزول چہ پہ سورت د خلق سورت

قدر او سورت بقرا کجے ذکر دے۔

نوا س بن سمان رضی اللہ عنہ نے مرفوعاً نقل کرے دے :
 اِذْ اَتَكَلَّمَ اللّٰهُ بِالْوَحْيِ اَخَذَتِ السَّمَاۗءُ
 رَجْفَةً شَدِيْدَةً مِّنْ خَوْفِ اللّٰهِ فَاِذَا
 سَمِعَ اَهْلُ السَّمَاۗءِ صَوْفًا وَّخَرُّوا
 سُجَّدًا فَيَكُوْنُوْنَ اَوْ لَهُمْ يَرْفَعُ رَاْسَهُ
 جِبْرٰئِيْلُ فَيَكَلِّمُهُ اللّٰهُ يُوْحِيْهِ مَا اَرَادَ
 فَيَنْهٰى بِهٖ حَيْثُ اَمَرَ : : :
 رُوْحِ جِبْرٰئِيْلٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ
 رَا اُحْتَكِرِيْ نَوَا اِنَّ اللّٰهَ تَعَالٰى دُوْحِيْ كَلَامِ هَفْهَفِ سِرِّهٖ اَكْرِيْ چہ کوم خائے تہ
 ورتہ حکم اُشی ہلتہ د خدا ئے وھی اُرسوی :۔

جبرئیل علیہ السلام دوحی حاصلو یوحیبی معاملہ دکا بہ ہف
 کئے درائے خہ خہ نے نشتم لہذا ادا صورت د تہ لوتہ نہایات غور
 دے ، پہ مناہل العرفان جلد ۷ ص ۷۷۷ کئے اللہ تعالیٰ نہ دجبر
 بیغ پہ بیغہ رو حانی حصول اوک لوج محفوظ نہ حاصل کر دی
 دقرآن تازل شوی الفاظ
 کلام د انسان پہ ذہن کئے وی بیغ
 بہ تہ بہ د الفاظ پہ شکل کئے ادا کو
 داکلام کہ کرورونہ خلق ہم وائی تو دغہ رومی کس کلام بہ بلے شی
 مثلاً و امر القیس قصیدہ کا یا دحریری مقامات چہ خوک ہم لول
 اووائی نو دا بہ ہم د امر القیس او دحریری کلام گنرے شی ، وغر
 اللہ تعالیٰ خپل کلام د قرآن الفاظ پہ شکل کئے ظاہر کر ویبیا جبرائیل
 علیہ السلام اوستو حضور علیہ السلام اوستو پہ اربونو انسانا
 اوستو اولوی بہ تے مگر کلام بہ د اللہ گنرے شی نہ چہ دجبرئیل علیہ
 یا د محمد علیہ السلام پہ قرآن کئے دی ریحی یسمع کلام
 اللہ اوبلسان عربی مبین دہنہ بناکارہ تابتیری چہ دتہ

لِغَاظِ دَاللّٰهِ دَجَانِبِهِ دِي ، اَو دَا دَاللّٰهِ كَلَامِ دِي ، كَجَرِّ مَضْمُونِ دِي
 رِي اَو دَعِي مَضْمُونِ اِذَا پِهَ الْفَاظِ دَبَلِ رَعْمَرِ وِي نُو دِي نَهْ بَهْ دَرِيْدِ
 كَلَامِ نَهْ بَلَكِهْ دَعْمَرِ وِي لِي نَهْ يَهْ دِي دِهْ وَجِهْ دَقْرَانِ الْفَاظِ اَوْ هَفْ
 دَوَارِهْ دَاللّٰهِ دَجَانِبِهِ دِي اَوْ قْرَانِ لِهْ هُم دِي دَاتِ تَرْتِيْبِ
 كِرْبِي دِي ، مَوْبِزِ نُوْرِيَا تِ دَحَبْرِ وِي هُو لُو نُو كِنِي خَانِ نَهْ نَسْبُو وُحْكِهْ
 چہ خہ دیرہ فائدہ ئے نشتم ، پہ مناہل العرفان کئے داپور تہ ذکر
 مضمون شبتہ دے :-

دقرآن ، سُنَّتِ اَو كَحَدِيْثِ قُدَّاسِي بِيْلْتُوْنِ

مَامِ سِيُوْطِي رَحْمَةِ اللّٰهِ دَامَامِ جُوْبِي نِي نَهْ نَقْلِ كِرِي دِي ، چہ دَقْرَانِ
 لِفَاظِ اَوْ هَفْ دَوَارِهْ دَجِبْرٰئِيْلٍ عَلَيْهِ السَّلَامِ پِهَ وَاَسْطِهْ دَاللّٰهِ تَعَالٰى
 دَجَانِبِهِ نَا زَلِ دِي اَو دَحَدِيْثِ مَضْمُونِ دَاللّٰهِ دَجَانِبِهِ دِي مَكْرُ الْفَاظِ
 دِرَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دِي ، اِتْفَاَقِ جَلْدِ ۷ ص ۷۷۷ اَوْ حَدِيْثِ
 قُدَّاسِي بِهْ هَفْ وِي چہ الْفَاظِ هُم دَاللّٰهِ دَجَانِبِهِ وِي لِي كِنِ مَحْجُزِهْ وِي
 وِنَهْ دِهْفِ دَالْفَاظِ پِهْ تِلَاوَتِ هَفْ ثَوَابِ حَاصِلِي زِي كَوْمِ چہ دَقْرَانِي
 الْفَاظِ پِهْ تِلَاوَتِ حَاصِلِي زِي اَو نِي پِهْ مَنُوْحِ كِنِي دَدِي لُو سْتِهْ كِي دِي شِي
 مَنَاهْلِ الْعِرْفَانِ فِيْ عُلُوْمِ الْقُرْآنِ جَلْدِ ۷ ص ۷۷۷

دَا حَقْرِي پِهْ رَا ئِي كِنِي دَحَدِيْثِ نَبُوِي اَوْ حَدِيْثِ قُدَّاسِي دَوَا اِهْلِ مَضْمُوْنِ
 دَاللّٰهِ دَجَانِبِهِ دِي لِي كِنِ دَحَدِيْثِ نَبُوِي نَسْبِ اللّٰهِ تَعَالٰى نَهْ كَوَلِ
 مَعْنُوِي دِي ، مَطْلَبِ دَجَانِبِهِ دَاللّٰهِ خُو مَضْمُوْنِ دِي لِي كِنِ پِهْ بِنَا كَرِهْ
 لِفَاظِ كِنِي نَسْبِ اللّٰهِ تَعَالٰى نَهْ نَهْ دِي شُو عِي مَكْرُ دَحَدِيْثِ قُدَّاسِي
 نَسْبِ پِهْ بِنَا كَرِهْ الْفَاظِ كِنِي اللّٰهُ تَعَالٰى نَهْ كَوَلِ حَكْمِ ضَرُوْرِي دِي چہ دَا
 دَاللّٰهُ تَعَالٰى حَكْمِ اَوْ اَمْرِ دِي اَوْ هُم پِهْ دِي وَجِهْ دَحَدِيْثِ قُدَّاسِي الْفَاظِ
 بَلِ لَوْلِ اَوْ رَوَايَتِ بِالْمَعْنِي جَائِزِهْ دِي اَوْ دَحَدِيْثِ نَبُوِي جَائِزِهْ دِي

خوبہ شرط دے چہ اصل معنی کے لئے فرق را نشی ہمدغہ
وجہ دہ چہ حدیث قدسی تہ لے حدیث اوئیل چہ الفاظ نبوی د
پارہ دار حدیث خاص دے در قدسی لفظ زیاتے دینکارہ نسبت
وجہ شوے دے چہ حدیث نبوی نہ ددے زیات اہمیت او
خصوصیت ثابت شی، واللہ اعلم :-

دوحی دنازلید و قسمونہ

دوحی نازلیدل بہ یا پتہ ذریعہ دفرینتے دی یا نیغ بہ نیغہ داللہ د
جانہ

دوومی قسم بیادریے قسمہ دی

را وحی تصلصلی (۲) وحی تمثلی (۳) وحی روعی
را وحی تصلصلی کینے جبرئیل علیہ السلا پہ خیل اصلی حقیقت (مملکت)
باندے قائم وی او وحی راوری، چہ پہ حدیث د بخاری کینے دے تہ دیر
سختہ وحی وییل شوے دہی فرمائی (وہو أشد علی) داشتد پدے
وجہ دے چہ بشریت اوملکتہ دواہہ یوحائے کیدل دیرلوے پیٹے حکمہ
دے چہ فرینتہ اوانسان یوجنس نہ دے اوبلہ وجہ لے دادہ چہ
بنی علیہ السلام د بشریت نہ مملکت تہ عروج اگری گویا کین دواہہ
حضرت جبریل او حضور علیہما السلام فرشتے خیل مینخ کینے
حائے شی اودا حکمہ پیٹے دے چہ گویا کینے د حضور علیہ السلام جنس
بدل شی رد بشریت نہ مملکت تہ اودا خہ آساہ خبرہ نداد :-

(۲) دویم وحی تمثلی دہ چہ جبرئیل علیہ السلام د انسان پہ شکل کینے
راوری پہ دے صورت کینے حضرت جبرئیل علیہ السلام د مملکت
بشریت نہ تنزل اگری اودہ و وہم جنس یوحائے کیدل خہ پیٹے نہ چور
دادواہہ قسم وحی - اودکرومی قسم وحی شدت د بخاری پہ ابتدا کینے د

او قرآنی وحی عموماً پہ دے دوو طریقہ راطل دہ :-

(۳) دریم قسم وحی روعی دہ : چہ جبرئیل علیہ السلام وحی پہ سرسراہ
مبارک د نبی علیہ السلام د اللہ پہ حکم نازلہ کھی اود حضور علیہ
السلام د اورید و رہ غور و مبارکوی ہفے سرہ خہ تعلق نہ وی :-
راخرجہ انحرکم

د بالذات (نیغ پہ نیغ) وحی دواہہ قسمہ دی

را پہ ویبہ لکہ د معراج پہ شپہ د اللہ د جانبہ نیغ پہ نیغہ رلاواسط
چہ وحی شوے و لا :-

(۲) یا پہ خوب کینے لکہ د حضرت معاذ رہ پہ حدیث کینے دی : انا فی ریح نقال
نیمہ یخصم الملائک الا علی ، یعنی خوب کینے ماتہ اللہ تعالیٰ راغے اووے
نورمائیل چہ د عالم بالا فرینتے پہ خہ کینے بحث کوی راتقان جلد راص

پنجم فصل

د قرآن جمع کول اود ہفے تدوین

قرآن د خالق کائنات اخری کتاب دے، حکمہ اللہ تعالیٰ ددے د
محفوظ ساتو مکمل انتظام اگری کرد عالم بالا کینے لے پہ لوح محفوظ
بیت العزت کینے محفوظ کراو پہ زمکئی ددے د حفاظت دواہہ قسم
نظام اگری، یوحفاظت صداری، چہ د نبی علیہ السلام اود امت پہ زہونو
دوجہ ماغون کینے لے محفوظ کراو، چہ د قرآن پخیلہ ذکر کریدی پہ بخاری
نہ دابن عباس رہ نہ منقول دی، چہ د قرآن د نازلیدو پہ وخت بہ
جبرئیل علیہ السلام سرہ سرہ حضور علیہ السلام لوستہ او تلاوت کولو
پہ قرآنی وحی محفوظہ شی نو د آیت نازل شو :-

لَا تُحَرِّكُ بِهِ لِسَانَكَ لِتُحِطَ بِذُرِّيَّتِهِ كَوْلُ دَّارِكَانَ بِه دے
 اِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ﴿۱﴾ سورۃ بقرہ: ۱۷۸
 الْقِيَامَةَ اِيْتَعَاذُوا بِه ۝ ذمہ دی دے جمع کول ستا سبب
 کئے اولوستل ستا پہ ژبہ ۝ ۝ ۝ ۝
 دے بہ پس بہ دوی علیہ السلام پہ چہ خولہ د قرآن وحی اوریدہ او ہم
 د غیبہ بے یادیکالہ او نور و خلقوتہ بہ فی رسولہ دارنگ د قرآن د حفظ
 ذمہ واری یو بل خائے کئے اللہ بچیلہ ایتے دہ ، فرمائی ، سَنُقْرِئُكَ
 فَلَا تَنسَى : موبن بہ تانہ (قرآن) لوکو بیابہ تانہ ہیریری
 دامت پہ سینو کئے د قرآن محفوظ کولو ذکر ہم قرآن کئے شتہ فرماں
 بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُكُوْرٍ الَّذِيْنَ اُوْتُوْا الْعِلْمَ رَدَّ قُرْآنَ بِنَاكَ اِتْنُوْا
 (دی چہ ذاہل علمو پہ سینو کئے موجزوی :-
 قدرت دا آخری کتاب پہ سینو کئے محفوظ سا تل غوبنتہ نو دے د پارہ
 د رومی نہ د اے قوم چو نہ کپو چہ د هغوی حافظہ بيمثالہ ولا د هغوی
 سینہ د قوی و اتعا تواد قبا ئی نسبو نو خزانے وے او دوی بہ یوخل
 د سونو شعرو نو قسیدہ چہ او ریدہ نوور تہ بہ یادہ شوا او د عربو
 تاریخ پہ دے گواہ دے او بیادانا لوستے قوم و دوی د هراوریدہ
 شوی شی بتول دارومدار پہ قوت حافظہ باندا وے وونو دوی دے فہ
 قوت حافظہ قرآن او اسلام نور ہم ترقی و رکیرہ او دانو ہم
 زیات شو دے نہ بعبیر عربو ساہ د قرآن محفوظ سا تلو د پارہ د
 هغوی د ذرہ لکولو ، او شوق زیاتولو نو ، اسباب او محرکات ہم
 شو چہ د هغے بہ زور دوی د خیل ذہن او دماغ قرآن یا د ولوتہ دتی
 زیاتہ هغہ کسہ چہ هغہ دادی
 اول محرک د عربو سادہ او د تکلف نہ خانی و ، د هغوی دتی

ضروریات بہ مختصر و چہ هغے د پارہ د بہ محنت او مند و تدر و
 ضرورت نہ و چہ کوم بہ بیاموندا نو ہم پہ هغے بہ قناعت کولو
 او نور و پس بہ هغہ ذرہ او رہم پہ دے و چہ د هغوی ژوندا فارغ و
 او د قرآن د حفظ د پارہ دوی ساہ کپو زکا وخت و مطلب دا
 چہ د زکا وخت زیاتو لے ہم یوسبب او محرک و و ۝ ۝
دویم محرک قرآن او وحی سرہ د دوی د حد نہ زیاتہ
 مینہ او عشق و و او داوارہ دل سے خیزونہ
 دی چہ د یو خیز را بنکلا و حاصل کولو د پارہ د تہ لونو لے محرک دے
 چہ دوی ہے ، د یو عاشق پشمان پہ قرآن یا دولو مجبورہ کول د صحابہ
 کرام قرآن سرہ د عشق او محبت چہ بر تاریخی واقعات مؤکدوی چہ
 دے کئے د شک کولو هکی و خہ خائے نہ پائے کیری ہر کلمہ چہ یو خیز
 سرہ د مضبوط حافظہ والا قوم پہ عاشقانہ دول محبت پیدا شی نویا
 د عہ خیز چہ تیرریا د لے شی :-
دسیر محرک د قرآن حیران کن او تعجب پیدا کونکے رنگ دریم
 محرک و ، خصوصاً چہ بتول د عربو فصیحان
 اوبلیغان د دے د مثل را ورو نہ پائے را غل و او دا ہم د صحابہ کرامو
 خیل خان تہ ذرا بنکلو یو باعث و ، محک چہ دانسان پہ طبیعت کئے دا
 پراتہ دی چہ هغہ د ہر عجیبہ و نا آشنا خیز دیا دولو کوشش کوی لہذا
 دے محرک ہم د صحابہ کرامو زبون د قرآن یا دولو ذرا تہبت کپہ
 او دوی پہ پورہ توجہ سرہ دے بہ یا دولو کئے لکیدہ او د قرآن
 حیران کن اعجاز پہ دوی کئے د دے دیا دلو زبردستہ جن بہ اشتیاق پیدا
خلورم محرک بہ حدیث کئے د قرآن پہ زکا کپے د دے پہ
 یا دولو او پہ دے د عمل کولو نو تغیب و رکبہ

شوعے دے چہ بہ ہنخہ صحابہ کرام و اہل ان و کامل یقین و تو تر دے حد
 چہ پہ قرآن عمل کولو بانڈا بہ ہغوی پچل خا نونو قربا نونو غنر
 اور بار کولو اوکلہ بہ چہ صحابہ کرام و ترغیب الہی آیتو نہ و اور بدل
 نو دہغوی د شوق اور بہ نور زیات پہ لمبوشو مثلاً دا آیتو نہ
 راء ان الین ینلون کتب اللہ واقاموا الصلوۃ و انفقوا مما رزقناہم
 سیراً و علانیۃ ینرجون بحارۃ کون تبورہ رسوہ فاطرا یتہ علیہ
 رس کتب انزلنہ الیک مبارک لیکد بر فی ایتہ و لیتد کوا اول الالباب
 د صحیح مسلم یہ روایت د حضرت عثمان رض یوحنا پش شریف دے
 خیرکم من کلم القرآن و علمہ بہ تاسو کینہ د تلو نہ زیات بنہ
 ہنخہ کس دے چہ قرآن زدہ کبری اوبل تہے اذدہ کبری۔

اوبل حدیث د عبد اللہ بن مسعود د یہ روایت د ترمذی دے
 من قرأ حرفاً من القرآن فله به حسنة والحسنة بعشر امثالها
 لا اقول الت حرف بل الف حرف ولا م حرف و م حرف
 پہ دے حدیث کئی د قرآن پہ دیو لفظ د کسولستونیکو د بد لے او ثواب
 کورن لو وعدہ شوعے دہ نو د اے قسیم ترغیباً تو او تشویقاً تو نہ بہ پہ
 صحابہ کرام و بر غنہ ا ترغور کید و کومر نہ چہ قرآن او حدیث
 دک دے ہمدغہ و جدہ چہ صحابہ کرام و خیل نونو ژوند د قرآن
 پہ حفظ کولو کینہ نیکو د۔

پنجم محکم

د صحابہ کرام و دین د نجات راگی یوہ ذریعہ
 ہم دا قرآن و ودوی بہ خیلہ بتولہ کتہ او کامیابی
 ہم قرآن سر لہ او دا عشق جن بہ اویقین د دے باعث شو چہ ہغوی
 پہ قرآن د دے د عاشق پہ تو کہ یا دولو۔
 صحابہ کرام و بہ قرآن حکیم پہ نما غنہ کینہ پہ
 شہیزم محرم

تراویچو کینہ لوستلو د ژوند پہ بتولو کارونو کینہ بہ ئے ہم پہ دے فیصل
 کولے پہ عقائد و عبادتو باخلا قوا و اعمالو کینہ بہ د دے پہ ہدایت
 تلل غرض دا چہ اسلامی ماحول او معاشرہ کینہ د قرآن حفظ دہ یر
 عزت او شرافت ذریعہ و ہ نو کھکہ د دے باعث شو چہ قرآن و حفظ
 یاد کرے شی۔

د قرآن یا د اول او صحابہ کرام

د دے تیروشو و محکمات و اشرو و چہ صحابہ کرام و خیلہ بتولہ عنقرآن
 یا د اولو نہ کبری و ہ۔ د عربو قبائلو د یر لہ لہے مزلو نہ کول او د
 قرآن دیا د لود پارہ بہ ملو پینے منورے تہ راتل او نبی علیہ السلام بہ
 ہم قاریان او حافظان د قرآن قبائلو تہ بہ دے غرض لیزل چہ
 قرآن ہغوی تہ و زیاد کبری پہ صکو سکتہ ہر دا یو براعہ د در خوا
 نجد بانو تہ د قرآن د تعلیم او تبلیغ بہ غرض د حضرت منہار بن عمرو ساعدی
 پہ مشرعی کینہ داویا د قاریان یو لولے حضور علیہ السلام ورا لیزلو
 خود عامر بن طفیل پہ بگئی سواد د و صحابہ کرام و منہار بن محمد بن
 او عمرو بن امیہ رض بتول شہیدان کپہ شوق شہید کید و پہ وخت
 چہ حرام بن ملحان رض نہ نیزہ پورے را پورے او تہ نو ہغوی او قبائل
 اللہ اکبر فزت و کلب الکعبۃ را اللہ اکبر حجاب د ککپہ پہ پروردگار قسم
 وی چہ خد کامیاب شو مچ

د دے بتولی نور د سیرتہ القرآن طرک و او ہمد دینہ پہ دغہ رخت کینہ
 د قاریان نو او د حافظان نو د گنیزو الی پتہ لگی رنخ الباری جلد ۱ ص ۲۹
 علامہ ذہبی پہ طبقات القراء کینہ د او مشہور و حافظان او قاریان نو
 نو موند بتودی دی کوموند چہ د قاریان نو د قرات سندار سیوی
 ہنخہ دادی، (۱) عثمان بن عفان رض علی بن ابی طالب رض آئی بن

کعب رضی (عبد اللہ بن مسعود رضی (۵) سالم مولیٰ رضی (۶) ابی حذیفہ
 (۷) معاذ بن جبل رضی (۸) جہ پہ دے کئے ابی بن کعب رضی (۹) قاریا نوسہ در دے
 پہ مفتاح السعادات جلد ۱ کئے وی چہ ابو موسیٰ الاشعری پورہ قرآن
 یاد کرے ووا و حضور علیہ السلام کے واور و لو، پہ صحابہ کرام کئے نس زہ
 حافظان صحابہ کرام دیر مشہور و وجہ پہ ہغوی کئے اوہ دیر شونہ اعلا
 مقام حاصل و و ہغوی نو موندہ دادی و ابویکری صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 عمر فاروق رضی اللہ تعالیٰ عنہ عثمان بن عفان رضی اللہ تعالیٰ عنہ علی بن
 ابی طالب رضی اللہ تعالیٰ عنہ عبد اللہ بن مسعود رضی اللہ تعالیٰ عنہ طلحہ رضی
 اللہ تعالیٰ عنہ سعد بن ابی وقاص رضی اللہ تعالیٰ عنہ حذیفہ بن الیمان
 رضی اللہ تعالیٰ عنہ ابو ہریرہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ عبادہ بن الصامت رضی اللہ
 عنہ معاذ بن جبل رضی اللہ تعالیٰ عنہ مجمع بن حارثہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۱۳)
 فضالہ بن عبید رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۱۴) ابو موسیٰ اشعری رضی اللہ تعالیٰ
 عنہ عمرو بن العاص رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۱۵) سعد بن عبادہ رضی اللہ تعالیٰ
 عنہ عبد اللہ بن عباس رضی اللہ عنہ (۱۶) ابویوب انصاری رضی اللہ عنہ (۱۷) عبد بن ذو
 ذوالحجارت رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۱۸) عبید بن معاویہ بن زید بن ثابت رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ ابن ابوزید رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۱۹) سالم مولیٰ ابی حذیفہ رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ (۲۰) سلمہ بن مغلد بن الصامت رضی اللہ تعالیٰ عنہ سعد بن عبید
 بن نعمان الانصاری رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۱) زید بن ثابت رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۲)
 ابی بن کعب رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۳) عبد اللہ بن السائب رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۴)
 سلیمان بن ابی حشیم رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۵) تمیم الداری رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 معاذ بن عمار رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۶) ابوالدرداء رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۷) عقبہ
 بن عامر الجعفی رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۲۸) عبد اللہ بن عمر بن الخطاب رضی اللہ
 عنہ (۲۹) سعد بن المنذر بن اوس رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۳۰) قیس بن صعصعہ رضی

(۳۱) عبد اللہ بن عمرو بن العاص رضی اللہ عنہ (۳۲) ابو حلیہ معاذ رضی
 اللہ عنہ سوالہ تہذیب طبقات بن سعد، تذکرۃ الحفاظ ذہبی، مفتاح
 السعادات، اتقان، صحیح البخاری) دا خود پورہ قرآن د حافظان
 لند بیان دے او چا تر چہ نیم کرے قرآن یاد و و ہغوی خوشمیر
 نشی کیدے او دا قرآن د حافظان نو جوے دور و نو اسلام چہ خون
 بہ خرید و ہومرہ بہ ورسہ حافظان د قرآن
 ہم زیا تبدیل، سرولیم میور غونہ دا سلام د شمن ہم خیل
 کتاب لائف آف محمدر کئے اقرار کر و وجہ صحابہ کرام محافظہ
 ریاداشت ہے مثالہ وہ لکھ چہ لیکے چہ ددوی حافظہ پورہ اوچتہ
 وہ خود قرآن د پارہ بہ ل دا دیرہ زیانتا ستمہ اولہ، ددوی حافظہ
 دومرہ مضبوط و او محبت لے ہم دومرہ پوری و وجہ لکھ صحابہ و د پیغمبر
 علیہ السلام بہ حیات مبارک کئے بروحی صحیح لوستہ او یاد و لہ، پہ شپہ
 صدی عیسوی کئے عرب شہ چہ بقولہ د نیا کئے د لیکو نکو لوستو نکو خلق و
 شمیر زور کئے یونہ ہم کم و و د پریس او چاپ خانے انتظام نہ و وہ دستے
 ددوی نہیات کار بہ پیا د و لوروان و و گوندی پہ بوخو بخور و نو کئے خو
 زیاتے کئے را و ستل و برآ سان و، ہر دغہ وجہ دہ چہ د ک نیا تو لو
 مذہبی کتابوں کئے تحریف اشو۔ قرآن حکیم پہ نما نہ د پیغمبری
 کئے بہ زور کو نو سینو کئے پورہ محفوظ و و او لکھو نو سینو کئے نیم کرے محفوظ و
 دا بیان پہ سورہ عنکبوت کئے شویدے،
 بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ يَرَوْنَ، قرآن د واضحا آیتوں مجموعہ دہ چہ
 اَوْتُوا الْعِلْمَ (سورہ عنکبوت آیت ۵) : د اهل علم پہ سینو کئے محفوظ دی،
 د قرآن د یاد و و او د تلاوت کار تو لو مسلمانا ناو جاری سائلو، مسلمانا نا بہ
 حکم قرآن پ نو نوح کئے لوستو چہ ددے لوستہ پر نما نحر کئے فرض و

تردے چہ عثمان غنی رضی اللہ تعالیٰ عنہ اور تمیم داری رضی اللہ عنہ بہ یہ یوں روکت
 کہے بول قرآن ختمولو (تہذیب التہذیب و استیعاب) عبد اللہ بن عمر
 اور عبد اللہ بن عمرو العاص بہ یہ یوں سپہ کہے قرآن ختمولو (فتح الباری)
 سعد بن المنذر بہ یہ درے ورخو کہے قرآن ختمولو (اسد الغابہ) کسلفو
 دقرآن د تلاوت دا حال و وجہ بہ بعضے شواروز کہے اٹھ کورتہ قرآن
 شریف ختمولو، یعنی خلور ختمہ دورے او خلور ختمہ د شپے، بعضہ دورے
 درے کرتہ او بعضہ بہ دوا حلہ حالانکہ حضور علیہ السلام کورے ورخونہ
 کم وخت کہے د قرآن شریف د ختمو لو نہ منع کریمو، چہ د قرآن د مطالبہ
 پر پوہہ کہے خہ نقصان رانی، ترمذی کہے عبد اللہ بن عمر رضی عنہما
 روایت کرے دے :-

لَا يَفْقَهُ مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فِي أَقَلِّ مِنْ ثَلَاثٍ : (اتقان جلد ۱ ص ۱)
 بہ سینو کنی د حفاظت دا انتظام ہنچ بو انسان کتاب نہ نصیب شوے
 نہ دے کور کتاب چہ د مسلمان بہ غوبنہ خرمن خہ چہ پہ رک رک
 او بہ ذرا او دماغو کہے نوتے وی او مشرق او مغرب دوا روکن دے دے داے
 حافظان موجود وی چہ د هغوی الفاظ او حروف بالکل یوشان وی، خہ
 کہے نریا تے پکنے نہ وی، ددے بيمثلہ انتظام باوجود د قرآن بہ حفاظت کہے
 بیا ہم د چاشک سبب کیدے شی :-

د قرآن حکیم تحریری حفاظت

پراتقان کہے د مستدرک حاکم بہ حوالہ نقل دی چہ قرآن بہ تحریری صورت
 کہے درے کہ تر جمع شوے دے دے (۱) د پیغمبر علیہ السلام بہ زمانہ کہے (۲)
 دا ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ بہ زمانہ کہے (۳) د حضرت عثمان رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 بہ زمانہ کہے دا رومی دوا جمع پہ بخاری وغیرہ کہے د نرید بن ثابت الانصاری
 د روایت نہ ثابتہ دی (اتقان جلد ۱ ص ۹ تا ۱۰) او دا دہم بہ جمع،

یعنی عثمانی جمع د حضرت حذیفہ بن الیمان د روایت نہ منقولہ دے دے
 دکر دار و جمع بہ نوعیت کہے فرق وو، د رومی قسم رومی (جمع مقصد
 دا او چہ قرآن ضائع نشی نو حکم قرآن بہ مختلف و خیر و نو لیکلے شو -
 خہ خود سپینو کا نرودن جو بہ کرو تختو بان دے، خہ د سپینو خرمنو پہ
 تکرر او خہ د کرک پہ ہوار و تختو بان دے، نو دا جمع د یو کتاب پہ
 شکل کہے نہ وہ د صدیقی رضی عنہم مطلب قرآن د کتاب پہ شکل یو خلمے
 کول و وجہ د خان خان لہ تکرر و ضائع کید و ہنچ خہ خطرہ پاتے
 نشی دا جمع پہ کاغذ شتوے دے چہ د نبی علیہ السلام بہ زمانہ کہے نہ وو
 کاغذ) او دا ابو بکر صدیق رضی عنہ بہ زمانہ کہے د شام نہ مدینے منورے
 تہ دار سیدے وو - موطا امام مالک د کہے د سالم بن عبد اللہ نہ
 روایت دے :-

جَمَعَ أَبُو بَكْرٍ الْقُرْآنَ فِي الْفَرَاطِيِّينَ : (ابو بکر رضی عنہ صديق قرآن پہ کاغذ
 جمع کریمو) معازی موسی بن عقبہ کہے دی :-

حَتَّى جَمَعَ عَلَى عَهْدِ أَبِي بَكْرٍ فِي الْوَرَقِ : (اتقان جلد ۱ ص ۹) د ابو بکر
 پہ زمانہ کہے قرآن پہ کاغذ لیکلے شوار جمع شو :-

د حضرت عثمان رضی عنہ تعالیٰ عنہ بہ زمانہ کہے د قرآن جمع کولو مطلب داوو
 چہ د مختلف قسمہ تلفظ نہ دا محفوظ کرے شی، چہ دے نہ نفسا د
 پیدا نشی، دا فرق امام سیوطی پہ اتقان کہے د ابن تین نہ نقل کریدے
 (اتقان جلد ۱ ص ۱) :-

صدیقی جمع

دے جمع مجرک فاروق اعظم رضی عنہ بخاری کہے د نرید بن ثابت نہ
 روایت دے، چہ کلہ پہ جنگ یمامہ کہے او یار، حافظان شہیدان
 شول نو ابو بکر صدیق :- **درا بللہ** خر چہ لاہم نو هلنت حضرت عمر رضی

ہم موجود ہو، حضرت صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمایا: **۱** ما تہ عمرہ انانی فقال ان القتل

قد اشکرہ یوم الیمامہ بقرآنہ **۱** ما تہ عمرہ انانی فقال ان القتل
 ان القرآن وانی بن احنسی ان
 کچرے نور و جنگو نو کئے ہم دا سے

فاریان شہیدان کیدل نو د قرآن
 ڈاکٹر د حصوہ ضائع کید و خطرہ ڈ

لہذا تا سو حکم و رکری چہ قرآن
 ر رسول اللہ ر صل اللہ علیہ وسلم **۲** تخیری صورت کئے جمع شی ما ہنر

تہ او بیل چہ موبز خنگہ ہنر کارا کر و کوم چہ پیغیر علیہ السلام تاکہ
 فقال عمر بن ہذا و اللہ خیر کل یرل **۳** حضرت عمر رضی اللہ تع

یرا جعی حتی شرح اللہ صدری لذلک: او بیل چہ خدا کے دم و قسم وی
 چہ دے کئے خیر دے، نو ہمیشہ بہ **۴** ما تہ ہم دا سے و بیل تر دے چہ

چہ خما سینہ اللہ دے کارا ت پارا پرانستہ
 موبز و مبی لیکل دی چہ نبی علیہ السلام پچیلہ زما نہ کئے د قرآن لیکلو

حکم و رکریے وو، لیکن ہنر ہر کتابی شکل کئے نو و خود حضرت عمر بن
 مطالبہ داوہ چہ دا کتابی صورت کئے جمع شی، حکم خو حضرت ابو بکر

فرمایا بیل چہ موبز خنگہ دا سے کار کولے شو کوم چہ حضور علیہ السلام
 نہ دے کرے لیکن حضرت عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ دے ہنر ضرورت پہا

ابو بکر رضی اللہ عنہ منلو کوم چہ دے وخت کئے را بین وو د نبی علیہ السلام پر زما نہ
 کئے نو و بین شریے، د نبی علیہ السلام زما نہ کئے قرآن چہ کتابی شکل کئے

جمع نو و د ہنر و چہ داوے را د نبی علیہ السلام پہ زما نہ کئے ہنر
 حالات نو و کوم چہ صدیق رضی اللہ عنہ پہ زما نہ کئے را بین شو او د ہنر پہ و چہ

قرآن تہ کتابی شکل و رکریے شو، **۱** د نبی علیہ السلام پہ زما نہ کئے
 ہنر خیز و نر نہ موندے کیدہ کوم چہ د صدیق رضی اللہ عنہ پہ زما نہ کئے امو تک

شوہ ر لکہ کاغذا نو ز د لیکلو سامان وغیرہ :-
۲ د نبی علیہ السلام پہ زما نہ کئے لا د تلاوت منسوخ کید و احتمال او و

کچرے دغہ وخت د کتاب پہ شکل کئے قرآن لیکلے شوے وے، نو بیابہ د
 بعضے تلاوت منسوخ کید و پہ و چہ ہنر بقول کتاب بد کولے شو چہ ہنر

دیر گسا ان کار و۔
۳ قرآن بہ د احوال او و افعالو پہ نر نیب نا ز لید و او ای تو نو سو تو نو

بہ د مضامینو پہ ترتیب لکیدل کچرے د نبی علیہ السلام پہ زما نہ کئے
 قرآن د کتاب پہ شکل جمع شوے وے، نو د نوی ای تو نو یو خالے کول بہا

مناسبو ای تو نو و سو تو نو سہ بیا دیر گسا نو، دا صورت د حضرت
 ابو بکر صدیق پہ زما نہ کئے خنر شو، حکم چہ وحی راتل بند شو، کاغذا و

نو سامان د لیکلو بیا موندے، شو حافظان دیر شہیدان شول، نو
 حکم قرآن تہ کتابی شکل و رکول ضروری شول:

د صدیقی جمع دستور

حضرت صدیق رضی اللہ عنہ د قرآن پہ جمع کئے پورہ احتیاط کرے و او دا سے انتظام
 لے کرے وو، چہ د قرآن پہ کتابی جمع کئے د ہیرے یاد بیلے غلطی خہ احتمال

ہم پاتے نشی ہنری پہ جمع کولو د قرآن کئے صرف پہ دے اکتفا نکرا، چہ
 ہنر یا نو نہ د را جمع کرے شی کوم چہ چا تہ یاد وی، یا پہ غہ خیز لیکلی

وی، یا د حضور علیہ السلام نہ اوریدنی شوی وی، بلکہ دے بار لکیتے
 پہ دوہ قاعد و عمل اکو :-

۱) ہنر لیکلی شوی آیتو نہ د جمع کرے شی، چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ
 السلام د خیل و راندے پہ چالیکلی وی او د دوہ عاد لا نو کواھانو پہ

ذریعہ دے ثبوت مؤندے شی، پہ ابوداؤد کہتے حضرت عروہ بن نہ
 روایت دے،
 إِنَّ أَبَا بَكْرٍ قَالَ لِعَمْرٍو زَيْدٌ أَقْبَعُ
 عَلَى أَبِي الْمَسْجِدِ فَمَنْ جَاءَ كَمَا
 بِشَاهِدِينَ عَلَى شَيْءٍ مِّنْ كِتَابِ اللَّهِ
 فَالْكَسْبُ؛

تیسرے قول نوہفہ ابیہونہ لیکھی،
 ۲) دویم داچہ دغہ لیکھی آیتونہ دے دیرو صحابہ کرامونہ پہ سینو محفوظ
 ہم وی ہوناہل العرفان جلد ۷ ص ۲۳۵

دغہ رنگ ابن ابی داؤد پہ کتاب المصاحف کہتے سند سرہ بیان کہ یہ ہے
 وَمَا كَانُوا يَكْتُبُونَ فِي الصُّحُفِ وَالْأَلْوِاجِ صحابہ ورنہ پہ چہ کوم قرآن پھمید
 وَالْعَصَبِ وَكَانَ لَا يُقْبَلُ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَبْتَدِئُوا بِتَجْوِيزِهَا لِتَكُونَ لِكُلِّ لِيكِي
 يَشْهَدُ شَاهِدَيْنِ : : : : نوہفہ بہ ددو کسانو دکواہی نہ
 پس قبلوے شو

عثمانی جمع
 اسلام دائرہ ہرکلمہ چہ لویہ شوے نوکومو مسلمانا
 قرآنی آیتونہ دکومر استاذ نہ پہ کوم تلفظ او قرآن
 کہتے چہ زدہ کری وو نو پہ ہغوی کہتے او پہ نور و ہغہ مسلما نا نو اختلاف
 شو کوموتہ چہ پہ بل قرأت کہتے تعلیم و رکبے شوے وو لکہ خشکہ چہ بجا
 کہتے د حدیف بن ابیہانی داؤد کوشوے خبر ددے قسمہ فتنے دلیل دے کوم
 دارمینیا او ڈر با بجان د فسخ کولونہ پس مدیئے منورہ تہ واپستی
 حضرت عثمان رض پہ خدمت کہتے د اعرض وہا ندے کہو :
 أَدْرِكُ هَذِهِ الْأُمَّةَ قَبْلَ أَنْ يَخْتَلِفُوا : : : پہ دے امت کہتے دیہود دا و انصاف
 اخْتِلَافِ الْيَهُودِ وَالنَّصَارَةِ : : : پشان اختلاف پیدا کید و نہ وہا

ناسودا سنبال کری :
 تردے چہ بہ مدینہ منورہ کہتے ہر دے استاذانواوشا گریہ انوپہ منبج کہتے د
 قرأت د اختلاف فتنہ پیدا شوہ . نو حکہ خو حضرت عثمان رضی اللہ
 پہ خطبہ کہتے ا فرجیل حہ ہرکلمہ تاسو کہتے د اختلاف دے رچہ ہم مدینہ
 کہتے یعنی نویر : : : : بنارونو کہتے خود دے نہ ہر دے نیات اختلاف پیدا
 کیدر خطرہ دہ : : : : ہغوی خیل الفاظ دادی

أَنْتُمْ عِدَائِي تَخْتَلِفُونَ فَمَنْ نَأَى مِنَ الْأَمْصَارِ اشْتَدَّ اخْتِلَافًا
 رماہل العرفان جلد ۷ ص ۲۳۵ واتقان ص ۲۳۵

نوبیا ہغوی دا قضیہ صحابہ کراموتہ ویرانہ بے کبہ او د ہغوی پہ
 اتفاق سرہ حضرت عثمان رض د حضرت حفصہ رض نہ د قرآن ہغہ
 نسخہ را بللہ کومہ چہ د حضرت صدیق رض پہ زمانہ کن لیکل شوے وہ
 او د ہغے نویر نقلونہ و اغستل دے د بارہ چہ ہغہ مشہور و
 بنا د نو تہ ا کیزی او ہر د ہغے پہ مطابقت ددے قرآن ذکر کری
 او بنود نہ جاری وی او ددے نہ علاوہ د نور و قرآن نو بند بڑے

اکرو ددے عثمانی مجموعے نو مر امام حکم کینودے شو چہ ہغہ د تیر
 قرآنی نسخو پدشو او امام دے، پہ اجماع د صحابہ کرامو سرہ ددے لیکل
 چہ دکوم مجلس (مکتب) پہ حوالہ شو؛ ہغہ خلور تہ وو ددے قریش
 او یوانصاری وو د قریشو صاحبان داوو،
 (۱) عبد اللہ بن زبیر رض (۲) سعد بن العاص رض (۳) عبد الرحمن بن
 الحارث رض (۴) اوس بن زید بن ثابت انصاری وو۔

عثمانی جمع دستور آئین
 پہ عثمانی جمع کہتے ددے خبر و خیال اساتذہ : : :
 ۱) پہ مصحف کہتے ہم ہغہ شہزدرج دی کوم چہ یقینی قرآن منے شی،

۲) داہم معلومہ وی چہ حضور علیہ السلام پہ آخری دور کئے دے تلاوت باقی وو۔

۳) ذکر صحیح والے چہ حضور علیہ السلام نہ ثابت وی او دھنے تلاوت منسوخ نہ وی (مناہل العرفان جلد ۸ ص ۵۷) : امام سیوطی رح نقل کریدی چہ دے نسخہ شیبہ اوہ ووجہ او و بنا درنوسرہ ترون لری، یوہ نسخہ حضرت عثمان رضیہ مدینہ منورہ کئے اساتلہ اونورہ نے مکہ مکرمہ، شام، یمن، بحرین، بصرہ، اوکوفے تہ الیہ لے اتقان جلد ۸ ص ۵۷) بیا دے نسخہ مسلمانانہ پیشمیرہ نسخہ نقل کپہ او حضرت عثمان رضی حکم اکر و، چہ دے نہ سیا پ کو مو نور و نسخہ کپہ چہ قدرات اختلاف وی نو ہغہ ضائع کپئی، د حارث مجالسی تہ پہ اتقان کئے نقل دی چہ مشہورہ دادہ چہ حضرت عثمان رضی جامع قرآن دے مگر پہ اصل کئے جامع قرآن حضرت ابو بکر رضی دے، حضرت عثمان رضی خلق دے تلفظ (قرآت) پہ یوہ طریقہ راجع کپل اٹکھہ چہ پہ ورنہ بیو نسخہ کپے دیر قرآن تونہ موجود دو و خو پہ اصل مضمون د قرآن کئے تونہ ہیخ فرق نرا تلو، حضرت علی رضی فرمائی کچرے خہ پہ دغہ و ختہ پنے امیر المؤمنین وے، نو ما بہ ہم ہغہ کول چہ کو م حضرت عثمان ا کپل (اتقان جلد ۸ ص ۵۷)

دقران آیتونہ او سورتو نہ

عثمانی جمع پہ سہنہ ہ کئے اشوہ امام زرکشی اونور و علما و اجماع پہ دے خبرہ نقل کریدی چہ د قرآن د آیتونو ترتیب توقیفی دے مطلب دا چہ د اللہ پہ حکم شوے دے کچرین د چار لہ او خیال کار د دے کپے د ہر ایت پہ بارہ کئے بہ جبریل علیہ السلام دا حکم را و و چ فلاغے ایت د فلاغے ایت سہ بوخانے اگوی، امام احمد د عثمان بن

العاص نہ پہ اسناد حسن سرہ نقل کریدی، حضور علیہ السلام رضی اللہ عنہ دی چہ فلاغے ایت پہ فلاغی سورت کئے شامل کرئی ہمدغہ رنگ ابوداؤد ترمذی اونسانی کئے دا بن عباس رضی اللہ تعالیٰ نہ نقل شویدی،

کَانَ اذ تَرَل عَلِيَّ الشَّيْءُ دَعَا بَعْضُ : یعنی پہ حضور علیہ السلام بہ چہ مَن كَانَ يَكْتُبُ فَيَقُولُ صَعُوا هَذَا : خروخت خہ آیتونہ نازل شونو الآيات في السورة التي يذكر : ليكونك به في رأ بللوا ووسے بہ نے فيما كذا وكذا : فرمایل چہ دا آیتونہ پہ ہغہ سورت کئے شامل کپہ پہ کومر کئے چہ دا د ا مضمون دے،

د سورتو نہ پہ ترتیب کئے غوریزا خبرہ دادہ چہ ہغہ ہم توقیفی دے، مطلب دا چہ دا ہمد د اللہ پہ حکم شویدی، امام جلال الدین سیوطی رح دکر مانی رح د کتاب البرہان نہ نقل کریدی،

ترتيب السور هكذا هو عند الله في اللوح المحفوظ : د سورتو نہ ترتیب ہم دقر شان د علی ہذا الترتيب و علي كان صلى الله يعرض : اللہ پہ نزد پہ لوح محفوظ کپے دے علی جبریل کل سنتہ : او ہم پہ دغہ ترتیب بہ حضور علیہ السلام ہر کچریل ہم لہ آور دلو،

دغہ شان د امام یعنی نہ ہم منقول دے امام بیہقی پہ آمد خلی کین ہم لیکلی دی،

كان القرآن على عهد رسول الله : د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ زمانہ صلی اللہ علیہ وسلم مرتباً سورۃ : کئے دقران سورتو نوا و آیتونہ و آیتہ علی ہذا الترتيب الا البرۃ : ہمد پہ دے ترتیب و، سوا د سورۃ براءۃ او سورۃ انفال،

ابو جعفر نحاس نہ ہمد غیہ منقول دی، امام سیوطی رح پہ اتقان

جلد ۳۳ کتبہ دَحْدِیْفَه تَفْقِیْهِ رِجْ پَه رَوَا یَت یُوْحَدِیْث دَا یَع
نَقْل کِرِیْ دَع کُومِجَه پَه مَسْنَدِ اَحْمَد اُو پَه سُنَنِ ابْنِ دَاؤُ دِکْتِیْ هَم
مَوْجُود دَع اُو دَا بِن رُشْدَا دَکْتَابِ المَصَاحِف نَه هَم پَه تَأْیِیْد کِیْ
دَا یَع رَوَا یَت نَقْل کِرِیْدَا یَع چَه دَکُرَانَ دَا یَتْرُو اُو سُوْرُو نُو تَرْتِیْب
هَم دَا لَلّٰه پَه حُکْم شُو یِدَع رُو تَوْ قِیْقِی دَع ،

امام زرکشی رح پَه رِیْهَانَ کِیْ لِیْکَلِی دِیْ چَه خُوک دَ سُوْرُو نُو
تَرْتِیْب تَه اِجْتِهَادِی وَا ئِی نُو هَعْرِی یَع هَم تَوْ قِیْقِی مَنّٰی جِکْرَه یُو اِنّٰی
دَلْفُو نُو دَه ، حُکْمَه چَر تَوْ قِیْفَ عَام دَع کَه قَوْلِ اُو کَه فَعْلِی ، یِهْر حَال
دَحْدِیْثُو دَ خِیْر یَع نَه تَابِیْه دَه چَه دَ سُوْرُو نُو تَرْتِیْب نَه پَه زَمَانَ
دَنْبُوت کِیْ مَشْهُوْر اُو مَعْرُوف حُکْم چَه پَه اِتْقَان کِیْ شَتّه اُو دَا
دَدَع خَبْر یَع ثَبُوت دَع چَه دَ سُوْرُو نُو تَرْتِیْب تَوْ قِیْقِی دَع ،

دَعْمَا نِی رِضْ مَصْحُوفُو نُو تَارِیْح

مصحف مدنی

دَعْمَا نِی مَصْحُوفُو نُو کُومَه نَسْخَه چَر پَه مَدِیْنَه
مَعْرُوه کِیْ اِیْنُو دَع شُو یَع وَه نُو هَعْدَه دَشَبَات
تَرُو خْتَه حَضْرَت عَمَّان رِضْ سِرَه وَه دَهغُو یَع تَه یَسِی حَضْرَت عَلِی رِضْ سِرَه
اُو یَا دَ خِلَافَت مِلَاوِیْدَا وِ سِرَه حَضْرَت مَعَاوِیْه رِضْ تَه اَسْپَا لَع شُو یَع
یَا دَا اَنْدَلَس تَه اُرْسِیْدَه یَا دَ مَرَاکِش دَا رِ السَّلْمَت نَ فَا س تَه اُرْسِیْدَه
ر تَارِیْح اَدْرِیْسِی تَنَ ذَا کَرَه المَصَاحِف یَا پَه خَه طَرِیْقَه مَدِیْنَه مَنُور یَع تَه
اُرْسِیْدَه پَه رُومِی جِکْ عَظِیْم کِیْ مَدِیْنَه کُومَن رِضْ فِخْرِی پَا شَا نُو رُو تَرْتِیْب
سِرَه قَسْطَنْطِیْنِیَه تَه یُورَه اُو تَرَا سَه هَلْتِیْر تَه دَه ،

مکی مصحف

مکی نَسْخَه سَنَه ۶۵۴ هجری پورے پَه مِکَه مَعْظَمَه کِیْ پَرْتَه وَه مَحْمُود بِن
جَبْر اَنْدَلَسِی پَه سَنَه ۵۵۴ هجرت دَقْلَتَه دَهغُو زِیَارَت کِرِیْ دَع ،

مَوْلَانَا شِیْبَلِی نَعْمَانِی لِیْکَلِی دِیْ چَر دَهغُو دَ سِیَاحَت پَه وَخْت دَهغُو نَسْخَه
پَه جَامِع دَمَشَق کِیْ پَرْتَه وَه اُو هَعْرِی یَع غَا بَا دَ نُو یَسِی صَدِیْ پَه اِخْر کِیْ
زِیَارَت کِرِیْ یُورَه کَشَافِ المِهْدِی صَنَ کِیْ لِیْکَلِی دِیْ ، چَه سُلْطَان عِبْد
اَلْحَمِیْد خَانَ سَنَه ۵۰۰ هجری تَر دِیْر شُو کَا لُو یُورَه حُکُومَت کِرِیْ یُورَه دَه
رَمَانَ کِیْ جَامِع دَمَشَق کِیْ اُو رَا لَکِیْدَا وُ دَهغُو نَسْخَه یَسِی مَسْجِدِ سُوْحَیْدَه

شامی مصحف

تَوْرِیْح اَحْمَد مَقْرِی سَنَه ۵۰۰ هجری دَدَع نَسْخَه زِیَارَت کِرِیْ یُورَه دَا دُکُوْنِ
نَه دَا اَنْدَلَس دَبَا دَشَاهَانُو یَا دَ سُلْطَانِ مَوْحِدِ یُنُو یَا دَ سُلْطَانِ
بِنِی مَرِیْنِ پَه قِیْبَضَه کِیْ رَا غَلَه اُو جَامِع قَرْطَبَه کِیْ پَرْتَه وَه ، قَرْطَبَه وَا لُو
سُلْطَانِ عِبْدِ المَوْمِن نَدْر کِرَه اُو هَم دَدَه پَه حُکْمِ ابْنِ الشَّکْوَالِ دَمَرَاکِش
دَا رِ السَّلْمَت تَه پَه شَوْل سَنَه ۵۰۰ هجری سَنَه ۵۰۰ هجری خَلِیْفَه مَعْظَمَه
مَلِکِ بِنِی مَامُوْن سِرَه وَه اُو هَم پَه دَهغُو کَال دَه هَر کَلَه چَر پَه تَلْمَسَانَ
حَمِلَه اُکِرَه نُو دَع پَه کِیْ مَر شُو پَه دَع هَلَه کَلَه کِیْ دَهغُو نَسْخَه دِکَر شُو یَع
خُو یَا دَ تَلْمَسَانَ یَا دَ شَاهِی خَزَانَه تَه رَا اُرْسِیْدَه دَهغُو خَا کِیْ تَه
یُوسُود اُکِرَه پَه بَیْعَه وَا غَسْتَه اُو فَا س تَه رَا وِرَه چَر تَرَا وِسَه هَلْتِیْر تَه دَه

بصری مصحف

دَا نَسْخَه دَ مِصْر پَه کُتُب خَا نَه خَدِیْو کِیْ پَرْتَه وَه ، دَ سُلْطَان
صَلَا حِ الدِیْنِ اِیُوْبِی یُو وِزِیْر پَه سَنَه ۵۰۰ هجری دَا پَه دِیْر شِ ذَرَه
اِشْرَفُو وَا غَسْتَه .

یمنی مصحف

یمنی مصحف دَ مِصْر دَ جَامِع اَزْ هَر پَه کُتُب خَا نَه کِیْ اُسْ هَم شَتّه
دَ بَحْرِیْنِ مَصْحُوف
دَا دَ فَرَا نِش پَه یُو کُتُب خَا نَه کِیْ پَرْتَه دَع .

گوفی مصحف

دا د قسطنطنیہ پہ کتب خانہ کچھ شتہ دے، د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ درے نور مصحفونہ ہم دی پہ دے کچھ دویم مصحف عثمانی د قاهرہ پہ جامع سیدنا حسین رضی اللہ عنہ شتہ - دریم مصحف عثمانی بنی پر جامع ملیہ ملی کچھ وو، کچھ دے تفسیر پہ ہلک کچھ گدا و شہ سے نہ وی نو ہلتہ بہ بیروت وی، خلور مصحف عثمانی د لندن پہ انہا یا آفس کتب خانہ کچھ شتہ پہ دے لیکل دی، کتبہ عثمان بن عفان، دا د مغلوبا د شاہانوسرہ وو، دا کبریا چا مہر ہم پر شتہ پہ شہنشاہ کچھ دا مہجر اونس لہ کو توتہ وو، غلو ہفہ د ایست انہا یا کتب خانہ تہ ودر کو۔ د دے یوسل یواتیا صفحہ دی او پہ یوصفہ کچھ شہادس کرینے دی،

د قرآن محفوظو اے یو د اے حقیقت ہے، د ہفہ اقرار مجید د اسلام مخالفینو ہم کرے دے لیکن بعض مستشرقینو مثلاً گولڈ لیٹر وغیرہ د مسلمانانو د یقین او عقیدہ کمزور دے کولو د پارا دے سولینے سکون پیدا کولو کو شش کریدا ہے، نومونز اس د دے تہ تاسو حیرت د دے خلقواصلی غرض پہ قرآن کچھ گداون او بدلون راوستل دی دے گولڈ لیسٹریہودی مستشرق خوبیا پہ دے د بیروزور کولے دے پہ تفسیری مذاہب کو ہفہ د بشیرہ اسلامی کتابونو مطالعہ کریدا او دا خپل کتابکے د علمی تحقیقی پہ نو ما لیکلو لیکن بیا ہم د مستشرقین د عادت پہ تو گد ددوی ہر کتاب تحقیقی او علمی شان کبر لری خو سیاسی شان د بیرونیات لری ددوی یقین دے، چہ مسلمانان د خپلو مرکز و نور قرآن او صاحب قرآن تہ د پکارا سیاسی طاقت پہ ذریعہ لڑے سائل ممکن تہ دی نو د خپل اصل مقصد د تکیل پارے د جنگ

او د سیاست د میدان پہ جائے علمی میدان فوسرہ کپ او دا استشراف پہ زہر جتہ وسلہ دے د مسلمانانو د یقین کمزوری کولو او پہ دوکھا کچھ تے د شک د زہر و خور لولو د پارا د اسلامی تحقیق پہ نور کو برو تہ روپنی لگوے او کتابونہ لیکلے د کامیابی پہ امید شروع کرید ددی د کامیابی امید نہ دای دا، د مغربی طاقتونو سیاسی ترقی او د مسلمانانو سیاسی تنزل چہ دے نہ ہغوی دا پستونی نتیجہ را ا بکلہ چہ پر یوتی تو موندہ د غالب قومونو ہر قسم د غلطہ ہم خبرہ منی او پر یقین کوی:

۱) انگریزی دان یوازے تہ بلکہ یو مغرب زدہ خلق (چہ احاسین کھنڑی کچھ مبتلا دی) د یورپ ہر مصنف محقق کبری او د خپل دینی عالمانو تہ کر کہ لری، خونریزی تعلیم یا فتنہ خلق د دینی تعلیم نا خبرہ د یورپی مصنفینو ہر یو خبرہ ہے تحقیقہ منی او دینی علما و تہ دکر پہ وجہ ہب و گوری تہ چنا چہ د مسلمانانو دا قسم کمزوری دستشرفینو د کامیابی باعث شوے، او مسلمانان پچھلہ د دے تہ پہ شکوک اور شبہات کچھ را کبر شو۔ د قرآن د محفوظیت پہ بارہ کچھ ددوی شبہات صرا دای

- ① بعض آیتونو اور وایتونو د قرآن د ہر محفوظ کید و دلیلونہ نیل،
- ② دا اختلافی قرأت اوسبعہ احاد فونہ دلیل نیل،
- ③ دشعرو د وایتونو نہ حجت نیل،

موزیہ دایتول یہ لتی و نقل کو او د دے جواب تہ بہ ورم کو د بعض آیتونو اور وایتونو نہ دلیل نیل
د سورة اعلیٰ آیت **سَنُقَرِّبُكَ فَلَا تَنْسَىٰ اِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُ** : البتہ موزیہ تاتہ ا لووونو تہ بہ ہیر کرے خو چکوم اللہ ا خوار ی،
د آیت تہ مستشرقینو دا نتیجہ را ا بکلہ د چہ د قرآن خوا آیتونہ ہیر کرے

خود غلط حکمہ دے رہا ہے اور استثناء صوری دہ حقیقی نہ دے، یہ علی اصطلاح کہنے کا قسم استثناء دخل فضل یا قدرت کا اظہار، دہ بارہ استعمال پر ہی دے نہ دیو خیز مستثنیٰ کول مطلب نہ دی بلکہ مطلب دا دے چہ موبز بہ تاتہ قرآن دا سے ا لو لو چہ تہ بہ ہے ہیر نکری نو دا د اللہ فضل او احسان اکثرہ ددے مثال دا سے دے، لکہ د قرآن کریم پہ بل یوحا کہے پہ جنت کہے د جنیا نو دہیشہ پاتے کید و بیان نو نہ ہی الاما شاء اللہ چہ ذکر دی، او مطلب تے دادے چہ جنت کہے ہیشوالے د اللہ فضل دے، گوئی اللہ تعالیٰ خود اہیشوالے د جنتی ژوند واپس ہم ا غتے شی خود اللہ وعدا د کا چہ واپس تے نہ اخلی رہ دہ تہ علاوہ کہ د امنب ہم و ا غتے شی چہ تہ بہ تے نہ ہیر تے خوہلہ کہ موبزہ تے ہم نہ ہیرول ا غوار، یعنی داستا نہ ہیرول د اللہ پہ مرضی موقوف۔۔۔ نو بیا ہم ہیرول حکم ثابت نہ دی چہ قرآن کریم پہ بل خائے کہے صفا فرمائی لی دی، چہ موبزہ تے تاتہ ہیرول نہ غوار و بلکہ موبز دا خوبنہ د کا چہ قرآن دستاسینہ کہے، محفوظ وی، لکہ چہ سورہ قیامتہ کہے دی۔

ان علينا جمعه وقرآنه: سورة القيامة رستا پہ سینہ کہے د قرآن جمع کول د ہنہ محفوظ کول او ستا پہ ڈ بہ د ہنہ د لو ستلو ذمہ واری موبزہ د کا پہ دے سورت کہے داستثنائی صورت جو رہ تے ہد و پریکرہ اس خواہد د ہیر و لو بیا ہیرید لو سوال نہ پیدا کیوی۔۔

۳) دیم جواب دادے کچرے خہ آیتون ہیر کہے شی نو دا بہ د ہنہ د منسوخ کید و یو شکل وی بہ دے د قرآن پہ محفوظیت کہے ہد و پرفرق نہ راخی یعنی کور آیتون چہ د حضور علیہ السلام پہ سینہ مبارکہ کین اللہ تعالیٰ محفوظ اساتل او ہغوی امت تہ د رسول نو ہم دا

قرآن دے او کہ د حکمت پہ وجہ د حضور علیہ السلام نہ ہیر کرے نٹو نو ہنہ قرآن پاتے نشو، بلکہ خالق کائنات پچیلہ ہنہ د قرآن برخہ جو رہ نکرا، لکہ خنگہ چہ ہر حکم تہ اختیار وی چہ خیل فرمان کہے خہ تکی او جیلے لیکے او خہ تکی او جیلے تیر لے کوی دا کار د فرمان د محفوظیت نہ خلاف تہ دے، دا خود صاحب فرمان خیل کار دے د بل چا کار خونہ دے، چہ فرمان پریکارہ کیری د قرآن کریم ارشاد دے،

قُلْ مَا يَكُونُ لِي اَنْ اُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِي اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوْحٰى بِي: خیلہ خا د پہ وی الہی کہے د د ا لئ: دہ سورہ یونس آیتہ عا: بدل نشم کولے خہ خو صرف د وی تابعداری کوم:

حضرت عائشہ حدیث

عَنْ عَائِشَةَ اَنَّهَا عَلِيْهِ السَّلَامُ سَمِعَتْ رَجُلًا يَقْرَأُ مِنَ اللَّيْلِ قَالُ يَرْحِمُهُ اللهُ لَقَدْ ذَكَرَنِيْ كَذَا وَكَذَلِكَ كُنْتُ اَسْمِعُهُمْ مِنْ سُورَةٍ كَذَا وَكَذَلِكَ رَوَى ابْنُ مَرْجَانَ: حضور علیہ السلام د شیپے دوسری قرآن واوری د و نووے فرمائیل چہ اللہ د پہ د رحم اکری د کا مانہ فلائی فلائی آیتونہ د فلائی فلائی سورتون نو دا ریا د کبری وو۔

د دے روایت نہ دا ثنا بتیزی چہ د قرآن دغہ آیتونہ بالکل بیکارہ واضع شول بلکہ د دے سری د لو ستلو زورا نہاے حضور علیہ السلام نہ دا یاد وو، صحا بہ کرامونہ ہم یاد وو۔ لیکے شوی ہم روا صحا بہ کرام پریستل لکہ خنگہ چہ دغہ سری ا لو ستل، نو پہ دے وجہ ددے آیتون د ضائع کید و خو خہ احتمال پاتے نشویرف د وصرہ خبرہ دہ چہ د نبی علیہ السلام تو جہ ورتہ نہ دہ او د دغہ سری پہ لو ستلو د نبی علیہ السلام

توجہ بیاوردتہ اُشودے دل سے نہ چہ حضور علیہ السلام نیکل ہیر ووی
 دا خوب عامہ محاورہ دکہ خودے سرہ ہرکہ چہ قرآن دلیک پہ شکل
 کئے موجدو، لکھونو تہ یادو، نو یوا خوکسانو نہ کہ ہیر ہم شی نو ذہ
 سرہ دقرآن پہ محفوظیت ہیخ اثر نہ پر یوحی۔
 یو عامہ ضابطہ۔ یو عامہ قاعدہ دادہ چہ داسے قسم ہر حاکے
 کئے بکاراخی، ہغہ دادہ چہ قرآن یہ تو اتراو
 قطعی اجتماع سرہ ثابت دے کا اعتراض دیارہ کوم روایتو نہ چہ پیش کولے
 شی ہغہ خوب ضعیف وی او یا زیات نہ زیات خبر واحدی، خبر واحد
 ظنی وی او ظنی دقطعی پہ مقابلہ کئے بکارہ دے، نو حکم داسے بقول قسمہ
 اعتراضو نہ بالکل بے حایہ وی۔
 دابن مسعود روایت
 مسند احمد او طبرانی او ابن حبان کئے د حضرت عبد اللہ بن مسعود
 نہ منقول دہ، چہ ہغوی بہ قرآن کئے معودتین یعنی قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ
 الْفَلَقِ اَوْ قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ السَّمَاوَاتِ د رارہ سور تونہ نہ لیکل، دغہ
 شان ابو عبیدہ رح پہ روایت دابن سیرین رح دابن مسعود نہ نقل
 کوی چہ ہغوی بہ سویت فاتحہ پہ قرآن کئے نہ لیکلہ او حافظ
 بن حجر د بخاری پہ شرح کئے دے دوایتو تہ صحیح و سلی دی خود دے
 خو جوا بونہ دی۔
 ر، د سورہ فاتحہ او د دواومعوذتینو قرأت پہ یقینی تو اترا سورہ
 ثابت دے نو ظنی خبر دے مقابلہ کئے ہیغ نہ دے او کچے دابن مسعود
 د انکار ثابت ہم شی نواجماع او تو اترا دیوکس پہ مخالفت نہ ماتیزی کہ
 داسے کیدے شوے نو بیا خوب متواتر ہرچ نہ رو پاتے او دین بقول کار
 بہ بیا رنگ وو: ر، قاضی ابوبکر رح دابن مسعود د انکار جواب داؤر کئے

چہ داد ہغہ دقرآنیت نہ انکار ندے، بلکہ پہ مصحف کئے دنہ
 دلیکونہ انکار دے، حکم چہ لیکل دہغہ خیز ضروری چہ د کومود
 ہیر یو ترویرہ وی او سورہ فاتحہ او معوذتین دا بے سور تونہ دی
 چہ دے دہیرید و ہدو خہ امکان نہ وو، ہر دا جواب ابن قتیبہ پہ
 مشکلات القرآن، کئے ور کپے دے اگر چہ پہ روایت کئے اتھما
 لیستامن کتب اللہ رد ادوارہ د کتاب اللہ نہ نہ دی راغی دے خر د کتاب
 اللہ: مطلب مصحف وی او پورہ مطلب بدی د اشی چہ دے دوا روپ
 مصحف کئے د لیکل ضرورت نشتہ۔
 ر، ابن الصباغ رح جواب ور کپے دے، چہ دا سور تونہ دابن مسعود نہ
 پہ زمانہ کئے متواتر دو مگر ہغوی تہ د تو اترا علیہ نہ وور سیدے
 پہ دے وجہ تہ احتیاط کولو، وخت چہ دوی تہ د تو اترا علیہ شو نو ذ
 خیل قول نہ دے رجوع اگر کہ، لکہ چہ عاصم رح پہ واسطہ د ر دابن
 مسعود نہ قرأت نقل کریدے چہ دادے وارہ سور تونہ کئے ثابت دی
 نو دا خیل رومی قول نہ دے د رجوع کولو دلیل دے
 دے دے تو جوا بونو ضرورت ہلہ پیشیری چہ دابن مسعود نہ نہ دے
 انکار ثابت شی، لیکن ہر و محققینو دابن مسعود د انکار تردید کپیدے
 او دے روایت تہ فی موضوع، باطل او غلط و سلی دی۔
 قَالَ التَّوَوُّبُ فِي شَرْحِ الْمُهَذَّبِ اَجْمَعِ
 الْمُسْلِمُونَ عَلَيَّ اَنَّ الْمُعْوَذَةَ بَيْنَ وَ
 الْفَاتِحَةِ مِنَ الْقُرْآنِ وَ اَنَّ مَنْ
 تَجَدَّدَ شَبَابًا مِنْهَا كَفَرًا وَمَا نَقَلَ عَنْ ابْنِ
 مَسْعُودٍ رَحِمَهُ بِالْبَاطِلِ لَيْسَ بِصَحِيحٍ وَقَالَ
 ابْنُ حَزْمٍ فِي تَدْوِجِ الْمُعَلِّ الْمَجْلِيِّ
 امام نووی رح پہ شرح مہذب کئے
 لیکلی ذہچہ د مسلمانانو پہ دے
 اتفاق دے چہ معوذتین او فاتحہ
 د قرآن حصہ دکہ چہ خوک دے
 نہ انکار کوی ہغہ کافر دے او کوم
 چہ کابن مسعود نہ نہ نقل دے

هَذَا كَذَّبَ عَلَى ابْنِ مَسْعُودٍ قَرَأَهَا
 صَحَّحَتْ عَنْهُ قِرَاءَةُ عَاصِمٍ عَنْ زَيْدِ
 عَنَّهُ وَفِيهَا الْمَعْوَدُ تَأْنٍ وَالْفَائِجَةُ
 رَاتِقَانِ جِلْدِ ص ۷۰) :- دروغ ترک دی، حکمہ چہ ذہ نہ یہا
 روایت د زرد عاصم قرأت داسے ثابت دے، چہ دے کنی مادے وارہ
 سورتو نہ دی

دغہ رنگ امام رازی پہ تفسیر کی کہین لیکلی دی پہ اتقان جلد ص ۷۰، کن
 تفصیل شتہ، چہ د ابن مسعود انکار کولو تہ نووی باطل ویشلی دی او این جز
 ورتہ دروغ او موضوع ویشلی دی

دقرات اختلاف او اوله احرف

مستشرقین دقران د تحریف یوداد لیل هر وړ کوی چه دے کے کن
 قرآنو نہ وی (یعنی یوقرات نے نہ دے) نو دادلیل حکمہ غلط دے چه
 تحریف هغه دے چه پہ باد شاهی دستاویز کے داصل متکلم او د
 دستاویز جو روئی نہ بغیر بل شوک زیاتے کے اگری کہ بادشاہ
 پخبلہ دے کے زیاتے کے اگری نو هخ عقلمند دے تہ تحریف نہ وافی
 دقران پاک قرأت دوه قسمہ دے (۱) متواترہ اور (۲) غیر متواترہ، دا
 دویم قرأت دقران حکمہ نہ دے چه دأصول امامان پہ دے متقی دی
 چه قرأتیت دبارہ تواتر شرط دے، او هر قرأت متواترہ قرآن دے
 ددے نہ تحریف نہ ثابتیری، تحریف دے تہ ویشلی شی، چه غیر قرآن
 پہ قرآن کے داخل کرینی او یا دقرآن شہ برخہ دقرآن نہ بھر کرینی
 نو دقرات اختلاف پہ دے دوارو کینے یو هر نہ دے لانور داجہ امام
 زرکشی پہ برهان کینے یکی چه قرآن دالفاظو نوم دے او دقرات
 قرأت دالفاظو د تلفظ او د اوله احرف دے، نو ددے پہ زیاتوالی د

دقرآن پہ الفاظو کینے هخ کے زیاتے نہ را حی (اتقان جلد ص ۷۰)
 اوہ قرآنو نہ

پہ برهان کینے امام زرکشی لیکلی دی چه قرآن دوحی هغو الفاظونہ
 ویشلی شی چه حضور علیہ الصلوٰۃ والسلام تہ دأحكامو بیبا نولو دبارہ
 کوم چه بہ معجزا نہ انداز نازل شویدی او قرأت ددے تلفظ او
 د اداطر نہ ویشلی شی، اوہ قرآن نہ ترا ووقار یا نو پہ تواتر ثابت
 دی، او بیبا ددغہ او امامانو نہ تر حضور علیہ السلام پورے سند
 دقرات پہ کتابونو کینے موجود دے، چه یوروی دبل نہ نقل کریدک
 لیکن پہ اتقان کینے دا بن جزری نہ نقل دے چه حضور علیہ السلام پورے
 هم دا اوہ قرآن نہ متواتر دی :-

وَقَدْ نَصَّ عَلَى تَوَاتُرِ ذَلِكَ كَلِمَةً : دأصول امامانو بنکارہ بیان کریدے
 أَنَّهُ الْأَصُولُ كَقَضِي أَيُّ بَكْرٍ : چه اوہ قرآنو نہ سراسر دحضور
 غیریہ و هو الصواب لآنہ اذًا : علیہ السلام پورے متواتر دی
 ثَبَتَتْ تَوَاتُرُ اللَّفْظِ ثَبَتَتْ تَوَاتُرُ : نو هر کله چه الفاظ متواتر شونو د
 هَيْئَةً أَدَا بِهِ لِأَنَّ اللَّفْظَ لَا يَفُومُ : هخ تلفظ او دا هم متواترہ شوه
 إِلَّا بِهِ وَلَا يَصِحُّ إِلَّا بِوُجُودِهِ : حکمہ چه تلفظ او دا الفاظو سرتلی
 راتقان جلد ص ۷۰ :- دی رخان له ددے وجود نیست

صحابہ قرآنیان

هغه قاریان اوہ دی کومو چه نیخ پہ نیغہ دحضور علیہ الصلوٰۃ والسلام
 نہ قرأت زدہ کرو، دقاریانو پہ نوم مشهور شول، د دوستو قاریان
 اُستادان او شیوخ دی او ددوی قرأت پہ بتولو مسلمان ملکونو کن
 خور شو هخ چه تراوسہ داشتہ (۱) حضرت عثمان (رض) حضرت
 علی (رض) (۲) ابی بن کعب (رض) (۳) زید بن ثابت (رض) عبد اللہ بن مسعود

۱۶) ابوالدرداء رضی عنہ ابو موسیٰ اشعری رضی عنہما اهل العرفان جلد
 ص ۱۰۰
اوه قرأتونه
 ۱۷) ابن عامر رحمہ چہ نومٹی عبد اللہ بحصبی دے
 یحصب دجیر قبیلے دیو شاخ نوم دے دا ہفتہ
 منسوب دے، ابو نعیم او ابو عمران نے کنیت دے، تابعی دے، ذہ
 د مغیرہ بن ابی شہاب المخزومی نے قرأت حاصل کرے و او ہفتہ
 حضرت عثمان رضی عنہ او ہفتی در رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نے، دا
 عامر بہ ستلنہ کہے پہ دمشق کوفات شو
 ۱۸) ابن کثیر۔ نومٹی عبد اللہ بن کثیر دارمی، ابو محمد یا ابو عبدتی
 کنیت دے، دا دے مکے معظمہ قرأت امام و دوی د مجاہدانہ قرأت
 حاصل کرے و ہفتی ذابن عباس رضی عنہ دوی ذابن کعب نے او ابی
 بن کعب در رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نے حاصل کیے و ذابن
 عامر دے بالواسطہ شاگردان ہشام او ابن ذکوان مشہور دی او
 ذابن کثیر دے بالواسطہ شاگردان النبیزی او قبیل مشہور و، دا
 ابن کثیر رحمہ پہ ستلنہ کہے پہ مکہ مکرمہ کہے وفات شو:
 ۱۹) عاصم، عاصم بن ابی النجود نے نوم، پہ قرأت، فصاحت او خوش
 آواز کے کہے مشہور و۔ دوی ذر بن حبیش او ہفتی د عبد اللہ بن
 مسعود رضی عنہ او ہفتی در رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نے قرأت حاصل
 کرے و۔ پہ ستلنہ کہے پہ کوفہ کہے وفات شو د دوی پہ خاصہ
 (د بلاواسطہ) شاگردان کے شعبہ بن عباس رحمہ او حفص بن سلمان رحمہ
 زیان مشہور دی،
 ۲۰) ابو عمرو مازنی بن العلاء عمار البصری، دوی د سعید بن جبیر رضی
 او مجاہد رضی عنہما دے دوا و ذابن عباس رضی عنہ او ہفتی، ذابن کعب

او ہفتی در رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نے قرأت حاصل کرے و
 ذبیریدی پہ واسطہ د ہفتی مشہور شاگردان د دے ذی راع، ذوری
 ابو عمر حفص بن عمر المقرئ العزیز البغدادی المتوفی ستلنہ ہ
 ابو شعیب صالح بن زیاد المتوفی ستلنہ ہ
 ۲۱) حمزہ بن حبیب بن الزیات الکوفی موی د عمر بہ بن ربیع البیہی دوی دا ہفتی د ہفتی
 و ثاب نہ ہفتی ذر بن حبیش نہ او ہفتی د عثمان، حضرت علی رضی عنہما
 عبد اللہ بن مسعود رضی عنہ او بیبا دوی در رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 نے قرأت حاصل کرے و۔ دے د عربین د علم قرآن و د علم حدیث
 ماہر و وہ پہ ستلنہ کہے پہ حلوان کہے وفات شو، ذابن عیسیٰ و واسطہ
 د دوی دوشہ مشہور شاگردان سلیم بن عیسیٰ الکوفی خلف المتوفی ستلنہ
 او خلد المتوفی ستلنہ و دوا و دوی د قرأت سلسلہ پہ دوا و دروان
 شوے و۔
 ۲۲) نافع بن عبد الرحمن بن ابی نعیم المدنی، دوی ذابن جعفر القاری
 او دنور و او ثاب و تابعین نے قرأت حاصل کیے و۔ کو موچہ ذابن عباس
 او ذابن ہریرہ رضی عنہما دے دوا و ذابن کعب نے او ہفتی در رسول اللہ
 علیہ وسلم نے قرأت حاصل کرے و، د نافع م کنیت ابو ریم دے د دوی
 ۲۳) قالون ابو موسیٰ، عیسیٰ بن منیا النخوی، د قالون معنی کردہ د دہ قرأت
 دیر کردہ و و حکم و د قالون و یلی شی المتوفی ستلنہ ہ اور م و م ش
 نوم کے عثمان سعید المصری دسم پہ قرأت او خوش آواز کے کہے بیٹا
 و وہ مصر کے ستلنہ کہے وفات شو د دوشہ مشہور شاگردان دی ہیں
 کو موچہ د دے د قرأت سلسلہ چلیدے دے۔
 ۲۴) الکسانی، ابو الحسن علی بن حمزہ الکسانی النخوی پہ احرام کہے بہ
 کساء (خادس رنگ) آغوستو حکم پہ کسانی مشہور شو، پہ خود بیت

اوپہ قرآن کئے بجمثالہ ووسس۱۸۶۷ ہ کئے وفات شو۔
 بہ لشوقاریا نو کئے نوردرے دادی۔
 (۱) ابو جعفر یزید بن القعقاع ددوی دقرأت سند دا بن عباس
 او ابی ہریرہ رض ددے دواورد ابی بن کعب رض نہ او دگرسول اللہ
 علیہ وسلم نہ دے ملتوفی سن۳۰ھ۔
 روے یعقوب بن اسحاق المحصری۔ دوی دعامر ابو عمر بن المعلاء
 قرأت حاصل کپے وو ملتوفی سن۲۰ھ۔
 (۲) خلف بن هشام بن ثعلب، کنیت ابو محمد دے دعامر بالواسط
 شاگرد و ملتوفی سن۳۹ھ رطبقات القراء لابن الجزری و
 مناهل العرفان جلد ۱ ص ۲۷ تا ۲۸)۔
أحرف سبعة | پہ آدو آحرفو د نزول قرآن حدیث دیویشن
 صحابونہ روایت شوے دے ابو عبید بن کبار کہے
 چہ دامتو تردی، اتقان جلد ۱ ص ۲۷ پہ صحیحینو کین دا بن عباس رض دروم
 الفاظ دادی چہ حضور علیہ السلام فرماییل چہ جبرئیل علیہ السلام مانہ
 یوحرف اولولو ماندر ہم غوسنتہ نوھنوی بدش یا توال.....
 نزدے چہ او تدر ارسیدل ددے حدیث پہ شرح کئے امام سیوم
 پہ اتقان جلد ۱ ص ۲۷ کئے خلونست اقوال او علامہ آلوسی
 المعانی کین اوہ اقوال نقل کپیدی غوریزہ خبرہ دادہ چہ د اودوم
 صطلب د عربو قبیلو او لغتہ دی، گوھو د دیرو فیصیح او قبیلو و
 دادی دا قویش (۱) ہذیل، (۲) تمیر (۳) ارد (۴) ربیعہ (۵) ہوازن
 سعد بن بکر دا غورہ قول دے حکمہ چہ ابو عبید، ثعلب، زہری دا
 علماء و بلکہ عطیہ ہم دے تہ مختار غورہ و ییل دے او بیہقی پہ نشہ
 الایمان کئے دے تہ صحیح و ییلی دی، اتقان جلد ۱ ص ۲۷ روح المعانی

پہ دے قول امام سیوطی رح دے اعتراض کرے دے، چہ د او قرآنہ
 یوازے د قریشو و، حکمہ چہ د عمر او د هشام د قرأت پہ جکرہ کئے حصہ
 علیہ السلام د وارو تہ صحیح او ییل حالانکہ دا دواہرہ قریشیان و، دا سے
 ابو قتیبہ او ابو علی الاہوازی ہروائی، خو خو بنز یہ خیال کئے دا اعتراض
 صحیح نہ بنکاری، حکمہ چہ کیدیشی چہ د نبی علیہ السلام زہفہ یو
 صاحب دیوے قبیلے پہ قرأت او دویم صاحب د بلے قبیلے پہ قرأت او ییل
 وی نہ دا چہ کولازے۔ د قریشو د اوہ قرآنہ لغاتہ و و۔
د او و احرف و حکمت | پہ شروع کئے د او و وارو لغاتو قرأت
 او بیاصرف دیو لغت قرأت مقرر و لو حکمت
 دادے روانہ اعلم) د قرآن بنکارہ بیان دے بلسان عربی ییل
 چہ قرآن پہ عربی تہ کہے نازل شوے دے، خو پہ بعض مخصوص الفاظ
 کئے د عربو قبیلو اختلاف و ولکہ خنگہ چہ چوئی او لکنو پہ اردو کین
 یا د پسنور او د قند ہار پہ پینتو کئے۔
 وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ، صوبز ہر رسول د ہفہ دوم
 پہ تہ کہے جو رکے و و)
 بنکارہ خبرہ دہ چہ د حضور علیہ السلام خاص قوم قریش و و اتمام
 قوم کے عرب و و د عربو قبیلے پہ تعصب کئے دومر لیا تے وے چہ
 ژبے پہ خاصو تکر پہ خاص طرز او تلفظ بانہ بے ہئے مرسو نہ کول
 نو د اللہ تعالیٰ حکمت دا ووجہ اسلام پدا بتداء کئے کچرے دوی تہ
 یوازے د قریشو لغت مخصوص او مقرر کپیشی، ذوکیدے شی چہ
 ددے نقیب پہ وجہ د عربو ہفہ نورے قبیلے د قرآن تہ فیض
 وا نخلی نو ہر یو قبیلے تہ پہ دے عرض پہ خیل لغت کئے دقرأت
 اجازت حکمہ و رکے شوچہ یو خو بہ د قرآن نہ فیض یاب شی

او بل بہ ذ خیل محرومی پہ سبب د تعقب اوضد بنکار نشی د
 عثمانی رض جمع قرآن پہ وخت کئے ہر کلمہ چہ اسلام د پر خورشو د
 قبیلو خصوصیتو نہ او خان حانی ختمہ شوہ تول مسلمانان یورنوز
 شول کوڑے وغیرہ ہیج فرق ہر دوی اثر نشو غور زولے نو پہ مصوف
 عثمانی کئے صرف د قریشو پہ لغت د نبی علیہ السلام پہ رومی حکم
 او یا د مذکور علت او سبب ختمید و پہ وجہ انفا کرمے شوہ لکھنگ
 چہ مؤلفۃ القلوب پہ زمانہ د نبوت کئے د زکوٰۃ مصرف وو، لیکن فاروقی
 زمانہ کن د اسلام د طاقت اغستو پہ وجہ د علت او سبب پاتے نشو
 حکمہ دوی بیامصرف د زکوٰۃ نہ خارج کرے شو د سے نور ہم د بیر
 احکام امام زرکشی پہ برهان کئے نقل کریدی چہ د علت او سبب
 ختمید و پہ وجہ ہغہ ختم کرے شوی دی ۔
 د قرآن تحریف ثابتولو د پارہ مستشرقینو دا اولہ حرفو نہ یا اولہ
 لغتو نہ ہم دلیل جو کریدے ، خود ا حکمہ صحیح نہ دے لکھنگ
 موئز و ریاندے ذکر کرل چہ تحریف د بل چا زیاتی کمی نہ و نیلی شی
 کچرے متکلم ردلتہ اللہ پاک پخبلہ پہ خپل کلام کئے کمے زیاتے خہ
 مصلحت د پارہ ا کرمی نو دے نہ تحریف نشی و نیلے لکھنگ چہ د
 باد شاہانوا و دنور و حاکمانو پہ حکمونو کئے د ایو عام معمول دے او
 د غدرنگ د تیر شوی مصلحت پہ بتیا دا ول پہ او و قرآنو نو د قرآن
 دلوسیت اجازت او بیاداموقول کول او پہ یو خاص لغت (د قریشی) د
 قرآن قرأت تحریف نہ دے بلکہ دا نصرف الہی پہ خپل کلام د قرآن
 کئے دے چہ پہ دے حق د تیلور و غوغو خلفواتفاق دے چہ پخبلہ خبرہ
 یا حکم کئے متکلم زیاتے کمے کولے شی، د غدرنگ منسوخ التلاوہ
 (د رجم) ایت ہم ا گلرہ چہ اول د قرآن برخہ وہ او بیاد قرآن

نہ د دے تلاوت ا بشکلہ شو، نو دا نصرف پہ قرآن کئے د قرآن دنازل کئے
 پخبلہ وو نہ چہ د بل چا لکچہ فرمائی ۔
 فلما یكون في ان ابد له من | نداء اعلان ا کولہ چہ د قرآن خد
 تلقای نفسی ان ا یبع الامایوی | خبلہ خانہ نشم بدلے ہر خرم
 الی ریوس آیة عطا | د هف تا بعداری کوم کوم چہ ماتہ
 وحی کیزی :-
 د غدرنگ د خلج سورت چہ ا بی پہ مصحف کئے وو او بیامنسوخ
 التلاوت شو نو دا نصرف الہی وو د بل چا نہ بوسے سرکہ سہ دا ہم
 حقیقت دے چہ پہ ا عجا ز کئے منسوخ التلاوت آیتونہ د قرآن حکم
 مستقل آیتو سہ ہرگز برابر نہ دی بلکہ کم دی حکمہ خو معلومی
 چہ د رو جے نہ د غے آیتونو د مستقل پرینو د اللہ تعالیٰ ارادہ نہ
 اولہ قرآنو تہ
 دا و و حرقونو د حدیث دویمہ تشریح اولہ متواتر قرآنو نہ دی، د
 تحریف اعتراض پہ دے ہم حکمہ نشی کیدے چہ دا اولہ وارہ قرآنو نہ
 ہم قرآن دے پہ قرآن کئے دے سہ ہج کئے زیلے نہ راجح، پہ دے
 صورت کئے دا و و حرقونو مطلب د تلفظ اولہ طرڈو نہ دی، د حرف، بخوی
 معنی، مطلب نہ دے بلکہ لغوی معنی مطلب دہ، چہ معنی ا اولہ
 قرآنو نہ دی، قرآنو نہ خود او و نہ زیات دی او پہ حدیث کئے اولہ
 یادیزی، دا ولے ہ
 د دے جواب یو ہغہ دے کوم چہ اتقان د جزری نہ نقل کپی یلے
 ہغہ وائی چہ ما د صحیحو، شاذ او د ضعیفو بتولوق قرآن د نچانہ
 ا کرونو معلومہ شوہ چہ آخر کیں دا بتول دا وونہ بہر نہ دی راتقار
 جلد ع ص ۱۱۱ کچرے دا وونہ زیاتی ہم وی، نو د دے ہم خہ پروا

حکے نشہ چہ داؤ نہ مطلب مشہور قرأ تو نہ دی اوبل داچہ لفظ
 داؤ ورسیم) دحصر د پارہ نہ دے، دویم دا حدیث کہ نبی علیہ السلام
 پوچھے دے، او او قرأ تو نہ بیاؤ ستو ظاہر شوی او تصنیف شوی
 دی دا خنگہ چل دے، نو د دے جواب دادے چہ او واپہ قرأ تو نہ
 دنی علیہ السلام پہ وخت کئے وو، حکم خود ہعوی نہ دا ہول داؤ
 مشہور و قاریا نورن پہ ذریعہ روایت شوی دی، صرف د دے
 کتا بونہ ر ستو جو رہ شوی دی۔
 دریم اعتراض دادے چہ ہر ایت کئے خواؤ کہ قرأ تو نہ، نہ جاری
 کیزی، نو جواب دے دادے چہ پہ ہول قرآن کئے داؤ قرأ تو نہ
 وجود بنود لے بنو دے دے نہ چہ پہ ہر ایت کئے۔
 دا اسلام مخالفینو پہ مصحف عثمانی خوا اعتراضو نہ کہیدی
 چہ پہ ہع کین مشرقین پیش پیش دی۔ مرنبر اس ہع نقل کو وادوار
 پہ وار بہ د ہع جواب ورکوو۔
 ① پوچھے اعتراض دادے چہ وخت حضرت عثمان رضی اللہ
 تعالیٰ نہ مصحفونہ و پرانندے کہ یشو نو ہعوی ا فرمائیل۔ ان فی
 القرآن کفنا سقیمہ العرب بالسنتھم روح المعانی جلد ۱ ص ۲۷
 پہ مصحف عثمانی کئے دا سے غلطی دی چہ عرب بہ فی پہ خپلوں بود رہے کہ
 ہم داشان پہ فوز الکبیر کئے دی، نو اول جواب دے دادے لکہ چہ علامہ
 آلوسی یکی، کم یصح عن عثمان اصلاً، رچہ داروایت د حضرت
 عثمان رضی اللہ عنہ بالکل ثابت نہ دے۔
 ② دویم جواب دادے چہ پہ مصحف عثمانی صحابہ و اجماع دہ
 اور رسم عثمانی ہم وحی سرکہ ثابت دے، نو پہ غلطہ خنگہ اجماع کیدے
 شی، رس دریم جواب دادے، چہ حضرت عثمان د مصحف عثمانی

کہا تبا نونہ پہ جمع شابا سے ورکروے فرمائیل، احسنم و اجملتم
 ناسودیرینہ او بنائستہ کارا کرو و یو صحابی پہ غلط کار خنگہ شایسے ور
 کو لے شی، بل داچہ ابو عبیدہ د عبد الرحمن بن ہانی تہ نقل کہ بیدے
 وائی چہ خہ حضرت عثمان رضی اللہ تعالیٰ سے اوم کاتبانو چہ دغہ
 مصحف حضرت عثمان تہ و پرانندے کہ و نو ہعوی قلم دوات طلب
 کرو، او ددے غلطیا نے تے در سے کہے (ان کم یسکن تے کم یسکنہ)
 کہ ورس (لا تبدیل للخلق تے لا تبدیل للخلق اللہ) کرو، اور (س)
 ا مہیل الکفرین تے مہیل الکفرین کرو، ر تفصیل و پرانندے ہم ذکر
 شوے دے (د) دادے ورے د کتابت غلطی ہر کلمہ چہ حضرت عثمان
 در سے کرے نو نور سے غنی غلطی بدہ پہ کئے خنگہ پرینوے ۴۰
 خلورم داچہ دلتہ د لحن "مضے غلطی بدہ بلکہ د قرآن ہع صحیح
 الفاظ دی پہ کوموچہ دغہ وخت د عربوڑ بہ نہ چلید اود ہعوی
 د خبرو پہ طرز نہ و نو، نو حضرت عثمان رضی اللہ ا فرمائیل جمع
 بہ تے پہ بیا بیانلاوت قابو کہری اڈ بہ بہ تے پروا ڈری، دے کئے خنگ
 نشہ چہ د لحن ددہ معنی دی، (ان غلطی د) طرز کلام د حضرت عثمان
 پہ روایت کئے دا دویہ معنی مرادہ د کومہ چہ امام د لغت راغب رح پہ
 مفردات القرآن کئے لیکلہ دہ خود تہ لحن محمود و ییلے شہ لکہ د
 عربو شاعروائی : حیسر الحدیث ما کان کتبا ربتہ خبرہ ہع وی
 چہ پہ سنہ طرز او ییلے شی) او ہم دغہ معنی د قرآن پہ
 وکتعرتھم فی لحن القول "کئے استعمال دہ لعل بعضکم لحن
 بحجیہ ددے مطلب دادے، چہ د مقدمے یو فریق د فصیح طرز کلام
 ماہروی، نو خہ د ہعوی پہ خبرہ فیصلہ کوم کچرے دا خبر و ا قعی
 د ہعہ حق نہ وی نو دا و گری بہ د ہعہ پہ حق کئے دا و یو گری

دے حوالہ، مطلب دا چہ د لحن نہ یوازے غلطی نہہ مرادہ
بلکہ یو خاص طرز تلفظ مراد دے :-
پنجم دا چہ د لحن مطلب درسم الخط لحن دے مزید تشریح نے
دادہ چہ پہ مصحف عثمانی کئے خہ رسم الخط د تلفظ سرہ مطابق
نہوی، لیکن د ژبے عربی والا بہ نے پچھلہ درسنہ کبری، لکہ خٹکہ
چہ پہ انگریزی کئے د پردا سے لیکل دی، چہ د تلفظ مطابق نہ دی خو
دے ژبے والا نے پچھلہ درست کوی :-

د تحریف پہ بارہ کئے د ابن عباس رضی اللہ عنہما
مستشرقینو د ابن عباس رضی اللہ

خہ روایتونہ نقل کریدی بلکہ رو قضي رَبُّكَ په حائے ووصی رَبُّكَ
او د مثل نُورًا به حائے مثل نُورِ الْمُؤْمِنِ : د دے روایاتونہ
نہ خود قرآن پہ معنی خہ خاص فرق نہ پر پوچی خوبیا ہم صاحب
د مباحل العرفان د دے خو جوابہ ورکری دی :-

لَمْ يَصْرَفْ شَيْءٌ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ : بن عباس رضی اللہ تعالیٰ نہ ثابتاندی
دے داروایتونہ د قرآن د قرات متواترہ نہ خلاف دی حکمہ بیکارہ دی
عام جواب اد ابن عباس رض نہ د اسلام مخالفینو خومرہ روایتونہ چہ نقل
کریدی د ہنہ بتولو عام جواب دادے چہ ابن عباس رض پہ قرآن
او پہ قرات کئے د زید بن ثابت او ابی بن کعبہ شاگرد دے او دادوار
حضرت د ہنہ کمیٹی ارکان دی، کوہ چہ حضرت عثمان رض د قرآن د جمع
د بارہ مقررہ کرے وہ، نو ددہ دے دوارو استاذانوا نورولوی صحابہ
چہ د کوہوا لفاظو د قرآن سرہ اتفاق کریدی، نو ابن عباس رض د ہنہ
پچھلے مخالف کیدے نشی نو داروایتونہ اول خوضعیف او بے اعتبار

دی کہ ثابت ہر شئی نو د قرآن د متواتر و الفاظو مقابلہ دیو کسی بیان
نشی کولے لکہ چہ بغداد بنا رہ تو اثر ثابت دے کہ یو کسی د دے خلاف
بیان ورکری نو ہنہ اعتباری او د منلو نہ دے، اصلی خبرہ دادہ
چہ خوک صحابہ کرامونہ دا سے کچہ خبرہ منسوب کوی نو دادے
دلیل دے چہ دانسبت کوہنے کچہ سرے دے او ددہ خبرہ د اعتبار
کولو او د منلو جو کہ نہ دہ :-

شیعہ او د قرآن تحریف

مستشرقین پچھلہ د قرآن پہ تحریف ثابتو کئے پلے راغلہ نو دا ہونہ
نے خوشی کرل چہ د مسلمانانو یوغتہ فرقہ شیعہ د قرآن د تحریف
قابلہ دی او انہ ازے و رلہ ہنہ کینو د کوہ چہ دا بنائی چہ د شیعہ
منے عقیدہ دہ چہ قرآن کئے تحریف سنہ خودا حکمہ غلط دی چہ د
شیعہ و ہم ہنہ عقیدہ دہ کومہ چہ د سنیانو دہ ہنہ داپہ قرآن
پورا او مکمل محفوظ دے پہ دے کئے دیو حرف کئے زیاتے نشتہ د
شیعہ و د دیو کتابونو حوالے دادی :-

د شیخ صلاح ابو جعفر محمد بن علی بابویہ پ رسالہ اعتقادیکریدی
صَابِحِينَ الَّذِينَ لَيْسَ بِأَكْثَرٍ مِنْ كَوْمِ قُرْآنٍ جَدِّدٍ دودو قایوہ
ذَلِكَ وَمَنْ نَسَبَ إِلَيْنَا أَنَّهُ أَكْثَرُ : مینع کئے دے دے نہ نورزیات
فَهُوَ كَاذِبٌ : ؛ ؛ نشتہ او خوک چہ موہز نہ دے

نہ د نریات منلو نسبت کوی نو ہنہ د دوغزن دے،
د پہ تفسیر مجمع البیان دا ابوالقاسم علی بن الحسین الموسوی کئے دی
إِنَّ الْقُرْآنَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ : قرآن د نبی علیہ السلام پہ زمانہ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُحْمَرُ عَمَّا : پکئے ہمد غصے جمع وو لکہ چہ
مَوْلَانَا عَلَى مَا هُوَ الْأَنْ وَذَكَرَ أَنَّ مَنْ : اُس دے او کوم امامیہ یا حشویہ

خَالَفَ مِنَ الْإِمَامِيَّةِ وَالْحَشَوِيَّةِ لَا بِحَرَدٍ دَعَا خِلَافَ كَوْنِهِ هُنَا
يُعْتَبَرُ بِخِلَافِهِمْ لِأَنَّهُمْ قَبِلُوا الْأَخْبَارَ حَكَمًا عَتَبًا نَشْتَرُ بِهَا
الضَّعِيفَةَ : ضعیف خبروں پر قبول کریدی :-

سید مرتضیٰ شیعہ لیکر

إِنَّ الْعِلْمَ بِصِحَّةِ الْقُرْآنِ كَالْعِلْمِ : دُاسِ قُرْآنِ صَحْتِ عِلْمِ دَاعِ
بِالْبُلْدَانِ وَالْوَقَائِعِ الْكِبَارِ : یقینی دے لکہ مشہور بنا رو نو
د موجود گئی او یا د لو لو یو تا دینی واقعاتو علم :-

قاضی نور اللہ الشوستری شیعہ پہ مصائب النواصب کن لیکر

مَا نَسِبَ إِلَى الشَّيْعَةِ الْإِمَامِيَّةِ : کومہ خبرہ چہ امامیہ شیعہ فوہ
بِوُقُوعِ التَّغْيِيرِ فِي الْقُرْآنِ كَيْسَ : منسوب شوے دہ چہ ہغوی پہ
بِمَا قَالَ بِهِ جُمُوهُورُ الْإِمَامِيَّةِ وَأَمَّا : قرآن کہے مخزف مئی دا دہ تولو امامیہ
قَالَ بِشَرْذِمَةٍ قَلِيلَةٍ مَعَهُمْ لَا : قول نہ دے بلکہ د دوی دیور وکی
إِعْتِدًا ذِيهِمْ، وَقَالَ الْمَلْصَادِقُ : قُولِي قَوْلَ دَعَا كَوْمِ چہ بے اعتبارہ وی
فِي شَرْحِ الْكَلْبِيِّ يُظْهِرُ الْقُرْآنَ : او ملا صادق پہ شرح کلینی کن لیکر
بِحَدِّ التَّرْتِيبِ عِنْدَ ظُهُورِ الْإِمَامِ : چہ قرآن بہ ہر پہ دے ترتیب دولہم
الثَّانِي هَسْرًا : اما مظاہر وی :-

محمد بن حسن البحر العالی د امامیہ شیعہ لوئے محدث پہ خیلہ رسالہ کن
لیکی کومہ نے چہ د خطے زملے د بو عالم پہ رد کن لیکلہ دہ چہ

ہر کہے کہ تتبع اخبار و تھنص تواریخ و آثار نہ چاہم چہ اخبار و آثار او نوار یخولونی
نورہ بعلم یقینی میا نہ کہ قرآن درغایت : اگر وہ ہغ یقینا پوہیر ی چہ موجودہ
درجہ لو اثر بودہ و آلا نہ صی بہ ضبط : قرآن پہ انتہائی توانوسرہ ثابت دے او پہ
ونقل کرہ و آن در عبد رسول اللہ مجوس و : زر گونو صحابہ کہ موہغہ نقل کرے او
مؤلف بودہ : ضبط کریندے او ہغ د حضور علیہ السلام پہ زمانہ کن لوی شے د جمع شوہ

فروع کافی کتاب الروضة مشہ کن حضرت علی بن زینہ روایت دے

هُوَ كِتَابٌ كَرِيمٌ فَضْلُهُ وَفَصْلُهُ وَ قُرْآنِ يُوْعَزُّمَنْدَ كِتَابِ دَعَا كَوْمِ لِحَم
بَيْنَهُ وَأَوْصَحَّةٌ وَأَعَزُّ وَأَحْفَظُهُ اللهُ تَعَالَى فَضِيلَتِ أَوْ بُرْكَ كَوْر كَرِيدَةٍ
مِنْ أَنْ يَأْتِيَهُ الْبَاطِلُ بَيْنَ يَدَيْهِ أَوْ هُغْمَةٌ دَ بَاطِلِ دَكْمُونِ نَحْفُوظِ كَرِيدَةٍ
شيخ صدوق رسالہ عقائد کہنے لیکر

الْقُرْآنُ الْمُنَزَّلُ وَمَا بِيَدِي النَّاسِ : نازل شوے او د خلقو پہ لاسونو
وَاحِدٌ لَا زِيَادَةَ فِيهِ وَلَا نُقْصَانَ : کہنے موجود قرآن یودے چہ پہ
ہو کن کہ زیادے نشہ

د شیعہ د دے مستند وحوالو نہ پس دا حقیقت بناکارہ کیری چہ دیوخ
بے اعتبارہ خلقو نہ سوا پہ شیعہ وکن ہم پہ قرآن کن د تحریف یا دکی زیاتی قائل دی
نور تفصیل د نعمان آلوسی پہ کتاب الجواب النسیج لما لفقہ عبد المسیح
کہے اگوری قرآن حکیمہ د تحریف او د ماغ پہ دولرو اپخونو محفوظ دے او د
قرآن الفاظ او مطالب دوارہ معجزوی :-

د بایبیل تحریف

د دے پہ عکس د بایبیل نہ تاریخی بنیا دشتہ او نہ علمی دا انجیلونو خو
دا حال دے چہ را اصل انجیل یوو او اوس خلوردی، او بخار پہ قصص
الا نبیاء کہنے لیکلی دی چہ دیور پہ محققین دا مئی چہ رو مبودرے
صد و کہنے د ستونہ زیات انجیلونو وو، چہ خر مودہ پس د ہغ نہ خلور
انجیلونہ د : نایسیا پہ کلیسا کہنے دیو فال پہ بنا چونر کہے شو او نورا انجیل
پرینوے شو :-

د ۲۱ دیور پہ سگتس د زبے کتب خانے نڈ انجیل برنا بار او توجہ دسورت
صریہ پہ مطابق د حضرت مسیح پیدا کنش او زبیرے پہ پیغمبر اسلام مشتمل

دہلوی خاص شاکر دفرامرشو) چہ دا لیدو نو مسلمان شو دا
انجیل المنارہ پریس کئے چاپ شوے دے دیورپ محققین پہ دے متفق دی
چہ پہ دے انجیلونو کئے یوہمہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام نہ دے او
نہ دے ہف ترجمہ دے او نہ دے شہ سنا شہ، د مسیحیت مشہور
د شمن پولوس دا مشہور، کچہ چہ مانہ مسیح علیہ السلام لاس
را اے دے، حکم چہ ہفہ غور زیدے ووز ہفہ او ویل چہ اُس بد
مسیح پہ ہدایت د مسیحیت د شمنی پر خائے د ہفہ تبلیغ کوشش
کوم ہفہ او سینت پال مسیحیت گپو د کچہ د ترة المعارف مسیحی
مصنف البستانی لیکے چہ لوقا خود مسیحیت یوخراب د شمن سینت پال
نہ مسیحیت راغبتے دے او ابیت، کفارہ، شراب، مردار او خنزیر
حلالو لے پہ مسیحیت کئے شامل کروا دے د خرابو یوجہ
جوہ کچہ

انجیل متی

د زبرونصاری و اتفاق دے چہ دا اصلی انجیل نہ دے
اونہ دے ہف ترجمہ دے کچہ ترجمے وی نو د ترجمے
زمانہ او د مترجم نو نہ دے معلوم، متی دا انجیل سنہ ۳۰ء کین پے بیت
المقدس کئے کینا ستراوے لیکو دے خود حضرت عیسیٰ علیہ السلام
صحابی ہم ندے، زوبن بقانی دا لے لیکلی دی:
مرقس پطرس گوانا کو پہ مروج الاخبار کئے لیکے چہ مرقس بیوی
وو د رومیانو پہ غوبستنہ ہفہ دا انجیل غالباً سنہ ۴۰ء

کین ایلکو۔

لوقا

مستزکد پل پہ رسالۃ الہام کین لیکے چہ د لوقا انجیل الہامی
حکے ندے چہ دے پچھلہ دے پہ سر کئے لیکلی دی چہ ہفہ
دا انجیل شاہ فیلس سرہ د خط و کتابت پہ بنا لیکلے دے، لوقا پہ انطکیہ

کئے طیب وو۔ د مسیحیت یوخراب دشمن سینت پال نہ مسیحیت راغبتے
دے او ابیت، کفارہ، شراب، مردار او د خنزیر حلالو لے لے مسیحیت
کئے داخل کرو،

انجیل یوحنا

کیتھولک ہیرالڈ جلدے کئے پرو فیسریق نہ منقول
دے چہ انجیل یوحنا د سر نہ تزیخہ د اسکندریے دیو
طالب علم تصنیف دے الفاروق باجہ زادہ ص ۳۴
تثلیث د دائرۃ المعارف مسیحی مصنف البستانی لیکے چہ مسیحیان
د تثلیث لفظ دے لونیرو چہ د سینت پال او پولوس نہوا
ژرید و کوم چہ متعصب یہودی وو او ہفہ مسیحی توحید پہ شرک گندہ
کروا دے کامیابی سائے واغستہ پہ دے صنہ پرستانہ عقیدہ کین
مسیحی صداقت ورک شو۔

ختنہ او د جنابت غسل

نصاری منی چہ ختنہ تو یو یغیرا
علیہم السلام کوید ۱۴، علیہ علیہ السلام
سنت وو پولس یہودی د کتاب پہ مخالف سنتوں بند کچہ چنا چہ
را، د لیکھن کل ذکر رہنارینہ د سنت کیشی تورات تکوین
۲۰، قل لہم فی یوم الثامن یختن الصبی ردوی تہ او ایہ چہ پہا تمہ
ورہ د ماسٹر سنتوںے شی رسفر الاخبار باب ۱۵ او حضرت مسیح
فرمانی چہ لا اخیرو شیئاً فی التوراة رچہ خہ بہ پہ تورات
کئے ہیج تبدیلی کوم رضنی باب ۱۵

۳۰ کوم سری نہ چہ منی اوری تو نیول بدن د پہ ابرو ارنیجی او
حائضہ د ہم دا سے کوی
۳۱ خنزیر حرام د سفر الاخبار باب ۱۵ دے تہ لوقا لو نہ
معلومہ ستوہ چہ د انجیلونو او د ہفوی د احکامو تحریف ترکومہ حدیثو دے

دبا بیبل دتحریرف داخلی شہادت

کچرے تاریخی شہادتوں اور د یورپ د محققینوا اقرارونہ شانہ اٹھوونے
شی نو بیہم با بیبل کن بدنہ دا سے مضامین موجود دی چه د هغه نہ
دد سے تحریف پہ بنکارا د دول ظاہر بیری حکم چه د بین مذہب کنے
بنیادی مسئلہ در سے دی :-

۱) د اوهیت تصور (۵) د نبوت تصور (۳) د عملونو بدلو تصور دیا
آخرتند هر مذہب دا بنیادی اصول دی :-

۱) د اوهیت پر تصور کن د الله تعالیٰ عظمت، پاکی اونز بیہ ضروری ده
حکھ چه انسان د هغه صحیح معرفت بیاموندا سے شی اوزرہ د هغه د
جلال اوجہال پہ نشان دنرا او اباد کریشی،

۲) د نبوت تصور پہ دل سے یواندا کن پیش کریشی چه د انسان زرا
اودماغ د نبی د عظمت اوعصمت پہ وړاندا سے تپت شی او د هغه د
فرمان برداری عشق د د هغه پہ وړه کنی پیدا شی :-

۳) د بدلو تصور اود عملونو د جزا نقشہ د دا سے جورہ وی چہ انسان
د نیکی نہ بلی اویدا شی نہ وړله کرکه او ویرہ پیدا کو دی اود عملونو د
نتیجہ دینی تصور د هغه پہ فرمان برداری کولو تیاروی او د گناہ نہ دمنع
کو ی، حکم چه د نیکی د نتیجہ زبر سے اود بدی د نتیجہ نہ ویرکولومقصد د
انسانی شخصیت اصلاح اود جماعتی ژوند پاک و ۴) په دے تلہ اس
مؤنبر د با بیبل تعلیمات اوهدا آیات تلو چه هغه د در سے وار تصور
مقصد ونہ تر کو مے پوره کو ی :-

د اوهیت تصور او با بیبل (۱) د خداوند، په زمکہ د انسان پہ
پیدا کولو پنیما نه اود لکیر شو
(نورات پیدا ائشی درس ۴۵) د پنیما نه پنیما نه کیدو

ستریے شور کتاب پر سیا باب عہ درس ع (د خط کشیدہ الفاظ
نہ دخدا ئے تعالیٰ جاہل کیدل - غمژن کیدل اوستری کیدل تا بیبزی
چه ہیچرے د الله د شان سرہ سمون نحو ی :-

(۳) نہ به بیشکہ هغه ز هکے ته ا نہ ر سے، د کو مے په بابت چه ما قسم
خو رے دے، چه حہ به هلته ستا د استو گنے بند و بست کوم رتولیت
گنتی باب عک آیت عنہ بیا په آیت عک کن دی) تا ته به حما وعدا
ما تزل معلومہ شی، د قسم وعدا ما تزل یو شریف انسان سرہ
نہ بنائی تو خالق کائنات سرہ به خشکہ ا بنائی،

(۴) تر صا صا دقہ پورے یعقوب خدائے سرہ پر زونے کولے اوسحر
چه حہ وخت تلونو یعقوب تر هغه نہ پریشو ترخو چه برکت سے تر
وانعستور پیدا ائش باب عک آیت عک :-

(۵) خدائے پاک به د هغه پلاندا سمان د بیخه را ا یاسی ر کتاب یسعیا
باب عک آیت عک :-

(۶) خدائے د خیمے په دروازہ ولا د هغه د خله نه اور اوسپرمون
لو بے را اوتو اوسور شو اومنہ ککرہ - خلق موسیٰ اوهارون ۴ سرہ
خدائے پر گرسی ناست اید و او خورل سبیل سے اکرہ، د هغه جامے
د وار سے پشان سپینے اود هغه د سر ویشته سترة اود هغه پشان وولول
سلاطین باب ۲۲

(۷) خو بنز خدائے لیهودا پیدا ائشور عبرانیون باب عک آیت عک
(۸) د خدائے کم عقلی د خلقو د عقلمندی نه اود خدائے کمزوری
د خلقو د زور نہ زیات د که، اته حما خو مے اومانہ بن پیدا ائشور، ر
راعمال باب عک آیت عک

د دے خوالو نه تا سو د خدائے با بیبل تصور اندازہ کرئی، د دینه

نورہ زیاتہ دَخْدَانِے بیعزتی خہ کیدیشی، بیاد قرآن د احکم چہ .
لَیْسَ یُکْتَلِبُ شَیْئًا اَوْ لَمْ یَکُنْ لَهٗ کُفُوًا اَحَدٌ بِنَهْ اُگورئ چہ دَخْدَانِے هستی
دَخْه بہ شان ندہ او نہ د هغه شوک سیال شتہ .
بائییل او د نبوت تصور

۱۶) نوح شراب اُخْتَبِل او بد مستہ شو، د هغه ستر بر بندہ شو خو د
هغه خامنو پتہ کرو د پیدائش باب ۷۱
۱۷) لوط علیہ السلام شراب اُخْتَبِل او خپلو لو نپو سرہ نے زنا اکرہ
او معاملہ دہہ کرتہ ائوہ : (پیدائش باب ۷۲)

۱۸) حضرت یعقوب علیہ السلام د بیزے د بچو خرمن د لاسہ تاؤ کرہ
او دروغ نے او نیل او خپل پلار تہ دو کہ و د کولو د پارہ نے خپل نوم
عیس بنود و (پیدائش باب ۷۳)
۱۹) د حور خورے سکم د حضرت یعقوب اور و ساسرہ زنا اکرہ :
(پیدائش باب ۷۴)

۲۰) د موبنی علیہ السلام بہ غائبید و ہارون علیہ السلام د خلقو بہ وینا
د کالو پت جو پکر و او بہ خلقو نے د عبادت اکر لو او د هغه د پارہ
د قربانی و د کولو حکم و د کرو، او وے و نیل چہ داستا سومع بودے
چہ د مصر د زکے تہ تے تا سورا ا دیستی د خروج باب ۷۵)

۲۱) داؤد علیہ السلام بہ چت اُخْتُو د حئی اور یا بنجہ نے پہ لمبا ا لیدہ
نوپر عاشق شورا وے بللہ او ز نائے و د سرہ اکرہ چہ د هغه خیتہ
شوہ تو د هغه خاوند نے پہ مکر او ژ لور د سمو نیل دویم کتاب باب ۷۶
۲۲) حضرت سلیمان علیہ السلام د ممانعت با وجود موانی او عمونی
بت پرستہ خیلے شیخے جو رہے کرے او نفسانی خواہش نے دومرہ پہ
چپوشو چہ او و سرو بیگم او درے سو و حرمو تہ نے خبرہ ارسیدہ

بیاپہ دی دومرہ عاشق اوزن مرید شو چہ بتولی تہ مائل شوا و پہ
آخری عمر کینے تہ ایمان تہ ہم سلام اکر و اول سلاطین باب ۷۷
۲۳) موبنزا ایمان نا و و چہ تہ خدا نے نہ راوتے تے، یعنی یسوع :-
د یوحنا باب ۷۸ آیت ۷

۲۴) یسوع او نیل چہ د آسان اوز مکے نول اختیار مالہ را کریشو
د متی باب ۷۹ آیت ۱۵ :-
۲۵) مانہ چہ خمصرہ ورا ندے را غلی دی هغه نول غلہ او پاکوان
دی، (یوحنا باب ۷۸ آیت ۱۶)

۲۶) امت د پارہ نبی د عمل نمونہ وی آیاد نبیا نو د اشان د نبوت
مقصد پورہ کولے شی

بائییل او د عملو نو بدلہ

۲۷) خمصرہ خلق چہ پہ شریعت تکیہ کوی، هغه نول لعنت لاندی
دی (گلگیتون باب ۷۸ آیت ۱۷)

۲۸) خدا نے د چا عدالتونہ نہ کوی هغه د عدالت نول کار خپل خو نے
تہ اُسپار لو (یوحنا باب ۷۸ آیت ۱۸)

۲۹) کوم مسیح چہ خوبتر د پارہ لعنتی جو رہ شو هغه موبنر پہ بیوہ
د خستنا و د شریعت د لعنت نہ تے خلاص کرو :- (گلگیتون باب ۷۸
آیت ۱۹)

۳۰) هغه یوازے خوبتر د گناہونو گفاره نہ دہ بلکه د پتولے د نبیا
گناہونو ہم د یوحنا رو چہ عام خط باب ۷۸ آیت ۲۰ :-
۳۱) یادریا نو تہ د گناہ نجیشلو اختیار دے د چا گناہونو چہ تا سو
نجینئی نو هغوی ا نجینلے شوا و د چا گناہونو چہ قلے پر یز دی نو
تے اُسائے شوے (یوحنا باب ۷۸ آیت ۲۱)

آیا بدے دل سے تصوّر نہ پس دیکھی کولو اوڈ گناہ نہ بیچ کید جن بد پاتے کیدے شی، دے نہ معلومہ شوکہ، چہ دا بول تحریقات دی،

شمیرم فصل

مکی اومدنی سورتونہ اوڈ ہفے شمیر اوڈ آیتونو کلو اوڈ حرورف د شمیر پہ بیان کینے

د مکی اومدنی متعلق درے اصطلاحات دی

را کومر سورتونہ چہ د ہجرت شرمع کیدوڈ زمانے نہ ورا ندے نازل شوی دی، ہفہ مکی دی او کومر چہ دے نہ ڈستو نازل دی ہفہ مدنی دے را کومر سورتونہ چہ پہ مکہ کینے نازل شوی دی ہفہ مکی دی، خو مکہ نہ مطلب خود مکہ اوڈ ہفے حواؤ شا علاقہ دہ، لکہ مینی، عرفات اوڈ مدینہ او کومر چہ مدینہ کین نازل شوی دی، نو ہفہ مدنی دی خو دلہ ہم خود مدینہ اوڈ ہفے حواؤ شا علاقہ مراد دہ لکہ بدر، احد، سلح، رس کومو آیتونو کین چہ خطاب اہل مکہ تہ دے ہفہ مکی او کومر کینے چہ اہل مدینہ تہ خطاب دے، ہفہ مدنی دی، خو مشہور ہونے قول دے، د مکی اومدنی پیژندل د صحابہ کرامولہ اقوالو معلومیری لکہ چہ ابو بکر بن عربی پہ "انتصار" کین لیکلی دی پہ دے بار کینے د نبی علیہ السلام ہیفے قول نہ دے نقل شوے پہ مکی اومدنی معلومونے کینے دافائدا دہ چہ پہ نزول کین دویا ندے رستو سورتونو پتہ لگی او دے سہرہ د نسخ او تخصیص مسئلہ پہ آسانہ حل کیدے شی ابونکب بر الحصار نہ منقول دی چہ مثل خو پہ اتفاق سرہ مدنی سورتونہ دی، دولسو سورتونو کینے اختلاف دے، اونور بول بیا مکی دی، لیکن اب بن کعب اوہ ویشٹ سورتونہ مدنی بنائی اونور بول مکی، زیا تفصل اتقان جلد ا ص ۷۱ اکتے شی،

قرآن د سورتونو شمیر د قرآن د سورتونو پہ شمیر کینے دہ مشہور اقوال دی،

د قرآن سورتونہ یوسل خوا رس دی، مطلب دا چہ انفال او براءۃ خان لہ خانہ سورتونہ دی،

دویم دا چہ سورتونہ یوسل او دیارلس دی مطلب اے داشو چہ انفال او براءۃ دوارہ پہ یوسورت حسابیری،

د قرآن پہ سورتونو کین د تقسیمولو یوخو حکمتونہ دی ہر یوسورت مستقل معجزے پہ شکل کینے ورا ندے کول،

لوستونکو او یا دوونکو تہ یوقسم تسلی خوشحالی او ہمت ورکول پہ یوسورتہ ختمولو سہ ہفوی د قرآن یو مستقلہ برہینہ ختم کرا

متناسب مضمونونہ یوخائے کول (اتقان جلد ا ص ۶۶) مت کار یوہ فائدا د مکی مدنی سورتونو پیژندلو یوخو ضابطے،

کومر سورت کینے چہ "کلا" لفظ راغلے دے ہفہ مکی دی، د رکلا لفظ درے دیرش خایہ پہ نچلسو سورتونو کینے راغلے دے چہ ہول د

قرآن پہ آخری ہفہ حصہ کین دی کو آخری ہفہ حصہ زیا تہ مکی خو مستیات پکین مدنی دی،

پہ کومر سورت کین چہ سجدا د تلاوت دہ ہفہ مکی دے، یسواک سورت بقرا او آل عمران دنور کو مو سورتونو پہ سر

چہ حروف لہجی دی ہفہ مکی دی، مفصل یعنی د قرآن آخری اومہ زیا تہ برخہ مکی دہ رطلاق،

ہریم او سورت نصر مدنی دی، پہ کومر سورت کینے چہ حدود او فرائض دی، ہفہ مدنی دی، پہ کومر سورتونو کینے چہ د جہاد بیان دے ہفہ مدنی دی،

دَقْرَانِ مِهْمَات

اول فصل: دباری تعالیٰ جل مجدہ ہستی

انسانی تاریخ سرہ دباری تعالیٰ جل مجدہ دثبوت عقیدہ را زوا نہ دیوں قومونہ او ملکونہ پہ اکثریت پہ دے مسئلہ کنی اتفاق لری اگرچہ پہ نور و خیز و نو کینے اختلاف شتہ پہ ہر ۲ زمہ نہ کنی ختم پہ دے زمانہ کینے د خدا گے نہ منکر خلق ہر وی، خودا پہ شہ دلیر یا ہلمہ اچانرہ نہ لری بلکہ دے علمی نتیجہ دہ، د ملحدانودا و ر و ک توی وائی چہ موبن د سائنس او د محسو ساتو پہ احاطہ کنی خدا ا نہ موندو بعضہ کم عقل خلق دے تہ علم بالعدم وائی خودا سے بلکہ داعدم علم دے:-

دباری تعالیٰ ہستی ہر کلہ چہ د محسو ساتو نہ بھزدہ نو پہ دے کنی خدائے خنکہ بیا موندے شی خود دے دامطلب ہر نہ دے چہ خدا ہدی و شتہ نہ او کہ خوک بے عقل گے دامطلب واخلی نو بیا بہ دای شی لکہ خوک وائی ہر کلہ چہ پہ او چہ صیحے نشی موندے، نو پہ دریاب کینے بہ ہر نہ وی، یا پہ دریاب کینے سمسرہ ا نہ دینی نو وائی چہ پہ او چہ ہم سمسرہ نشتہ، موبن چہ خنکہ ا یکل ملحدان پخیلہ ہر دے افزار کوی پروفیسر لیٹیر (CETIARE) چہ د ملحدانوسر پینچ دے او دوی غپ عالم دے لیک، چہ موبن دکائناتو د اول ا خرتہ ناخبرہ یونو چوبن داکار نہ دے چہ دیو آزی یا ابدی ہستی انکار ا کرو لکہ خنکہ چہ موبن داکار ہر نہ دے چہ دا ہستی ناہی مادی مذہب خیل خان د عقل اول وجود د بحث نہ جگہ

ساتی، خکہ چہ ہغوی نہ دے ہیخ علم نشتہ۔ موبن د حکمت الہی خوبہ منکویواونہ ئے تا بتوونکی موبن کار بالکل ذنفی او اثبات نہ میل دی لیکن د سائنسدانانو اکثریت د خدا گے د ہستی قائل دے راکلام حصہ دوم ص ۱۰

(۱) ایزک نیوتن لیکي چہ دکائنات پہ برخوبی کوم جو رخت او تناسب چہ سرہ د زکونو انقلا بانو د زمان او مکان دے دا بغیر دیو ذات نہ قائم ساتل ممکن نہ دی کوم ذات چہ اول دے او د علم او اختیار خاوند دے،

(۲) دے زمانے د یولونہ لو گے ہو بنیاس سائنسدان ہر برت سپس وائی، دکومورازونواو پتو خیزونو چہ دا حال دی چہ موبن پرخومرہ نریات غورا و فکر کو و ہومرہ ہغہ نور ہمداسے پت پیری، دینہ یقینی ثابت پیری، چہ انسان نہ پور نہ یوانلی او ابدی دا سے یو طاقت شتہ چہ ہغہ نہ یول خیزونہ صاوری بی:-

(۳) د فرانس یو فاضل کیمل فلاسربا وائی، چہ ہول ا ستاذان پہ دے خبر پو ہیدا و نہ عاجز دی چہ جو د موجود کیدل خنکہ ا شو او خنکہ جاری دے پہ دے بنا د داسے یو خالق خا مخا اقرار کول دی چہ ہر وخت د ہغہ موثر کیدل ہمیشہ قائم دی۔

(۴) پروفیسر لیٹی لیکي چہ قادرا و دانا خدائی خبا پہ ورا ندے خیلو عجیبہ غریبہ کاریگرو سرہ دل سے جلوہ کر کیری، چہ خبا ستر بے وزے پاتے شی او خہ پاکل شتم ہر خیز کینے خواہ ہغہ خومرہ و ر و کے وی د ہغہ خومرہ عجیبہ قدرت، خومرہ عجیبہ حکمت او خومرہ عجیبہ ایجاد موندے شی،

(۵) فونٹسل پہ انسا ٹیکلو پیڈیا یا کینے لیکي، چہ د علوم طبعیا تو مقصد

یوازے دانہ دے، چہ مہونہ د عقل تندہ دمانہ کبری بلکہ د ہف
لوئے مقصد دادے چہ مہونہ د خیل عقل نظر خالی کائنات تہ و پرورد
کرو، او د ہفہ پہ جلال و عظمت عاشقان شو،
۔۔۔ (الکلام ص ۳۰۸ و ۳۰۹)۔

دنیوی فکر پہ رہنما کنی د باری تعالیٰ ثبوت

دنیوی فکر خاوندانوتہ د معرفت الہی پہ لار کینے دسے شیعہ
خندان جور شوی دی، د خدائی د انکار سہ پیچ د امریکہ یومشہور
ملحد دا شیعہ پیش کوی،

۱) د یقینی علم ذریعے یا جس دے او یا وجدان یعنی جس باطنی (خو
پہ دے جو اولاد د باری تعالیٰ وجود نہ ثابتی۔

۲) د باری تعالیٰ ذات او حقیقت د تصور نہ پور تہ دے او د کوم چیز
چہ حقیقت نامعلوم وی، تو ہفہ بہ خنگہ ثابت ا مینے شی،

۳) کچرے د خدائے ہستی ا مینے شی، تو پہ د پیا کینے موجود ستر
د ہفہ د حکمت نہ خلاف دے لہذا داسے کائنات چہ ہفے کینے ستر
ہم شامل دے دغہ ذات تہ نشی منسوب کیدے۔

درومبی شیعہ جواب | درومبی شیعہ جواب دلہے چہ باری
تعالیٰ پہ وجدان (حس باطنی) سرہ

حکے ثابت دے چہ انسانی اکثریت د وجود د خدائے اقرار کوی کچرے
د بوخو کسا نولہ دے انکار دے نو د ہفہ و چہ دادہ چہ د ہفہ وجدان
صحیح ندے، لکہ خنگہ چہ ظاہری حواس کینے نقصان داتلے شی دغہ
رنگ پہ وجدان یعنی باطنی حواس کینے ہم نقصان داتلے شی کچرے

د ستر و نظر درست نہ وی نو خہ ورتہ نہ ہنکاری دغہ رنگ کچرے
وجدانی بینائی خرابہ شی نو د وجدانی امور و احساس ورتہ نہ کبری
مہونہ د پوسے ہم و نیلی دی چہ ظاہری جس سرہ خدائے حکمہ نشی
معلومیدے چہ ہفہ د دے احاطے نہ بھر دے، لکہ بیا ہر شوک
خانچا زور لکوی، نو د ہفہ بہ د مطلب وی، چہ ہفہ خوب او تریخ پہ
ستر و معلومول غواری، حالانکہ ہفہ د دے احاطے نہ بھر د مہونہ اتو
پہ غلے د مدد و قاتو پہ احاطہ کین داخل دے، نو د باری تعالیٰ ذات
د ظاہری محسوساتونہ بالا تکر و وجدانی تو او معقولاً نو پہ احاطہ
کینے راجی،

د دویمے شیعہ جواب

د دویمے شیعہ جواب دادے چہ د در
خیز و نو حقیقت معلوم نہ وی مہونہ

مہونہ، نو د خدائی پہ منلو کینے د اشکال و لے دی، لکہ چہ شیخ ندیم الحبر د
خیل کتاب رقتہ الایمان بین الفلسفۃ و العبادۃ القرآن، پہ مستکین
یکے چہ سائنس دانان مادہ، روح او حیات مہنی او حقیقت لے ورتہ معلوم

نہ دے، دغہ رنگ د عقل حقیقت او ادراک حسی سرہ د ہفے جو پخت
ہم معلوم نہ دے، لیکن سر دے، داخومی نو د خدائے لہ ہستی پہ
دے بناء الکار کول و لے ڈی،

د دریمے شیعہ جواب | د دریمے شیعہ جواب دادے، چہ
را کچرے کائنات کینے د ستر داسے

واقعات شتہ کوم چہ حکمت خد او ندی سرہ اُس مہونہ پہ علم
کینے سمون نہ خوری، خو کیدے شی چہ ر ستر و خت د دے سمون
مہونہ پہ علم کینے راشی، پہ دے خبرہ اُس مہونہ علم نہ راتل دے
دیل نہ دے، چہ بل وخت بہ ہم علم نہ راجی، لکہ خنگہ چہ دایو حقیقت

دے چہ زگو نہ کالہ و راندے انسان تہ دہ یرو قوانین قدرت
 علم نہ و واوڑ ستور تہ دے علم شو،
 (۲۱) د عالی واقعاً تو کوئے کرمی چہ موبز تہ بشر بنکاری دھنے وجہ
 دادا چہ موبز تہ دہ تو واقعاً تو دہ مخیر علم نشستہ کچرے داسے
 کیدے شوے، نودا بنکاری دیکے شہ بہ موبز تہ خیر معلومید و،
 (۲۲) ابن سینا پہ شفا، کئے جواب ور کرے دے، چہ دُنیا درے حالتہ
 فرض کوئے شی، (۲۳) خالص خیر رب) خالص شر رج) دہ پر خیر او
 بز شر، د قدرت پہ و راندے داد ریوار لا صور تونہ و، پہ پومی
 صورت عمل کیدے شو۔ دویم صورت حکہ نشو کیدے، چہ قنات
 داسے دُنیا نہ پیدا کرے چہ تہول دہ شر شروی، دریم صورت
 کئے خبرے شتہ لکہ دا خبرہ چہ قدرت لہ داسے عالم پیدا کول،
 مناسب و وجہ پہ ہفے کئے خیر زیات او شر گم وے، کہ داسے
 بالکل کت کرے وے، نو تہول بہ خیر خیر پائے شوے و، خود اسے حکہ
 نشی کیدے چہ دہ غہ بز شرکت کولو پہ وجہ بہ دُنیا دہ پر خیر نہ
 محرومہ وک، لکہ چہ اور د سوخو لو پہ وجہ شر دے بدن، جامے آبادی
 سوخوی، کہ دالز بشان شر نہ وے، نو پچلے گرمول اونور دیر فائدہ
 کارونہ ہرور سرہ ختم و دُنیا بہ خنکہ چلیدلا، یا لکہ او پہ چہ دہ
 شر اخٹے (سیلاب وغیرہ) دیر کم دے مگر خیر آخٹے دہ پر زیات
 دے دُنیا دہ پر خیر و نوژ و نند دے سرہ تہ لے دے اونور بیشمیرہ
 خیرونہ پکینی دی۔ یا لکہ ہوا چہ دہ شر آخٹے (طوفان او بیابا
 اُوئے دہ بخہ را گزاریدل) کم او دُنیا دے آخٹے دہ پر زیات دے
 پہ دے دُنیا بونہ زیات دہ پر خیر و نوژ و نند و لا دے، اونور
 دہ پر خیرونہ پکینی، نو قدرت داسے اکرا چہ بز شرے دہ پر

خیر دہ پارہ پکن پر یینو، اور بہ بی اور نہ و وجہ پچلے کولے شوے
 او جماعت کئے نشوے سبزے دے خوبہ بی پچلے ہم نشوے کولے اونہ
 بہ پکینے داسے کرمی وک چہ پہ بخش کین پر بخان گم کرے وے
 (۲۴) ابن رشد دے شرہ داجواب ور کرے دے، چہ دُنیا کئے
 تہول شر و نہ حان لہ ندی بلکہ خیر سرہ دہ تابع پہ دہول تہول ہی
 لکہ غصہ بدہ خودہ لیکن کہ دانہ وے، نو چاہہ ہم دہ قائل مقابله
 نشوے کولے اونہ بہ کئے دہ خیل مال او عترت حفاظت پہ ہفہ وخت
 کئے کولے شو کوم وخت چہ چاہے دے حملہ کولے، شہوت خراب
 دے خوبنکارہ غنہ فائدہ دے داہم دہ چہ دُنیا تہول آبا دہ او تہول
 السانی نسل ہم پہ دے قائم دے دہ ملحدانود شہول لہ کولو نہ
 پس موبز دہ نوی فکر پہ نہرا کئے دہ باری جل مجدہ دہ اثبات دلائل
 پیش کول،

اول دلیل

دہ عالم وجود بہ یاری تعالیٰ تہ منسوب وی یا بہ مادے او دہ حرکت
 تہ بے لہ قصد او ارا دے او یا بہ مادے او ارا دے تہ منسوب وی خو
 سرہ دہ قصد او ارا دے، دے دریم صورت ہفک قائل نشستہ تہ دہ
 خدائے متونکی او نہ ناصونکی حکہ چہ مادین پہ دے متفق دی چہ مادہ
 ارا دہ نہ لوی اُس صرف دویم صورت دہ بحث دہ پارہ پائے شو چہ عالم
 دہ مادے تہ بے لہ قصد او ارا دے اتفاق طور منسوب وی، لیکن دہ اصل
 ہم قطعاً یا طل دے حکہ چہ عالم کین حکما تہ ترتیب موجود دے
 او پہ دے دہ قدرت قوتین دلیل دے، پہ عناصر و مرکبات کئے تہ ترتیب
 شتہ، دہ پائتا تو او حیوانا تو پہ تخلیق کئے مرتب نظام شتہ دہ موسونو
 او دہ پتے ورٹے پہ تبدیلو کین دہ سیارو پہ حرکت کین یو خاص ترتیب
 دے، چہ دہ مادے یا دہ حرکت مسادفہ یا اتفاقہ نتیجہ نشی

کینے حکم کچرے کاغذ پہ لسو جڈا جڈا کپڑو کڈیو نہ ترلسو ہند سے
 ایلکے شی بیآ پہ یوتھیلہ کنس و اچولے شی او یونا بینا ما شووم تہ اوییلے
 شی چہ دے نہ یو یوتھیلہ کڈا ابا سہ نوکہ ہفہ کرورونہ و ارہ داپرے
 بیاسی ابا سی ہچرے بہ پہ ترتیب کڈا کڈی، دغہ رنگ کرکڈیو قسید
 پیلے پیلے خیلے او نکے پہ یو بوجنگئی کینے و اچولے شی او بیآ دغسے یو
 لاشور نابینا تہ کڈھنے کڈرا و ستوا و ییلے شی نو ہچرے بہ کڈ قسید
 پہ اصل ترتیب کڈا کڈی اگرچہ پہ کرورونہ و ارہ دغہ پیلے پیلے پرے
 و ابا سی نو کڈیبا د امرتہ سلسلہ بہ کڈیونا بینا او بے شعورہ ماڈنہ
 بے لہ قصد او ارادے خنکہ ظاہرہ شی، کڈے نہ دامعلومہ شوہ
 چہ کڈ عالم متعلق روو مے صورت چہ دا کڈیو حکم کڈا تہ پہ قصد
 او ارادہ ظاہر شوے دے، صحیح او معقول دے (قصہ الایمان بین
 الفسفة و العلم و القرآن لابن ندیم الجبر ص ۲۹۶)

دویم دلیل
 توے او ذرہ فلسفہ پہ کڈ متفقہ دہ چہ کڈ عالم مادہ
 علم، شعور او شروند نہ لری او پہ کائنا تو کنس دادر
 و ارہ خیزونہ مؤبڈی، پہ ژوندی خیزونو کنس ژوند شتہ انسان
 علم او شعور لری پہ خنآ و روکنی شعور شتہ نوے تحقیق خوداوائی
 چہ بعض اڈنو بو تو کینے ہم شعور شتہ، نو داخنکہ کیدے شی چہ دا
 خیزونہ خود کڈ ما دے یا کڈھنے کڈ حرکت نہ پیداوی او پچیلہ مادہ
 کڈ علم، ژوند او شعور دے و ارونہ کشہ وی، حالانکہ کڈ نفی محض
 نہ کڈ اثبات، وجود ناممکن دے، لہذا کڈ کائنا تو سر چشمہ ہفہ ذات
 کیدے شی چہ ہفہ کینے ذاتی ژوند او علم وی دے ذات صرف ہفہ
 خدائے کیدے شی چہ اصل ژوندے علم او حکیم دے،

دسایم دلیل دانسانیت جوہر فکر او ادراک دے ہفہ چہ پہ

اڈنو بو تو کینے اودہ و و پہ خنآ و روکن دے رخ و اہر لو او پہ انسان
 کنس سادین شو او یو اوجت مقصدے اڈنو بنوا س د خا عفا دے ترقی
 سبب وی د علم الحیات مشہور ماہر د اکثر لائید ما رکن، لیکن چہ دے
 ترقی ظہور کڈے خبرے دلیل دے چہ کڈ کائنا نو کڈ تخلیق اصل
 او بیبا د شتہ چہ خدائے دے حکم چہ ارتقاء ترقی، کڈ پارہ
 کڈ منزل وجود ضروری دے، کڈ علم تقاضا دا دہ چہ کڈ کوزنی علم
 رازونہ پہ کڈی علم کنس حل شوی وی، کڈ طبعیا نو کڈ پتورا شرو و نو کنس بہ علم
 انجیات کینے او کڈے د پتورا زونو حل بیآ پہ علم النفسیات کنس ددے
 کڈ پتورا زونو حل بیآ بہ علم تحلیل او تحلیل منطقی کینے او بیبا کڈے علم
 کڈ پتورا زونو حل پہ مقام روحانی کنس وی۔

خلووم دلیل کڈ انسانی عقل دا خصوصیت دے چہ ہفہ فی ذہن
 نہ کلکت را اخی او تخر بیت او تصوریت پیدا کوی
 مثلاً انسانی اشخاصونہ نفس انسانی، حیوانا تو نہ نفس نباتی او بیبا کڈ
 عالمی کنروالی نہ کڈ عالم نفس کڈی را اخی، دا نفس کڈی (وحدت) اللہ
 دے چہ نول کنروالی ہم پہ کڈ ختمیزی (مطلب دہ چہ دا آخری
 وحدت دے دے نہ پس بل وحدت نشتہ رمترحم)

دباری تعالیٰ ثبوت د سلفی دلائل پر رنرا کن
پرومبہ دلیل دے رومی دلیل نہ مونبر دلیل غرق، حکمہ و اچہ
 امام جعفر صادق رح نہ چا کڈ اللہ کڈ وجود دلیل اعتدال
 نو ہفہ ورتہ اڈر ما ییل چہ دریا ب کنس سنا کشتی کڈ وہ شی تاسہ کڈھنے
 تختہ قدرے نہ وی اولامبو ہم نہ کڈ شی نو سنا بہ د بچ کید و خہ امیدای
 نو سائل او ییل چہ و لے نہ، اریا امام موصوف او ییل چہ کڈ کید و
 ظاہری اسباب نشتہ بیآ ہم ددے امید لرن کڈ چا پہ آ سنا خوب وی

دویم دلیل

دعہ آسرا خدا کے دے، نوداد باری تعالیٰ کے ہستی نفسیاتی دلیل دے
دے دویم دلیل تہ مؤننزد دلیل فکری حکمہ و ایوچہ امام
ابوحنیفہ رحمہ یوسائل تہ بہ ثبوت باری تعالیٰ ددلیل
پیش کرے وو، چہ یو بیبری پخیلہ کے یوے غایبہ نہ کدر یا بے غایبہ
تہ نشی رائے نوک بتول عالم داد و صراحتہ بیبری بہ پخیلہ شککہ چیری
دے عالم کے غتہ بیبری بہ انتظام چیلدں دے دلیل دے چہ دے
چکوونکے شتہ چہ ہنہ خدا کے دے،

دریم دلیل

دے دریم دلیل تہ مؤننزد دلیل ثوقی حکمہ و ایو
چہ امام شافعی رحمہ اللہ کے ثابت باری تعالیٰ کے پارہ
پہ دے طرہ پیش کرے و وجہ کے ثوت پانہے چہ بڑہ اُخزری نوچے
کوی چہ دریسو چینیے اُخزری نو رینم تر جو رہی او کے شہد و
مچی چہ اُخزری نو شات تر جو رہی نوک دیو خیزہ درے مختلف خیزونہ
جو پیدل کے اقرار تہ مؤننزد مجبور وی چہ داد ہنہ قادر مطلق کار
دے کوم تہ چہ مؤننزد خدا کے و ایو :-

خلورم دلیل

دے تہ مؤننزد دلیل صوتی و ایو، حکمہ چہ امام مالک
دادلیل دایے ورکتہ و وجہ ہر کلمہ کے یو انسان
آواز بل سہ نہ ویلاویبری اودعہ رنگ شکل ہنہ نو معلومی چہ دا
اختلاف کے یو عظیم قوت کار دے کوم تہ چہ مؤننزد خدا کے و ایو :-

پنجم دلیل

دے تہ مؤننزد دلیل بیضی دایے و ایو چہ کے چرکے
اکئی ذبچہ را اوجی او کے اکئی ہنہ منبوت طہ قلعہ
مانہ کوی او کے بھی دے اوتو زوختہ چرکہ ہنہ ایے پہ آگونا ستہ وی،
چرکہ کے کینا ستو یا بند و ل کے بھی کے جو پید و وخت معلومول
کے اکئی کے ما تو ل و وخت معلومید و بتول اِلہامی کارونہ دی چہ خدا پند

شپنم دلیل

تعالیٰ پہ الہام چرکے اوچو تر اُپنودل، دے نہ کے اللہ ہستی ثابتہ نشوہ
دے تہ مؤننزد دلیل بنائی و ایو اُبو نواس کے ستماسم
اُنو بو تو دے ہنہ کے ستماسم پانہ و میورا و کلونہ
کے اللہ تعالیٰ پہ ہستی دایے دلیل بنوے دے چہ دے ہنہ نو ما دہ
یوہ دہ (یعنی اُوبہ او خادرا) ادبیا دے نہ عجیبہ مختلف قسمہ خیزونہ
پیدا کی دل دای بنائی چہ کے اُیو عظیم قوت کار نامہ دہ کر ہ چہ
خدا کے و نبی شی،

دادلیل دلیلونہ امام رازی رحمہ تفسیر کبیر جلد اول کین نقل کریدی
مؤننزد نور ہنہ واضح بیان کرے : سعدی رحمہ مائی :-

برگ درختان سبز در نظر ہوشیار
ہر ورقے دفترست معرفت کر دگار

اوم دلیل

دے تہ مؤننزد دلیل لسانی دایے و ایو، چہ پہ دنیا کینہ
دے وخت گنہے ژ بے شتہ دا ژ بے اولاد کے مو
پلا سہ با دخیل ماحول کے خلقونہ از دہ کوی دی اودا سلسلہ تر اُخز
تے دہ تر دے چہ کے اول انسان کے کد نیا پہ ہا مہ کے کین دا جواب ختم
شی چہ آخر ہنہ کے چا نہ ژ بہ زد کہ چہ بغیر کے دہ نہ بل ہینو ک
دعہ وخت کین نہ ووز، نودا پہ مجبور اُسنے شی :- چہ دہ ژ بہ الہامی
وہ او کے دے الہام کور نکو نور خدا کے دے، اُس مؤننزد باری تعالیٰ
پہ ثبوت فلسفی او کلائی دلیلونہ پیش کرے :-

دباری تعالیٰ کے ثبوت کلامی او فلسفی دلیلونہ

ا: دلیل حدوثی کے کائنات او عالم دد و کخیزونہ دے، یا بہ
جسم وی یا بہ پہ جسم اہلہ بل خیز دا دوارہ کخیزونہ

بالذات وی، او کہ بالواسطہ لہ دوو حالتو بہ خیالی نہ وی حرکت
 اوسکون، کچرے جسم یا پہ دے انازکے نوسر خیزونہ پہ دوو
 وختو کین پہ دوو خایو کین وی نودا متحرک دے، او کچرے پہ دوو
 وختو کین پہ یو خائے وی نوساکن دے بیاداد وارہ دیوبل ضدی
 چہ حرکت راشی نوسکون ختم اوسکون چہ راشی نوحرت ختم
 شی معلومہ شوہ چہ دوارہ حادث (نو پیدا) دی، دغہ دیکے جسم
 اوجسم سرہ تری نوسر خیزونہ دے دوو حادث حالتونو خالی
 نہ وی بلکہ دابہ ورسرہ نینتی وی نوجسم اوجسم سرہ تری خیزونہ
 ہم دے پہ وجہ حادث شو، حادث کہ پارہ محدث رپیدا کوئی
 ضروری دے کچرے ہغہ پخیلہ ہم حادث وی نو ہغہ پارہ بہ بل محدث
 ضروری وی او دے نہ بہ تسلسل رد پندانی قصہ جور شی داسے
 کیدے نشی نو ضرور حادث بہ قدیم وی چہ ہغہ خدائے دے او
 دے نہ د خدائے وجود ثابت شوہ

۲: دلیل امکانی

دھر خیز درے حالتہ فرض کوئے شی ممتنع
 الوجود چہ دیکد وجو کہ نہ وی لکہ دوہ پہ دوو
 کین پنخہ واجب الوجود چہ دہغہ وجود ضروری وی، یا ممکن الوجود
 چہ کیدل اوند کیدلے دوارہ ضروری نہ وی لکہ اہ چہ رنگ دارے
 ہم کیدے شی او بے رنگ ہم اُس عالم ممتنع الوجود لکہ نہ دے
 چہ داموجود دے، او واجب الوجود ہم خکندے چہ پیر خیزونہ
 پکین ختم شی او اخریہ بول ہم ختم شی دا خوشتر موبز بہ ستریز
 پوپنواوخرہ پقیاس معلومو، نو عالم بیامکین الوجود شو دے
 وجود ہم ضروری ندے او عدم وجود ہم ضروری نہ دے لکہ اہ
 چہ دہغہ رنگ ضروری ندے کہ راغلو پکینے نو دہغہ وجہ بہ

بہرشی وی خکے چہ داخل ہنخ رنگ نہ لری داشان د عالم وجود
 ضروری نہ وو، کہ موجود شو، نو د اد بہرنی علت نتیجہ دہ دا
 علت کہ ممکن وی، نو ہغہ د پارہ بہ بل علت پکاروی او داسے بہ
 تسلسل رد پندانی قصہ) جور شی، چہ محال دے نو فیصلہ دا
 ہوہ چہ دا علت بہ ممکن الوجود نہ بلکہ واجب الوجود وی چہ دا
 پند د خدائے دے چہ دہغہ وجود داسے ضروری وی چہ د
 بہرنی علت نتیجہ نہ بلکہ ہم دہغہ دکات داسے تقاضا دہ چہ د
 نقل ذکرک پکین نہ لگی :-

۲: دلیل قاسمی

دے یابہ دادویم ترے خیز داصل خیز
 بروخت وی تیرہ نہ جد اکیزی، لکہ داور نہ گرمی او تاؤ دے تہ بہ
 بالذات) وییلے شی مطلب بہ دے دا وی چہ داور ذات دا غوازی
 گرمی او تاؤ دوسرہ خاٹھ وی، یا یہ دویم دپرومی خیز لازم نینتے
 وی کلہ بہ وی او کلہ بہ نہ وی دے تہ رہا بالعرض) وییلی شی لکہ
 دوسرہ گرمی چہ کلہ پکین پہ بہرنی علت (اور، نمر و غیرہ) راشی
 کلہ پکین نہ راشی پہ دے (ما بالعرض) خیز کین دہکت تپوس
 لکہ اہ دے کوئے وی او پہ ما بالذات کین د علت داسے تپوس نشی کیدے چہ اور کوئے گرم دے
 قاعدے مطابق دکائنا تو وجود او پہ ما بالعرض، خکندہ چہ کلہ پکین یو خیز وی کلہ پکین نہ وی کلہ پکین
 پہ وی کلہ نہ وی، نو دلتمہ اسوال خاٹھا کیزی، چہ دکائنا ت
 موجود دی دے جواب بہ داور کوئے شی چہ کا داسے ذات
 نامہ دہ چہ ہغہ واجب الوجود دے وجود دہغہ ذاتی اوضوری
 د، او ہغہ تہ رب العالمین وییلے شی دلتمہ بیابل سوال رچہ اللہ
 موجود دے داسے ختم شی لکہ دا سوال ختم شی چہ اور ولے

گورم دے، نو پہ دے دلیل کہ باری تعالیٰ کے ذات اوصاف دور و
ثبوت کی بڑی، مثلاً انسان اور انسان زود علم، لیدل، آوس بدل،
قدرات، کلام اور اداہ بتول با لعرض دی، چہ کے دے فیضان کے
پارہ در ما بالذات اور ذاتی سے جسے ضرورت وی، نو کہ انسان بلکہ
کہ بتول عالم کے وجود کے پارہ وجود۔ کہ باری تعالیٰ اور صفات کے پارہ صفات
کہ باری تعالیٰ سرچشمہ اور خزانہ کے چہ ہفہ، ما بالذات، اور واجب
الوجود کے

۴۔ دلیل اتقانی

پہ کائنا تو کینے حکیمانہ قوانین شتہ، چہ کہ
ہفہ پہ زور علو نو نہ کے معلولات اور اسباب اور
کہ مسیبا تو علم راجی، دا حکیمانہ قوانین دومرہ و سبع دی چہ کہ
نہ تراوسہ کہ سانس پہ ذریعہ خمیرہ قوانین معلومہ شوی وہ
کہ اذ ہغو قوا نیو پہ نسبت چہ تراوسہ لا معلومہ ہر نہ دی کہ
دی، بلکہ کہ دے معلومہ قوا نیو نسبت نا معلوم قوا نیو سرہ کہ
کہ لکہ دیو خا خکی چہ سمندر سرہ دے ہمدغہ وجہ کہ چہ پہ
سائسی قوا نیو کین ترقی لاسرا نہ کہ بچرے دا حکیمانہ قوانین کہ
نوسا نشی ترقی پتہ تپہ ولانہ کہ حکمہ چہ سانس کے قدرت کے قوا
معلومہ، او بنکارا کہ کولو نور دے، دا بنکارا کہ خبرہ کہ چہ کہ
حدہ او بچسارہ حکیمانہ قوانین کہ قاسر مطلق حکیم کیدے شی
ہفہ خدائے دے، دا بچرے کہ مادے کار حکمہ نشی جو پڑے چہ کہ
پچلہ کہ علم، شعور، حیات اور حکمت نہ نشہ کہ،

۵۔ دلیل حبی

کہ شاہ رفیع الدین نور اللہ مرقدہ، کہ آس
الحبہ، نوے رسالے مطابق کہ بتول کائنا
پہ خمیرا کین محبت آخے شوے دے، اور خصوصاً پہ انسان کین

ویرزیات محبت شتہ بیا کہ دے محبت دوہ قسمہ دی،
① یوم محبت ناقصہ، ② دویم محبت کاملہ :-
پہ وہی قسم دمال اولاد محبت دے، اور دویم قسم کہ اللہ محبت دے
بتول مذہبونہ کہ اللہ پہ محبت قائم دی دے نہ معلوم بڑی چہ محبت
الہی پہ فطرت کین داخل دے، محبت کے موجود سرہ کی بڑی، مثلاً
مؤنر خیل ذات یا مال اولاد سرہ محبت حکمہ کو چہ دا موجود دی
نہشت سرہ محبت خرمعنی نہ لری کہ محبت ناقصہ دا حال شو
چہ کہ ہفہ محبوب کہ موجود وی نو کہ محبت کاملہ کے لیے محبوب
موجود نہ وی، ضرور موجود دے دا ہم وجود باری تعالیٰ دلیل
شو، اور کہ اللہ محبت تہ کامل حکمہ ویلہ شی چہ کہ محبت ناقصہ بتول
محبوبات لکہ مال اولاد وغیرہ پہ محبت الہی قریا نوے شی،

۶۔ دلیل التجائی

مظلوما نو شہیر کہ ظالما نو نہ کہ بیزریات
وی، نو انسانی فطرت کے ظاہری بتول اسباب اور بیعوز نا امید کینے
کہ خیل زہ کہ مضبوطی اور پارہ اور غنا امید پی امید کین بد کولو پارہ
بوغیبی قوت سرہ کہ رابطے اور ترون پیدا کولو کوشش کوی چہ ہفہ کہ
کہ بتولونہ بالا او قادر مطلق وی اور حالات بد کول و کہ ہفہ پہ قابل
کین وی دا سے قسم التجا کافے کے کافے آوزاری پہ بتولومذہبونو
کینے شتہ چہ کہ ذات الہی کے وجود دلیل دے :-

۷۔ دلیل ترتیبی

بتول کائنات پہ ترتیب دی، یعنی گرمی
شہ پہ ورج، سپرے اور خزان اور سنو
حرکت کہ حیوانا تو انباتا تو نشو نما بتول پہ ترتیب دی، دا بتول کہ
یوحکم ذات کے موجودیت حکمہ دلیل دے چہ کہ ہر ترتیب

سرے عقل مند دے دے و مبی بیان چوت غلط اور دوع اوکد و مبیان بالکل رشتیا او صحیح دے دغہ رنگی د جهان د عمارت بارہ کئے د مادہ پرستو بیان دے و مبی کس پہ شان دروغ او غلط و کئے او د مؤمن او خدا پرست بیان بالکل صحیح اور رشتیا جیکما نہ او جاقلا نہ دے لہذا عقل پہ موجب د جهان د عمارت د پارہ د خدا تے وجود پر ضروری دے او پچھلہ د جهان د عمارت د خدا تے ذات، صفات او کما کو نوہ ثبوت یوغت دلیل دے

۹: حیاتی دلیل
پہ دنیا کین ژوند مؤنوز و بنوگور و چہ شتہ مؤنوز ژوندی یوچر نور خیز و نہ ژوندی دی، نو دا دلیل دے خبرے دے چہ دنیا عالمی حیات (ژوند) د پارہ یو ژوند سرچشمہ او بنیاد شتہ چہ د حقیقی او اصلی ژوند سے ذات ہم کر رب العالمین دے۔

۱۰: ذکری دلیل
د اللہ پہ ذکر کین کامل خون، د انجذاب انبساط او ذرہ د اصلاح نینے شتہ، د نیشت پہ ذکر کین خون د خلاخہ کوے د سکرہ ذکر تے وی نہ، نو دینہ معلومیری چہ د اللہ ذات موجود دے

۱۱: د اطلاق دلیل
د ا قانون دے چہ د هر مفید د پارہ د مطلق وجود ضروری دے سگہ چہ د تقیید او تحدید مطلب د وسیع او مطلق خیز نہ یو محدود او مفید خیز حاصل دی، مثلاً د ذکر حد بندی ہلہ کیبری چہ وسیع زمکہ موجود و کاز کائناتو یو وجود محدود دے چہ زمان او مکان پہ حدود و کینہ اورا کیردے دے د پارہ د حدود، قبود او مکان او زمان نہ بالا تر د یو ہستی ضرورت دے او د صرف رب العالمین ذات دے

ترتیب و رکونکے وی، د دیوان حافظ د الفاظ ترتیب د ا بنائی چہ د دے ترتیب و رکونکے شتہ الفاظ پچھلہ یو پہل سرہ ترتیب نچھلہ ہمدیسے دکائناتو داعت او حیران کن ترتیب د اکواہی و رکوی چہ دلتر یو عظیم ترتیب و رکونکے شتہ چہ اللہ دے او ہم دا د اللہ تعالیٰ د ہستی دلیل دے،

۸: دلیل شعوری
دا جهان یو لوئے عمارت دے چہ د دے ہرہ پڑزہ د حکمت کہ دہ او دا دلیل دے چہ د دے بانی او معمار د عقل او شعور خاوند دے نویا د دے نسبت بے شعورہ مادے تے لکھ دے نامعقولہ دے لکھ درہ کسان پہ یو بیابان کئے یو بنا شتہ کو تہ بیاموری ہفتہ دوارہ ور ننوی ہر شے پکینے موجود پہ ترتیب پروت وی اس دا دوارہ کسان پہ دے خیل خیال بنکارہ کوی یووائی چہ دا ہر خہ پچھلہ شوی دی کچہ خستہ پچھلہ جو رہے شوے بی پچھلہ پچھے شوے او پچھلہ ماغلو، بل شو خستہ پچھلہ و رغل پچھے شوے پچھلہ بی پچھلہ شوے دیوالونہ چٹونہ وغیرہ پچھلہ جو رہے شوے قالیٹونہ پچھلہ جوہ شو کگل و بزونہ پچھلہ وری دا او تہ یو خاٹے شوے پچھلہ رنگ او رائے دا پکین پچھلہ رنگ شوے او بوتی کونو پر پچھلہ ا شو او قالین ترتیار شو، او بل وائی چہ د ا سے نہ دہ دا تون پچھلہ نہ دی شو دہا د ماہر انجنیئر او کار یگر د پوہے او فکر نتیجہ دہا توجہ د عمارت نقشہ تے پہ دھن کین تیارہ کرکے، بیائے ضروری خیز و نہ او سامان را جمع کرکے او پہ ماہر انوار او کار یگرانو تے د نقشہ پہ مطابق جو کپڑے اس د دے دوارہ بیان چہ د عقل پہ عدالت کئے پیش شی نو فیصلہ پہ دا وی چہ توجہ سرے لیونے د ماغ خراہ دے او دویم

وجودِ باری تعالیٰ اور قرآن مجید

قرآن دہا سائی چہ دختا۔ اقرار د انسان پر فطرت کین داخل دے
 د علم الانسان دنا ہرانو د ا متفقہ فیصلہ دہ، چہ کوم وخت د علم
 فونوا و تہذیب و وجود نہ و و انسان پہ فطری حالت کینے و و نو
 ہفہ دا سے وخت کین ہم د خداے عبادت کریدے، د یومشہور و
 مکس مولر، پہ کتاب "الکلام" کین دا خبر کہ نقل دہ چہ "خونبزا اسلا
 د خداے پاک پہ ورا ندے ہفہ وخت سر تیب کپہ و چہ د خداے
 پاک نوم کے ہم نہ ووزدہ، د جسمانی خداے یعنی د بت عبادت
 دیکہ پس دا سے پیدا شو چہ اصل انسان فطرت د مثالی صورت
 پہ پردہ کین پت شہ۔ اہم دغہ وجہ دہ چہ د دنیا د تاریخ معلوم
 سرہ د دنیا پہ ہرہ برخہ کین د خداے عقیدہ موجود دہ و ا ثوری
 مصری، کلدانی، یہود، اہل فینیشہ تہول د خداے قائل وو،
 پلوتارک وا ئی، چہ د دنیا تہ اگورائی، پہ د یروخا یونون کین قلا کلا
 کارخانے، سیاست، علم، فن، کار کسب، دولت بہ نہ وی کین
 خداے بہ ہر خائے کین موجودی، دومی او الہام مکی د فرانس
 یومشہور، فاضل ر فولتیر، وا ئی چہ زرد شت منوسون، سقوا
 بیولو د یوسردار، یومنصف او یو خداے عبودت کولو، ہمد غم
 فطرت دے، چہ قرآن کے دا سے بیا نوی۔
 ورا د آخذ ر بک من بئی ادم من؛ خہ وخت چہ خداے دنی
 ظہور ہر د ریتہم و اشہد ہم، د ملا نہ د ہفہ نسل را ا بکر
 علی ا نفسہم، ا کست بر یکم قائلو او پچیلے ہغوی پہ دے کو
 پائی شہد ناج سورہ الاعراف اتی، کول چہ آیا خہ ستا سو خدا
 یم نوبتلو و نیل چہ اوکے موبزگوا ہان یو،

لیکن د خارجی اسباب بولوا نرا تونہ کلہ د فطری احساس د باؤشی نو
 ذکہ قرآن خائے پہ خائے د فطرت خبر دارہ کرو،
 فی اللہ شک قاطر السموت و الأرض القرآن را یا د خداے پہ بارہ
 ہن ہم خہ شک کید بیتی، کوم چہ د آسان اوس مے موجد دے)
 کہ خود خارجی اسباب نہ دا فطری احساس د و مرہ د باؤشی چہ
 ہوازے د خبر دارئی ا اشارہ کرلہ کافی نہ وی پہ دے وجہ قرآن د
 خبر بولو د جس پہ بنیاد د خداے پہ وجود استدلال ا کر و، د انسانی
 تمیز او پوہے د شروع نہ، انسان تہ چہ کومو بدیہی او حیسی !!
 مقتدا ما تو علم وی ہفہ دادے، چہ کلہ ہفہ خہ خیز پہ ترتیب او
 تنظیم بیا مومی نو د ہفہ یقین راشی چہ چا عقلمند ذات د ترتیب
 و تنظیم ور کریدے او د بے ترتیبہ خیز و نو دا اندازہ آخلی چہ
 دا خیز و نہ پچیلہ را یو خائے شوی دی د حافظ یا نظامی د شعرے
 ترتیبہ الفاظ یومعمولی انسان تہ ور کر کہ ہفہ چہ کے سل وارہ وارہ
 ارا و اروی نو ہم بہ تر پہ اہکل د دوی ہفہ شعر پچیلہ جو ر نشی
 حالا نکہ ہر ہفہ الفاظ د شعروی خوب د ترتیب ور کولو کسر
 پکینے باقی وی نو دا بہ کلہ اشی چہ د دنیا دا پہ ترتیب نظام د
 پچیلہ جو ر شوے وی، قرآن مجید د خداے پہ وجود ایسے استدلال
 کرے دے :-
 ① صُنِعَ اللَّهُ الْذِي أَنْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ ۖ
 ② مَا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفْوُتٍ ۗ
 ③ تَارِجِجِ الْبَصَرِ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ ۚ
 سورہ ملک آیت ۳
 خہ ذوق اذ وینئی یا بیا ہر گورئی
 چہ دوز پکین چہ نہ سبکاری ہ

۲۳ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدْ رُءَاهُ قَدِيرًا
 لَا تَدْرِي لِيَلْ يَخْلُقَ اللَّهُ ط
 كُنْ جِدًّا لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا

خدا نے ہر چیز کو پیدا کرنے سے پہلے دیکھ لیا ہے۔
 تو نہیں جانتا کہ اللہ تعالیٰ کیا کچھ کرے گا۔
 لیکن اللہ تعالیٰ کی سنت ہے تبدیلی۔

ہیچ تبدیلی نہیں کی ہے کہ خدا نے ہر چیز کو پہلے ہی دیکھ لیا ہے۔
 (موع)

پہلے ہی آیتوں کو نبی قرآن کے جہان در سے صفت بیان کریدی (۱) کامل
 اور بے نقصان نہ دے (۲) پہ تزیب اور مناسب دے (۳) دے دے اصول
 اوضو یا بطور پابند دے چہ خوک کے ماتحت لے لے۔

نہ چہ تحقیقات آخری حد تک سید لی دی اور کائنات کو پہ سو نورا
 بنکارا کہ شو، لوٹے لوٹے فلسفیان اور حکیمان پہ دیر شور اور فکر سر
 خدا کے ثبوت ہم دا استدلال پیش کوی۔

ارسطو خدا کے وجود، کھفہ و توحید اور قیامت قائل و درمل
 وینعل کہ شہرستانی جلد ۱ ص ۳۹

دا ملین ایڈورڈوائی چہ انسان ہفہ وخت حق دق شی چہ دا
 خلق اویبی چہ ہعوی داوائی چہ د ناطق او مکرم مشاہد اتوغو
 عجائب تو پہ لید و ہم داوائی چہ دا صرف د بخت اور اتفاق رچہ کہ پیدا
 کیدی نتیجہ دہ، دا فرضی احکام تو نہ او عقلی گمراہی کو مولہ چہ
 د علم محسوسات، تو مریز دے دے لو کہ علم حقیقی یا لکل باطل کر
 دے پہ فزیکل سانس پوہیدونکی ہیچرے پہ دے یقین نشی کولے
 (۲) ہر برت اسپنس لیکی دارازو نہ چہ ورخ ہورخ نودم پاریک، کیر
 ہر کھ چہ موبز پہ ہفے زیات بحث کور، نو دا بہ خائن منلے شی چہ
 انسان د پاسہ دا سے یوانزی او ابدی قوت موجود دے چہ کھفہ
 موحب دا بول خیزو نہ موجود دے۔

۲۴ پروفیسر لینہ وائی، کومر لوئے خدا نے چہ آزی دے، دے لولو
 خیزو نو عالم دے پہ ہر خیزو قار دے، دے خیلو کار یگرو پہ ذریعہ
 خبا پہ ورنندے دا شان جلوہ کردے چہ خیر حیران او بیخودہ شم
 (الکلام جلد ۲ ص ۵۷ و ۵۸)

دیاری تعالیٰ توحید

پہ کومرود لائلوچہ د خدا نے د وجود یقین را شی ہم ہفہ د خدا نے
 دیوالی دلائل ہم دی، عالم دیرے برے بنکاری خو حقیقت کن ہفہ
 یوخیز دے، لکہ خنگہ چہ د انسان اندام نہ مثلاً ستریزے غور و نہ
 خو پہ لید و دیر بنکاری لیکن ہفہ حقیقت کن یوخیز انسان دے
 اس دے پیدا کوونکے او چلوونکے ہم یوزات دے دوہ ندی نود کو
 نہ بہ زیات خنگہ وی، حکم چہ یوخدا نے انتظام چلوئے شی، نوبل خدا
 بیابکارا شو او بیکارہ خدا نے کیدے نشی او کچرے دو اور ہم انتظام
 نہ شو چلوئے نو دوارہ خدا یا ن حکم نہ شوچہ دوارہ بہ دے سروی
 او بے وسہ خدا نے موبز چر نہ نہ دے لیدے، کچرے دوارہ مختلف
 نظامونہ چلوی، نو عالم بہ نس نشی او کچرے دوارہ یونظام
 چلوی نو بیام عالم حکم بہ کما و د او ختم شی چہ د عالم حقیقت
 یو دے او چلوونکی د یو حقیقت دوہ یا زیات حکم نشی کیدے چہ د
 وجود او دات پہ منبغ کنی داسے نسبت وی، لکہ د ظرف او مظلونہ مثلاً
 پنرہ اونخبہ، اس کچرے یوخدا نے یوزات نہ یو وجود و رکوی او بل
 خدا نے ہم دغہ ذات نہ بل وجود و رکوی، نو دغہ یوزات پہ دینہ
 ختم شی، لکہ چہ یو پنرہ کنی دوہ خیر و رائندے نو ہفہ شلیزی
 او پنرہ پاتے نشی، دغہ رنگ د دوارہ و خدا یا نو پہ دخل و رکولو د
 عالم تباہی دے او کچرے بل خدا نے پکینی دخل نہ و رکوی نو داسے بیکارہ

او عاجز خدائی نہ وی بل داچہ ڈ اتفاق ضرورت ہنہ وی کوم غلے
 کن چہ ڈ اختلاف نہ ضرر پیدا کیری کچرے دواپہ خدا یاں وی نو
 ضرورت او حاجت ڈ اتفاق بہ ورتہ نہ وی
 نہ بہ ورتہ ڈ ضرر ویرہ وی، حکہ چہ دا دواپہ کمزوری د خدائی
 خلاف دی، نو دواپہ خدا یاں بہ خانجا پورہ تصرف کوی او کامل
 دخل بہ ورکوی، نو اس مؤید و نیلی دی چہ کچرے دوی دواپہ مخالف
 تصرف کوی نو ہم عالم نس اد کچرے موافق کوی نو ہم عالم
 تباہ بر باد لکہ چہ دواپہ مینیزہ بو جئی کن دواپہ تنہ خان خان لہ
 دواپہ دومنہ غلہ آجری نو ہفہ بہ پرقا شلیزی، دا دلیل قرآن
 دا سے بیان کرے دے :-

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلَاءُ اللَّهِ لَفَسَدَتَا: کچرے زمکہ آسان کنے دیر
 سورة انبیاء آیت ۲۱ : : خدا یاں دے، نو دواپہ بہ بر باد
 شوی وو

ہم دغہ وجہ دہ چہ دعویٰ ڈ توحید پہ بتو لومذہبونو کن شنتہ، مشرک
 قومونہ ہم یو ذات قادر مطلق منی :-
 وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ كَچرے ڈ مشرکانونہ تپوس
 وَالْأَرْضِ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ طر سورة : اکہے، چہ آسانونہ او زمکہ
 لقمن آیت ۷۱ : : چا پید اکری دی نو خانجا بہ داوائی چہ اللہ پید اکری
 عیسیایان ر مشرکان منی درے خدا یاں خووائی، چہ دا درے واپہ یودی
 خبرہ غلطہ دہ خوبیا ہم حقیقی گنہ والے ہغوی ہر نفی برداشت
 کولے، باری تعالیٰ سرکہ پہ صفتونو فعلونو او عبادت کن دوی نورستیونہ
 ہم شریک کولے، حکہ ڈ کامل توحید نہ محروم شولے، بہ بتو لومذہبونو
 کنے بوا زسہ اسلام دا سہ مذہب دے چہ ہفہ ڈ باری تعالیٰ توحید

ڈ ہر قسم شرک ڈ بونونونہ پاک کر دے :-

ڈ شرک مذمت

- ۱) شِرْكَ دَمَغْفَرَاتِ جَوَكَه نَه دَس، اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِهٖ
 وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَاءُ سورة النساء آیت ۴۸
- ۲) پہ مشرکانو جنت حرام دے، اِنَّهٗ مَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ
 عَلَيِّهِ الْجَنَّةَ وَمَا وَهٖ النَّارُ ط
- ۳) ڈ مشرکانونو لے نیکی بر باد دی، وَلَقَدْ اَوْحٰى اِلَيْكَ وَ اِلَى الَّذِيْنَ
 مِنْ قَبْلِكَ : لَنْ اَشْرَكَتْ لِيَجْبُطَنَّ عَمَلُكَ وَ لَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ
 سورة الزمر آیت ۲۵ :-

۳) ڈ مشرک دپارہ ڈ بھیننے ڈ عاجز نہ دہ، مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِيْنَ
 اٰمَنُوْا اَنْ يَّسْتَعْفِفُوْا لِلْمُشْرِكِيْنَ وَ كُوْا كَاوَدًا اَوْ لِيْ قُرْبٰى مِنْ بَعْدِ مَا
 تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحَابُ الْجَحِيْمِ سورة التوبہ آیت ۱۷

مشرکین ہم ڈ اللہ پہ ذات او دے عالم پہ خالقیت کن دہ سرکہ پہ شریک
 نہ منلو متفق دی، لکہ چہ شاہ ولی اللہ رم بنکارہ فرما نیلی دی

مشرکانو صفاتی، انعمالی او عبادتی شرک کریدے،
 مطلب داچہ ڈ اللہ پہ صفات او پہ فوق الاسباب انعمالو او عبادت کن
 تے ورسلا نورسہ مقدسے ہستیانے شریکے کرے خود اسلام او
 قرآن کولے خصوصیت دادے چہ دوی ڈ باری تعالیٰ توحید ڈ ہر
 قسم شرک ڈ بونونی نہ پاک کر ڈ تزدے چہ ڈ مافوق الاسباب نفع
 او ضرر مرکزے بوا زسہ ڈ رب العلمین ذات کرے، ولو، قُلْ لَا
 اَمْلِكُ لِنَفْسِيْ نَفْعًا وَّلَا ضَرًّا طر سورة اعراف
 حاضر او ناظر تے یو ذات خداوندی اکر ڈہ ولو، وَ هُوَ مَعَكُمْ
 اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا سورة المجدید آیت ۷۱

علم غیب کے صرف ذات خداوندی سرہ خاص کرو، قُلْ لَا یَعْلَمُ
مَنْ فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ الْغَیْبَ اِلَّا اللّٰهُ لَاسُوْرَةُ النَّمْلِ آیة ۴۵
دُمشکلا تو حل کر لو دے پادہ کے بلل ہر ہفہ سرہ خاص کر کے :-
قُلَّا تَدْعُوْا مَعَ اللّٰهِ اَحَدًا رَسُوْرَةُ الْجِنِّ آیة عشا :-
ہر قسم عبادت اور ما فوق الاسباب مدد غویں سے ہم دالہ
ذات سرہ خاص کر کے :- اِيَّاكَ تَعْبُدُ وَاِيَّاكَ تَسْتَعِيْنُ ہر سورہ
الفاتحہ آیة عشا :-

تو دے چہ سجدہ تعظیمی سے ہم اللہ سرہ خاص کر کے، کومہ چہ
نور و دین تو کنی دغیر اللہ دپارہ جائزہ اَنْ الْمَسْجِدَ لِلّٰهِ :-
سورہ الحج آیة عشا

ندار لغیر اللہ، قسم بغیر اسم اللہ، طواف لغیر بیت اللہ بے بند کرد
اوداعے دشاک تولے دروازے بندے کپے، حقیقت دا دے چہ
دخدا لے دقرار نہ پہ زہرہ چہ کوم اخلاق ترغور زبیری ہفہ بغیر
دے توحید کامل نہ نشی کیدے، داطاعت، انقیاد، احیاء،
خشوع، استقلال، توکل اور اخلاص حالت پہ زہرہ ہلہ طاری
کیدگیسی چہ دا خیال اور اعتقادے وی چہ خمونین دتولو حاجتو نو،
ضرور تو نو، امیدو نو، غرضو نو اور مقصدو نو ہم یومرکز دے،
دا شان دآزادی، زبردتیا او بے نیازی صفتو نہ ددے توحید کامل
نہ بغیر نشی پیدا کیدے کومرگس چہ دیو ذات نہ سوا بل خوک
حاجت روا کتری دہفہ سر پہ ہرہ آستانہ دتبیہد و دپارہ تیاری

نبوت

دنبوت لغوی بُنیاد کچرے (بُنیاد) خبر وی، نو دنبی شرعی او غوی
معنی پہ دالہ لہ طرفہ خبر و کونکے وی، او کچرے دنبوتہ پہ معنی د

رفعت نہ منقول وی نو دنبی معنی پہ دتولونہ لوہا او وچت شان
والا وی، او کچرے دنبی یعنی طریق، نہ منقول وی، تو صطلب بہ نے
دا وی چہ پیغمبر ہم اللہ نہ درسید و لاہر او وسیلہ دہ، پہ تو مبی
صورت کنی مہموز اللام او پہ آخر و دو و صورتو نو کنی بہ معتدل
اللام وی، دد اشاعرہ نے نہ دموافق، شارح دنبی، شرعی اور اصطلاحی
تعریف دا نقل کرے دے :-

مَنْ قَالَ لَهٗ اللّٰهُ اَرْسَلْتَنِيْ اِلٰی قَوْمٍ نَّبِيْ هُمْ غَوٰكُ وِی، کوم تہ
اَرْسَلْتَنِيْ جَمِيْعًا :- چہ اللہ دافرما تیلی وی، چہ
نہ ما یوقوم یا تولو خلقوتہ پیغمبر لبرے نے :-

دنبی تو مبی دوہ لغوی معنی امام راغب رحمہ اللہ پہ مفردا تو کنی
لیکلی وی، دنبی یو خو خصوصیات دی چہ پہ ہفہ دغیر نبی نہ جاکری

دنبوت خصوصیتونہ

۱) یوانسان دنبوت دعہدے دپارہ چونر کول داللہ کار دے، دا
عہدہ اوہی دہ کسی نہ دہ، اللہ تعالیٰ پہ ظاہر یا ظن بہ حال او مستقبل
پورہ خبر دا دے چہ ہفہ کوم انسان تہ دنبوت فرض پہ غاہرہ کوی
تو دے فرض دا کولو پہ ہفہ کنی کامل قابلیت اور استعداد موجودی
اللہ اَعْلَمُ حَيْثُ یَجْعَلُ رَسُوْلًا مِّنْ اِنْفِیْہِ بِنہ پوہی جری چہ دپیغمبری
منصب چالہ و رکول پہ کار دی :-

۲) دنبی علوم ہر وہی وی کسی ندی، ہفہ دزہکے دکوم آستانہ
زد کہہ نہ وی کری، بلکہ دآسانی آستانہ نہ تہ دآسانی مکر مو
زد کہہ کری وی، او دزہکے پہ تعلیم کینے ہفہ آئی رنا لو سننے وی
امام غزالی رح داحیاء العلوم پہ تو مبی جلد کنی د عقل دمرتہو
دفرق دا سے بیان کرے دے چہ دخلقو د عقل مرتہ مختلف دی

بعضے دیر غبتی وی چه په بنود لوهم زد کړه نشی کولے، او بعضے تیز د ماغی وی چه په بنود نه زد کړه کولے شی او بعضے هغه حضرت دی کوم چه د انسانی بنود نه بغیر د خپل سره په لارنرا علوم حاصلوی، دا پیغمبران علیهم السلام دی،
 (۳) په شکل و شباहत او په خوئے خصلت کین د نورو نه ممتاز وی
 بخاری وغیره کین دی،
 کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نَبِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِصُورَةِ أَحْسَنِ النَّاسِ خَلْقًا وَخَلْقًا: د اوسیرت کین له ټولو خلقو به تر وړو:۔
 (۴) په علم او عمل دواړو کین کامل وی، د علم کمال ته د اده چه پکین غلطی نه وی او د عمل کمال ته د اده، چه کنا که توهینه کین وی او د عبادت الاهی د حد نه تیریدل دده پر عمل کین نه وی، نبی د امت د پاره د عمل نمونه وی،
 لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ: نو خکه د کنا که نه پاک وی او د خپل عمل غلطه نمونه نه ورکوی، لکه انسان چه د خپل کنا که د پاره درزی ته غلطه نمونه نه ورکوی، الله تعالی چه نبی د عمل نمونه را لیر له نو په هغه کین د غلطی او کنا که خنکه امکان کیدے شی،
 (۵) نبی علیه السلام د علم او عمل تکمیل کوی، مطلب دا چه څوک د هغه تربیت کین راشی نو هغوی پر علم او عمل کین کامل جوړ شی د هغوی د علم او عمل شان د نورو ټولو خلقو نه بلند او ممتاز شی،
 (۶) د نبی د تعلیم او عملی ژوند نه دا بیکاره معلومیږی، چه دده اصل مقصد عام مصالح دی یعنی دده په وړاندے، د یوکس یا د بهر او ټولی د فائدے په حالته پر عمومی فائدے وی،

دنبی او مخصوصیت د اده، چه د نبی معاشی ژوند او اخلاقی کردار د بے مالئی او مالدارئی په دواړو صورتو ټولو کین یو شان وی کوم خوراک سینا ک استوگن او اغوستنه چه د بے مالئی په حالت کین ته وی هم هغه ته د مالدارئی په حالت کین وی، کوم عاجزی او خاکساری چه د بے مالئی په حالت کین وی هم هغه ته د مالدارئی په حالت کین وی لکه چه د حضور علیه السلام او نورو پیغمبرانو علیهم السلام، د اثبوت د تاریخ په پا نرو کین محفوظ دے گویا که پیغمبران علیهم السلام په عوامی مفاد و خپل ذاتی مفاد، قربا نوی، او د غلبه او حکومت حاصلولو نه پس هم د هغوی د عجزو نیاز د بندگئی د شان او د هغوی په تواضع هیڅ اثر نه پریوزی، د پیغمبرانو علیهم السلام د زره ادروح خدا داد پاک او صفائی د هیڅ ماحول نه خرابیږی او کنا که کیری نه دده مطلب دا شو چه عامو انسانانو نه د هغوی بطرت مختلف دے،
 (۱) دنبی پر ژوند کین د تصنع تکلف، نمائش، خپله لویئی او د خان بیکاره کولو هیڅ نینه نه وی، او د هغه محبت او بغض د خپل ذات د پاره نه بلکه د رب العلمین د ذات د پاره وی، هغه خود خپل خان حق معاف کوی، لیکن د الله حق نه معاف کوی،
 (۲) نبی د الله د فرما نبردارئی عملی نمونه وی، هغه په بیکاره او پنه په دننه او بهر دوستانو او دشمنانو سره، په قهر او په خوشحالی کین بلکه په هر حالت کین د رضائے الاهی د لارے نه یو د تره هم نه لوری د کترے حالات او خانی کیفیات د هغه په استقامت کین خد نقص نشی را و نسته کویا کین د الله رضا او د شرعے تابعداری د هغه په خبیر کین اخله شوی وی،

۱۰) کہنے پہ ذریعہ دے دے پارہ جمانبات اور معجزات ظاہری
 چہ کہ ہنہ کہ نبوت تأیید پر اُرشی۔ پہ شرح مواقف کہے کہ معجزے
 اوہ رہے شرطہ لیکھی دی۔

۱۱) دابہ کہ خدائے فعل وی رہے دعادت خلاف بروی، (۳) کہ ہنہ مقابلہ
 بہ نشی کیدے (۴) کہ نبوت دعویٰ دار نہ بہ ظاہری رہے (۵) کہ دعویٰ
 موافق بہ وی (۶) بل نبی تہ بہ دروغزن نہ داتی رہے (۷) کہ دعویٰ کو لونہ بہ وراثت
 وی رطب لولکتور صحت تا ۶۷۸

معجزے اصولی قسمونہ دوہ دی (۱) معنوی معجزہ کہ خاصا نو کہ پارہ
 (۲) جسی معجزہ چہ عوامو کہ پارہ وی کہ حضور علیہ السلام معنوی
 معجزہ قرآن دے، اور جسی معجزہ کہ شق القبر، کثیر طعام و میا ہ
 ریضہ جزاک خنک زیا، تولی اور خار و خنار و رو آونو بویو خبرے
 کول دی۔

پہ معجزے، کرامت اور کربن پیلٹون

معجزہ اور کرامت دواہہ کہ اللہ کاروتہ دی، معجزہ کہ پیغمبرانو
 اور کرامت لہ ولی، ظاہری دی دواہہ اختیار دی نوی پہ اکتساب
 حاصلو لے نشی، بنود نہ اور ذکر کہ لے نوی، دے دواہہ وسیب
 صرف کہ اللہ الادہ وی، پہ خلاف دسحر چہ کہ ہنہ معنی دلغت امامان
 اور مفسرینورم دا بیان کریدے، مَا دَقَّ مَا حُطُّوا وَ لَطْفٌ، یعنی کوم
 فعل اور عمل چہ پہ مخفی اسبابو بناوی ہنہ سحر دے، کہ سانس
 بعضہ موجودہ مصنوعات ہم دسحر پہ تعریف کن داخلیدے شی، حکمہ
 چہ کہ انسانی فعل دے، کہ انسان پر اختیار کن دے پہ بنود نہ از د کرے،
 کسب اور اکتساب، پر مشق اور تاجر بہ حاصلیری دے نہ علاوہ عادی
 امور دی دے اسباب لکہ دعام کار کسب دا سے ہنکارہ اور ظاہری

چہ عام خلق پر ہم پوہیزی، کچرے لہ دروغزن نبی یو خلاف
 عادت کار ظاہرشی نو دا بہ معجزہ نہ وی، بلکہ پہ استدراج و سحر
 کہ بہ حکم داخل دی، چہ کہ ہنہ مخفی ہنہ اسباب موجودی کوم چہ
 مادی وی اور کہ غیر مادی وی، خو تعلیم یافتہ اور مشق کوونکی خلق
 نے استعما لوی، عبد اللہ المقنع یازردشت نہ کچرے دا سے کارونہ
 صادر شوی وی، نو ہنہ ہم پدے قسم کن داخل دی، لکہ چہ کہ شیخ
 الاشراف اوسکا کی نہ ہمدایے امور ہنکارہ شوی دی چہ کہ نبوت

دعویٰ نے نہ لولکہ ز تاریخ کن شستہ دغدرنگ کہ ابو الطیب المتنبی اور نو
 متنبی نو نہ ہمدایے کارونہ ظاہر شوی دی دا تولی سحر، استدراج
 تاجر لو، اور تعلیم سہاہ تعلق لوی مثلاً کہ شیونکی پہ لاس اچو لو د شیخ الاشراف
 لاس کہ اور ہمدایے بیکیڈل اور شیونکی نگ نہ پس بیلا لاس جو بہ بدل چہ
 پہ حقیقت کہ لاس نہ نو بلکہ رومالو، اولکہ کہ سکا کی چہ بعد اکتی اور
 دا سے بند کر و چہ یونغرے ہم نہ بگیڈو، کہ طاش کہری زادہ روحی نہ نقل
 دے رجمو اسلمانوں کا نظام تعلیم و تربیت کیلئے جلد علیہ صلا عایشہ ابن سبت
 پہ آخر د اشارات پہ یو باب کن اگر چہ کہ خوارق نور خلاف عادت خیز و نو
 طبی اسباب ہم بیان کریدی اور پہ تفہیمات کنی شاہ ولی اللہ رح دارو
 اِنَّمَا الْمُعْجَزَاتُ وَالْكَرَامَاتُ اُمُورٌ اَسْبَابِيَّةٌ غَلَبَ عَلَيْهَا السَّبُوعُ
 فَبَيَّنَتْ سَاكِرًا اَلْاَسْبَابِيَّاتِ، اور خوارق نے پہ ممتازا سبایا نو کہنے
 شہر کریدی لیکن دہنہ مقصد خوارق پورہ تہ تہ دے کول اور دا نے
 مقصد تہ دے چہ دے درجہ دعامو سبایا تو پہ شان کسبی اور
 مشقی دے

دنبوت حقیقت

۱۲) کہ نبوت حقیقت خواللہ تعالیٰ پیژنی یا پچلہ نبی لیکن دے شکل

پہ ذہن کن را وستود پاره امام رازی رحمہ اللہ پر مطالب عالمی
 کچھ چہ لیکلی دی دھے خلاصہ دادہ .. چہ انسان کن دودہ طاقت
 دی، (۱) دخیراوش معلومقول (۲) اودویم دخیر دعمل کولو اود بشر
 دمج کید و طاقت، درومی طاقت نوم قوت نظری دے اود دویم
 طاقت نوم قوت عملی دے ددے دوار و قوت نو تو پہ لحاظ د انسان
 دے قیام دی،

(۱) یوسف خاقی چہ پچھلہ پہ دے اوصافو کن ناقص وی :-

(۲) بل ہنہ خاقی چہ پچھلہ حو کامل وی لیکن د ناقصا نو تکمیل نشی کوئے
 دین بل ہنہ خلق چہ پچھلہ ہم کامل وی او ناقصان ہم کاملان کوئے
 دکمال بیا مختلفہ درجے دی ددے آخری حد دادے چہ قوت نظری
 دومرہ کامل وی چہ ددہ پہ خہ علم راشی نو ہنہ دیا کل صیغ وی او
 غلطی امکان ہدیو پکن وی نہ اود قوت عملی دکمال آخری حد دادے
 چہ ہنہ تہ ددے قوی ملکہ حاصلہ وی چہ پچھلہ تریبہ کار و نہ صا
 اود بدئی دصا و دید و امکان تریبہ وی، کوم یوانسان تہ چہ د نظری
 او عملی کمال دا اتہائی درجہ حاصلہ وی ہم دغہ پیغیر او نبی وی
 (۳) امام غزالی رحمہ اللہ تعالیٰ، پہ (معالج الفلاس) اور (المنقذ من
 الضلال) کن د نبوت پہ حقیقت د پوہ لہ پاره چہ کوم تقریر کر
 دے دھے خلاصہ دادہ چہ انسان د پیدائش پہ وخت جاہل وی
 دیتو نہ رومیہ ہنہ کینے دمس قوت پیدا کیری چہ پرگرم، بیخ
 اوسخت پیڑنی، بیا پہ کہ کین قوت حاسہ و باصرہ پیدا شی چہ پہ
 رنگ او مقدار پیڑنی بیائے د اورید و او خلو قوت پیدا شی چہ
 ہنہ آواز و مزہ پیڑنی او پہ دے د محسوساتو حد ختم شی
 بیا یوہ نوہ د تیز دور شروع شی چہ پہ ہنہ دے دھے خیز و نو

صاوی، چہ پہ کومود دہلا س نہ رسی دا دور پہ اوم کمال د عمر
 شروع کیری کیردے دور کین دے خپل، پردی د خوراک خکاک قابل
 بزونہ او پیڑنی، بیا د عقل زمانہ راشی چہ پہ ہنہ انسان ممکن،
 صیحیح او غلط پیڑنی اُس ددے تہ ویراندے یوبلہ دا سے دچہ
 د عقل رسائی ہغلثہ نشتر لکہ خنگہ د حواسو چہ د عقل درجے ترسیا
 ددے درجے نوم نبوت دے چہ دھے پہ وجہ دوحی پر سہرا
 ہنہ علوم او معلومات حاصلیری د کومود موند و نہ چہ عقل

بجز دے :-

(۱) د نبوت تا بتو لو د پاره د امام غزالی رحمہ اللہ تعالیٰ، دویم طریقہ
 دہ چہ نہ ہول کار و نہ د کولودی، او نہ د نہ کولو، بلکہ بعضہ
 کولودی او بعضہ د نہ کولو، اُس دا سوال پیدا کیری چہ د کولو او
 کولو د کار و نو فرق ہر انسان کوئے شی، او بٹے ہتھوک نشی
 ہائے خوک کوئے شی او خوکے نشی کوئے رومی دوارہ احتمالو
 ہا باطل دی، یوازے دریم احتمال دا سے ہائے کیری، چہ بعضہ انسانان
 چہ ہغوی دا حد و نہ متعین کوئے شی، فلا فی عملو نہ د کولو او فلا فی د
 اولو جو کہ دی دغہ حضرات پیغیران او صاحب شریعت دی :-
 (۲) د حق پہ خیال کین د بعضہ لطیفو خیز و نو مثلاً دایمان، کفر د طلعت
 عصیت تاثیرات د عقل د حد نہ بھردی، لکہ خنگہ چہ معقولات د حواس
 نہ بھردی نو ددی علم د عقل پہ ذریعہ حکمہ نشی حاصلیدے مگر د
 تاثیراتو علم د بیخریات ضروری دے، حکمہ چہ د کثیفو خیز و نو
 تریا قوا و ہر واقع نقصان معمول دے لیکن روح سہ د
 پہ وجہ د لطیفو خیز و نو اثر قوی وی، مادیا تو کینے لطیف اشیا
 الاثر وی، لکہ سقیم چہ دوسرہ قوی الاثر دے چہ ریل کچا دے

پر مہدی ہے وہی، لہذا انسان فلاح دے خیزو نو ذ نفع و نقصان
یوازے رب العالمین حکم کو لے شی چہ ہفہ پچیلہ لطیف او خیر دے
انتہائی مشرف او عظیم دے او انسان بے حد کمزور ہے او ذلیل
پہ دوا برد کنے ہیچ جو رخت نشونا تلے لہذا دے د پارہ بودا سطرہ دے
چہ خہ قدرے نسبتے د اللہ، او وی او خہ د انسان سرہ چہ یہ
طریقہ د اللہ فیض انسانا نو پورے را ا سبوی او دواسطرہ ک نبوت
شی ددے واسطرہ داسے مثال وی لکہ داورا وا بو یو خاے کو لو د پارہ
چہ د اور پشان گرم اولطفیم ہم نہ دے او د ابو پشان یخ او بید و ک
د اور بیض رگمی بیغ پہ بیغہ حکم ابو تر نشی منتقل کو لے چہ ددے
ہیخ کن جو رخت نشہ ہر کلہ چہ دیکھے واسطرہ شوہ نو دا اور فیض
ہلہ ا د سی او ہفہ کرے شی، دغہ حال ک محبت الہی او نبوت د علوم
چہ د نبی پہ ذریعہ امت او عامر انسانا نو منتقل کو لے شی د روح
او ملکیت پہ اعتبار د نبی ذات اللہ سرکہ نسبت لری او د بشریت
انسانیت پہ اعتبار انسانا نو سرکہ نسبت لری او دغہ رنگے دیو
پہ تو گہ د نبی مناسبت مفیض د اللہ او مستفیض د انسان

سر دے :-

۱) شاولی اللہ نور اللہ مرقدا، پہ حجتہ اللہ کس د نبوت پہ انسا
کو م کلام کریدے د ہفہ خلاصہ حادہ چہ پہ نباتا تو کس د ہر لوقہ
جد ا خاصیتونہ دی دغہ رنگ د حیوانا تو د ہر قسم خان خان لہ
دی، د اہول خاصیتونہ د دوی د صور نوعیہ و فطری غو بنتنہ د
نوعیہ پہ موجب حیوانا تو لہ چہ کہ ہغوی د ژ وندا د پارہ فطری او
غوی، نہ علاوہ یوبل قسم ادراک ہم در کرے شوے دے چہ ہفہ
اکتسابی او فطری ویلے شی او دا پہ تجربہ، غور، فکر او پہ ترتیب

مقامات او حاصل نبوی، ددے پہ ذریعہ انسان، تجارت، کار کسب او
ہنرم او فنون حاصلوی، خود اہول علونہ د انسان بدنی حالت
بر ترون لری، ددے نہ بغیر انسان نہ یوبل قسم ادراک ہم در کرے
دے چہ کہ ہفہ د روحانیت فطری خصوصیت دے، او ہفہ تہ
ب ملکیت ہم ویلے شی ہم ددے قوت پہ اثر ہفہ د کائناتو پہ کارخانہ
کوی چہ داخہ لہ جو پلا دہ، خہ چا پیدا کرے یم، شوک مالہ روزی
وی، او خہ د پارہ لے پیدا کرے یم، او ددے سوا لوتو پہ جو بو کرے
د یو دیر لوتے طاقت اقراری شی، او د ہفہ پہ و پاندا د زاری،
نوی تہ تہالی او د تا بعد اری آداب پہ خلے را وری خود دے اہوند
پہ یو قانون الہی موقوف دے، چہ د ہفہ د رضا یو لے مقورے
د دے صورت دا جو پکری چہ لہ دیر وود و پس خیل منظور نظر
ہے انسان پیدا کرے کو م چہ ددے فطری غو بنتنہ (د فرما تہ اری
نون) د ظہور سبب جو ہر شی دا نبی وی، پہ اصل مضمون موزد دے د پارہ
ضافہ کرے، چہ عام فہم شی،

د قانونی دلیل د اللہ جل جلالہ، ددے صفتونہ اہول قومونہ او
نبوت نہی، ① حاکمیت ② قدرت ③ حکمت
او بصفتونہ تقاضا دادہ چہ خیل رعیت او انسانی مخلوق ہا ندے
قانون اچلوی حکم چہ بے قانونہ حکومت ہے شرم دے، قدرت
حکمت ہم بے قانونی نہی، نو دا ضروری شوہ چہ د حاکم اعلیٰ او د
اعلمین د ذات یو قانون و موجودوی او دا ہم ضروری دہ چہ انسان
قانونہ خبردار کریشی حکم چہ بے اعلانہ او بے خبرہ قانون بکار دے

د قانون د اطلاع دوه صورتیں ہیں، یومی اور دویم انتخابی اور
 عمومی، چاہے اللہ رب العالمین ہر کسی نہ جانے کہ وہ کس نے ہر ملک
 زمانہ کس دے خبر رکھی۔ خود اللہ د شان و عظمت نہ خلیفہ
 دے، چہ یوحنا انسان امیر یا بادشاہ ہم دے نہ کوی چہ کوی
 پہ کور دگرزی اور ہر تہہ د خبر رکھی، نو دویم صورت اس
 دے مناسب دے چہ اللہ تعالیٰ یوغورہ انسان اُن کی اود ہر
 واسطہ د خیل قانون خداوندی نہ خبر کوی چہ د خلق دین دنیا
 شی، اوعدل اوانصاف قائم شی، اود خیر اوشرد عملونو د نتیجہ
 خبر شی دد اسے منتخب اوناوندہ حاکم اعلیٰ ہستی نوم د شری
 پہ اصطلاح کین نہی اور سول دے۔
 (۱) دجہتی دلیل د انسان پہ فطرت کینے د جسمانی ضروریات نو لکہ
 خباک نکاح وغیرہ) محبت ہم پروت دے، اود روحانی ضروریات
 رد اللہ محبت ہم، پہ دنیا کین د بتو لو قومونو اومذہبونو د بیشمیر
 عبادت کا ہونہ دے، صحیح یا غلط مظاہر دی، دعبادت طریقہ
 وی اوکہ غلطہ خود مطلب ہے اللہ سرہ د محبت ثبوت دے، ہر
 اللہ پاک د بتو لو خلقو محبوب دے اود محبوب، ضالبتول ہم فطرت
 غو بنندہ خود ارضایوپت خیز دے چہ د ہر ظہار پہ پہ کل
 نہ چہ پہ قیاس اوانکل دغہ کلام د اللہ کوم پالک ادا اعتباری ذات
 چہ بنکارہ کینی ہفتہ تہ نہی اور سول ویلے شی، او پہ دغہ کلام
 د خوبئی اونا خوبئی متعین حدود و تدبیرت پہ اصطلاح کین
 باطل عقیدے، پتہ اوزراب خو یونہ اومرا اونا رواعملونو ویلے
 (۲) عدلی دلیل، انسانان د خیل ذات باقی سا تلود پارہ د
 خیزونو محتاج دی، خوراک، خباک، اوتکائے خابکے، اود

نوع د باقی سا تلود پارہ د نہ علاوہ د کلاخ اود شے ہم محتاج وی
 داخلوس ضروریات بتول انسانان غواری اوطلب کوی، ہر کلمہ چہ ہر
 انسان پہ خیل شہرانی او پہ نزوی قوت دا ضروریات لجوی شو
 خا مخا پہ جگر سے اوشمشکش پیدا کیری او ہر وہ پہ خیل غصی توت غو مدنت
 کوی، ددے جگر و او شختہ لو د پارہ د انصاف قانون چہکار دے
 چہ دہر انسان خیل خیل حق محفوظ کیری اسی بہ دا قانون د چا وی
 (۱) دیوانسان یا دگنرو انسانان نور پار لیمت اویا بہ ہے خدائے جو کوی
 پہ رومی دؤو صورت تو کینے د عدل مقصد نہ پورہ کیری، حکم
 چہ د عدل قانون جو رولو د پارہ دا خیزونو ضروری دی۔
 (۱) کامل علم اوکامل حکمت چہ د خیر و شر حد نو متعین کولو کینے غلطی
 اُنشی۔
 (۲) رحمت اوشفقت چہ د بعض اوعناد پہ وجہ د قانون پہ جو رولو
 کینے بے انصافی اُنشی۔
 (۳) پرہ داری بہ، کین نہ وی چہ د قانون پہ جو رولو کینے د خیل
 قوم د خیل وطن دار و لحاظ اُنشی اود نور و حق اُنہ و ہلے شی،
 انسان کین دادرے وارہ صفتہ نشتہ ددہ علم مکمل نہ دے دے پورہ
 شفقت شتہ اوندہ کپرے چنے نہ بچ کیدے شی، خود خدا نے پہ ذات
 کینے دادر پارہ صفتونو پورہ دل شتہ، ددہ پہ علم کین غلطی نشتہ
 د دنیا بتول انسانان ددہ پیدا شوی بندگان دی دے د بتو لیوشان
 معبود دے، نور حمت اوشفقت ہے ہم پہ یوشان دے او پرہ
 جنبہ، پکین ہم حکمہ نشی راتلے چہ اللہ یوقوم قیلے یا وطن سرہ ہنخ
 تعلق نہ لری ددہ شان دے تصور نہ ہم اچت اوبالادے، قانون جو
 ہم ددے ذات حق دے اود قانون د کوم برکزی بندہ، معتد

اور منتخب نمائندہ پہ ذریعہ چہ لیری دابٹی اور رسول عرم دے ۔
 (۹) توسطی دلیل، بتول مذہبوں، دا خبرہ مٹی چہ انسان ہند کہ
 خدائے پیژندگلی اور عبادت کو لے شی چہ ورتہ دھغہ کہ ہمتائی کو
 لیکن دعامو انسانا نو او د خدائے پہ مینخ کینے دمرتو پہ لحاظ ہیچ مناسبت
 نشہ، عامر انسان دیرلانداے او د دنیا خالق انتہائی بلند دے مٹری
 شوہ چہ انسانا نو کین کہ اللہ د فیض حاصلو لو داے مگر گزیدہ واسطہ
 دیوی چہ بیادغہ فیض عامو انسانا نو تہ ہغہ ا کہ سوی، یو طرف تہ
 د کشریت پہ واسطہ انسانا نو سرتے وی او بل طرف نہ درو حانی
 پاکیز گئی او بلندی پہ برکت اللہ جل جلالہ سرہ مناسبت لری دی
 پہ حقیقت کینے د فیضان الہی واسطہ وی چہ دوی پہ ذریعہ د خالق
 کائنات فیض انسانا نو تہ کہ سپری مثلاً موبن د اور فیض د کرمی او پتو
 س رسول غواہ وچہ د ہغہ نہ چائے یا چکے جو کرمی، خود او وپو
 او اور جو رخت نہ راخی یو کرم دے بل بیج یو اوچ دے بل لوندیو واسطہ
 دیکھے پکار دے چہ د ہغہ پہ ذریعہ دا ورگرمی ا بو کینے نوزی او مقصد
 حاصل نشی یا داے لکہ شاہ ولی اللہ رحم فرمائی، روح انسانی رچہ لطیفہ
 ربانی دے دیر لطیف دے او انسانی بدن کثیف دے دے دواہ و جو رخت
 بشور اتلے اللہ د جو رخت را دستو د پارہ چہ درو ح انسانی فیض بدن
 انسانی تہ اوسی واسطہ د روح طبی ر ہغہ برا س چہ ویفہ نہ پیدا کیری
 یے پیدا کرے چہ انسان پہ بدن کینے خوزوی، ہمدغہ رنگ پیغیجران
 علیہم السلام د اللہ او د عامو بندگانو پہ مینخ کین واسطہ دی، د کوشد
 او ہدایت دا شکل د اللہ د عظمت سرہ بنائی لکہ د نضاری و د عقیدے
 مطابق اللہ پہ شکل د عیسیٰ علیہ السلام یا د ہندوا نو د عقیدے مطابق
 اللہ پہ شکل د رام بشن مہادیو یا تلل غلط او د فطرت خلاف دی۔

اول دا چہ لرمجدود خدائے د انسان پہ شکل کینے محن و د کیدل د عقل
 خلاف دی، دویم، خدائی د انسان پہ شکل کیدلو سرہ خیلہ خدائی
 قائمہ نشی سالتے او بل دا محن اے پاٹ کین پہ ہم د بشریت حاجتوںہ
 او ضرورتوںہ را شی، بیابہ خدائے پاتے نشی، دریم، دا چہ د انسان
 پہ شکل سہی خو خدائے پخیلہ ہادی شو ا س بہ چہ کہ کوم عمل
 کوی ہغہ بہ د خدائے عمل گنرے شی، نو انسان بہ د ہغہ تا بعد از
 پہ دے عمل کین حکہ نشی کو لے سچہ ہغہ بہ دا خد ر لری چہ انسان
 د انسان پشان عمل خو کو لے شی مگر د خیل خالق او خدائے پشان
 عمل کو ل ناممکن دی،
 خلورم: دا چہ پہ انسانی جامہ کین د خدائے را تلل مفید نہ دی
 حکم ہغہ د چار عیسیٰ یا رام چندس پہ شکل کینے چہ را شی نو بتول
 تعلق بہ اے ہم دے سرہ براہ راستت وی، او نور و انسانا نو سرہ بہ اے
 بالواسطہ وی، حکم چہ ہر انسان کین خوبہ د دغہ عقیدے مطابق
 خدائے نشی نتوتے، لہذا پہ خائے دے چہ خدائے تعالیٰ د انسانی
 تشکل ذلت پہ سرواخی، او پخیلہ د فیض واسطہ شی دا خبرہ دیرہ
 معقولہ دے چہ یو غورہ کرے انسان د فیض واسطہ جو رہ کری
 چہ د ہغہ عمل د انسانیت ر بشریت پہ وجہ دنور و انسانا نو د پاسرہ
 نمونہ جو رہ شی یو انسان بادشاہ پخیلہ کو خہ پہ کو خہ نہ گزی او نہ
 د بل چاہہ شکل کین گزی، صرف خیل بو نمائندہ وزیر و غیرہ صغر زکری
 چہ ہغہ دے احکام او قوانین نوروتہ کہ سوی، د اسلام د بتوت تصور
 د بتولونہ زیات معقول دے ہغہ د فطرت سلیمہ او د دنیا د کوش
 بالکل مطابق دے،
 پنجم: دا چہ پہ شکل د بل ر عیسیٰ یا رام چندس کین د را تلو مطلب دا دے

چہ پہ ہننے کینے ظاہر شوے دے نو دا خبرہ حکمہ غلطہ دہ چہ د خدا
 جلوہ گاہ او مظهر د نبیا ہر یو خیز دے :-
 ذرا تقدیسی دلیل : خداوندی احکام پہ پڑند دل د ہننے منل او گول
 دہرے واپرا ضروری، دا حکامو پڑند لو او پوہ ک پارا د معلّم د ہننے
 منلو د پارا د تقدس رپا کئی (او د گولو ک پارا د مقدسے رپا کے)
 نونے ضرورت ری، چہ د تعلیم، تسلیم، او تعمیل پہ ذریعہ دین
 الہی باقی پاتے شی، کہ دا سے نہ وی د دین سلسیلہ بہ کت شی او د
 دین جاری سا نلو د پارا د دے ربط او ترون دا سے یو محسوس شخصیت
 سرہ ضروری دے چہ د ہننے عظمت، تقدس، محبوبیت، پہ زبون
 کینے دا سے مضبوط وی، چہ کلہ ہر ترغیبہ اوزی او دا حیثیت ہم د نبی
 کیدے شی، حکمہ د نبی تصور دین د پارا ضروری دے چہ د ہننے
 محبت او تقدس د دین د شیعہ رو بننا نہ سا نلو د پارا د تیلو کارو کئی

ختم نبوت

د ختم نبوت مسئلہ د اسلامی تاریخ پہ یو دور کین ہم د شک شیے
 جو کہ نہ دہ پاتے شوے او نہ پہ ہننے د بحث کولو خہ ضرورت کئی لے
 شوے دے، لیکن د پاک او ہند پہ برصغیر کین انگریزی حکومت
 د خیلو مفاد او د تاریخی اسلام د شمنی د تکمیل د پارا د اسلام پہ
 دے مرکزی عقیدہ گنڈا رکول ضروری اگنول د پارا د دے چہ د مسلمانان
 یو کولے ختم شی د دے سازش پورہ کولو د پارا د پنجاب د ضلع کوی،
 داسپور نہ انگریزانو نہ دا سے یو سرے پہ گوتولے چہ د دے
 مقصد پورہ کولو د پارا د مناسبت وو، ہننے د انگریزانو پہ حمایت

خپل یو امت جو رکرو او د نوی نبوت نبیا دے اگنول ویرکتا بونہ
 ایلکل چہ د ہننے نبیا دی مقصد ونہ درتے دی :-
 ① پہ خپل شخصیت او دعو و زور و رکول :-
 ② د قرآن تحریفونو نہ معارف و تبیل :-
 ③ د مسلمانانو پہ د شمنی او د انگریزانو پہ دوستی زور رکول :-
 د دہ بتولہ کاروائی ہم د غہ خلاصہ لری، لکہ اقبال مرحوم وائی :-

سلطنتِ اغیار ر رحمتِ شمر د
 ر قہصائے گرو کلیسا کر دو مرد

ترجمہ د غیر قومونو د انگریزانو حکومت لے رحمت اگنول د گریے خاک کین
 گدا کھانے اگنولے او مر شو :-
 د ناخبرہ مسلمانانو د ایمان بیچ کولو د پارا پہ ختم نبوت خہ بیان کول
 ضروری دی، د اسلام مثال د یو عمارت دے او د اہم عمارت د دے
 نقشے وی چہ انجنیر لے جوڑ وی :-

① ذہنی او فکری نقشہ ② تحریری او کتابی نقشہ ③ خارجی نقشہ
 اسلام د عقائد و اخلاقیات دا تو یو عبادت دے د ہننے پورہ نقشہ پہ
 علم الہی کین محفوظ دے، بیاد نقشہ د کتاب او سنت پہ شکل کین جوڑ
 شوہ چہ دا د عمارت اسلام یو تحریری نقشہ اگنولے، بیاد خوارس سرہ
 کالہ د مسلمانانو جاری عمل د دے نقشے او عمارت اسلام یو کینرے
 وجود و داسپورہ یو بل سرہ کئی یو خائے واخلی دی د اللہ پہ علم
 کینے د اسلام حقیقت ہو کتھو د قرآن او حدیث پہ شکل کین بنا کارہ شو
 او قرآن و حدیث کین د اسلام چہ کو حقیقت و گو ہم ہننے د مسلمانانو
 پہ ذہن او فکر کین پرلہ پسے نسل پہ نسل منتقل کیدو، د اسلام پہ

بنیادی امور و کتب مسلمانانوا اختلاف انکرو اگرچہ پہ نوراً موروا
 کئے نے اختلاف ووا ہم دغہ و جہدہ چہ پہ اسلام کئے نہ یرے نرے پیدا
 شوے خو ترے بہ ہغوی دختہ نبوت پہ بنیادی حقیقت کتب خہ قسم
 اختلاف انکرو البتہ کتاب اللہ او سنت نبوی نہ دہہرو تو پہ چل
 انکار کیدے شوا و ہدائے اشوا پہ دے مسئلہ پہ دووا بخونو، بچشا کووا
 عقل (۱) نقل : پہ نقل کتب بہ پد دے خیزو نو بخت کیری
 (۲) کتاب یعنی قرآن او خیر نبوت (۳) حدیث او خیر نبوت (۴) اجماع
 او خیر نبوت، او دے نہ پس بہ دختہ نبوت پہ عقلی آرخ بیان کوہ :-
 ! : قرآن او خیر نبوت : دگران حکیم دسلوا بتونونہ زیاتو
 خود کوتاہ والی پہ خیال مونیز یوخوایشونہ را جو نر کوو، رو ہبہ پہ سوت
 احزاب کتب دے :-
 مَا كَانَ مُحَمَّدٌ ابَاَ أَحَدٍ مِّنْ رِّجَالِكُمْ : محمد صلی اللہ علیہ وسلم ستا سوہ سرور
 وَلٰكِنْ رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ طوگان کئے دچاپلا، نہ دے لیکن داللہ رسول
 اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ : اوپہ بتولو نبیا نو مہر دے، او اللہ پہ
 ہر چیز خبردار دے :-
 دآیت بالخصوص پہ ختم نبوت دلالت کوی، یعنی د نبی علیہ السلام پہ
 تشریف آوری سرکہ دتولو نبیا نو پہ سلسلہ مہر لگیدوا اس پہ چاتہ
 ہم نبوت نشی ورکولے، چاتہ چہ ملا ویدا و ہغہ ملاؤ شوا و دہغوی د
 نبوت دور دتولو نہ حکمہ رستو کیس نو دے شوچہ دان نبوت بہ ترقیامتہ
 چلیزی پہ آخرہ زمانہ کتب بہ حضرت مسیح علیہ السلام ددوی دامتی پہ
 حیث راخی، بتول پیغمبران اس ہم پہ خپل خپل خائے پیغمبران دی مگر
 دنیائیں صرف د محمد د نبوت عمل جاری او ساری دے، او اللہ بتول

خیزونہ پیڑنی تردے، چہ داہم پیڑنی چہ زمانہ دختہ نبوت او
 خائے دختہ نبوت کوم بودے پہ «خاتم» کئے دتہ، پہ زبرد پورو
 قاریا نو قرأت دے، او دتہ، پہ زور دحسن او دعام قرأت دے،
 د لیبومی قرات یعنی خاتم د خاتم النبیین معنی دتولو نبیا نو
 ختمونکے او دتہ، پہ زور خاتم معنی دتولو نبیا نو مہر کو دوا و
 قرآن تونو مطلب یودے ہغہ داچہ ہغوی صلی اللہ علیہ وسلم آخری
 نبی دے او ددوی نہ پس د نبوت دروازہ بندہ شوہ، حکمہ چہ د مہر
 معنی د نبوت بندیز دایو بلیغ انداز دے، چہ پرفقرآن سنت او عربی
 لغت متفق دی، دکومو کفرانو پہ نصیب کتب چہ ایمان نہ وو، د ہغوی
 پبارہ کتب دایمان بندیزے پہ لفظ د مہر بیان کرو، فرمائی۔
 اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ
 ءَاَنذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا
 يُؤْمِنُوْنَ ۝ ختم اللہ علی
 قلوبہم و علیٰ سَمْعہم و غوروا
 البقرۃ آیت ۱۷۰ : مہر لگیدے دے
 کچرے دلنہ د مہر معنی دایمان دروازہ بندیدل وی نو پہ خاتم
 النبیین کتب ہم د مہر معنی بہ خاتم د نبوت بندیزوی، لکہ صاحب
 قرآن پچیلہ دانفسیر کہ دے پہ مسلم کئے د ابو ہریرہ او پہ
 ترمذی او ابوداؤد کتب د ثوبان رض نہ مرفوعاً روایت دے چہ
 قیامت نہ ورا پندے بہ دجالان او دوغثران د نبوت دعوا کری
 وَ اَنَّا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ لَا نَبِيَّ بَعْدِي، حالانکہ ذہ خاتم النبیین یم خا
 نہ پس چاتہ نبوت نشی ملا ویدے ہم دالفاظ د حدیثیضا رض
 نہ طبرانی او احمد مرفوعاً نقل کیری پہ روایت د ابو ہریرہ رض

پہ بخاری او مسلم کین دنوت تشبیہ داسے یو کورسره ورکریده
 چه د هغه تعمیر ک نبوت ک خبتو شوه وی دهرینی ک نبوت مثال
 تے دیو خبتے ورکریده، او په دغه عبارت کین صرن دیو خبتے
 خائے خالی وی نو حضور کو فرمایا: **جرحهم هضم**، **فأنا هذِهِ الْمَيْمَنَةُ وَأَنَا**
خَاتَمُ النَّبِيِّينَ؛ **ک ابوهریره رض نه مرفوعاً حضور علیه السلام شپن**
خصوصیات ذکر دی چه په هغه کین شپن خصوصیت **وَوَحْتَمَ فِي**
النَّبِيِّينَ یعنی په ما ک پیغمبری سلسله ختمه شوه رداه مسلم
فِي الْفَضَائِلِ په فتنه الدجال کین د ابوامامه رض نه مرفوعاً روایت
 نقل ده، **وَأَنَا خَيْرُ الْأَنْبِيَاءِ وَأَنْتُمْ خَيْرُ الْأُمَّمِ** یعنی **خبری نبی**
 یم او تا سوا خبری امت یی، دغه رنگ په صحیحینو کین حضرت علی
 ته د حضور علیه السلام د فرمائیل **أَنْتَ مِنْنِي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ**
مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي، یعنی ستا تعلق ماسره هغه ده
 کوم چه د هارون علیه السلام د موسی علیه السلام سره وویواد
 ده چه هارون علیه السلام پیغمبر وواد خما نه پس پیغمبر نشی کیده
 دغه رنگ د صحیحینو د روایت چه **رَأَى مِنْ النَّبِيِّينَ إِلَّا الْبَشَرَانَا**
 ک نبوت هتج پاتے نشوواد رشتینی خو بو نو پاس تیر شوی د ختم
 آیت په باره کین پخبله مرزا په **(إمالة او هام) ۲۵۲/۲۵۳** کین داسے
 لیکي **مگر د رسول ختم کو نیکه د نبیا نو ده**، دا آیت چه **ختم نبوت نبی**
 نه پس به بل نبی د نیا کین نه لاجی په **رحامة البشری** صکت کین لیکي:
أَلَمْ تَقْلَمْ أَنَّ الرَّبَّ الرَّحِيمَ الْمُتَّقِصِلَ يَسْعَى نَبِيًّا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
خَاتَمَ الْأَنْبِيَاءِ بَعْدَ رَسُولِنَا وَقَسَرَ نَبِيًّا فِي قَوْلِهِ لَا نَبِيَّ بَعْدِي
بَيِّنَاتٍ وَأَصْحَحَ لَلْطَّلَابِيِّينَ په ایام الصلح صکت کین لیکي **رحموت نبی**
صلی الله علیه و سلم د خاتم النبیین تفسیر په **لا نبی بعدی** سره روایتلار

چه خما نه پس به بل نبی نه وی او د حق طلب کوو نکلوه پاره دا
 خبره بنه ینکارا ده په حدیث **لَا نَبِيَّ بَعْدِي** کین **ولا**، **ولفی**
 عام له پاره ده **(کتاب البریه)** **مسئلہ کین لیکي** **آنحضرت صلی الله**
علیه وسلم بیایا فرمائیلی دی، چه خما نه پس به بل هتج بو نبی نزلای
 او حدیث **لَا نَبِيَّ بَعْدِي** داسے مشهور ووجه چاهم دده، پر
 صحت کین خبره نشوه کولے او قرآن شریف **(چه لفظ تے یقینی ده**
په خپل آیت کریمه) **وَلَكِنْ ذُرِّيَّتُكَ اللَّهُ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ** سره هم
 دده تصدیق کوی، چه په حقیقت کین **رحموت نبی** پانده نبوت
 ختم شویده، په **ترياق القلوب ص ۳۴۹** کین لیکي:

بست او خير الرسل خیر الانام	هر نبوت را برود خدا ختام

دده تصریحاً تونه پس په دے خبره کین هتج شک شبه نه پانته کیزی
 چه ذکر شوه آیت په ختم نبوت کین د قطعی الثبوت کید و نه
 علاوه قطعی الدالات هم ده،

د خاتم النبیین لفظ او د عربو لغت

- ① په روح المعانی کین دی چه **خاتم**، **مَا يُخْتَمُ بِهِ**، ته و **يُطْبَعُ شَيْءٌ** لکه
 خنکه **رَطْبًا يَطْبَعُ بِهِ وَيُطْبَعُ شَيْءٌ**،
- ② په مفردات، **داملم راغب** کین دی، **و خَاتَمُ النَّبِيِّينَ لِأَنَّهُ خَتَمَ النَّبِيَّةَ**
- ③ **و فِي الْمُحْكَمِ لِأَنَّ سَيِّدَةَ وَ خَاتَمَ كُلِّ شَيْءٍ وَ خَاتِمَتُهُ عَاقِبَتُهُ وَ أَحْرَقَ**
- ④ **و فِي التَّهْدِيبِ، لِأَنَّ هَدْيِي وَ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ أَي الْخَيْرُ هُمْ**؛
- ⑤ **و فِي لِسَانِ الْعَرَبِ وَ خَاتَمُهُمْ وَ خَاتَمُهُمْ الْخَيْرُ هُمْ**،
- ⑥ **و فِي تَاجِ الْعُرُوسِ، الْخَاتِمُ بِالْفَيْحِ وَالْكَسْرِ مِنْ أَسْمَاءِ**

عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهُوَ الَّذِي خَتَمَ النَّبُوَّةَ بِمَحْيِيهِ ۖ
 ﴿٤﴾ وَفِي جَمْعِ الْجَارِ، وَخَاتَمٌ بِالْفَتْحِ بِمَعْنَى الطَّالِبِ أَيْ شَيْءٌ يَدُلُّ
 عَلَى أَنَّهُ لَا يَنْبَغِي بَعْدَهُ ۖ
 ﴿٥﴾ وَفِي الْقَامُوسِ الْخَاتَمُ الْخُرُّ الْقَوْمِ كَمَا خَاتَمَ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ أَيْ خَتَمَهُمْ
 ﴿٦﴾ وَفِي كَلِمَاتِ أَبِي الْبَقَاءِ وَتَسْمِيَةِ نَبِيِّنَا خَاتَمَ الْأَنْبِيَاءِ لِأَنَّ خَاتَمَ
 الْقَوْمِ الْخُرُّ الْقَوْمِ ثُمَّ قَالَ وَنَفَى الْأَعْمَ بِسُنْتِزِمٍ نَفَى الْأَخْضِ ۖ
 ﴿١٠﴾ وَفِي الصَّحَاحِ وَخَاتَمٌ بِكُسْرِ التَّاءِ وَفَتْحِهَا كَلِمَةٌ بِيَعْنَى وَاحِدٍ وَالْجَمْعُ
 الْخَوَاتِمُ وَخَاتَمَةُ الشَّيْءِ إِخْرُهُ وَخَتَمَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتَمَ
 الْأَنْبِيَاءِ

دَخَاتِمُ النَّبِيِّينَ لَفْظٌ أَوْ مَفْسَرٌ يَنْ كُرَامِ

دا صحابو کرامونہ کموزا نر زمانہ پورے یا دے کینہ رستو پورے دے کون
 حکیم چہ غورمہ نفا سیر یا ترچہ شویدی تولو د خاتم النبیین شرح دا
 کپیدہ چہ د حضور علیہ السلام نہ پس بل چا تہ نبوت نشی ملاو بدت
 لیکن خہ وخت چہ گوروا سہوری د نبی جورید و عظم ا خوب و نوبہ اول کینے
 خونہ بلکہ بہ اخر کینے د ختم نبوت خپلہ عقیدہ او خپلہ شرح دے د
 پارہ بدله کپہ چہ پچلہ ہم نبی جور شی او پہ دے کین د امید خلاف
 کامیابی دہ تہ اشوہ
 د ہفہ خپل بیان دے چہ خدا کمان ہم نہ و چہ مسلمانان بہ د نبوت
 جاری پاتے کیدل قبول کری، لیکن انگریزی تعلیم اودم نگریری حکومت
 حمایت اود دین د پوھے او عظمت ختمید و دانہ کیدو و کیکہ کار کیدو و کیکہ
 کہو، اِنَّا لِلّٰهِ وَ اِنَّا اِلَيْهِ رٰجِعُوْنَ ○ نردے چہ دے مصنوعی نبوت د
 یو کامیابے او فائدہ مندے فیکرتی شکل اختیار کرو او مکتد سازی
 لہے د تبلیغ اسلام پہ نوم د فیکرتی پہ آمد نئی کیکہ بنہ زیاتے ا کپو،

اوبل طرف تہ ددے نبوت پہ مونکو د عهد واد تنخواگانو با لان اوزرین دا
 نوبہ دے دوی محسوسہ کرہ چہ دا بتول ہر خہ پہ دے خود ساختہ نبوت
 د ایسا ن لاور و برکت دے، یا پہ نوبہ کونین د میرزا معجزہ دلا د کوئے د
 چہ اکثریت د مسلمانانو جو رو دے، کچرے د حال تو یا خوںینز د
 غفلت دار فتارو نو عجیبہ ندہ چہ د مسلمانانو پہ سہ یوبل اسرا نیل
 سورشی اود غہ وخت بہ بیہیغ تدبیر خہ کار نشی کولے ع

دیدہ مردم شناسے با بدت	کشورے حکم اساسے با بدت
سیر مرگ و زندگی بر ماگشاد	مُرشدِ رومی حکیم پاک زاد

ہر بلاک اُمت پریشین کے بود : نانکہ برجندل گمان بردند غور
 (د اقبال مرحوم)

نا امام المفسرین ابن جریر طبری پر خپل تفسیر کین فرمائی :
 بے دوی د الله هغه رسول الله هغه رسول او خاتم
 النبیین دی کوم چہ نبوت ختم کرو
 او پہ هغه سے مہر انگولواو د هغه
 نہ پس بہ ہیچا د پارہ تر قیامتہ
 نشی پرانستے کیدے او همد غہ
 ج ۲۲ ص ۱۱۱

ک د تفسیر امامانو، صحا ہر کرامو اونا بعینوا فرمائیل
 ﴿٤﴾ حضرت علی بن حسین نہ ابن جریر نقل کری
 كُسْرُ التَّاءِ مِنْ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ بِمَعْنَى : خَاتَمِ النَّبِيِّينَ ذَاتِ، پہ زیر چہ معنی
 نَہ خَتَمَ النَّبِيِّينَ اِلَيْهِ قَوْلُهُ وَقَرَأَ : بہ تہ داوی چہ هغوی بتول انبیاء
 اِلَيْهِ فَيَمَّا يَدْكُرُ الْحَسَنُ وَالْعَاصِمُ : ختم کرل پہ فاس یا نو کین د حسن رح

وَحَاتَمَ النَّبِيِّينَ بِفَتْحِ التَّاءِ مَعْنَى : اوعاصمہج نہ درت، پہ زور خاتم
آتہ اَخْرَا النَّبِيِّينَ رَجُلًا عَصِيًّا : نقل دے پہ دے معنی چہ دے آخری
پیغمبر دے،

۱۳) تفسیر ابن کثیر کہیں دی :-
فَهَذَا فِي الْآيَةِ نَصٌّ فِي آتِهِ لَا يَنْبِي
بَعْدَهُ وَإِذَا كَانَ لَا يَنْبِي بَعْدَهُ فَلَا
رَسُولَ بِالطَّرِيقِ الْأُولَى لِأَنَّ
مَقَامَ الرِّسَالَةِ أَخْضَ مِنْ مَقَامِ
النَّبُوَّةِ فَإِنَّ كُلَّ رَسُولٍ شَيْءٌ وَلَا
يُنْعَكِسُ وَيَبْدَأُكَ وَرَدَّتْ
الْأَحَادِيثُ الْمَتَوَاتِرَةَ :

دا بیت صریح نص دے چہ دمحمد
صلی اللہ علیہ وسلم نہ پس بل نبی نشی
جوڑے چہ نبی نشی کیدے نورسول
خوبہ طریق اولی نشی جوڑیدے
حکہ چہ رسالت نبوت نہ خاص
دے ہر رسول نبی وی خوہر نبی
رسول نہ وی، پہ دے دے رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم متواتر احادیث
وارد شوی دی کوم چہ دے صحابہ کرام
بولے ہوں حضور علیہ السلام نہ نقل کہیدی، ورنہ دے لیکن :-
لِيَعْلَمُوا أَنَّ كُلَّ مَنْ آذَى هَذَا : دے دے پارہ چہ امت پہ دے خبر
المقام بعداً فهو كذا اب آتاك : شی چہ حضور علیہ السلام نہ پس
دجال (جلد ۸ ص ۱۰۰) : خوف چہ دے مقام نبوت (دعوے کوئی) ہفت
دروغزن، دروغ تبوکے اودجال دے،

۱۴) تفسیر کشاف کہیں دی :-
حَاتَمٌ يَفْتَحُ التَّاءَ بِمَعْنَى الطَّايِعِ : خاتم دے، پہ زور معنی ہے رصہ
وَيَكْسُرُ هَا بِمَعْنَى الطَّايِعِ وَقَائِلٍ اودرے، پہ زیر معنی ہے مہر کوونہ
الْحَجِيمِ وَتَقْوِيْرُ قِرَاءَةِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ اوددے معنی تقویت قرآن دے
مَسْعُوْرٌ رَضُوْا لَكِنْ تَبَيَّنَتْ النَّبِيِّينَ : اللہ بن مسعود رضی اللہ را اولی چاہے

فَإِنْ قُلْتَ كَيْفَ يَكُونُ الْاِخْرَاقُ النَّبِيِّينَ
وَعَيْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ يَنْزِلُ الْاِخْرَاقُ
الزَّمَانِ قُلْتَ مَعْنَى كَوْنِهِ الْاِخْرَاقُ الْاَنْبِيَاءُ
آتَهُ لَا يَنْبِيْ : اَحَدًا بَعْدَ لَا وَعَيْسَى مَعْنَى
نَبِيِّ قَبْلَهُ ۱- زمانہ کن دے آسانہ رگوز بری بوجواب دے دے چہ دے
حضور علیہ السلام نہ پس پہ بل خوف نبی نشی جوڑے اوعیسوی علیہ
سلام خود ورنہ دے نہ نبی جوڑ دے،

(۵) پہ تفسیر روح المعانی کہیں دی :-
وَالْمُرَادُ بِالنَّبِيِّ مَا هُوَ اَعْمٌ مِنَ الرَّسُولِ
فَلَمْ يَزَمْ مِنْ كَوْنِهِ حَاتَمَ النَّبِيِّينَ كَوْنَهُ
فَاتَمَ الْمُرْسَلِينَ، وَالْمُرَادُ بِكَوْنِهِ
فَاتَمَّ لَهُمْ اِنْقِطَاعُ حُدُوْدِ وَصْفِ
النَّبُوَّةِ فِيْ اَحَدٍ مِنَ الشَّقَلِيْنَ بَعْدَ
حُدُوْدِ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِهَا فِيْ هَذِهِ النَّشَاةِ
لَا يَقْدَحُ فِيْ ذَلِكَ مَا جَمَعَتْ
لِيْلِيَّةِ الْاُمَّةِ وَاسْتَهْرَتْ فِيْهَا
اَلْحَبَاْرُ وَلَعَلَّهَا بَلَّغَتْ مَبْنَعِ التَّوَاتُرِ
مَعْنَوِيٍّ وَنَطَقَ بِهَ الْكِتَابُ عَلَى
قَوْلِ وَوَجِبَ الْاِيْمَانُ وَكَلِمَاتُ
لَفْلًا سَفِيْرَةٍ مِنْ نَزْوِلِ عَيْسَى عَلَيْهِ
سَلَامُ الْاِخْرَاقُ الزَّمَانِ لَا تَهْ كَات
بِقَابِلِ صَفِيْ نَبِيْنَا لِنَبُوَّةِ فِيْ هَذِهِ
نَشَاةِ : ايمان پہ ہفت واجب دے، اوددے منکر فلسفیان کا رسول

دنبی مطلب دے رسول نہ عام
دے نو ہر کلمہ چہ حضور علیہ
علیہ السلام خاتم النبیین شونہ
خاتم المرسلین خاتما شواو
دے ختم و تکی مطلب دا چہ نوے
نبوت پہ تقیید و بیان نبیوں
کہیں شہر کلمہ چہ نبی علیہ السلام
پیغمبر شواو ختم نبوت دوسے
عقیدے خلاف نہ دے پہ کوئے
چہ امت اجماع کہیدے اوپہ ہفت
کہیں مشہور احادیث وار ددی
او کیدے شی چہ دے تواتر معنی
درجے تہ رسیدی وی اوپہ
کوئے چہ قرآن تصریح کہیدا او
نشاہت : ایمان پہ ہفت واجب دے، اوددے منکر فلسفیان کا رسول

(یعنی نزول د عیسیٰ علیہ السلام پہ آخرہ زمانہ کن) محکمہ دے
خوبتر دنی علیہ السلام نہ ویراندے: نبی شومے دے:

(۷) یہ تفسیر مدارک کن دی،
خَاتَمَ النَّبِيِّينَ لِيَفْخَرِ الشَّاءُ فِي قِرَاءَةِ
عَاصِمٍ بِمَعْنَى الطَّابِعِ أَيْ الْخَيْرِ هُمُ
لَا يُدْبَلُ أَحَدٌ بَعْدَهُ وَعِيسَى مِنْ
نُبِيِّ قَبْلِهِ وَعَبْرَةُ بِكَسْرِ الشَّاءِ
بِمَعْنَى الطَّابِعِ فَاعِلِ الْخَيْرِ وَتَقْوِيهِ
قِرَاءَةُ ابْنِ مَسْعُودٍ وَرَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

السلام نہ ویراندے پیغمبر شومے وو: او د عاصم نہ بغیرد بتولوقادیا
قرأت دہے پہ زبردے چہ معنی ے ختم کوونکے او مہر کوونکے دے او
ذابن مسعود قرأت ددے تا بنید کوی:

(۸) یہ زرقانی شرح مواہب کن دی رخاتم النبیین، ائی الخیر ہم
د خاتم النبیین معنی آخری نبی (جلد ۱ ص ۲۴) ہم دا پہا
تفسیر د بحر المحیط جلد ۱ ص ۱۱۱ او ابوالسعود پہ حاشیہ د تفسیر
کیر جلد ۱ ص ۱۱۱ کن لیک:

(۹) شفاه قاضی عیاض رح پہ تفسیر د آیت رخاتم النبیین کن لیک
رطیع بریلی ص ۳۷۲:

مِنْ أَدْعَى مِنْهُمْ أَنَّهُ يُدْعَى إِلَيْهِ : چه خوک درمی لالوخیل خان
وَأَنَّ لَمْ يَدْعَى التَّبَوُّةَ إِلَى أَنْ قَالَ : دعوی لری اگر چه دعوی دنی
فَهُوَ لِأَنَّ كَلِمَتَهُمْ كَقَوْلِهِمْ : بَعْدَ نَهْيِ خُودِ أَتَوَلَّى كَأَنَّ
النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَنَّهُ : علیہ السلام نہ ددوغو نسبت
أَخْبَرَ أَنَّ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَلَا نَبِيَّ : کوونکی دی، حکم چہ ہنہ خیر

بَعْدَهُ وَأَخْبَرَ عَنِ اللَّهِ أَنَّهُ خَاتَمُ
النَّبِيِّينَ وَأَنَّ أُمَّرُ سَلِّ إِلَى كَافَّةِ
النَّبِيِّينَ وَأَجْمَعَتِ الْأُمَّةُ عَلَى حَيْلِ
هَذَا الْكَلَامِ عَلَى ظَاهِرِهِ وَأَنَّ مَقْبُولَهُ
الْمُرَادُ بِهِ دُونَ تَأْوِيلٍ وَلَا تَخْصِيصٍ
وَلَا شَكَّ فِي كُفْرِهِمْ وَلِأَنَّ الطَّوَائِفَ
نَطْمًا أَجْمَاعًا دَسَعًا :

کفر کن ہیج شک نشستہ کوم چہ بلہ معنی ددے جلال کوی:

(۹) امام غزالی رحبہ اللہ لیک:
أَنَّهُ لَيْسَ فِيهِ تَأْوِيلٌ وَلَا تَخْصِيصٌ وَ
مَنْ أَوْلَاهُ بِتَخْصِيصٍ فَكَلَامُهُ مِنْ
أَنْوَاعِ الْهَيْدِيَّاتِ لَا يَنْفَعُ الْكُفْرَ
بِنَكْفِيهِ لِأَنَّهُ مُكَدَّبٌ لِهَذَا الْبَيْتِ
الَّذِي أَجْمَعَتِ الْأُمَّةُ أَنَّهُ غَيْرُ مَأْوِيلٍ
وَلَا تَخْصِيصٍ (الاقتصاد) :

دشہر نیک د تفسیر پہ بتولوکنا بتون کن د رخاتم النبیین ہم دا معنی
بیان شویدہ او پہ آثار کن د غلور شپیتو صی بہ کرامونہ د ختم نبوت
ہم دا معنی مقبول دہ:

د تسلو نہ زیاتو آیتونو د قرآن کن پہ عمق انداز د امسئلہ ثابتہ دہ چہ د
حضور علیہ السلام نہ پس بل چانہ پیغمبری نشی و رکولے چہ ہنہ ہمز
س د شوغونانو پہ ذیل کن بیا توو خودے نہ ویراندے د قادیانیا نو
بو شو بخیر یغور او شیطان و سوسے لری کول غوار و چہ د خاتم النبیین
آیت سرہ تعلق لری:

دویم تحریف

کچرے د خاتم النبیین معنی آخری نبی وی نو
د حضرت عیسیٰ علیہ السلام نزول د دے خیار
دے جو اب تیر شو چه دم نبوت معنی دنوی نبوت کرور کیدو بندیز دے د زور
پیغمبر به پیغمبری واپس اغستل نه دی، مراد، په دور محمد کین د عیسی
علیه السلام را تلل داسه دی نکه یو کور نو د صوبے د بل گورنو صوبے ته
په دے حیثیت را شی چه د دغه صوبے دا حکامو د لاندسه به وی، بلکه په
غورا و ژور کتلوسره معلومیزی چه د عیسیٰ علیه السلام را تلل
د ختم نبوت دلیل دے، کچرے آئنده کین د نبوت سلسله ختمه نه دے
نو د تیر شو پیغمبرانو د یوازے د حضرت عیسیٰ علیه السلام د لوستلو
هیچ ضرورت نه وو، د تیرولو د یو پیغمبر عیسیٰ علیه السلام د لوستلو
د دے خبر دے دلیل دے، چه د انبیاء علیهم السلام شمیر د حضرت علیه
السلام په نبوت ختم شو، لهذا د تیرولو نه هم دغه یو پیغمبر حکه مخصوص کریشو

دویم تحریف

نه روستو کچرے پیغمبر جو سیدار نو دده علیه السلام
په مهر او تصدیق سره به جو ریزی، نواول خوموتن دا تپوس کو د
چه دامعنی د عربی لغت په کوم کتاب کین لیکل د او په کوم حدیث کین بیان
د او په کوم تفسیر کین دا تشریح شویده؛
په قرآن متواتر حدیثو او اجماع امت کین خود مهر معنی بندیز را غل
نکه ختم الله علی قلوبهم او الیوم نختم علی اقوالهم نو د دغه
یتولو به خلاف د مهر معنی جاری کول کله کیدایشی، خکه چه یخلمه
هم د مهر معنی بندیز کیدای او کچرے جاری کول مراد وی، نو یو پیغمبر
د حضور علیه السلام خخصوصیت شو چه دنور و پیغمبرانو نه پس نبوت او حضور
علیه السلام نه پس هم جاری او کچرے دے نه مطلب نبوت جاری ساتل و په نو په دے

خوارس سو وکالو کین کم ناکم سئل نبیان خوبه داغلی وو کته چه د
د حضور علیه السلام کمال خوبه بشکار لا شو و دے کته، او کچرے نبوت
د حضور علیه السلام په تا بعد ازئی ملاویدے، نو بیا په داکسبی
و د هسبی به نه دے، د دے نه علاوه په دے صورت کچه به دا هم
منل پکادوی، چه په دے خوارس سو کاله کین د پیغمبر اسلام صلی
الله علیه وسلم، داسه یو کاله مل متع پیدا انشوجه د هغه په بدل کین
هغه ته نبوت ورکړه شو و دے، په دومره زمانه کین هیله د
نگریز په مهر بانئ یوازے په آریه ورت کین هم یو پید انشوجه د
مهر تر آخره پخپل نبوت کین ستک وو، کله افرار او کله به انکار
تر دے چه د هغه متونکی په دو تیرولو کین تقسیم شو :-

دسایم تحریف

په آیت د خاتم النبیین کین د النبیین
الف لام ذهنی یا عهد خارجی دے
چه مطلب دے حرف تشریحی انبیاء دی گویا که حضور علیه
السلام د تشریحی انبیاء و خاتم دے، جواب داد دے چه عهد
خارجی د پارا په تیر شوی کلام کین د تشریحی انبیاء و علیهم السلام
کو ضروری دے خود لته نشته او عهدا ذهنی د پارا دا ضروری
په استغراق هلته ممکن نه وی لکه آکله الذئب - او - اشتر الحکم
د عامه اهل الاصول، والعربیه - لام التخریف سوا و دخلت
المفرد او اجمع تفسیر الاستغراق إلا اذا کان معهودا
فی ابی البقاء مستمع و فی الکشف رجح استلام و ان دخلت هله
و فی الدرعی ج ۲ ص ۳۱۰ فاذا کم یکن للبعضیه لعدم دلیله
و ج کونها لئلا استغراق :-
علوم تحریف خاتم النبیین کین الف لام استغراق حقیقی

دپاره نہ دے بلکہ دعرفی دپارہ دے، یعنی تشریحی انبیاء مراد دی
 نہ چہ مطلق انبیاء لکہ رُوِیَقْتُلُونَ النَّبِيِّینَ کین چہ صرف بعضے ہند
 انبیاء مراد دی چہ بنی اسرائیل یوں ہر ما نہ کین دو، جوابتے دادے
 چہ استغراق عرفی ہلئے آغستے شی کوم خائے چہ استغراق حقیق
 ممکن نہ وی لکہ رَجِعَ الْأُمَیْرُ الصَّاعَتِ حکمہ چہ نہ بولے دنیا ک
 ندر کوا نوراجع کول دعرف او عادت پہ لحاظ ممکن نہ دی، لیکن
 پہ رخاتم النبیین کین بے تکلفہ استغراق درست دے، او
 یَقْتُلُونَ النَّبِيِّینَ کین استغراق ممکن نہ دے، موبین تپوس کور
 چہ وَلَکِنَّ الْبَرَّ مِنْ أَمْنٍ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْکُتُبِ وَالنَّبِيِّینَ
 دارنگ ووضیع الکتب وچایبئی بالنبیین، وَاِذْ أَخَذَ اللَّهُ
 مِيثَاقَ النَّبِيِّینَ کین استغراق حقیقی مراد دے ادکہ عرفی ہے

نیکم تحریف

دخاتم معنی دکوتے غم دے چہ مطلب
 زینت رہناشت دے یعنی حضور علیہ
 السلام د انبیاء وعلیہم السلام بناشت دے، جوابتے دادے چہ حقیقی
 معنی مراد اغستل ترھے محال نہ دے، نخرچہ مجازی معنی مراد اغستل
 صحیح نہ وی اودلنتہ خو حقیقی معنی مراد اغستل صحیح دی اود لغت
 حدیث، اواجماع دامعنی متعین کہیدے لہذا دلنتہ مجازی معنی اغستل
 غلط دی کہ داسے نہ وی نوبیا بہ دقرآن دیولفظ معنی ہم نشی
 متعین کیدے اوهر لفظ بہ د مجازا تو اونا ویلا تو کارہ جوہرہ شی
 اوحقیقت بہ ورک شی، کصوم، صلوة اوزکوٰۃ بتولومعنی بہ بدلے شی
 دخاتم النبیین آیت نہ پس مونبر دقرآن حکیم خونولابونہ پیش کور
 کمالی دلیل :- دویم آیت، الْیَوْمَ اَلْمَلِئْتُ لَکُمْ دِیْنِکُمْ وَرَأَمْتُ
 عَلَیْکُمْ نِعْمَتِی وَرَضِیْتُ لَکُمُ الْاِسْلَامَ دینارالمائدہ آیت ۷

پہ دے آیت کین ددین دکمال اعلان اُشود بخاری دحدیث پر موجب
 ہضہ وروح دعرے، مظہری کین دی چہ دے نہ پس حضور علیہ السلام
 یوانبیاء ورئے ژوندے دو، ابن کثیر ددے آیت پہ بارہ کین لیک، چہ دآیت
 پہ امت دکہ تولونہ لوئے نعمت دے، حَیْثُ اَکْمَلْ لَهُمْ دِیْنَهُمْ فَلَا
 یُجْتَاخِزُونَ اِلَیْ دِیْنٍ غَیْرِہٗ وَلَا اِلَیْ دِیْنٍ غَیْرِہُمْ وَلِہَذَا جَعَلْنَا خَاتَمَ
 الْاَنْبِیَاءِ وَبَعَثْنَا اِلَی الْاِنْسِ وَارْجِحِن

امام رازی ددے آیت پہ تفسیر کین لیک، اِنَّ الدِّیْنَ مَا کَانَ تَاْفِصًا
 اَلْبَسْتَهُ بَلْ کَانَ اَبَدًا کَامِلًا کَانَ الشَّرَیْعُ التَّائِیْدَةُ کَانَتْ فِی ذٰلِکَ
 الْوَقْتِ اِلَّا اَنَّهُ تَعَالٰی کَانَ عَالِمًا فِی اَوَّلِ وَقْتِ الْبَعْثَةِ بِاَنَّ مَا هُوَ
 کَامِلٌ فِی هٰذَا الْیَوْمِ لَیْسَ بِکَامِلٍ فِی الْغَدِ وَلَا یَصَالِحُ فِیْہِ لِاَجْرَمَ کَانَ
 یَلْسَنُ بَعْدَ النَّبُوْتِ وَکَانَ یَزِیْلُ بَعْدَ التَّحْکِیْمِ وَاَمَّا فِی الْاٰخِرِ مَمَانِ
 الْبَعْثَةِ فَاَنْزَلَ اللهُ شَرِیْعَةً کَامِلَةً وَحُکْمًا یَمْتَا نِہَا اِلَی یَوْمِ الْقِیَامَةِ
 فَالْشَّرَیْعُ اَبَدًا کَانَ کَامِلًا اِلَّا اَنَّ الْاَوَّلَ کَمَا کَانَ اِلَی یَوْمِ مَخْصُوْمٍ صَوْرَ
 التَّائِیْدِ کَمَا کَانَ اِلَی یَوْمِ الْقِیَامَةِ فَلَا جِلْ هٰذَا الْمَعْنٰی قَالَ الْیَوْمَ اَمَلْتُ
 لَکُمْ دِیْنِکُمْ۔ دآیت پہ لاندینو وجہوہ ختم نبوت دلالت کوی
 را، ددین کمال پچیلہ ددے دلیل دے چہ دحضور علیہ السلام بعثت
 دکہ تولونہ آخر کین اُشوجہ دکہ نبوت چہ فہرست کین ہیٹوک سببی
 باقی پاتے نشو :-

رس دنی سراتک پہ دین کین دپاتے نقص لرے کولو دپارہ، یاخبرخت
 پورے دکہ جلدی دکہ نکوا حکامو دتسخ دپارہ یا پہ دین کین دکہ کرے شوی
 تحریف لرے کولو دپارہ وی لیک قرآن اودین اسلام کمال دے
 پہ دے کین نزمیم اوتسخ نشی کیدے او پہ رَاِنَا حُنَّ نَزَّلْنَا الذِّکْرَ وَ
 اِنَّا لَہٗ لَحٰفِظُوْنَ کین دقرآن دالفاظو اومعنوبلکہ دتلفظ دکہ

کہ حفاظت اعلان دے لہذا کہ تحریف لرے کولوہم ضرورت نشہ
 باقی کہ تجدید و تبلیغ کار بتول امت نہ پہ جمع و رکبے شویدے بلکہ
 فرمایا لَنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ
 تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ط. نو حکمہ کہ بل نبی ضرورت پائے نشوے۔
 (۳) کچرے نبوت جاری وی نو دین اسلام بہ ناقص پائے شی او داسلا
 بتول احکام بہ فضول ثابت شی حکمہ چہ خورپے مسلمانان پہ دے
 نوی نبی ایمان را او نری، نو پہ قرآن، حدیث او پہ بتول اسلامی
 شریعت دا اول نہ تو آخرتہ دا ایمان را او رو با وجود بہ کافر او ہمیشہ
 جہنمی وی، نو دین کمال بہ پہ دعتہ نبی ایمان را او ہو بانہ دے محصری
 او پہ ہفہ بہ کہ ایمان را او رونہ بغیر دین نامکمل بلکہ کالعدم وی،

میشاقی دلیل

آیت دَرَأْدَا خَذَا اللهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّنَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَ
 حِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَ
 لَتَنْصُرُنَّهُ: یعنی خہ وخت چہ اللہ تعالیٰ دنیا نو علیہم السلام نہ
 وعدہ واغستہ چہ خہ بہ تاسوتہ کتاب او حکمت در کوم او د هفہ نہ
 دستو دایر رسول راشی چہ ستا سو د آسمانی کتابو نو تصدیق کوی
 نو تاسو بہ پہ ہفہ ایمان را او ری او د ہفہ مدد بہ کوئی — دا دبتولو
 انبیاء علیہم السلام نہ پہ عالم ارواح کیے وعدہ اغستہ شوے و
 پہ دے آیت کنی رثم جَاءَ كُمْ رَسُولٌ مِّنْ رَبِّكُمْ، نہ حضرت نبی کریم صلی
 اللہ علیہ وسلم مراد دے او ددوی کہ بتولو انبیاء و نہ رستونش یف
 را او رل ثابت بری چہ ددے خبرے دلیل دے چہ مشیت الہی کیے
 خومرلا انبیاء علیہم السلام چہ مقدس او، نو ہفہ بتول نے کہ حضور
 علیہ السلام نہ ورا نہ دے، مبعوث کرل او دوی علیہ السلام نے دبتو

نہ پہ آخر کنی را لیسر لو کہ نہ، دا ہم معلومہ شوہ چہ ددوی بعثت د
 بندیز باعث نہ بلکہ کہ بتولو پہ آخر کنی ددوی علیہ السلام مبعوث کرل
 د اللہ پہا مشیت کنی مقدس او،

د بعثت عمومی دلیل

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ
 إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ
 السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَإِنَّ آيَةَ عِيسَى
 نَزَلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدٍ لَّيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَبِيًّا (سورہ القآن
 آیہ ۷۱) اَوْ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ (رسوہ الانبیاء
 آیہ ۷۱) دا بتول دلالت کوی چہ کہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم بعثت تولو
 قومون او زمانو د پاسہ و نو قیامتہ پورے انسانان ددوی علیہ السلام
 پہ امت کیے شامل دی، دا دلیل دے چہ ددوی علیہ السلام نہ پس بہ بل
 خوک نہ مبعوث کیبری، او ددوی علیہ السلام پہ موجود کئی کیے کہ بل
 نبی را تلو ضرورت حکمہ نشہ، چہ ددوی علیہ السلام را کمل الانبیاء
 دی، لکہ چہ نمر نہ پس د دیوے بلکولو او در باب نہ پس د پڑنے ضرورت
 نشہ، پہ ما کان محمدًا ابا احد من رجا لکم کنی روجے کہ حضور
 علیہ السلام د نسبی پلار والی نفی اشوہ، او پدرو کنی رسول اللہ و
 خاتم النبیین کنی نے د روحانی او دینی پلار والی نفی تا پتہ معلومہ
 شوہ چہ کہ حضور علیہ السلام پہ دینی پلار والی کنی کہل چا شرکت
 نشی کیدے لکہ خنگہ چہ پہ نسبی پلار والی کنی در سرہ ہنوک شریکے
 نشو، حکمہ چہ کہ یوسری ہیچرے دوہ نسبی پلار ان نشی کیدے۔
 نو دیو امت دوہ روحانی پلار ان خنگہ کیدے شی، ہیچرے نشی کیدے
 دوحی قبلی دلیل: یَوْمِئِذٍ بِمَا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ وَمَا أَنْزَلْنَا مِنْ
 قَبْلِكَ (سورہ البقرہ آیہ ۱۲۹) وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ

إِلَّا نُوحِيَ إِلَيْهِ آتَاةً لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ، رَسُولَ الْأَنْبِيَاءِ آتَاهُ
 رَسْمٌ وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ لَئِن أَشْرَكْتَ
 لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَالزَّمْرَةَ عَمَّا
 رَمَى وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا لِيُظَاهَرَهُم
 سُوْرَةُ الضَّرَقَاتِ آيَةٌ عَشْرٌ -

(۵) وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ رَسُولًا مِّنَ الْأَنْعَامِ آيَةٌ (۳۶)
 (۷) قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّن قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ رَسُولَ الْأَعْرَابِ آيَةٌ (۱۸۳)
 (۹) وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ
 سُوْرَةُ فَاطِمَةَ آيَةٌ عَشْرٌ -

یہ دے، ای تو مبارک کو کہنے او پہ دے نور او بتو مبارک کو کہنے دوحی الہی
 داسے ذکر دے، چہ ہخہ نے پہ قید در قبلیت) سرہ مقید کہ شوش
 دے، کچرے ما بعد کن خرومی بانوت وے نودا (قید) دکمراہ کولو
 سبب وور، خکہ چہ بیابہ د' ما قبل، دوحی سرہ د' ما بعد، دوحی ہم
 ذکر کول ضروری دو اور مَصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ) سرہ بہ در مَن خَلْفِهِ
 ذکر ہم ضروری وے او کم ناکم، وحی، خوبہ فی د' مَطْلَبُ) پر بیے وہ
 چہ د' ما بعد دوحی کجائش پکن ہم پاتے وے،

وَعْدَىٰ دَلِيلٌ
 التَّوْرَةِ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ، أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

سُوْرَةُ الْأَعْرَابِ آيَةٌ عَشْرٌ :
 داسے بول آیتو نہ پہ کومو کین چہ صرف ذالہ اور سول پہ اطلعت
 جنت او فلاح وعدا شوسہ دہ، نودا د' نبوت د' ختمید و دلیل دے وے
 کہ بل نبی را تَطْلُبُ) وے او کہ بُرُوْزِي، نوجنت او فلاح بہ د' ہخہ پہ
 منلو ہم موقوف وے، نو بیابہ د' داسے آیتو نومضمون د' ست نہ وے،

بہر کیف دے نہ ہم معلومی بی چہ وحی بندہ دہ
حدیث او ختم نبوت

(۱)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ
 مَرْفُوعًا أَنَّ مَتَلِي وَمَثَلُ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ
 قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فَأَحْسَنَهُ وَ
 أَحْمَلَهُ إِلَّا مَوْضِعَ لَبْنَةٍ مِنْ رَأْيِنِهِ
 فَعَمِلَ النَّاسُ يَطْوُونَ بِهِ وَيَعْجَبُونَ
 لَهُ وَيَقُولُونَ هَلَّا وَضَعْتَ هَذِهِ
 اللَّبْنَةَ قَالَ فَإِنَّا اللَّبْنَةُ وَأَنَا خَاتَمُ
 النَّبِيِّينَ ؛
 البیاض! نو سے فرمائیل، چہ دغہ آخری خبستہ خہ یم او خہ خاتم
 النبیین یم :-

(۲)

إِنَّ لِي أَسْمَاءً أَنَا مُحَمَّدٌ وَأَنَا أَحْمَدُ إِلَى ؛ خَمَامُ بَرْنومونه دی زلا محمد یم
 قَوْلِهِ وَأَنَا الْعَاقِبُ وَالْعَاقِبُ الَّذِي ؛ اوزلا احمد یم تر دے وینا مبارک
 کین بعد ذک نبی بخاری و مسلم) ؛ ؛ چہ زلا عاقب یم او عاقب ہغوی
 چہ د' ہخہ نہ پس بل نبی نہ وی بخاری مشکوٰۃ شریف باب ع

(۳) كُوْكَانَ بَعْدِي نَبِيٌّ لِّكَانَ عَمْرُؤُا مَخْطَابٍ ؛ کچرے خما نہ پس بل نبی وے
 نو ہخہ بہ، عَمْرُؤُا وور مشکوٰۃ متاقب عَمْرُؤُا اذالہ او ہامر مشکوٰۃ (۲۳۷۲)

(۴) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَلِيٍّ ؛ حضور علیہ السلام! ترا بل علی
 أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى، إِلَّا أَنَّهُ ؛ تہ آ فرمائیل چہ تہ خما داسے
 لَا يَكُنِّي بَعْدِي رَجُلًا يَخْلُقُ مِثْلِي ؛ لکہ ہارون علیہ السلام چہ کمرسی
 باب مناتب علی ؛ و و صرف دوسرہ دہ چہ خما نہ پس بل نبی نشہ

رہیں گانتھ بنو اسرائیل تسوسہم
 الا نبیاء کلما هلك نبي خلقه فانه
 لانبي بعدى وكون خلفاء فيكثرون
 بخاری شریف جلد ۱ ص ۳۱۹ و مسلم
 کتاب الایمان
 نہ پس بل نبی نشئت عنقریب کخلفاء

کو اموسلسلہ بہ شروع شی چہ کنز بہ وی

صرت الیک چہ وحی اور سالت بہ ختروی مکرولایت، امامت اور خلافت بہ کلہ
 نہ ختمیزی مکتوب میں ترا شیعین الا ذہان جلد اول ص ۷

و ان الرسل سألوا قبا النبوۃ قبا سالت اور نبوت خترو دے دے
 فلا رسول بعد ولا نبي (ترمذی صحیح) نہ ہمیں نہ بہ رسول وی،

مخفہ بغداد مرزا ص ۷ و مرزا ازالہ اوہام کتکین لیکي چاوس اور نبی وحی اور سالت
 تو قیامت خترو دے، پہ آئیہ کمالات صکت کن لیکي ردا سے بہ ہجرے انشی

چہ اللہ تعالیٰ خمونہ نہ نبی علیہ السلام نہ پس بل شوک نبی کری اووے لیزی
 او دا بہ ہم انشی چہ سلسلہ نہ نبوت ختمیدو نہ پس بیا جاری کوی بہ

حیامۃ البشری صکت کن لیکي چہ حضور علیہ السلام دو فوات نہ پس
 وحی ختمہ نبوۃ او اللہ تعالیٰ پہ دہ علیہ السلام نہ نبیا نوخا تہ کری

حقیقہ ص ۱۱ ضمیر عربی کن لیکي ان رسولنا خاتم النبیین و صلیہ
 انقطع بسلسلۃ المرسلین

و عن ابی موسیٰ مرفوعا انا محمد وانا احمد وانا المفقی ردواہ مسلم
 جلد دوم ص ۲۶۱ قال النبوی المفقی العاقب، یعنی زہ آخر الانبیاء ہم

و ابو نعیر فی الحدیث عن ابی ذر مرفوعا: نبی آدم علیہ السلام
 یا اباد ذر اول الانبیاء آدم و آخر ہم محمد، او آخر محمد صلی اللہ علیہ

وسلم دے ابن حجر فتح الباری کن دے حدیث تہ صحیح و بیبی دی،

میرزا پہ حقیقۃ الوحی صکت کن لیکي، او کہ تولو نہ آخرتے محمد مصطفیٰ
 صلی اللہ علیہ وسلم پیدا کرو چہ خاتم الانبیاء او ختم الرسل دے،
 و عن ابی امامہ مرفوعا انا آخر: یعنی زہ آخر الانبیاء او تا سو
 الا نبیاء و اکثر اخر الامم: آخر الامم یعنی (ابن ماجہ)
 و عن ابی ہریرہ رضی اللہ تعالیٰ

مرفوعا لیس یبقی بعدی من النبوة: یعنی خاتمہ پس بہ سوا کہ ربنتیا بولو
 الا الرسول یا الصالحۃ (نسائی و ابوداؤد): بلہ ہیج برخہ پاتے نشی،

داہنگ را تا اخر الانبیاء و مسجدی اخر المساجد مسلم جلد
 اول ص ۳۳ و فی البراز و مسجدی اخر مساجد الا نبیاء، یعنی زہ

آخری نبی ہم او حجاجات کہ انبیاء علیہم السلام کہ جما تولو خاتم دے
 دا رنگ دے دو سوو نہ زیات احادیث کہ ختم نبوت بارہ کن موجودہ

او پہ دے عقیدہ قائمہ شوید کہ، کہ قرآن پہ ہیج آیت او کہ احادیثو پر
 ہیج حدیث کن نہ نبوت و سلسلے جاری کو خبر نہ دے و کر کے شرے

نہ کہ صحابہ کرامو نہ نہ تا بعینوا تبع تا بعینورہ، نہ کہ دوی نہ پس زمانہ
 سوا کہ مرزا دچا کہ عقیدہ پاتے شوید کہ، پہ دا سے صورت کن بعض

قیاس نہ علو او نوئی ترا شلی تا ویلو نہ سہ کہ نبوت جاری کو عقیدہ
 پیدا کو کہ عقل او دین نہ نہ محرومی خورہ غبت دلیل دے،

اللهم احفظنا من هذه الشقاۃ: ختم نبوت اور اجماع امت

ابن خلدون لیکي، چہ پہ دے امت کن رو مبنی اجماع، کہ نبوت
 دعوتہ کولو پہ وجہ کہ مسیلمہ کتاب پہ کفر او قتل شوعہ ارد ہفہ

نورے خرا بی صحابہ کرامو رضتہ کہ ہفہ کہ قتل نہ پس معلومہ شوے
 او دغہ رنگ بے اختلا فہ اجماع صدی پہ صدی کن نبوت ددعویار

پہ کفر، ارتداد اور قتل باندے جاری دہ اوپہ دے کین د تشریحی
اور غیر تشریحی نبوت ہیج تفصیل نہ دے پستل شوے۔ خاتم النبیین
للشیخ الانور ص ۳۳۰، علامہ قاری شرح فقہ اکبر مجتہبی ص ۱۰
کہے لیکے دعوی التَّبُوَّةُ بَعْدَ نَبِيِّنَا كُفْرٌ بِالْإِجْمَاعِ، دغہ رنگ د تفسیر یہ
عاموکتا ہونو، د حدیثو پہ شرحو اور د حلیم کلام پہ کتا ہونو کین د مدعی نبوت
پہ کفر د اجماع امت نصریح شویدا :-

ختم نبوت اور دلایت

د اللہ نہ بغیر د ہر خیز شروع او ختم دل دوام ہوی د نبوت ہم
شروع او ختم دل ضروری دی، د انسانی ژوندائو مہی زمانہ د ماشوموالی
وکا، روروانسانی عقل کینے اضافہ کیدلے لکہ شنگہ چہ د ماشوموالی دوخت
نیاس د ماشوم د بدن د دے پہ جو بد لیری۔ د خاتم الانبیاء علیہ
السلام زمانے پورے د انسانی عقل او شعور دہ مکملہ شوہ نود عروخت
انسان تہ د کامل شریعت او نبوت عونہ دے نعت عطا کولو ضرورت وور
چہ قرآن پہ الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ سورہ د شریعت کاملہ عطا
کولو اعلان اکرو، اَوَاكَا مَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَآتَاكُلَهُ لِحِفْظُونَ سورہ
د دین اوشریعت د حفاظت ہم اعلان اُشودے لہ پارہ چہ انسان د بل
بنی د راتلونہ پہ مستقبل کین بالکل بے طبع شی، حکم چہ تکمیل دین او
جفا ظت دین دواپہ شویدی د کوم د پارہ چہ د نبی دلا تلو ضرورت وی
تبلیغ خود امت اور علماء کراموکار دے چہ د ہف د پارہ د نبی ضرورت
نشتر لکہ قرآن کین دی، کُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ، اَوْرَلْتَكُنْ مِمَّنْ يَدْعُونَ إِلَى
الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ اَوْ د مثال پہ قول
امت د تبلیغ فریضہ پہ قولہ کتر سمتہ یوازے شیخ معین الدین

نوی ر ۹۰۰۰۰۰ لکہ ہندوان مسلمانان کرل، ادا کرہ د نقش حیات
باریخ اسلام د دے گواہ دے چہ حضور علیہ السلام د خپل وصال نہ پس
تقریباً یوںک یا پاؤ باندے لگ مسلمانان پرینبی وواون نوی کرورہ
..... مسلمانان دی، چہ د امت پہ تبلیغ مسلمانان شول، نودا خو
د معقول کار دے چہ امت پہ کوششونو او تبلیغ سرہ د نوی کرورہ مسلمانان
پہ دنیا کینے موجود وی لا تبلیغ جاری دے او بیبا و ہم د کوم یونبی نلل
ضروری وی چہ دے کرورہ ونو مسلمانان نونہ کافر اوائی او یوازے یوشو
مربیدا نوا وچیلہ کانونہ مسلمانان اوائی گویا دہ راتل د کافر انو،
سلمانان نونو د پارہ نہ بلکہ د مسلمانان نو کافر لو د پارہ دی فَعِمُو فَعِمُو

د سرزانی و سوسو جواب

د نبوت مسئلہ داسے بنیادی دے چہ د کفر او ایمان پہ منیع کینے د فرق
اوستونکی پورے کار وگویی، ہرکلمہ چہ سرزانیان نو د نبوت جاری ساتو
د مسئلہ د قرآن، حدیث، اجماع امت، صحابہ تابعین، فقہاء متکلمین
اور محمد شیوہ خلاف بیاموندے نو خپلو پینورا تپیکو لو د پارہ دے دیو خو
مشفقینورچ پہ مبہمو عبادا نونوا د انرہ اکرہ اکرہ چہ پہ نور و خا یونون
کے ہمدغہ مصنفینورہ پہ خپلو صریحو عبادا نونو د احقیقت صفا بنکارہ
پہ دے خسودا پورہ کول ہم یولو دے مرض دے چہ ہف نہ د خلاصیدا
س د چانہ رسی نودا و سوسے او دلیونہ مؤبذ بنکارہ کوڑ اور سرہ
دے جو ابونہ ور کوڑ :-

پہ حضرت عائشہ سرزانی افتواع

سوزایان وائی چہ حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا فرمائی دی مَقُولُوا إِنَّهُ خَاتَمُ
النَّبِيَّاتِ وَلَا تَقُولُوا لَأَنبِيَ بَعْدَكَ، د احادیث پہ د رمنشوراستی د خاتم
نبیین د آیت تشریح د پارہ، اورد مجمع البحار پہ تکملہ کین پہ مست

شستہ خواصی عبارت بل شان دے چہ مرزا یا نو پکین ددو کے دہاں
گت کویت کرے دے، دالفظ صدیقہ رضہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام
سلسلہ کن ارشاد فرمایا دے راضکھا فی حدیث عیسیٰ اَنَّهُ یَقْسُرُ
الْبَخْرَ بِرُؤُوسِ الصَّلِیْبِ وَ یَزِیْدُ فِی الْحَلَالِ اَنْ یَنْزِیْدُ فِی حَلَالِ نَفْسِ
بَانَ فِتْرُوْجٍ وَ یُوْلِدُ لَهُ وَ كَانَ لَمْ یَتْرُوْجْ قَبْلَ رَفِیْعِهِ اِلَى السَّمَا
فِرَاکِ فِی الْهَبُوْطِ فِی الْحَلَالِ فِی حَبِیْبِ یَوْمٍ مِنْ کُلِّ اَحَدٍ مِنْ اَهْلِ الْکِتَابِ
وَ یَنْتَقِنُ اَنَّهُ بَشَرٌ وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِیَتْ عَنْهَا اَنَّهَا خَاتِمُ الْاَنْبِیَاءِ وَ
تَعُوْلُوْا اِلَّا نَبِیٌّ بَعْدَکَ ددے پورے عبارت نہ معلومہ شوے چہ
صدیقہ رضہ فرمایا چہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام آسمان نہ ختم
نہ وپا نداے نکاح نہ وکرے آسمان نہ را کوزیدا و نہ پس بہ نکاح
اولاد بہ لے ہم کیسری او یہ حلالو کن و اضافے مطلب ہر دادے
خورئی اوصلیب پرستی خاتمہ بہ اگری او بتول اہل کتاب بہ ددہ
اوبشریت ایمان اویقین را وپی نو یہ دے وجہ حضور علیہ السلام
الا نبیاء وانی لیکن لا نبی بعدک بہ دے نبیا دمہ وایٹی چہ حضرت
علیہ السلام آسمان نہ را کوزیدا و انکاسرا اگری، دہغوی، بنکا
مقصود او، چہ حضور علیہ السلام خاتم الانبیاء ہر دے اور دہغہ نہ
بل نوے نبی نشی جو رہے دے درومی جو نبی حضرت علیہ السلام
راتلو و انکار دہاڑے دالفظ ما استعما لوی، حکم چہ صدیقہ رضہ
د نوی نبوت د نفی قائلہ دہ مستند احمد جلد ۱ ص ۱۱۱ کن صدیقہ
حضور علیہ السلام نہ مرفوعا روایت کریدے لا یتقی بعدای من النبیین
اِلَّا الْمُبَشِّرَاتُ وَ النَّوْیَا الصَّالِحَةُ، خوداروایت د عائشہ رضہ مجھولہ
ہم دے
د اچہ حضرت علی دحسینوا استادا ابو عبد الرحمن السلی توشیلی و

پہ حضرت علی دروغ تہل

روی تہ رخانہ، پہ زور لولوہ۔ ددے جواب ہنکارا دے چہ کہ حضرت علی
بہ نزد راجح قدرات د زور والہ ووا و موزیو ہا نداے پہ دیلو نوبیان کوہ
دے چہ دے معنی بہ لحاظ د فحے او کسرے فرق نشتنہ پخیلہ حضرت علی رضہ
نبوت د بندیز حدیث راوی دے، بخاری اومسلم کہتے شتہ چہ اَنْتَ
بِئْسَ لِمَنْ لَمْ یَمُرْ لَہِ هُدُوْنٌ مِّنْ مُّوْسٰی اِلَّا اَنَّهُ لَا نَبِیَّ بَعْدَی
پہ شیخ اکبر دروغ تہل
د اچہ شیخ اکبر ولی د پارہ نبوت ثابت کریدے، جواب دادے چہ د
میونیا ورم بہ اصطلاح کن د نبوت لغوی معنی اُتْبَاءٌ عَنِ الْغَیْبِ
مطلقاً و حیاً اَوْ اِلْہَامًا، ہغوی وحی تہ شرع او الہام تہ غیر شرع وانی
ہے خودی ہے خودی شیخ اکبر دامنی چہ د شرعی نبوت دروازہ بندہ دے کہ
فہ فتوحات مکہ جلد ۲ ص ۱۱۱ کن لیک، اَنَّ الرَّبَّ یَا جَزَعٌ مِنْ اَخْرَاجِ
النُّبُوَّةِ فَبَقِیَ لِلنَّاسِ فِی النَّبُوَّةِ هَذَا وَ غَیْرُکَ وَ مَعَ هَذَا اَلْاِیْطَلُی اِسْمُ
النُّبُوَّةِ وَ لَا النَّبِیِّ اِلَّا عَلَی الْمَشْرِیْعِ رَاجِحٌ مَّاجِبٌ الْوَحْیِ خَاصَّةً اَوْ مَنَکَ
لِیکن، فَمَا تَطَلَّقَ النَّبُوَّةُ اِلَّا لِیَنْ اَنْصَفَ بِالْمَجْمُوْعِ فَاذَکَ النَّبِیُّ
حَدَّثَ عَلَیْنَا وَ اَنْقَطَعَتْ، او ہر کدہ نہ پۃ البواقیت
ہذا اَبَابٌ اُخْلِیْتُ بَعْدَ مَوْتِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَیْہِ
سَلَّمَ لَا یَفْخَرُ لِاَحَدٍ اِلَّا یَوْمَ الْقِیَامَةِ لِیَنْ یَقِیَ لِلْاَنْبِیَاءِ وَ حِیِّ اِلْہَامِ
لِذٰی لَا تَشْرِیْعَ فِیْہِ۔

پہ امام غیب دروغ تہل

د اچہ بہ بحر المحيط جلد دریم ص ۱۱۱ امام غیب پہ حوالہ داخبرہ
موجودہ دے چہ پہ ار باب اطاعت کن بہ نبی د نبیا نوسرہ شامل وی
جواب دادے چہ دے تہ صرا دہو مبنی انبیاء علیہم السلام وی حکم
امام موصوف د ختم نبوت نصیر کریدے کہ چہ د ختم نبوت مطلب

داسے بیا بوی، آتہ خاتم النبیین لانه ختم النبوة انه تمہا بحیثہ
 پہ جلال الدین رومی دروغ تہل، تہل،

فکر کن در راہ نیکو خدمتے | تا نبوت یا بی اندر آستے |

دے نبوت مقصد ہغہ قریب الہی دے چہ دے نبوت د فیض
 حاصلیری اصل نبوت نر مطلب نہ دے ٹککہ چہ رومی در پچیلہ د
 ختم نبوت قائلہ دے، لکہ دفتر پنجم کن لیکے ع

بار رسول اللہ رسالت تمام | تو نمودی پچو شمس بے غمام

اوپہ خلورم دفتر کنی لیکے ع

ابن ہسمہ افکار کفران زادشان | چون در آمد سید آخر زمان

پہ علامہ قاری دروغ تہل

پہ موضوعات کبیر صہ کنی دا حدیث، کو عا ش ابراہیم لکان
 نبیاً قلت مع هذا ای الضعف لو عا ش ابراہیم در صا ر تبتا و کذا
 لو صا ر عمر بن نبیاً لکان من اتباع علیہ السلام کعسلی و خضر
 والیاس علیہم السلام فلا یناقض قولہ وخاتم النبیین اذ المعنی
 کو یاتی نبی بعد لا ینسخ ملکتہ و کم ین من امتہ،
 ددے جواب دادے چہ د ابراہیم او عمر بن نبوت کہ وے،
 ہم نو د حضور علیہ السلام پہ وخت کنی بہ و نہ چہ د حضور علیہ السلام

نہ د ستون زمانہ کنی کچرے عسی، خضر او الیاس علیہم السلام را حی
 نو ہغہ پچوالی (رویان دینی) پیغبران دی نوی ندی او چہ را حی نو د امتی
 پہ حیثیت بہ را حی، پچیلہ علامہ قاری رحمہ اللہ تعالیٰ پہ شرم شامل
 باب اول ص ۳۳ کن فرمائی دی،

انه ختمهم آتہ جاء اخرهم فلا نبی بعدہ ای لا نبیاً احد بعد فلا
 ینافی نزول عسی متابعاً لشی یعنہ مستهداً من القرآن والسنة
 رو قال فی المرقبات جلد ۷ ص ۳۳ المصنف من قفا ا شرہ اذا تنعہ
 یعنی آتہ اخر الا نبیاء الا فی علی اخرهم لا نبی بعدہ و قال
 فی شرح الفقہ الا کبر المجتہاتی ص ۷ و د غوی النبوة بعد نبیاً
 کفر، بالاجماع

دغہ رنگ حدیث د کو عا ش ابراہیم لکان نبیاً د ابن ماجہ روایت
 دے چہ یہ پکن ابو شیبہ ابراہیم بن عثمان ساقط راوی دے رتھذیب
 التھذیب صحیح حدیث د بخاری داسے دے کو قضا ان یکلون بعدہ
 محمداً نبی عا ش ایتہ و لکن لا نبی بعدہ

پہ امام ربانی مجدد الف ثانی باندروغ تہل

د امام ربانی پہ مکتوبات جلد ۷ مکتوب ع کنی د لیکل
 حصول کمالات نبوت مرتابان را بطریق تہیت و دراشت ہما ز بعثت خاتم الرسل
 علیہ و علی جمیع الانبیاء و الرسل الصلوٰۃ و التحیات منافی فائیت او نیت،
 فلا تنکن من الممتدین، مرزا یانو ددے عبارت نہ ددے تا بتولو کوشش کریدے
 چہ امام ربانی در د نبوت جاری پاتے کید و قائل دے، خود لے دے دے
 مغوی مطلب د بعضوا جزاؤہ نبوت کمالات حاصلول دی، نہ چہ تہل
 کمالات د نبوت، یعنی نبوت شرعی، ٹککہ چہ امام موصوف در پچیلہ دویم دفتر
 ۱۰۴ ص ۱۰۴ حصہ مکتوب ع کنی د اہل السنۃ د عقائد او بہ بارہ کنی لیکے

و خاتم الانبیاء محمد رسول است و عیسیٰ علیہ السلام کہ نزول خواہد نمود عمل بشریت او خواہد کرد و بعنوان ائمتین او خواہد بود، او در ترمذ حصہ ہشتم ص ۳۵ و ۳۶ مطبوعہ امرتسر تخریج کلان کہنے لیکے، اول انبیاء آدم علیہ السلام و آخر ایشان خاتم نبوت نشان حضرت محمد رسول اللہ است و عیسیٰ علیہ السلام کہ از آسمان نزول خواہد فرمود متابعت شریعت خاتم الرسل خواہد نمود، داہنول بیان کہ در ضابطہ خلدی دے، دختر نبوت نہ علاوہ کہ بہ دے کہن کہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام نزول دا آسمانہ ذکر دے، او کہ یوحنا دمتعلق مرزا پخپلہ پہ «شہادۃ القلار» کہن لیکے، داوینا چہ محمد د بائندے ایمان را درل فرض نہ دی او ہدیل دی انحراف) حکم چہ اللہ تعالیٰ فرمائی،

وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفٰسِقُونَ

پہ شاہ ولی اللہ دروغ تریل

پہ تفہیمات الہیہ جلد دوم ص ۳۶ تفہیمات الہیہ جلد دوم صاحب لیکے ختم بہ الکیون آئے لا یوجد من یا مرہ اللہ سبحانہ بالتشریح علی الناس دے عبادت نہ مرزا یا نو دا مطلب را ہنکلو چہ دے علیہ السلام نہ پس صرف شرعی رتشریحی نبوت بند دے، حالانکہ نشریہ شاہ صاحب در پخپلہ پہ تفہیمات جلد دوم ص ۳۶ کہن کہ یہ فرمائی، و صار خاتم ہذی الذورۃ لا یکن ان یوجد بعد نبی، او بیا جلد ۱ تفہیمات ص ۳۶ کہن لیکے، محمد صلی اللہ علیہ وسلم خاتم النبیین لا نبی بعدہ کہ و دعوتہ عامہ لجمیع الانس والجن و ہوا افضل الانبیاء بہذی الخاصۃ و یجوا احرار و قال فی حجۃ اللہ فی حدیث بدیع ہذا الامر نبوتہ الخ فالتبوتہ انقضت یوقاۃ النبی علیہ السلام والخلافۃ لا سیف ذیہا یقتل عثمان و الخلافۃ

بیشہا ذی علی کرم اللہ وجہہ و خلیع الحسن، او پہ دے فارسی ترجمہ دخاتم النبیین کہن بیا لیکے، نیست محمد ہدیج کس از مردمان شما ولیکن پیغمبر خدا و محمد پیغمبران یعنی بعد از وہ پیغمبر نبیا شد،

پہ مولانا محمد قاسم دروغ تریل

مرزا یا نو مولانا محمد قاسم رح نہ دختر زمانی انکار منسوب کریدے حالانکہ ہغوی پخپلہ فرمائی، کچرے اطلاق او عبوم شتہ نو خاتمیت زمانی ثابت دے کچرے دا سے نہ وی نو دخاتمیت زمانی لزوم متعلق دلالت التزامی خاتمیت ثابت دی، بل خواہد نبی علیہ السلام دا قسم تصدیقا رانت منی بہارت ہارون من موسیٰ الا انہ لا نبی بعدی، چہ پہ ذکر شوی، طرز د لفظ خاتم النبیین، نہ ما خود دی، پہ دے باب کہن کافی دی، حکم چہ دامضمون تو اثر نہ رسیدے دے او پہ دے دامت اجماع ہم دے، اگرچہ الفاظہ «لا نبی بعدی»، یہ سند متواتر منقول نہ دی، نو کہ الفاظہ دا عدم تواتر با وجود دانوا تکر معنوی بہ دایعہ وی، لکہ درضوہ دکعاتو نو کہ شمیر تواتر چہ متکررے کا در دے دارنگ دے، «لا نبی بعدی»، منکر ہم کا فردے، پہ متحدیر الناس ص ۳ کتب خانہ امدادی، او پہ مناظر عجیبہ ص ۳ کہنے لیکے خاتمیت زمانی خیل دین او ایمان دے البتہ نہ ناحق تہمت خہ علاج نشستہ

پہ مولانا عبدالحی دروغ تریل

مولانا موصوف پہ «دا فع الوساوس فی اثر ابن عباس» ص ۳ کہن لیکے دی، «دا اہل سنت علماء ہم دا خبرہ ہنکارہ کوی، چہ کہ نبی علیہ السلام بہ زمانہ کہر سالت کہن چیٹوک نبی خاوند د نوی شریعت نشی کیدے کہوم نبی چہ پہ کہ زمانہ کہن راخی، نو ہغہ بہ کہ شریعت محمدی تابع وی نو پہ ہر نقدیر بعثت محمدیہ عام دے، جواب دا دے چہ دا

مضمون ذریعہ کے ذریعہ اور وہی کہ ہفتویٰ کے انبیاء متعلق دے لکھ کر دے
وضاحت پہ رز جہ الناس، مسکن کنی چہ دوی کہے دے، ختم نبوت
حقیقی بالنسبۃ الی انبیاء جیب الطبقات بیعنی آتہ لہم نطق النبوت
لاحد فی طبقہ، او مجموع الفتاوی جلد اول ص ۱۰۱ کنی مولانا مصوف
لیکن، قال ابو سکر فی التہذیب اعلم ان الواجب علی کل عاقل ان
یعتقد ان محمداً کان رسول اللہ والآن ہو رسول اللہ وکان
خاتم الانبیاء ولا یجوز بعدہ ان ینزل احد نبیا ومن ادعی النبوت
فی زماننا ینزل کافرا، دد سے بنکارہ خبر و کولو باوجود خود
داو نیلی شی، چہ دے دے د ختم نبوت منکر و و!!!

ختم نبوت د علامہ اقبال رح پہ نظر کن

① لیکن چہ دے، قادیانیت د یهودی مذہب چہ بہ دے، احمدا بہ
نزدیہا نیت د قادیانیت نہ زیات مخلص دے، حکمہ چہ بہا یان
بنکارہ د اسلام مخالف دی، لیکن قادیان د اسلام خواہم اصول
ظاہری طور قائم ساتی مگر پہ پتہ د اسلام د روح او مقاصد
مہلک دی، د قادیانی فرتے د خدا اے داسے تصور چہ ہفہ حایس
دے، او ہفہ سرہ د دشمنان د پارہ بشمیرہ زلزلے او بیماری
او دوی د نبی پہ بارہ کنی دا تحیل چہ ہفہ مجوسی وی او دوی
عقیدہ چہ کہ مسیح روح کنی تسلسل دے رہہ ہرہ زمانہ کنی بیل
صبح راتلے شی د ایونہ و وچہ پس ختم شو (العیاذ باللہ مترجم)
داہولے عقیدے داسے دی چہ کہ یهودیت عناصیر لری گو یا کہ دا تحریک
یہودیت طرف تہ واپس بوتلل دی، حرف اقبال دے ص ۱۰۱
لطیف احمد شروانی
① پہ اسلامی ایران کنی کہ مؤبدانہ اثر لاندے ملحدانہ تحریک

اوجت شمول او ہفتوی د بروز، حلول او ظل وغیرہ اصطلاح کانے
دے لہ پارہ روئے کہے چہ پہ کنی د تناسخ تصور پت کرے شی،
دے اصطلاح کانورڈا نول، پہ دے وجہ ضروری و وجہ د مسلمانانہ
پہ زرو نوازل وار بد ا نہ لگی تردے چہ د مسیح موعود اصطلاح ہم
اسلامی نہ دے بلکہ اجنبی دہ چہ شروعے ہم دے مؤبدانہ تصور نہ
شوید، حکمہ چہ اصطلاح کانے مؤبدانہ د اسلام د سومی دور
پہ تاریخی او مذہبی کتابوں کنی نہ ملاد پیری،

رحرف اقبال، ص ۱۰۳ و ۱۰۴

② قادیانی توے د اسلامی یوواپی د دشمن دے مسلمانان د ہفہ تحریک
پہ معاملہ کنی د یرحساس دی، کوم چہ د ہفتوی د یووالی د پارہ خطرناک
وی، چنانچہ ہر یووا سے مذہبی جماعت چہ پہ تاریخی طور خود
اسلام سرہ تہری وی، لیکن خیل نبیاد پہ نوی نبوت اوردی، او دوی
پہ الہامی تصور اعتقاد نہ لرونکی ہول مسلمانان دوی کانر یوولی دا
خو مسلمانان د خیل یووالی د پارہ خطرہ کنری حکمہ چہ اسلامی یووالے
پہ ختم نبوت مضبوط پیری، (رحرف اقبال ص ۱۰۱) سررا مجہود
خلیفہ دوم پہ آئینہ صداقت ص ۱۰۱ کنی، ہر ہفہ مسلمان چہ د
حضرت مسیح موعود پہ بیعت کنی شامل ندے نو ہفہ کافر دے د اسلام
د دائرے نہ بھر دے، اگر چہ ہفہ د مسیح موعود نوم ہم نہ دی اوریتے
(۴) خہ پہ دے ہفہ شک شبہ نہ لوم چہ دا احمدیان د اسلام
او د ملک دوار و غداران دی رد اقبال د خط د جواہر لال پہ نوم، خہ
زارہ خطونہ، حصہ اول ص ۲۹۳ مکتبہ جواہر لال مطبوعہ جامعہ ملیت
نوی پٹنہ انڈیا
⑤ خہ پہ رائے کنی د قادیانیا نو صرف د وہ لارے دی چہ یا خود

خپلو روڼو ښوونو او تقلید اگری او یا د ختم نبوت تاویلونه پر بزدلی او هغه
د خپل پوره مفہوم سره قبول کری، د دوی دانوی تاویلونه صرف
پدے غرض دی چه د دوی شیعری اسلام په حلقه کښی چرسیاسی
فائده واخی ر حریف اقبال ص ۱۳۷

۶) خا په رانے کښ حکومت د پاره بهترینه طریقه کار به داوی چه
هغه قادیانیان یو ښیل ټولے اُمینی چه دا به د قادیانیانو د پالیسی
عین مطابق وی او مسلمانان به همدروا داری دایسے معامله کوی که
څنگه چه ټولو مذهبونو سره کوی، او د قادیانیانو د پالیسی مطابق څنگه
دی چه د دویم خلیفہ مرزا بشیر الدین پخپله خطبه په حوالہ الفضل
اخبار ۲۱ اگست ۱۹۱۷ء حضرت مسیح موعود فرمائی، چه د هغوی
د مسلمانانو اسلام پیل او څو ښو اسلام پیل دے، د هغوی خدا
پل او څو ښو پل دے، د هغو څنگ پل او څو ښو څنگ پل دے دغه رنگ څو ښو
په هره خبره کښ اختلاف دے؛

۷) د علامه اقبال انگریزی حکومت ته مشوره، په نوی د ستور کښ
د اقلیتونو د تحفظ خیال ساتلے شوه، دے خا په خیال کښ قادیانیان
به د حکومت نه د جدا کید و په مطالبه کښ وړاندے والے نه کوی خو ملت
اسلامیه د دے مطالبے پوره حق لری چه تا دیانیا د جدا کړمے شی،
کچرے حکومت دا مطالبه نه منکد نو د مسلمانانو په شک وی چه حکومت
د دے نوی مذہب په جدا کولو کښ ډیل کوی، حکومت په ستور د
سیکنا نو د جدا کید و د مطالبے انتظار اُنگرو اُس د قادیانیانو د دے مطالبے
ولے انتظار کوی حریف اقبال ص ۱۳۷ بان دے علامه اقبال لیکي، په غونج
کښ قطع تعلق په نکاح او نورو معاملو کښ مسلمانانو به بائیکات او د ټولو
میرزیا ت دا اعلان چه د نیانے اسلام کافر دے، او دا د اسلام نه دوم

زیات لری ده څومره چه سیکان به د هندوانو نه لری نه وی څنگه چه
سیکان او هندوان خو خپل منیخ کښ وړو نه کوی، هر کله چه قادیانیان
په مذہبی، معاشرتی معاملو کښ ځان جدا کړی، نو په سیاسی دولت
مسلمانانو کښ د شامل پاتے کید و د پاره ولے پریشانوی او رخصت اقبال
ص ۱۳۷

۸) پابندی په باغی جماعت لگول پکار دی، علامه اقبال انگریزی حکومت
نه لیکلی دی، کچرے دیو تو مریوالے په خطر کښ وی نو هغه د پاره سواد دے
بل علاج نشته چه هغه د عینا دی ټولو نو په خلاف مدافعت اگری،
اُس سوال دادے چه د مدافعت طریقه د څر وی! هغه دا ده چه اصل ټولی
ته د دوا داری تلقین اگری شی حالا که د هغوی یو والے په خطر کښ
وی او باغی ټولی ته د هغه تبلیغ پوره اجازت وی کوم چه دروغو لیکلونه
چک پک وی او حریف اقبال ص ۱۳۷

زا وایم چه د مرزا د ايو کښل د کور وړو ټولګو نه زیات دی کوم چه هغه پکښ
کمالات ص ۱۳۷ لیکلی دی چه څوک ما نه مښی او ځما د دعوے تصدیق
نه کوی او ایان پر نه را وری نو هغه ټول د زنا اولاد دی،

**قیامت، معاد او مجازات د اعمالو
د قیامت نومونه**

د کوم خیز نومونه چه گڼ وی نو دا د هغه د لویے والی دلیل دے، د الله تعالی
نومونه گڼری دا هم د الله تعالی د لوی بی دلیل دے، امام سیوطی رح
په بدور الساعده فی امور الاخره، کښ د قیامت آتیا نومونه ذکر کړی دی
رصت مطبوعه کانشی رام لاهور) موبز په هغه کښه بشکاره مشهور نومونه
ذکر کړو

۱۱- السَّاعَةُ

قیامت دانوم له دُوُو و جهود دے، یوله دے و جھے چه قیامت به ناگهان نلائی، لکه چه یو کینته تیریدر پس ناگهان چه دویمه کینته راخی، او دویم له دے و جھے چه قیامت کین داوینو آخرینو حساب به په لیز وخت مثلا یو کینته کین ختم شی اوهم دامعنی دَرُ سَرِيعِ الْحِسَابِ ده اوهم دامعنی د حضرت علی رضی عنہ منقول ده، اِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ اَلَا رَيْبَ فِيهَا سِرَّةُ الْحَجَّ اِيَّة عَن رَايِ الْقِيَامَةِ كُلُّ نَفْسٍ ذَاتُ نَفْسٍ وَرَاثِمَا تُوَفُّونَ اَجْرَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لار سورة ال عمران آية عشا ددے نومرجه دادا چه ددے معنی اُدریدل دی، او په دسه ورځ به ټول خلق ملائکه او روح به د الله په ممکن تر هغه وخته ولاړوی تر کوسه چه الله تعالی جل شانہ اُغواړی.

۱۲- الْقَارِعَةُ

قَرَعُ زِرَّةٍ دَرْدَلُو او کچولوته و بیله شی، ددسه ورځ د ویرنه نه به هم زړونه د زبیری او کچیری

۱۳- الْحَاقَّةُ

د اَدْحَقُّ نه ماخو ددے، ددے نوم مطلب د ا بنو د ک د چه دا ورځ حَقَر د ا او په دے کین د شک شېه خښ کینجائش نشته د ا حَاقَّةُ مَا الْحَاقَّةُ

۱۴- الْوَاقِعَةُ

د ا د رُو قوع، نه ماخو ددے مطلب دا چه ددے پو ا قع کید و کین هېچ شک نشته بلکه دا خاتما واقع کید و کین حقیقت دے د ا ذَکو قَعَتِ الْوَاقِعَةُ لَيْسَ يُوَقَعُهَا كَاذِبٌ

۱۵- الْغَاثِيَةُ

د غَشِيٌ معنی پټول دی، ددے ورځ له هیبته به زړونه پټ شی او خلق به اوترشی هَلْ اَتَيْتُكَ حَدِيثُ الْغَاثِيَةِ

۱۶- الزُّفَّةُ

د رَأْفٍ معنی نازدے کیدل رَأْفَ الشَّيْءِ قَرِبٌ، او دا ورځ د حقیقت په اعتبار سه ل نازدسه ده حکه چه خا خارا تلونکے خیز نازد سے وی او تلونکے خیز لرے وی، بله دا چه مرک د قیامت دروازه ده او مرک نازد دے د رَأْفَتِ الزُّفَّةِ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ كَاشِفَةٌ

۱۷- يَوْمِ التَّغَابُنِ

غبن ټکی او ددو کے تداوی، په دے ورځ به دا بنکاره شی چه په د نیا کین کوم خلق په دوک کین چه د عمر عزیز قیمتی برخه ئی په کومو مضر و خیزونو کین تیره کړی او د کومو قیمتی عملونو ته محرومه وو، ذَلِكَ يَوْمِ التَّغَابُنِ

۱۸- خَافِضَةُ

ذلیله کوونکې ورځ چه دین نه اوری دالی خلق به په دے ورځ په جهنم کین په دیر لاندے ذلت کین وی ا- رَافِعَةٌ: اُجْتَوَى نَكْحَرُ كَوْمُو خَلْقُو چه د نیا په ژوند کین د دین غنوری کړیدل هغوی په په دسه ورځ د جنت په لوړ و اچتور د شهنشاهیتا مقامونو کین وی، خَافِضَةُ رَافِعَةٌ

۱۹- الظَّامَّةُ الْكُبْرَى

د دے معنی لوی هله گله ده او د قیامت نه بله نریاته هېچ هله گله نشته چه په د کین به د ټولو انسانانو د قسمت ابدی فیصله کیری، فَاِذَا جَاءَتْ الظَّامَّةُ الْكُبْرَى، قیامت او حشر لشره د انسانی ژوند د بیره ضروری خا نکه ده چه په دے خدای خورشالی او تبا هئی دارومدار دے او د قیامت په باره کین دره خیز و نه د غور فکر جو کړی، ا- د قیامت وجود چه دامونیزه قیامت صورت نه وایو، ب- د قیامت مقصد یعنی د عملونو بدل چه دامونیزه قیامت نوم تداوی

رسد قیامت تفصیلات مثلاً قیامت کیفیت، وزن دعا عمل، حوسن کوثر، پل صراط، نور، جنت اور دوزخ اور اسے نور، حیر، دے تو لونہ روچے بہ موہن، قیامت اور معاد صورت ذکر کو اور دے عقلی اور نقلی دلیلونہ بہ پیش کو،

د معاد و قیامت نقلی ثبوت

را، بتول آسمانی دیونہ پہ قیامت قائمید و او پہ دوبارہ ڈوندون متفق دی اور بدل آسمانی ملتونہ دامنہ، پہ شرح مواقف جلد ۱ تم ۲۹۴ کین دانقل موجود دے، اَجْمَعُ أَهْلَ الْمِلَّةِ وَالشَّرَائِعِ عَنْ آخِرِهِمْ عَلَى جَوَارِحِهِ وَدُقُوعِهِ، یعنی تول ملتونہ اور شریعتونہ متونکی خلق د حشر اجساد پہ جوارا وقوع بانندے متفق دی۔

۳) بتول یغبرانو علیہم السلام د قیامت خبر و کول کریدی د کوثر چہ زیات رشتینی خلق پہ بنیاد موکین نشسته قرآن پورہ تفصیل سرہ د قیامت بیان کریدی اے او بیا دے پہ بارہ کین، مَصْدِقًا لِمَا مَعَكُم مِّن قَوْلِ اللَّهِ وَتَمَّتْ لَكُم بَنَاتُ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ فَتَرْجَمْنَ فِيهَا بِحَارٍ لَّهَا فِيهَا عَمَلٌ غَيْرٌ يُغْنِي عَنْهَا كَبُورًا فَتَرْجَمْنَ فِيهَا بِحَارٍ لَّهَا فِيهَا عَمَلٌ غَيْرٌ يُغْنِي عَنْهَا كَبُورًا فَتَرْجَمْنَ فِيهَا بِحَارٍ لَّهَا فِيهَا عَمَلٌ غَيْرٌ يُغْنِي عَنْهَا كَبُورًا

د فلسفیانو د انکار تردید

فلسفیانو د حشر اجساد نہ انکار کریدی دے عملونو بدلا ہغوی ہم مینی

خو بعضے د سعادت اور شقاوت روحانی اور بعضے د تاسخ پر صورت کینے موہن بہ دے تر دید کو، خواول داوا کو چہ د فلسفے د قوانینو پہ مطابق ہر د انکار د منلو جو کہ نہ دے، حکمچہ دردی ہر ممکن د قدرت اور طاقت لانندے مینی اور اظاہرہ دہ چہ حشر د اجساد دو مین حکم دے چہ د حشر یوجزہ انسانی روح دے، دویم د بدن ذرے، اور ایم د بدن جو رہنت، دادرے و اولہ خیزونہ مین دی چہ پیر قدرت الہی شستہ دادرے و اولہ خیزونہ د مرگ نہ و ہا نندے دانلہ پہ ایجاد موجود شوی وو، کچرے دانا ممکن اور متنوع وے نو اولہ مخل بہ ہم نہ و موجود شوی دوبارہ ڈوندی کیدل خوا اس عقل نہ د پیر نزدی د منلو د بارہ د قرآن بیان کریدی، وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْنَا وَكَهَ الْمَثَلِ الْأَعْلَى، (سورۃ الزمر آیت ۷۵) یعنی د انسانی قدرت د قافلتا مطابق دوبارہ پیدا کول دے و مہمی خل پیدا کولونہ زیات آسان دی ہر کلمہ چہ اللہ دیر لو گے دے نو ہفتہ دے دوارہ و تخلیقونو کین ہیخ فرق نشستہ۔

د نیشیت د شستہ کولوشبہ

فلسفیان بل انکار پہ دے قاعدہ کوی چہ نیشیت سرہ خیزونہ بدلیبری مطلب د اچہ اول خیز یو و اس ختر شئی نو دویم وار ہم ہفتہ شے بیانشی موجودیدے کہ وی نو ہفتہ بہ بل خیزری، نو دا غلطہ دہ چہ پہ قیامت کین بہ ہو بہو ہر ہفتہ انسان بیا دوبارہ ڈوندے شی، د اشبہ بالکل باطلہ دہ حکمچہ د اول وجود زمانہ یو او کبل وجود زمانہ بدلہ نو د اولے زمانے وجود ختم شو او پلے زمانے کین بیا موجود شو خورشے بدل تدا او ہم ہفتہ شے دے، کو مچہ رُو ہجے وو مطلب د اشوچہ دلہ نشی کیدے چہ پہ یورمانہ کین یوشے ختر شئی او ہر پہ دے زمانہ کینے ہم دہہ اللہ بیا

موجود شی نودہ کن ہیج اشکال پاتے نشو چہ پہ بلہ زمانہ کے دیو غیر
بیسہ وجود کیدیشی او پور تہ ذکر قاعدہ ک فلسفیا نو غلطہ دہ، دا اعتراض
ہو کہ خدا اوہ دے چہ اولہ زمانہ ک اول شخصیت جُز و و، بلہ زمانہ بہ د
بل شخصیت جزوی ہم دہ و وہی شخصیت نہ حکمہ چہ زمانہ ک شخصیت
جُز و ہیرے نشی کیدے ہندہ مُشخصہ نہ کہہ دے وے نو د تہ سرے
بہ ہنہ پُرونے حکمہ نہ و و چہ زمانہ بدلہ شویدہ، د پوہے ک پارہ یواسان
مثال، یواسان پہ یوزمانہ نہ (نیسا) کن ہو جُز و مر (معدوم) کیدو سرے
پہ بروز (بلہ زمانہ) کن و رگ او پہ قیامت لہ و ریزمانہ کن ہم دہ انسان
دے مثال لوی لکہ چہ یوسے دلا ہور نہ کراچی تہ لہ شی، زمانہ بدلہ
شوہ مقامات بدل شو او سرے ہم ہنہ دے اول وار لا ہو کُجُز و و و
رُڈ نیسا چہ روان شو نو نہ لاہور کن و و او نہ کراچی کن و و معدوم شو،
رہ برزخ (او کراچی نہ چہ اُرسید و نولا ہور، کن نہ و و آخرت) دادرے
زمانے ہکے شوہ یواسان معدوم شو او بیا موجود شو، خو ہند غہ
انسان دے او بالکل بدل نشو، نو دا اعتراض بالکل غلط شو چہ زمانے
پہ بدل لیدو سہ ک شخصیت بدل لیری کچرے جاسے وے نو ک مکان پہ بدلیدو
بہ شخصیت بدل لیدو کوم سرے چہ پہ لاہور کن و ی نو ملتان تہ پہ تلو
اور سینا و بہ د ہنہ شخصیت بدل شرے و و حالہ کہہ دے نہ کیری،
دویم دا چہ دیو والی دار و مدار د اصلہ اجزا و او د رُوح پہ یو والی دے دے
نہ لیر کچرے بل چہ فرق راشی نو پہ شخصیت خدا تہ نہ غور زوی، مثلاً
کچرے دیو سہری رنگ محکب کن سپین و و بیا گرم ملک کن پہ ہنہ کن کار
کو لو سرہ د ہنہ رنگ کہ نور ہنہ شی نو سرے ہر ہنہ دے بدل نشو
د غہ رنگ کہ پٹھلسو ک لو یوسے د ویر شو ک الوشی نور رنگ او قد او
غٹ والی کن فرق را تلو سرہ بہ ہم دا ہنہ سرے وی کوم چہ و و تہ و و

پو حکومت ہم د ہنہ د نو کیری تنخواہ و ر کو نو نہ پہ د غہ بنیاد انکار نہ
کوی اور د غت والی او و بزدالی پہ وجہ یو عدالت چرے
د چہ مقدمہ نہ دہ کار چہ کچرے چہ تہ اُس بل سرے ہے، د غہ رنگ
کہ د نیک یا بد عمل پہ وجہ کچرے شکل اور رنگ کن شر فرق پہ آخرت کن
ہم شی، اصلی اجزاء ہے ہم ہنہ وی کوم چہ د نیا کن و نو دا بہ ہم ہنہ
سرے کچرے شی کوم چہ د نیا کن و و،

د معاد پہ بارہ کن مڈھوتہ

د رُوح متعلق دوہ رائے دی، اول دا چہ جسم لطیف دے، دویم دا چہ
جُز و غیر مادی دے دے اختلاف پہ نبیا د معاد پہ بارہ کن د شرح موافق
مصری جلد آتم ص ۲۹ د نقل مطابقت پنچہ اقوالہ دی :-

- ① معاد صرف جسمانی دے، حکمہ چہ بدن اور رُوح دوارہ جسمونہ دی
ر صرف د کثافت او لطافت فرق دے، نور اعدہ ہم د جسم اُشوارہ آد اکثر و
منکبینو د را سلام قول دے چہ رُوح جسم لطیف امنی :-
- ② معاد صرف رُوحانی حکمہ دے چہ د جسم اُعادہ ک نشتر یوازے پہ رُوح
د سعادت او شقاوت دار و مدار دے، د لویونان د فلاسفہ الہیین قول دے
- ③ معاد جسمالی اور روحانی دوہ دے، دنیا جسم اور روح دوہارہ معیارہ موجود ہستہ دا قول حنی، غزالی
ابو عبد اللہ، داعی، معمر د ہتا خیرینو امامیہ د لوی کثرو صوفیاء دے دا قول د ہنہ رُوح چہ رُوحیہ ک
④ معاد پہ نہ جسمانی وی اور نہ حافی، د اقولہ د لویونان ہم طیب حکیم کنی
⑤ د معاد د کیدو او نہ کیدو و ہنہ فیصلہ دہا ک شوہے توقف دے، چہ
دا قول د جالینوس دے دہا تہ داسک پریوتے دے چہ رُوح د ہنہ
مستزاج نوم دے کوم چہ بہ صریح غتم شو او کہ د ہنہ جوہر نو ہر دے چہ مرگ
نہ پس ہم باقی وی دا پنچہ اقوالہ ک انسان د بدن اور رُوح سرہ تہ و ن لری خو
یو شہکم قول د تہ اسخ ہم شتر چہ ہنہ د حکماء ہند او د لویونان د بعضے

حکماؤ، او کہ بعضے منسوب الی الاسلام خلقو دے مثلاً احمد بن حابط چہ
دا براہیم نظام شاگرد دے ابو مسلم خراسانی، محمد بن زکریا، طیب
رازی او قرا مطہ:

ک مجازاة درے شکله

دا جزوے د پارہ دا بن حزم مل محل چلدا عا صلا کوری
رک مجازاة اعمال درے شکله دی۔
رک د جثو حشر نہ د بعث بعد الموت پہ شکل کینی اود مجازاة اعمال بہ کہ
جنت اود دوزخ پہ شکل کینی وی، دانائے ذاهل اسلام اود آسمانی
مذہبونو الوو دہ۔

رک د جثو حشر نہ بغیر صرف روم د نیکی اوبدائی اثر (خوندا اود روم)
محمود سبوی، دا قسیر مجازاة حکما الہیین قول دے،

رک د نیک اوبد عملونو پہ بدلہ کین کیو انسان روم بل انسان تہ بدلیا
تسلیح مجازاة اعمال دے، بعض حکماء کیونان او اکثر حکماء کہ ہند دا قول
گوی،

تتمت

دادا پارہ آخیری قولونہ د انبیاء علیہم السلام د اجماع اود آسمانی
کتا بوکونہ خلاف دی اود عقل او فلسفہ پہ بنیاد ہر غلط دی، یوازہ روحانی
مجازات خوشک غلط دے چہ اعمال کین بدن اود روح د پارہ شریک دی او
بدلہ بہ یوازہ روح تہ ملاویندی اود دے مثال دلے اکتی، لکہ یوشل
اوبوندا کانا روم غلا کوی، روم کچہ او پوخ انا روم پیڑنی او شل انا روم
رسیدے نشی دوی، دا سے مشورہ اگری چہ روم نلا نندے نشی او
شل بہ اویزہ سور کوی انا روم انا روم کوی د باغ مالک دادا پارہ عدالت تہ
وراندے کوی د پارہ دکان خلاصو لو چیل چیل د لیلونہ اوائی ہوندا
وائی چہ زہ وینم نہ نو غلا خشک کولے شم پوخ او کچہ انا روم خشک اہ پیڑنل
اوشل بدوائی چہ انا روم تہ رسیدے نہ شوم ما غلا خشک اگری

نوشکارا خبرہ دہ چہ غلا خوشو دہ بلکہ دوا و سرہ پہ موقع
پولے شو دہ نو کہ علالت فیصلہ بہ ضرور دوی چہ غلا دوا ہونکہ
دوا پارہ پہ غلا کین شریک دی نو سزا بہ ہر دوا ہونہ و رکولے شی، ہم
امثال د روم اوبدن دے ہر یو یوازہ یوازہ نیک اوبد عمل نشی
لے ہر کلمہ چہ نیک اوبد عمل پہ شریک دوا پارہ کوی نو جزا اوسزا دوا پارہ
شریک پکاردا:

رک نہ علاوہ یوازہ، د روحانی مجازاة حقیقت د خوب دے چہ شوکت نشہ
د نائندے خوب اوبنی نو ہضہ تر صرف پہ خوب کین خوندا ادا لام وی او کہ
بہ خراب خراب اوبنی نو پہ خوب کین ورتہ بے خوندی او تکلیف محسوس
نودا قسیم جزا سزا لو بے توتے دی د اعمالو پائیدارہ او خوشچندا زیبا قہ
بہ پکاردا چہ انسان دھن پہ طبع خہ بنہ عمل اگری شہ خوب دمزد
طبع ہشوگ بنہ عمل نہ کوی اودے سرہ ہیرے ک انسان اصلاح نشی
دے کہ بنہ عمل شوق پیدا کولو، بکہ دل سے پکاردا چہ د دنیا د فائدے
بہ خوشچندا زیبا تہ فائدہ پہ آخرت کین ملاؤ نشی اویا پائیدارہ
دی، لکہ بومر کید ویکے سرے خیل یتیم کید وکی خوتے د پارہ
یوسرے سیرہ لس زہدہ روم (دو پی امانت کیز دی، د خوب دنا پائیدارہ
رہا صلونو پہ خاطر دغہ سرے کہ دغہ یتیم تہ دغہ خیل امانت پہ
پاکین و رکوی نو کمر عقل او پاگل بہ شکہ بینکارا شہ چہ کہ لسوز و روم پو
بقی فائدہ د خوب او تصور پہ فائدہ بیکل دھو بیسما اودوغ سری
دے اودا باعث د امانت سپار لو ہم نشی چوریدے د امانت سپار
د ہضہ بد لہ کار و رکولے شی کومہ چہ دے نہ پہ شو خوشچندا زیبا تروی
پیدارہ او حقیقی وی لکہ پہ آخرت کین د لسوز و روم پو امانت سپار لو
نقصان کولو او تریا نشی و رکولو پہ بدلہ کین چہ دہ تہ جنت یا د آخرت

نور لعنتونہ ورکړیښی : د تناسخ رد

دا د تناسخ په شکل کښی د عملونو بدله ورکول د عقل په موجب په دے وجه ودرسته نه ده ،
 دا تناسخ له انصافه خلاف حکم دے چه په عمل کښی بدن او روح دواړه شریک دی او د تناسخ په شکل بدله نه ورکولای شو .
 مثلاً د یو مجرم انسان روح د مرگ نه پس په یو ذلیل چور کښی یا یو ذلیل څاروی او ځناور کښی وپولې شی نو سزا به یوازې روح ته ورکولای شولې .
 بدله د خدا خبره دا چه د بدسری د بدن په ځای به سزا د جوړولو یا د ذلیل ځناور او د څاروی بدن ته ورکولای شی ، نو دا خود خرابه ځای کولای شولې .
 ځوانی او پل بدن ته چه لار شی ، نو دا بدله به د چا گنډه شی د بتولو نه کی که ورسره د نږدې څه خیال ا کولای شولې د غټ اړوند او جغالی انسان جوړېږی نو ځکه نه کښی کومې د تناسخ قائل کېدل په تصور حاکم یا د دی مترجم دلته دا خیال هر غلط دے ، چه بدن د عقل له حکم دا په مجازاۃ اعمال کښی بشپړ کول ا نه ی پکار اود دے د سزا ورکول به دا یی وی که د یو قاتل یو پک تم سزا ورکول اویا د یو مسکر او کلکار تیشی اکر ندی نه جزا ورکول کوم چه جماعت یا ځانه که جوړه کړی وی ، دا خیال ځکه غلط دے چه بدن آله نده بلکه پخپله ا وکولو تکه دے آله خود قائل نه جگ اوی د هغه جزو نوی تکه یو نور ا لیکن روح او بدن چه یو ځای شی نو هله څوک ښه یا بد به شی نو اصل فاعل بدن دے چه د روح په امر ا نږه یو عمل کولای شی چه د روح د بدن په هر اندام کښی نوسه وی نو ښکاره شوه چه آله حکم دے چه دا د روح په غم او خوشحالی کښی ځان ځنا شریک

نور یو پک د قاتل ، او تیشی کړندی د ځان د کچه د معیار په غم او خوشحالی کښی هچرے نشی شریکېدے .
 دا د تناسخ د پاره دا دلیل باطل دے چه انسان د حیواناتو نه چه اراخلی یا د غریبے کورنی یو ذلیل انسان چه مصیبتونو کښی مبتلا شی ، د دے بنیاد دا دے ، چه یو انسان بد عمل کړیږی ، نو د هغه روح په ذلیل ځناور یا ذلیل بل انسان کښی ننوزی او دارنگ هغه وړاندي بی کس ته یخپل عمل بدله د ځناور یا د انسان د ذلت په صورت کښی ملاوښی .
 باطل حکم دے چه د څارو و فطری تقاضا دا دے چه انسان تر کارواخلی او د پاره د جرم سابق هېڅ ضرورت نشته ځکه چه د د نیا نظام چلولو د پاره د حکمت الهی تقاضا ا وظهور دے ، کچه انسان دے د کار نه یی نه د څارو و وجود به لغو اوبے فائده و و دا هم د حکمت الهی د شان خلاف دی ، دغه رنگ د بنیاد موخو شمالی او بدحالی د هغوی فطری تقاضا دے چه غنی د د فقیر نه کارواخلی ، فقیر د اجرت محتاج او غنی د هغه د کار محتاج دے په دے احتیاجونو د انسانی تمدن ربط قائم دے نو د نیا نظام پر چلیږی که د تناسخ تصور کښی راځلو نو انسانی تمدن به بالکل د بے وی په شی دا نسا نا نومعینتونه او غمو نه هم د حکمت الهی نه خالی دایه نه دی چه د صحت او خوشحالی په حالت کښی د شکر چن به و د مرض او د بدحالی په حالت کښی د صبر چن به انسانی کمالات ښکاره وی او په دے د الله لږه ا ونیز دے پندگان پېژندای شی .
 په تناسخی مجازات کښی د جرم علم نه وی چه د تناسخ پر نامرئی صورت کښی یو حیوان او انسان ته دا علم نه وی چه دغه د کوم جرم په بدله کښی عذابولای شی ، یو انسانی عدالت کښی خو مجرم د دے شی په هغه د تا بتولو خواری ا کریشی هلم پس ته سزا

ورثہ لے شی، لیکن تناسخ پر مہودت کنی، واللہ عدالت دلو بو تو قونیکار
 کو لے شی گوم کنی چہ نہ تحقیق وی، نہ مقدمہ چؤل وی او نہ مجرم نہ
 دخل خپل جرم پتہ وی چہ دا سزا ہفتہ نہ کو مہ مجرم بہ بدلہ کن
 ور کو لے شی العیا ذی اللہ، نو عکہ تناسخ دا عقیدہ کہ عقل نہ ہم خیال
 دمرگ او پیدا ائش شہر کنی و جریعت نشو لے تناسخ ترد بدلہ دے
 تناسخیا نو پہ خیال کچرے حیوانا تو پیدا ائش کہ انسانا نو بد معلو
 د پارہ کہ بدلے پہ نتیجہ کنی و نہ نو پکارا دہ چہ کہ بنا و انسانا نو مگر
 بہ مناسب شہر کنی ہو مرہ خنا ورا و حیوانا ت پیدا کیدے خود لے
 حکم نہ دہ چہ موینو وینو مثلاً یو ورخ کنی یو لگ انسانان صری چہ پہ
 ہفتہ کنی ہم خہ بلکہ نیات مجرمان او بدکار وی، خوبل خوانو حیوانا
 ہم پہ دغہ ورخ کرو پ و نزا و اگر کو نہ پیدا کیزی نو معلومہ شوہ چہ کہ
 پیدا ائش کہ مجرم کو خونو کہ تناسخی جنہا ل نتیجہ نہ دہ بلکہ کرا بندائی تکلیف
 پہ د ول دا لہ تعالیٰ د حکمت پر جو پ پیدا کیزی حکم کہ تناسخ عقیدہ باطل
 کہ تناسخ کہ تردید یوہ ختہ چہ دا ہم دہ، چہ کہ تناسخ پر صورت کنی بہ
 منل ضروری وی چہ کہ مجرمانا انسانا نا نو او د حیوانا تو خونو نہ یودی حال
 صوبند وینو کو رو چہ دا جڈا جڈا دی انسانا نو خونو کنی عقل او نطق
 لیکن حیوانا تو خونو نہ دا عہ ندی یا مثلاً پہ پشو کنی کچرے کرا انسان روح دا
 وے کہ تناسخ روح پہ فطرت کنی کہ صرے نہ کو کہ پر نہ دہ دا ہچرے
 نشی کیدے چہ پشو کنی نا نو تو نہ فوراً پس فطرت دا عہ بدل شی چہ
 مزے پیسے مندہ کوی دا وے نیسی او پہ خونندے آخوری ہر کجہ چہ فطرت
 فوراً بد کیدال نامعقول دی کہ انسانا و حیوانا تو خونو فطرت تو نہ جڈا
 جڈا دی بہ دے وجہ کہ تناسخ عقیدہ سہ: تو پایہ نامعقولہ وہ
 ہر کجہ کہ مجازات اعمال دوع صورتہ ر یوا زے کہ روح معاد ائش

او نامعقولہ ثابت شو، نو کہ دے جوف یو صورت باقی پاتے شو ہفتہ دا چہ
 د صری بدن اور روح دوا پر کہ ژو ندی کوی لیشی او کہ حسابت با نہ
 پس کہ جنت او دوزخ پہ شکل کنی بہ کہ قانون مجازات نا مذکور لیشی، دا خبر
 یوازے پہ آسمانی شریعتوں نو کا نبیائے کرام علیہم السلام پہ تو ائش
 ثابتہ نہ کہ بلکہ عقل او فلسفہ ہم داموزون او معقول گمنوی بہ ظاہر
 خودا دیوہ گوانہ بنکاری لیکن حقیقت کنی ہیچ گوانہ نہ دہ
 د معاد جسمانی حقیقت پہ دژو قاعد و مبنی دے، یو دا چہ دا ممکن دے
 او محال نہ دے، بل دا چہ دا د تقریب او تعبیر الہی نتیجہ دہ :-
د جسمانی معاد رو وجہ دلیل **د مجازات اعمال پر خاطر روح**
 سرکہ کہ جسم دویم بارہ ژوندی
 کیدل شکیں دی او محال نہ دوی، د محال دوع معنی دی، یو مگر فی چہ مطلب
 گوان وائے او سخت وائے وی کہ یوسری تہ دا و نیل چہ را خہ لاہور تہ
 ہفتہ خڈر ا کوی چہ ششم تہ دا بل ور پورے ائیشی چہ خا خا بہ تے نو ہفتہ
 اوائی چہ نا ممکنہ زحالی دہ نو کہ دے مطلب بہ داوی چہ تلل را تگوان
 دی، خو کہ روان کپے تے وے تکت ہر خڈے ورتہ بر کپے وے کہ ہفتہ
 ارادہ شوے وے نولا ہور تہ تلل ناممکن او محال نہ دور او بل کہ فلسفہ
 ناممکن او محال دے معنی تے دا چہ نفی اثبات یو خا تے کیدل چہ ہچرے
 نشی کیدے لکہ یوسریے یو کمرہ کنی بہ یو وخت شتہ ہم او نشہ ہم بالکہ
 دوع پہ دقو کینے پختہ چہ تولہ گنیا کہ دے ضرب حاصل ہفتہ خلو، بنائی
 چہ پختہ نہ وی، نو خلاصہ مطلب بہ تے داوی چہ پختہ نہ وی خو پختہ دی
 نو قیامت او معاد پہ دے معنی محال نہ دے او کچرے محال بہ معنی کہ مشکل
 او کہ سخت واخلو نو ہفتہ بہ وی خو انسان کہ پارہ چہ کہ ہفتہ بول کا ٹونہ
 پر اسپا یو بنادی او اللہ تہ پہ دے معنی ہم محال حکم ندے چہ، ائشاً امرکہ

إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ، اور بلکہ داچہ متواتر خبر صادق دے دے تصدیق کو دے، نو حکم دا صحیح دے، چہ دیو ممکن تو اتسرہ تصدیق اشی یا اعتباری ذریعہ سرہ دا ثابت شی نو دھنے پہ واقع کید وکن ہیج شک شبہ نہ پائے کیزی، مثلاً تیر شوی وخت کنی دجا پان ہیرہ۔ شیما پہ ایتم کیم تباہ کیدل بو ممکنہ معاملہ وہ ہر کلمہ چہ اعتباری ذریعہ سرہ دے تصدیق اشی نو بتوے دنیا امثلہ، دغہ رنگ د موجودہ دنیا پر شیبلی کر اسرا نیل علیہ السلام چہ ایتم ہم نہ پہ اریونو دے زیادت قوی ذی تباہ کیدل ممکن امر دے اور سرہ دے تصدیق اسمانی کتابونو و انبیاء علیہم السلام غوندے رشتینو هستو پہ پرلہ پے شہادتونو کرے دے دنیا دے پہ واقع کید وکن ہیج شک شبہ نشی کیدے۔

دجسمانی معاد دویم دلیل

اوچوریہ قول دی مطلب داچہ د دنیا نظام ورا نہ ول او ذآخرت نظام جو کہ ول د معاد جسمانی حقیقت دے دا بہ اللہ کوی نوگوانہ حکم نہ کچرے انسان کے گوانہ گیزی نو ہغہ کمان تگوری او پہ دے قیاسی کوی لکہ چہ مثل منہ آتی اچتوے، نشی اور میرے نئی اچتوے حالانکہ دوارہ حیوانات دی خالق او مخلوق خوبرا کیدے ہم نشی اللہ دے قوی دے چہ نسبت لے د مخلوق سرہ کول نامیکن دی نو ہغہ نہ دا چچرے گوانہ نہ دہ چہ ہفخسل جو کہ کچہ تعمیر ورتنیا ورا ن کوی او کھنے پہ خائے بل تعمیر آخرت م کوی، حکم چہ دا عہ خور انسان لگیا دے کوی یو عبارت ورا نوی او بل دھنے پہ حکمے جو کہ وی، نو حکم اللہ تعالیٰ چہ بے انتہا قوی دے، یقیناً دا عہ کوئے شی چہ عبارت د دنیا ورا ن کوی

اور عبارت ذآخرت پیرا باد کوی، او ہمد ضہ معاد جسمانی او قیامت دے چہ کہ ہغہ در ستولے اور شیبونلے پر عقل ثابت شو،

دقیامت او معاد جسمانی دویم دلیل

کہور لیدلے کھنے شی) پہ ہغہ وخت چہ دے نور و نشان ہم نہ ووا هل انی علی الا نشان حیث یمن الذ ہر کم یکن شیئا قد کورہ، سورہ دہرآیہ علی او بیا بہ فی یہ قیامت کنی د مجازات اعمال د بارہ ژوندے کوی انسان نہ روجے حل بے ہونے یونے جو کہ کول پہ کوان وی نو ہ چہ پیدا اشی نو بیا لکھنے ہنہ عہم جو کہ ولے شی، روجے ک انسان ہیج نمونہ نہ و حداثے لے تکلیف پیدا کوی و نو دے قوی ترین هستی نہ د بارہ پیدا کول ک انسان حکم کوان کیدیشی لکہ فرمائی:

لَمَّا بَدَأْنَا أَأْوَّلَ خَلْقٍ يُعِينُهُمْ وَأَعْدَاءَهُمْ، موبنا انسان روجے حل جو کہ کوی عَلَيْنَا أَنَا كُنَّا قَوْلِيْنَ رِسْرَه انبیارہ دویم حل برے ہم داسے جو کہ کوی اية عسکریہ : داخونین چہ وعدہ کوریز بر ضرور داسے کورہ وَصَرَ كَلِمًا مَثَلًا وَرَبِّي خَلَقَهُ ط قَالَ : لَإِنْسَانٍ بِمُؤْنِدٍ مَثَلٍ عَبْرِي مَنْ عَجَى الْعِظْمَ وَهِيَ رَمِيَتْ قُلُوبًا : چہ داورا سستہ ہما وکی بہ ترک يُجْعِلُنَا الْإِنْسَانَ هَا أَوَّلَ مَسْرُوعَةٍ : ژوندی کوی، دھنے چہ خپل سورہ یس اية عسکریہ : پیدا اشی ہیر کونوم نہ ورتا وایہ چہ چار روجے وار پیدا کرے و ہغہ برے دویم وار ہم ژوندے کوی، بلکہ دویم ایت شریف کنی دی :-

وَهُوَ أَوَّلُ هَوْنٍ عَلِيمًا : دا دویم بارہ پیدا کول د روجی وار پیدا کول و دیر آیات آسان دی

دے خبر و سر قیامت پہ عقل رنگ کین ثابت شود آسانی ہے پہ انسانی نسبت خود کو
گوندی اللہ نہ دوارہ پیدا کول پوشان دی،

وَكُلُّ الْمَثَلِ الْأَعْلَى (وَاللَّهُ ذَا بَارِعَاتٍ عَلَى كَمَالٍ دَعَى)

دَمَعَادِ خَلْوَرِ دَلِيل

یودری چہ کویت او شیروانی جو کہ ولے شی نوزخہ بہ خاد رہ
چہ آسان نہ حکم جو کہ ولے شی چہ دیو کار کتبدل دے، دغہ رنگ
پیدا کول د آسمان چہ اللہ کو پیدے نودیم بارہ پیدا کول دور کول
غوندے رہ نسبت د آسمان انسان پیدا کول خوبیا دیر آسان
حکم چہ کار پیدا کول یوتے،

ءَا أَنْتُمْ أَشَدُّ حَلْفًا أَمْ السَّمَاءُ بِنهَا، آیاستا سو پیدا کول گوزن دی کہ
رَفَعَ سَمَكًا فَسَوَّى لَهَا سِرَّةَ النَّزْلِ أَتَمَّ آسْمَانٍ چہ اللہ جو کہ وادو پیر
پہ اوچت خائے هغم کیشودو:

یعد آسمان تہ چہ اگورے نو کہ هغه پہ نسبت انسان دیر ورتو کتے دے
هر کج چہ اللہ تہ آسمان پیدا کول کین هغه تکلیف نہ ورتو د انسان پہ
پیدا کول کین بہ ورتو تنگد تکلیف دی، پنا پہ دے د انسان دوبارہ ژوند
د عقل نہ خلا نہ دے،

دَمَعَادِ وَجْهَاتِ أَعْمَالِ بِحَمْدِ دَلِيل

سوا کہ انسان نہ کل کائنات د انسان د خدمت اوقا پیدے لپا رہ
پیدا شوی دی رُو سَخَّرَ لَكُمْ مَنَافِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، د آسمان و فوا
د ز کتول کائنات اللہ تعالی ستا سر پہ کار و خدمت کین لگیا کیدی
خوانسان تے د طاعت او عبادت خداوندی لپارہ جو کہ پیدے
وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونَهُ، مؤمنو پیر یان او نبیا دم د
خدا تے د عبادت د بارہ پیدا کول او د عبادت نیچہ د دے فائز دی

کچرے قیامت، دوبارہ ژوند، مجازات اعمال، جنت او دوزخ هغه نوری
نود عبادت هغه فائز د بنکارہ نشو، له دے و جے د انسان پیدا کول
عبث شوا، او پہ دے پنا د کائنا تو پیدا کول هم عبث شوا او پہ دے د
بہ (العیاذ باللہ)، د اللہ د اتول کار و نه عبث ثابت شی، چہ د اللہ نعم
د حکمت له شأنه خلاف دہ د اللہ تعالی حکمت دادے چہ د انسان د
عبلو تو پوزہ نیچہ دہ قیامت بنکارہ شی ر حکم چہ د نیا کین داعی نشی پیدے
دمونیز ورنانے تفصیل سرہ بیان کوریدے، چہ د اللہ د عمل د کارخانہ
عبث ثابت نشی او د دے او د انسان پہ پیدا کول کین د اللہ حکمت و هغم
بنکارہ شی، پہ دے خبر و د قیامت عقلی ثبوت راخی

دقیامت او مجازات اعمال شپیرم دلیل

اللہ پاک انسان بیکاری د بارہ نہ دے پید کورے، اَلْجَنَّةُ لِلْإِنْسَانِ
أَنْ يَتَزَكَّ سُدِّي، (القیامة آتے عدرا یاد انسان دا خیال دے چہ دے
پہ بکارہ پیرینودے شی) د عشر شان، اَلْحَسْبُ لَكُمْ آتَمَا خَلَقْتُمْ عِبَادًا
أَكْمَلُ الْبِنَاءِ لَا تَزْجَعُونَ ○، سورہ المؤمنون آیت ۱۱۱، رأیاتا سو
گمان کوی چہ تا سو مؤمنین عبث پیدا کوری بیی او د عبولو نتیجو مؤمنو د
بارہ بہ قیامت کین مؤمنین نہ پیر نہ راخی خود نیا کینے بنه او پند و ا رہ
قسم انسانان شته، خوک ظالم خوک منصف، خوک نافرمان خوک
فرمانبردار، خوک متقی، خوک فاجر و غیره، د دنیا قول قوم نہ د
اللہ د عدل او انصاف منتہ کوی د دے پہ جو د اللہ تعالی سلوک د
تولو سرہ پوشان نہ دے، پکار حکم چہ د اللہ عدل بہ بنکارہ نشی
کدیو انسانان بادشاہ چہ د فرق کوی و فادار او باغی سرہ پوشان سلوک
نہ کوی و فادار له انعام و زکوی او باغی له سزا و زکوی پہ دنیا کینے
داعی نشو کینے ر و دیا تہ تفصیل سرہ بیان نشو دے:

نوڈ انسان دوہم ژوند دے اللہ دے قسم انصاف کولوک پارہ ضروری شو
 ہدا قیامت دے اوڈ مجازات اعمال ورخ دے چہ عقل لہ آہد ضروری
 ثابتہ شوہ او قرآن دے بیان دلے کپیدے :
 اَمْ جَعَلَ الْكُفْرَ بَيْنَ اٰمِنٍ اَوْ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ : آپکھرے آخرت نڈوی نومونڈ
 کالمفسدین بین فی الارض اَمْ جَعَلَ الْمُتَّقِينَ : پہ اللہ بانڈے یقین کوونکی او
 کالغفار ○ : نیکوکار دے خلق مفسدانوسرہ برابرسا نوڈا و خدا ترسوسرہ
 پہ بدکرداروپہ شان سلوک کوڈر ہچرے نہ

د قیامت او مجازات او مر دلیل

د ضابطہ شتہ چہ ہر مرکب راصلی یا مصنوعی د بارہ مفرد ضروری
 دے کہ انسان چہ د خاورے اہر ہوا اوڈ ناصل مرکب دے نوخان خان
 لہ د دے مفردات ہم شتہ خالصہ خاورے، خالص اور وغیرہ وغیرہ
 مرکب شہیت کنجبین د آویورہ کے اوچینو نہ جوہ دے دادے وارہ
 خالص خیزو نہ خان خان لہ ہم موجودی دا ضابطہ پہ اعیانو، اعراضو
 جو ہروا او صافو توہو بانڈے حاوی دے، مثلاً یوز توک رنگ چہ
 تورا و سور رنگ نہ مرکب وی، نو دادا پرہ خان خان لہ خالص ہر
 شتہ، مہ نیا کین ہم او خوشحالی یو مرکب دے چہ ہوا انسان کین دا
 دوارہ جمع وی، داہے انسان پہ نیا کین شتہ چہ مکمل خوشحالی لہ
 اوچخ غم و کرسدہ نڈوی، او داہے ہم شتہ چہ بتول و غم وی او خوشحالی
 ہدوی نہ نوڈ تیر شوے قاعدے پہ جگہ د خوشحالی او غم نہ مرکب
 د پارہ خالص مفردات خان خان لہ بکار دی چہ خوشحالی خان لہ یو
 موجودی لہ جنت کینے د نیکو نوڈ پارہ او غم و خان لہ یوازے موجودی
 کہ دوزخ کین دے بانڈے پارہ، او ہم دے نہ د قیامت مجازات اعمال
 او د جنت او دوزخ نبوت کینکے ؟

د قیامت او مجازات اعمال انم دلیل

پہ نیا کین بنہ خلق ہم
 شتہ او ہد ہم، داہے
 اگترہ لہ بول انسان یو داہے مجموعہ وی، چہ اہل علی اوقیہتی اجزاء
 ہم وی، حسیس او کسے دہے والا اجزاء، پکے ہر وی لہ د غم و یوقی
 کین یو اعلیٰ جزے د خنودا نہ رغلہ دہ او بل ادنیٰ جزے دے د و و او یوس
 دی دا نہ دے د بنیاد مر خورا کہ دہ او یوس دے د نگر و خورا کہ دے دے بیلول
 پکار دی چہ ہفے د پارہ پہ د من کین دے دے غوبلول او آوزول پکار دی
 غلہ پہ د انسان معدے نہ خلی او یوس پہ د نگر و معدے نہ خلی، د غلہ
 رنگ میدان حشر درمن اگترہ چہ ہفے کینے د نیکا نو او بدانو بیلول
 مقصد دی و امتا نو الیومرا یھا المجرمون ○ سورہ یس آیہ عہ
 راع مجرمانو د نیکو کارو نہ بیل شی

اِنَّ يَوْمَ الْقِيَامِ كَانَتْ مِيقَاتًا لِلنَّبَا اَيْ عِلَاحٌ د نیکا نو او بدانو د بیلو نورخ
 تکلے شوے دہ، نیکا نہ خچل فطری خانے جنت نہ لاپ شی گویا کترہ جنت
 انسانی وعدہ شوہ او بدان بہ خچل فطری مقام دوزخ نہ لاپ شی گویا کین
 دا دوزخ حیوانی معدا شوہ، او داہے شوہ لہ نیکا نہ غلہ او غم وی
 او بدان لہ بوس او روخ چہ د حیوانا نو خورا ک شی یا سوز لے شی پہ
 خنوی وغیرہ کین

د قیامت او مجازات نهم دلیل

د انسان پہ فطرت کن د خالص
 آما او خوشحالی تقاضا پرتہ
 دہ انسان د فرد پہ شکل کین وی کہ د قوم یا د وطن پہ شکل کین وی آرتا و
 تقاضا د دہ پہ فطرت کین خانعاوی اس دا آرزو پورہ کیدل کین کین شک
 وی چہ مؤنذورا ندے تفصیل سیر بیان کور یسے چہ نامکین خدا ہش
 آوازو بانڈے بول د نیا متفقہ کیدے نشی لہ کد کدسا ہا غسٹو نہ بقیہ د

زندگی پائے کید و خواہش، هر کله چه دخالص راحت او خوشحالی
 د تینا پوره کید و امکان ثابت شو نو په دنیا کین د دے پوره کولو انتظام
 یو خوله د دے و چه نشو کید چه دنیا او زمکه تنگه د لوتول انسانان
 پکین په یو محل ل شو جمع کید دے او بل دا چه خالص خوشحالی او راحت پدینا
 کین شکله نشی کید دے چه یو بادشا ه چه یو خوشحال او آدم کین بیکاری خو
 زکو ذ غون و ور سره وی لکه د حکومت او رید و رعیت بغاوت او مرض
 بیماری د خپلو خپلوانو سرگ د بل ملک حمله وغیره، اس عقل دایقین
 لوی چه قدرت د د خالص راحت او خوشحالی غوند د فطری خواہش
 پوره کولو انتظام کید دے وی لکه چه د نورو یو فطری خواہش او انتظام دے
 حکم کید دے چه په فطرت کین د غزبی خواہش د پوره کولو انتظام د
 قدرت ذمه داری د دے د چه هغه حکیم او عادل د دے دا دے خواہش
 په فطرت کین نه ورختیوی کوم چه نه پوره کید و لیکه وی او انسان پریش
 تزی نیزی، اس د پوره کید و لیکه خواہش د پاره د لولو د بل جهان ضرورت
 دے چه هغه پوره د پروسیع اولو دے وی او د انسان د فطری خواہش د
 جنت په شکل کین پوره نشی، لا خوف علیهم ولا هم یحزنون رسوره
 البقره آیه ۶۴ نه په (چج کین) د چاضم وی او نه په دوی د اندیشه
 و لگور فرما ما تشعونی انفسکم و لکن فیها ما تداعون سورة حسد
 السجده آیه ۱۰ رتا سوکاملو انسانانو له پاره په جنت کین هغه خیزون
 وی کوم چه مستاسوز د غواړی یا دے تا سو په بنکا د اغوا لری هلمت
 په خوانی وی لوی او تویب په نژی، صحت، غنا، بروی او مرض او محتاجی په
 نژی، د دے خبرو سره قیامت او جنت خوعقل ثابت شو مگر په دے
 بنیاد دوزخ د لے ثابتی چی دا د جنت صیدا دے او معرفت الایمان
 یا حنذا رهنا هر غیز پر خپل ضد پیژند دے شی، شپه هله پیژند دے شی چه

ورخ پیژنی، اسپین په هله پیژندلشی چه تورا پیژنی گرم به هله
 پیژند دے شی چه پیچ پیژنی په دے قاعده دوزخ هم ضروری شو چه هغه
 نه بدان یعنی د نیکانو ضد مجرمان لاری شی، جنت په همیشه وی بتول
 آدم او ملحت په وی دوزخ به هم همیشه وی، بتوله بے آرای او تکلیف
 به وی داد الله د انصاف تقاضا د چه بتول جنت ته نه لوتی نو جهنم
 حکم ضروری شو، کوم قوم چه د جنت اقراری دے هغه دوزخ هم منی
 دے کبضه اشکال نشته، حکم چه جنت او دوزخ د دنیاوی عملونو نتیجه
 د دے دنیا کین بنه او بد عملونو او خلق و نونیامت کین هم د دے نتیجه
 په د غصه فرق بکار وه چه د الله تعالی انصاف او عدل پوره بکاره شی

د قیامت او مجازات اعمال نسیم دلیل

د بشر اصلاح د دنیا بتول قومونه د لے خو بنوی چه هغه د نه د خدای
 او نه دنیا د موجب ضائع کوی چه انسان ژرند په اطمینان امن او خصال
 کین تیرشی هر په دے احواله هر قوم په هر دور کیم د بشری اصلاح د پاد
 انتظامونه کړیدی مختلفه ادارے دے جو په کیم مگر ز په پوره اصلاح انست
 د اصلاح عقلی اسباب در دے دی .

- ۱) تعلیم
- ۲) قانون حکومت او عقیده د مجازات اعمال
- ۳) په تعلیم خود نیک و بد عمل نه واقفیت راشی لیکن د عمل کولو باعث
 کید دے نشی،
- ۴) دویم سبب قانون هم په اصلاح بشری کین پوره کامیاب نشو لکه چه
 جرمونه روح کوی نژکومه چه روح کین پاکیزگی او انقلاب نه وی را غیل
 نو د جرمونو سلسله نه ختمی قیامت په دے و چه مجرم تریه سزا ور
 کولو کین پوره کامیاب نه دے هه د خدای کیم د قانون حکومت نشی کید
 په غیر عملا فو کین نه قانون نشته او نه حکومت، کچرله قانون او

حکومت وی نو بیا ہم مجرمان دایسے خائے اودلے وخت کن جر
 کوی چہ ہلتے خوک گوا کہ نہ وی پہ دے بنا ہند کہ سزا نہ بیج شی اور
 اصلاح کار نامکملہ پاتے شی،
 بعضے خائے کن گواہ خوی لیکن ربتیا گواہی نہ کوی ۔
 بعضے خائے کن گواہ کواہی کول خوی مگر کہ مدعی علیہ لہا ہند ہند
 تہ خرمالی لایج یا ویرہ ورکول ہند گواہی نہ بند کوی،
 بعضے خائے کن ربتیا گواہی اشی لیکن کہ مخالف فریق ذویل پہ چہ
 دغہ گواہی مسکو کہ اوبے اثرہ شی، اور مجرم کہ سزا نہ بیج پاتے شی،
 کچرے جرح سرہ ہم گواہی صحیح ثابتہ شی نو فیصلہ کہ بیج پہ لاس کن
 دہ ہند غلطی ہم کولے شی باخصوص ہند وخت چہ پہ زہا کن ہند
 رحم اور خدا ترسی نہ وی، نورشوت اوسفارش فیصلہ پہ بل بیج وای اور
 سزا نہ چوشی،
 کچرے سزا و اڈولے شی نو ہند بہ دجرم پہ جو ہومرہ سفتہ نہ وی
 چہ جرم سخت وی، دایشو نہ چہ وی نو قانوں جرمونہ نشی بند کولے
 ہند عہ و جردہ چہ قانوں اوسزا گانے خورشتم مگر جرمونہ نہ زیبا تیرہ
 اوقیدیان ربتیا یانم ورخ پہ ورخ دیما د بیری، بنا پہ دے اصلاح
 بشری کارڈزہ رضیر نہ دایسے شروع کول پکار دی چہ اول خود کچر
 انشی اوبیا کہ انشی نو سزا نہ بیج نشی، کہ دے صورت دا دے چہ
 پہ زہا اوصیر کینے و کہ مجازات اعمال، اوقیامت دلے پخ عقیدت
 چہ ہند نہ سری سرہ دافکر پیدا شی چہ ہوا گناہ اوحق تلفی کول خیل
 خان پہ آخرت کن تباہ کول دی او کخو رخر فانی فاندو پہ بدل کن
 آخرت ہند انشی فاندے بیل دی چہ دیو عقلمند سکون کار نہ دے
 دا ہند عقیدہ دہ کولے چہ غلہ اودا کوان (عرب دچاہلیت) فربت

خوک چور کول اود دے عقیدے کہ پوخر والی پہ وجہ کہ ہغوی زہونہ اور
 پہ ماغونہ دایسے رو بنانہ نزل چہ کہ ہغوی نہ کہ جرمونو، ظلم اوحق تلفی
 نور نشان ورک شو کہ بشری اصلاح ہند عہ پو کچر پہ نسخہ دہ کولے چہ کہ
 پچر اور مشاہدو پہ بنیاد خیلو اصلاحی اثرانو نہ نہ بنیا واقعہ کہ ہم
 دغہ پوہا دایسے چہ کہ بشر مکمل اصلاح پر کیدے شی، ہند دہ کہ
 مجازات اعمال، اوقیامت پچہ عقیدہ اودارنگ قیامت اومجازات
 اعمال عقلا تا بہ نشی

دقیامت اومجازات دولسوں دلیل

انسان دکا نسا تو یوقیمتی جردے خر عبرا وژوندے لندہ دے آسمان
 نہ مکملہ او غروندہ دے برے ہودے رایسے دی لیکن کہ انسان ژوند لکہ کہ
 بیسے دمرگ پہ پو کچرہ ختم نشی لکہ کہ چا کور کینے چہ کخا رے لوتے وی،
 اودے سرو زر و ہر نو خا ورین پہ زر تر ترہ ختم شی اودغہ قیمتی کہ سرو
 لوتے پہ دے بیگہ کولے پاتے وی حکم چہ قیمتی خیز خوک خان نہ لوتے
 کوی، دے نہ معلوم بیری، چہ کہ قیمتی انسان سرہ مناسب بل قیمتی
 اوبرد ڈوند دے کوم کن چہ کہ نہ بہ کعملو نو پندہ ملا و بیری اودا بہ
 ناستورل خوار ہی چہ کہ خسیسو شی کونو پہ مقابله کن کہ قیمتی انسان ہر
 دہم دے پیر بنات وی قرآن الکریم لکھن اکیون، کہ انسان اصلی
 زونہ دآخرت دے، پیدے قاعدے بنائوشے فرق لہ خسیس، اڈنے
 او کہ قیمتی اصلی پورہ بنکارا شی، دغہ دے قیامت دغہ دے مجازات
 اعمال اودغہ دے آخرت ۔

دہ مجازات اوقیامت دولسوں دلیل دنی سائیں
 ہا کتر خزانہ لیک، چہ نہ وی دنیا پہ چور کر انسان شخصیت پہ
 دے خیزو نو بنکارا کیری : (۱) نیت (۲) قول (۳) فعل

را، نیت د انسانی نفس لاندے پہ شعور کین محفوظ دے چہ ہنہ یو خیال ہیبرکمی خوب کینے اگوری او بیاور نہ را یا دشی۔
 (۲) او قول د هوا پہ چپو کینے محفوظ دے چہ پد ریہا یا ئی نظام بوخو بل خواہ۔ ولے را ام ولے شی ددے رفتار پد یوسیکن کین یولاک او شپک اتیارہ (۱۸۶۰۰) میلہ دے، بقول قوال پہ فضا کین محفوظ کین خوبیل سرگم و جدی داسے آلا نذوہ پیدا کومہ چہ دیوبیل نہ را ییل کوی کیدے شی چہ کسوی پیدا شی، پہ جلال دریلہ یا ئی نظام نہ چہ پہ او کدالی دریلہ یوسن پہ مختلفولا نذرہ نو یو برو لوسرہ مختلفو خایونہ آوازونہ را کاری او یوبل سرگم و کینی نہ حکہ چہ کوی چہ پہ او بد والی کین بیلی دی دغہ رنگ ہر فعل پہ فضا کین یوجہارت پوری چہ پد دے وخت کین پہ نوی علمونو معلو مولے شی، لیکن پہ دیر وخت تبرید و سرہ داسے آلا ترا سہ نہ وہ ایجاد چہ ہنہ د فضا نہ بیرتہ را داخل کیدے شی چہ کسٹو داسے آلا ہم پیدا شی دے تقریر نہ د آخرت وجود درست ثابت یی چہ پہ ہنہ کین کتیت قول او فعل چہ محفوظ دی نتیجے صریح شی،
 دے نہ علاوہ د ماہرین ارضیا نو تحقیق مطابق کزکے پہ خیتہ کین دیا س سوہ (۳۰۰) ددے کومے شتہ حالانکہ داؤ بویشو لویہ پارہ سل ددے کومی کافی دہ۔ ددے نہ علاوہ ہرکال دز حکہ نہ پہ نذوہ زلزے پیدا کبیری د بھے پتہ اگی او د بھے اُن لگی داد ہنہ گرمی نتیجہ دہ کومہ چہ کزکے پہ خیتہ کین پر نہ دہا ہاتول او کسمندار دا یوتی بخولے ددے خبرے دلیل دے چہ چہنہ دزکے او سمندار ک لاندے اودا ہول د جہنم اثرات دی، ۶

کیا امت تفصیلات

کیا امت کیفیت کیا امت حقیقت دو و خیزونہ ن، بود دے جہان ورا نول اود بل جہان ر آخرت جوہا دادارہ اللہ دود کیکوسرہ کتیری دی، اول یوکل تحریب ک پارہ دی او دہم یوکل د تعمیر ک پارہ دی تحریب پہ حقیقت کین د کیا مرگ دے نامہ عادت داوے، چہ مرگ نہ ورا نڈے خہ مرض اور بخ وی ہنہ چہ پہ علاج بنہ نشی نودغہ رخ د طبییاً نو پہ خیال کین لا علاج او ہلاک وی، نو ہنہ رنجور تیز۔ ہلاک شی، نول انسانان مجموعہ یو بسمرا کتیرہ ہرکلمہ چہ ہنہ رنجور شی نو دے قاعدے مطابق علاج کولے شی کہ علاج کے ممکن نہ وی نولا علاج شی او ہلاکت نہ نڈے شی او بیا ک اللہ قانون ک ہلاکت پہ وہ نا فیل شی او ہلاک شی، ک انسان دپارہ نود نول کائنات خادمان دی ہرکلمہ چہ انسان نہ وی نو بیا ددے نولو نورو کائناتو ہنہ ضرورت پائے نشو نوحکہ انسان ہلا سرہ دا نول کائنات اُن کپے شی او ہلاک شی نودغہ قیامت دے ددے نہ وہا نڈے حالت د نیا ددے مرض موت کتیرہ چہ ک شریعت پہ اصطلاح کین دے نہ ا شرایط اشاعہ یا قیامت نشانے ویلے شی لکہ چہ یوسری کین د مرگ نہ وہا نڈے د مرگ نینانے بنکارہ شی تہ مرگ بزہ شان و قفہ وی دا خور کولے انسان دے خود چول عالم د مرگ حالت حکم مختلف دے چہ داؤ یو انسان پہ نسبت دیر لوے شے دے نو دہا د مرگ او نینو د مرگ کین پہ دیرہ وقفہ وی ددے نینے د مرگ علامت کبیری دی کومے چہ شریعت بنو دی دی،

عالمی مرض موت یا قیامت نینے

کہ خلق ایمان اور ہف سہا تہی ضروری خیزونہ عالم کہ پارہ لکھ
ڈونڈا ڈروح مثال لوی، دے کن چہ شورہ کہ موت رائی ہومرہ عالی
صحت کہ پارہ مرض دے داصرہ چہ عالمگیر شکل اختیار کرنی نود
بہ داعلم ہلاکت اور قیامت کہ پارہ بہ غنی نینے وی اودے رنہ تہ بہ
مھلک و شے لکھ چہ احادیث کین دی :-
رہ دابن مسعود رضی اللہ تعالیٰ عنہ روایت چہ قیامت بہ پہ شہر
انسانا نو قاعیر دی ر مسلم شریف

۱) حضرت انس رضی اللہ عنہ حضور صلی اللہ علیہ وسلم بہ نقل کوی چہ
پورے اللہ اللہ و یونکی مؤمنان دی، نو قیامت بہ نہ قائم ہی،
۲) حضرت حدیفہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ حدیث شریف نقل کرے دے چہ قیامت
بہ نہ ہف نہ قائم ہی خو پورے چہ ڈڈ نیا اقتدار کہ بد تریہو خلقہ لاس
کین رانشی رنومنی شریف

۳) الاحادیث بنا کی چہ ہر کلمہ بدی عالمگیر دوی نو قیامت بہ نہ کیری اودا
کہ ہلاکت عالم نینہ دہ او کچھ لہز ایمان داد خلق پاتے وی نو مسلم
کین، کہ حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا روایت مطابقت اللہ بہ دیر ہنسا نینہ ہوا اہلبزی
اوپ دے بہ کہ مؤمنان ڈڈ حورن جن جن کوی او قیامت بہ یوازے بہ ہنہ خلقہ
قائم شہ بنا پ دے قیامت قائم لو کین پورہ چہ ہا ہم کردار ادا کوی دے
کہ دوی تو لو علوم و فنون ایمانی عقیدے او ایمانی عملوں رنہ ختم کوی دنیلو نینہ
دادی :-

۴) کہ امویک دہم جنسیت پرستان نینے کہ لواطت دہا ہمانو دا بیہون
کہ رپورٹ در روز نامہ جنگ ۲۰ اپریل ۱۹۶۶ء کین دے بہ مطابق دہم
فوج کین یو کوریا ویا لکھ (۱۷۰۰۰۰) ہم جنسیت پرستان یعنی لواطت

کوونکی دی اودا امریکہ پہ عامو خلق کین ہر خلووم سہ پہ لواطت
کینے بوخت دے :-

یوازے پہ برطانیہ کین خوارس لکھ (۱۳۰۰۰) ہف حرامیان داپہ دی
کہ کو محموند چہ شپا رس یا اولی کالہ دے :-

ہر کال کہ حرامیان نوور و پیدائش او یازہ دے دہ حمل خورد ولواو کہ
پیدائش بند و نود علاوہ دی او سطا ہر خوارس کسی حرامی وی سہ ۱۹۴۲ء
ڈرپورٹ مطابق پہ تسلو کین نوری امریکنیا پہ نہا کین او یا پہ سلو کین

پہ لواطت بوخت دی، کہ دوی اندازہ دہ چہ سہ ۱۹۶۰ء پورے بہ ہر پنجم
بچے حرامی وی ڈرپورٹ ڈترجیان اسلام ہر مئی ۱۹۶۰ء (مغربی
تھڈا بچہ کومہ خونریزی کوی دہا پہ ہف ویا نینے جنگ عظیم
موجودہ جنگونہ او ایسی کوی سہ استعماری اودھالے اودا خدا
نہ انکار دے سود او شواب دوی کہ ڈونڈا یوغتہ بر بنہ دہ پیدہ کا تو
اودا خبر اودو دروغ خبرے خورول دکامیاب سیاست نینہ کتے شہ
اوتجیب دادے چہ دا کنا ہم نشی گنہ لے، لکہ انگلستان او کینیا چہ د
لاسونو پہ پو قار کین د لواطت کہ جواز قانون پاس کرو،

د شیلی پوکل

ر و صہ پوکل د جمع پہ ورخ بہ ڈا سرافیل فریضہ پہ ذریعہ شیلی
پوکل وھلے شہ پہ دے کینے بہ کہ جلال تجلو د و مرہ

زیات طاقت وی چہ کہ ہف خدائی اثر نہ بہ دا ہتول عالم دیرے دیرے شہ
دا پوکل بہ پہ حقیقت کین دا اللہ د مہیت د صفت مظہری چہ ہف نہ
بہ بہ ہرین زبونی او کوزنی بانندے موت اود فطاری شہ، کہ قرآن بیان
و یغی فی اللہ و فصیح من فی السموت؛ شیلی بہا پوکل شہ نو کہ آسمان
و من فی الارض الا ماشاء اللہ سورہ اوزجکے کائنات بہ ہلاک شہ
نہا ۷۷

یسا دھنچہ اللہ نے ہلاکول تہ غواہی :

کہ ہلاکت نہ داخل ہو نہ مستثنیٰ دی رہے اور زخم کار کونکی شریعت سے
جنت اور دھنچہ خورے غلمان حکمہ چہ دڑوی، پیدائش دبقا، تبارہ
دسے نناد پارہ نہ دسے، (۱۶) خلود مقربے فیر بنیے (۱۷) اور صدائے
الامر، کومو نہ چہ کارا غسٹل وی، د شہیدانوں دوحونہ چہ ہغوی سرہ
ہمیشہ ژوند و عدہ دہ، ر بد وراثتاً فریختی فی امور الآخرة (کنیں - د
مستثنیات دحد یثونہ ثابت کریدی، ہم یہ دے کتاب کنیں د بھیجی
یہ روایت د مقابل منقول دی چہ د شیلی ددائے نراخی
دآسمانوں او د زمکو د نراخی بل بر دہ ..

دویم پوکل قرآن شریف کن دی رستم نفع فیما آخری یا آذہ
قیامہ کنظکون ہر سورۃ الزمر ایۃ عطا:

دو بارہ شیلی پوک و ہلو سرہ بہ سرہ انسانان او حیوانات بتول
ژوندی شی ہم دا د ابن عباس رضی اللہ نہ بہ بد وراثتاً فریختی
دی، اطبرانی مقدم رض نہ یہ حسن سنند نقل کریدی چہ د بھی نہ تر پوک
یہ بتول را ژوندی شی، کوم حمل چہ د وخت نہ ورا نندے شوئد یڈے
وی کچرے دھنچہ اندامو نہ پورہ وی او ساہ پکن را غلی وی، نوژوندے
کوے بہ شی کہ داسے نہ وی نو نہ بہ شی ژوندے کوے، د بتولوبہ ست
درے دیون کالہ وی،

د پوکل بہ د اللہ دہ "حجی" صفت مظهر وی، د قرآن د ذکر شوی، د
آیت ترجمہ دادہ چہ دویم بارہ بہ شیلی پوک و ہلے شی نو
صری بہ ولام وی او کوری بہ (۱) یہ دو بارہ پوک و ہلو کنیں بہ خلوینت
وقفہ وی، ر بخاری (۲) بہ دے خلویشتو کالو کنیں بہ خلوینت درے دھنچہ
نہ د چکہ سپینا و بو بار کنیزی چہ د سر وہ خاورین قالب بہ ورین

اودا بہ پہ انسانی شکونو کنیں بد لیری، بہ بد وراثتاً فریختی کن د ابوالشیخ د
روایت مطابق پہ شیلی کنیں د بتولوبہ حونو پہ شیر سری دی ہنچہ
کنیں بہ د عنہ و حونو نہ وی پہ پوک و ہلو بہ بتول خیلو خیلو قابو نو نہ
راوا لوزی او پکن بہ داخل شی، د بدن د ڈر جمع کولو عمل بہ دزلت
پہ ذریعہ وی، لکہ قرآن وائی دران کر لکڑکۃ الصاعۃ سنی عظیمہ
د سورۃ الحج ایۃ علی ہر کله چہ د ژوند د کالبوت شکل پینلہ یا کہ
مد ہرات الامرہ فرینتو پہ ذریعہ جو رہی، نو عرش بہ ہنچہ سپین
آپ حیات خلوینتو ورخو پورے پیر و کریدی،

پہ دے بہ دھنچہ خاورین قالب کالبوت پہ عنہ بنین قالب کالبوت کنیں بد
شی، او بیا بہ دا ہجیرے تہ بد لیری او نہ فنا کینی، د انسان تہ وہیہ جو
درماء الفناء او دژیکہ د اویو نہ وو، ودا وجود بہ درماء الحیات او
دعرش دا پونہ وی،

او ابوہریرہ رضی اللہ د حضور علیہ السلام نہ نقل کریدی چہ دے تہ
(ماء الحیات) حضور علیہ السلام فرمایلی دی، پہ دویم پوک بہ
دعہ تیار و قابو نو (کالبوتوں) کن د حور منتقل شی او ژوند بہ پاسی

د پوک و حکمت بیان

د نبیانظا مر پہ مادی اسبابوروان دے، نو یہ دنیا کنیں پیدا کیدل ہم
پہ وار وادی، او مرک ہم، نہ بتول خلق یو خائے پیدا کیری او نہ تول
خلق یو خائے صری، بلکہ پیدا و بنست او سر کیدل پواروار او زوری،
لیکن د آخرت جہان د معنی یا تو اود جلال او د کدات جہان دے دے تہ
عالم د قیامت رہیہ یوخل فوراً ہم وکیلے شی، نو د دنیا بتول الہی
اور انسانی بادی بہ پہ یوخل ختم کریشی اور پہ دویم خل پوک و ہلو
بانڈے بہ پہ یوخل سمندستی بتول صری را ژوندی شی، لکہ چہ فوخ پہ

پہ یوشپیلئی جمع کیری اوپہ یوخوریزی، انسان پر رومی زون
 رد نیانین دمور پہ خبہہ د بنیاد صودہ قابونوز کالبونوز براہن ک لو
 کار مدن پرات الامر، فرینتوزوا غبستوا و دغه رنگ روح قبض
 کول اوسرہ کولے ہم دد غر فونبتو پر ذریعہ کول
 وَالْمَلٰٓئِکَةُ بِاَسْطُوٰٓآئِیْہِمْ فَرِیْقَتَہٗ د روح قبض کولو د یادہ لاسر
 قُلْ یٰٓاَیُّہَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا اَلْمَوْتُ الَّذِیْ فِیْہِمْ خُوْرٰی تہ اووا یہ چہ ستا سوروح
 د کول بکم رسوہ السجیدہ آیتہ: ہفہ فرینت قبض کوی کولے چکرتاسو
 مقرر دی

دوے آیتون پہ موجب د خوبتو پہ ذریعہ پر د نیانین اللہ تعالیٰ انتظام
 د زوندا اوسرگ اچلو لو، دے نہ د اللہ تعالیٰ احتیاج اومذوری نہ بلکہ
 خپلہ بادشاہی بناکارا کول دو، دواہہ بکوک وھل بہ حضرت اسرا قبیل
 علیہ السلام کوی حکم چر د سجدوا لادم، د تقاضا مطابق د ممکی
 قوتونو خادمانہ حیثیت پورہ بناکارا شی، تر دے پورے چہ جنت اودوز
 پورے قول انتظام اوجہ مت د انسانو بہ فرینتے کوی، د جہنم انتظام
 فرینتے چکوی اوجنت کین د اسلام اچولو فوض بہ ہم د فرینتو بہ سجد
 بوی قرآن کین ذکر دی، پر رومی بکوک وھلو بہ اللہ تعالیٰ تجلی د امانت
 پر کائنا توور خورزوی اور بہ دویم بکوک وھلوسہ بہ د احیاء پدمرو
 وور خورزولے شی، دورا تو لو پر بکوک وھلو کین بہ ہم نظم اوباقا عدک دی
 شروع بہ د علویانو آسمانوی نہ کیری، لکہ اذ السماء انشقت
 (الانشقاق آیتہ) و کوزور تَشَقَّقُ السَّمَآءُ بِنَآئِیْہِآ سَمَانٌ بہ مات کد
 شی کورجہ دد نیانیت دے دغہ رنگ، اذ السَّمٰوٰتُ کُوْرَتْ ہ وَاَنۡزَلۡنَا
 السَّجُوْمَ اَنۡکَدَکَ مَثَ (التکویر آیتہ) بہ مطابق د کائنا توور بنا
 قول قسم ستوری بہ ہیکارہ اوسرگ کیری (کواکب الجواکرت) رسوہ

الانفطار آیتہ عا او اذ الجواکرت رسوہ التکویر آیتہ علی پہ
 صطابن بتولے خوربے اوتزٹے او بہ یوحائے کیری او پر کرمی سر
 بہ ختر کیری ددے کرمی نہ بہ پہ او او او لکی بیبا بہ غروہ پہ کور
 اوغبار کین بدل کیری زمکہ بہ خور کیری، لکہ قرآن فرمائی، وَاَذۡکَا
 الْجِبَالِ سَیۡفُتٌ رَّوۡبُۡسَتِ الْجِبَالِ بَسَآۡةً فَکَا نَتَّ هَبَآءٌ مُّہْبِتًا ہ رسوہ
 الواقعہ آیتہ غروہ بہ او زولے شی، اوزدہ ذرہ بہ کیری او تر بہ
 خور وور کور وغبار جوہ شی، بیبا بہ دویم بکوک وھلو نہ د تعمیر انتظام
 کیری اوسری قول بہ دا زوندی شی او د اللہ پر بھکی بہ پہ تطارون کین
 ادریری،

دمحشرن مکہ

دمحشرن مکہ بہ د دنیا دتر حکے نہ بکا لروی،
 یَوْمَ تُبۡدِئُ الۡاَرۡضَ عِبۡرَ الۡاَرۡضِیۡنِ پہ دغہ ورخ بہ د دنیا د زکے
 پہ بکوک کیرے شی دویم داچہ صفت بہ بے بدل شی اوریم داچہ یوار بہ بے
 صفات بدل شی اوبل وار بے ذرات بدل شی، غورہ قول دا دے چہ
 صرف صفات بہ بی بدل شی، د بخاری اوسلم شریف کین د سهل بن سعد
 نہ رفوع حدیث را علی دے، یُسۡخَرُ النَّاسُ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ عَلٰی اَنْۡحَرِیۡفِۡۤا
 عِۡرَآءَ لُقۡمَ صَہِ النَّحۡیِ لَیۡسَ فِہِمَا عِلۡمٌ لِاَحَدٍ، او پہ صحیح بخاری د ابوسعید
 حداری، ضواللہ نہ رفوع حدیث را علی دے،
 تُکُوْنُ الۡاَرۡضُ حَبۡرَۃً وَاَحَدًا ہ معنی بے دادا چہ خلق بہ پہ داسے زمکہ
 را پاسولے شی، چہ سپینہ غنم، کیکے بروی لکہ دمیدے د جو جوئی پشان
 چہ پہ دے بہ ہیخ قسم نینہ نہوی، دا ابوسعید نہ د حدیث ترجمہ دا دہ
 چہ دا زمکہ بہ د جو جوئی پہ شان دی، بعضہ را بتولے کیکے چہ دچاندی
 ذکر دے، نو د ہفہ مطلب صرف سپینوالے دچاندی پشان دے،

بیہوشی کہن دابن مسعود رضی اللہ عنہما صحیح سند الفاظ نقل دی
 تَبَدَّلَ الْأَرْضَ مِنْ أَرْضِهَا فَحَصَةً، یعنی کہ دنیا زمکہ بہ پہ دا بیس زمکہ
 بدلائی چرلکہ کچا ندائی بہ سپیندی، ابن جریر د زید بن ثابت
 نہ مرفوعاً حدیث نقل کی دے۔
 إِنَّهَا تَكُونُ لَكُمْ مِثْلَ الْفُحَّةِ، دازمکہ بہ پہ دھورخ لکہ
 چاندی سپیندی دے نہ معلومیزی چغورہ قول کصفا تو بدلیدو دے۔

دمومن خوراک خبناک

پہ میدان حشر کہن بہ زمکہ کیک پشان وی او مومنان بہ دے نہ
 خوراک کوی، بدور السافرا کہن منقول دی، چدمومنان بہ ک
 خپلوقدا منولہ طرفہ دغ نہ مکنہ خوراک کوی، او کوشر ہفہ او بہ پہ
 خکی کوے چہ پونہ سپین، وارگہ نہ پچے او د شاتو نہ خورے وی
 حافظ بن حجر فرمائی، دادے دیارہ چدمومن تہ ک حشر پہ اور رہ
 مودہ کہن دلوزے، تندے خر تکلیف نہ وی، بدور السافرا کہن د
 طبرانی معجز او سطر نہ مرفوعاً حدیث منقول دے، چہ دعوش دلالت
 بہ د اللہ لہ طرفہ بود ستر خوان خورشئی، چہ پہ دے نعمتو نہ او خوراک
 خبناک دا بیس خیزو نہ او میوس وی، چچا بہ نہ وی لیدی، نہ بہ ٹی پہ
 خیال کہن را غلی وی خور پہ دغے خوراجہ بانداے پہ روز تیان مسلمانان
 خوراک کوی دھوی پتر ندا گلی بہ دا وی چہ دھوی د خلو نہ بہ دمکنو
 او کسٹوری ک خوشبو نیو ک ورنہ خیزی۔

بیان ک حوض کوشر

نورمانی، اَنَا أَطَّلْتُكَ الْكَوْكَبَ، ابن عباس رض فرمائی چہ دش نہ
 حوض کوشر مراد دے، پہ میدان حشر کہن بہ دھر بیغہر دھندہ امت
 پہ جو ریو حوض وی او پہ ہن کین د حضور علیہ السلام حوض پرتولونہ

لوتے وی، دامضمون ترمذی شریف کہن ک سمرہ رض نہ د مرفوع
 حدیث پہ صورت کہن باطے دے، د حضور علیہ السلام حوض کوشر
 پہ میدان حشر کہن کیدل ک شیر پتخو سورہ ہی مصابو نہ نقل دے چہ پہ
 ہن کین خلو ر خلفاء کرام رض او عشرہ مکشرہ ہم دی، پہ ظا ہر پہ
 ہن حوض خلو ر گتیز وی، او خلو روارا غابے بسے پہ یوا بنا زہ وی
 چہ خارورارہ بہ یوازے یوازے ک یو یومیاشت پہ مزل اوردے وی
 د ہن لوتے او کلا سونہ بہ د آسمان ک ستورہ ک شیر زہم نہ پاتے وی
 خود ہن ستورہ کوم چہ موبن او عواموتہ پہ نظر بنکاری د اوردے کہ بہ
 د پیو پشان سپین ک شاتو نہ زیات خوراک دوا کرتے بہ پیچے وی دا
 بہ ہن خلق خبئی کوم چہ د مومن نہ علاوہ د سنت نبوی تابعدار
 وی، بدعتیا نونہ بہ کتے و رکولے اوردے نہ پہ لرسہ کولے شی دا بدعت
 لکہ ک خوارجو، دافضوا و معتزلو اعتقاد وی او کہ عنلی وی، ظالمان
 بہ ہم دے نہ شہرے شی دا بقول روایات د حدیثو ک بدور السافرا کہن
 نہ ترمذی کہن شی، حوض کوشر پہ حقیقت کہن ک سنت نبوی یا ک کتاب
 او سنت جسمانی صورت دے چہ دے نہ بہ یوازے پہ کتاب او سنت عمل
 کوونکی فائدہ اٹھتے شی حکمچہ آخرت کہن بقول اعمال بہ جسمانی صورت
 اختیار کوی بہ عملونہ بہ د مہر شیوار تکب عملونہ بہ د فائدہ مند شیونہ
 صورتونہ اختیار وی،

عمل نامے

پہ قرآن کریم کہن ذکر دے

كَا مَامَنْ أَرَادَ أَنْ يَكْتُبَ بِحَسْبِهِ مَسْوُكٌ، چا تچہ پہ بی لاس عملنا مہ
 يَحْسَبُ حَسَابًا يَسِيرًا فَيَنْقَلِبُ إِلَى وَرْكِ يَشِي نَهْفًا بِأَسَانٍ حَابٍ
 أَهْلُهُ مَسْرُورًا ○ كَامَا، وکوی او پہ خوشحالی بہ جنت کہن چیل

مَنْ أُوِّيَ كِتَابَهُ وَرَأَى ظَهْرَهُ قَسْوَى: اہل وعیال نہ را کر سی، او چاہے کہ
 يَذُوقُوا كَيْدًا وَيُجْلَى سِجْرًا سورة: چہ نہ سالہ طرفہ عملنامہ اور
 الانشقاق آیت ع ۱۰) کہے شی تو ہفتہ بہ ہلاکت ہلاکت چھڑو گی
 او یہ دوزخ کن بہ اغورز پیری :
 فَأَمَّا مَنْ أُوِّيَ كِتَابَهُ بِرَيْبِنِهِ قَسْوَى: چاہے کہ پنی لاس عمل نامہ
 هَاؤُمُ افْرَأْ كِتَابَهُ الْفِي كُنُوتَاتِ، ورکوسے شی، تو ہفتہ بہ کہ خوشگیا
 مَلِيحٍ حَسَابِيَهٗ : نہ نود نہ بنائی چہ اگورئی خوا عمل نامہ خیا پر دنیا
 یقین ووجہ یہ دے ورخ بہ اللہ تعالیٰ سر کا خا ملاقاں وی۔

رسورۃ الصافات آیت ۱۰۱

وَأَمَّا مَنْ أُوِّيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ قَسْوَى: او چاہے کہ پچھ لاس کن عملنامہ
 يَلْبَسُ نَيْلِي لَمْ أُوْتِ كِتَابِيَهٗ سورة: ورکویشی تو ہفتہ بہ انوس کوی
 الحاقۃ آیت ۱۰۱) چہ دا عملنامہ خود ماتہ نہ دے نہ کہے شوسے،
 افْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ: ہرکس نہ بہ کہ خدا نے تعالیٰ حکم
 حَسْبًا رِبِّي اسل سبیل آیت ۱۰۱) وی چہ خیلہ عملنامہ اگولہ او نہ
 پخیلہ کہ خیل حساب لہ پار کا کافی ہے۔

بدور السا فرلا مکتا تا ۱۰۱) کن کا آحاد یثو بہ بنیاد بیان کہے شوسے دے
 چہ تو لے عملنامے بہ دلوج محفوظ نہ عرش نہ راؤ یہے شی کوم بہ چہ پدغہ
 ورخرمیدان بخش کوی او جمع بہ کپیشی تو اللہ تعالیٰ بہ بیاد خاص ہوا
 بہ دریر ہرکس نہ خیلہ خیلہ عمل نامہ کہ ہفتہ عمل بہ مناسب لاس کن
 ورکوی او کہ ہرے عملنامے کہ وجہی الفاظ افْرَأْ كِتَابَكَ بہ ددہ اوددہ
 کہ پلاز نویر سرہ آوا زکو لے شی او حکم بہ ور نہ کو لے شی دا عمل نامہ بہ
 لوستی اونا لوستی بول لوستی شی، بہ دے وجر حدیث شریف کن دی چہ
 کا اولاد بنہ تو مونرا بند شی، چہ نہ چا نشب ثابت نہ وی تو ہفتہ بہ کہ

دور پہ نوم بلط شی، داد عقل خلاف نہ دہ چہ نالوستی بہ ہم خیلہ
 عملنامہ لو سیتے شی، کوم علم چہ خدا نے پاک د استناد بہ ذریعہ بندرے
 شی، ہفتہ بغیر استاذہ یہ الہامی طریقہ ہم بنو دے شی کہ دا نبیا وعلیم
 السلام علم اود حیوانا تو علم کہہ کہ جلا کہ خیلہ چاہے جوہر و لو علم کہ شتا تو
 د شی خیلہ کین جوہر و لو علم مسیروتہ کہ اجتماعی امور و علم کوم چہ
 بہ علم حیوانات کن بیان شویدی، دے زمانہ کن نہ نہ کہ نہ کہ پیدای
 حروف و بہ ذریعہ تعلیم ورکوسے شی ما بہ مشرق پاکستان کن پیدای

گواہی

اسد انبیاء علیہم السلام اود علماء و کرام گواہی

کہ جرم ثابت لو کہ پارہ کہ مضبوط اور اعتباری خلقت گواہی ضروری وی
 انسانا تو د نولو نہ تو وجہ کہ انبیاء علیہم السلام بہ ذریعہ حق خبرے
 اود خدا نے تعالیٰ حکم نہ رسیدی دی بہ دا عہ خلقو بہ پخیلہ پغیران
 علیہم السلام گواہان جوہر وی او کجہ دے دا پغیر انوار ثا نور علم کرا
 کہ سولی وی نہ ہم دوی بہ پر گواہان جوہر وی، قرآن کریم کہ مانی
 وَجَاءَ سَيِّدِي بِالْبَيِّنَاتِ وَالشُّهَدَاءِ أَوْرَاقِيْفِ اذْ اَجْتَمَعُوا مِنْ حَيْثُ اَمَرَ بِشَهَادَةِ
 وَجِئْنَا بِكَ عَلَي هُوَ لَآءِ شَهَادَتَا رَسُودَا بَ عَسَىٰ

۲۔ کہ کرام کا تیسوا گواہی،

دویم دا چہ کہ احکام خداوندی نہ کہ انسانا تو خلاف قول اوند کول
 بہ شنگہ بنکارا کو لے شی، بہ دے بہ دے قسم گواہی پیش کولے شی
 را کہ کراما کا تیسوا گواہی کولے چہ پکنا نہ فریضے دی کہ یوم یقوم الا شہاد
 اٰی اللہ لیکتہ، او اذکما یتلقى المثلک من عن الیمن وعن الشمال
 قعیبہ ○ ما یلفظ من قول الا کدیہ کہ قعیبہ عقیبہ ○ کہ

شکوہ نوجوان دے، ہسے خولول ہر خہ اللہ تہ معلوم دی، دکوا ہوا و د
 عملنا موصورت ہفتہ نہ نشہ خوبیا ہم داسے اللہ دے پارہ کوی چہ
 بنیاد مہ نہ پچیلہ خیل عمل با یادشی او پچیلہ پسخان اقرار کوی ار
 گواہان پیر د ثبوت د پارہ پیش کریشی چہ دانلہ عدل وانصاف بہ
 واضح شی حکم چہ اقرار او گواہان کمدعی ثابتولو مضبوط دلیلو نہ
 دی ہم ہفتہ چہ دیرہ اعتباری دی او جرحہ پر حکم نشی کیدے چہ دو
 غیر جانب داری لکہ پیغمبران او فرشتے علیہم السلام، داندامو نو
 شہادت یوقسم اقرار دے چہ بتولون مضبوط ثبوت دے،
 البتہ د خائے گواہی حکم دیرہ اعتباری دے چہ وپا ندسے بیان ا شو
 چہ داد اللہ نعل دے او پیر دے یوشہادت ہم جرحہ نشی کیدے
 حکم چہ بیاددی جرحے دوک دی یودا چہ گواہی بے اعتبارہ ثابت کریشی
 دلنہ داسے ہر نشہ حکم چہ پیغمبران فرشتے مکان اواندامونہ تول
 اعتباریان دی د علماء و تمدن بقی بہ ہم پیغمبران کوی، حکم د گواہی
 ہم اعتباری شہوہ او دویمہ دا چہ دکوا ہا نو جانید اری ثابت کریشی دل
 داسے حکم نشہ، بلکہ چہ انسان سرہ کدوی ہیچ لاندے ہا ندسے
 ہیچر تہ نشی کیدے چہ دلسے تپڑن د یوبل سرہ ا لری بکہ کاندامونہ
 گواہی حوک بتولون نہ زیبا تہ اعتباری حکم دے چہ دا پچیل خان اقرار دے
 دوی بہ پچیلہ ہم بہا دہ گناہ عذا پیری،

د عملون تول

قرآن فرمائی

و نَضَحَ الْمَوَازِينُ الْقِسْمَةَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ: موزین بہ د انصاف تہ دنیا
 فلا تظلم نفس شيئا طوان كان متقانا، یہ ورخ ایدو بیابہد پہ چاہم ہم
 سقیمہ قرین خرد دل آ تہنا د کفی بنا خسیبینہ، نوی اد کجرحے ک عمل و قدا کرداری

روایات صحیح

د دالے برا بروی ہر بہ فی مؤمنینا اولوا موبن حساب د پارہ کافی یو
 وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ: د کھامت بہ ورخ ک عملونو تلل حق دی
 قَامَا مَنْ تَقَلَّتْ مَوَازِينُهُ فَمَوْزِنُهُ فِي عَشْرَةِ رَضِيحَاتٍ؛ چہ دچا تولون دلا نہ
 وَاَمَّا مَنْ حَقَّتْ مَوَازِينُهُ فَأَمَّهُ كَأَوْيَةٍ رَسْرَسَةٍ؛ شو، نو ہعوی بہ زرہ
 القارحہ آ بہ عشتاق پورے گناہان کن وی، او دچا تولون نہ چہ سپک
 شو نو د ہفتہ بکاؤ نہ کاندہ دکہ:

داسے نورواپتونو کمن واحد ایتوا و اہل سنت د علماء و اجماع
 سرہ ثابتہ دے چہ عملی، تہ بہ تظاشی، البتہ معتزلہ تول و سلفو کین
 مجاہد، اعمش او ضحاک داوائی، چہ تلل د عملونو نشہ، کوم خائے چہ
 وزن لفظ راشی نو د ہفتہ مطلب برابرے او عدل الہی بہ وی پورہ مطلب
 دا چہ اللہ بہ کعمل بہ برابر (زیلے کلمہ بہ نہ وی) د ہفتہ جوکہ د انصاف
 فیصلہ کوی خودا قول حکم غلط مے چہ وزن او میزان پہ قول کن
 دروند والی اوسیکوالی سرہ موصوف دے کہ انصاف مطلب و س
 نو دے سرہ دروند والے اوسیکوالے بہ ذکر تہ ووچکہ چہ انصاف دروند
 سپک نشی کیدے نو د چہ ہونج رائے داسے صحیح دکہ، چہ دضرتہ بہ جسمانی
 او جسمی وی، معنوی تلل انصاف تہ نہا مراد۔ د میزان جسمی پی
 ثبوت کنی د سلمان فارسی رنہ د معروف حدیث دے،

يَوْمَ نَضَحَ الْمَوَازِينُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قُلُوْهُمَّ: تلہ بہ ا درونے شی ہفتہ بہ دوم
 فِيهِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ كَوْسَعُهُ: فراخدی کچرے بتول آسمانونہ
 او زمکہ بہ دے کنی کینودے شی نوز پکن بہ خائے شی،

حافظ بن حجر رح دا حدیث د بخاری د آخری حدیث پہ شرح کن حاکم
 نہ پہ روایت د سلمان بن اوابن مردویہ تہ پہ روایت د عائشہ رنہ او
 بیہقی تہ پہ روایت د انس بن اوطربان نہ پہ روایت د ابو ہریرہ رنہ نقل کریشے

ابن المبارک رحمہ اللہ سے روایت ہے کہ ابوالقاسم
 لکھائی ہے کتاب السنۃ لوسی، یہ تفسیر سورۃ اعراف بن نقل کریدی
تلہ یوہ دکہ کنیے حافظ بن حجر یہ رائے تلہ یوہ دکہ
 ذکولہ کہ کججمع پہ صیغہ ذکرشی نو
 ہند دا عملو بہ اعتبار سرحد چہ اعمال کنوی نجمع اعتباری شو
 یا متراد کجمع د سے نہ تعظیری، مطلب ہے دا کہ یوہ دکہ لوئے
 والی پہ دجہ دے کہ دجہ کنیے ورنہ او ییل شی لکہ گڈا بت قوم
 لوج یا المرسلین، حضرت نوح علیہ السلام نے تعظیماً پہ کنوی بیہرانو
 شہر کرو کہ بعضو رائے دہ چہ تلہ پہ کنیے وی، یا ڈھرکس پارہ بیلہ
 بیلہ، تلہ دہ او یا ڈھر عمل دک پارہ بیلہ تلہ دہ، خوئے رجبہ قول
 خوئے بندے:

د صورون لہم بیان

د چا عملونہ بہ تلہ شی، او دکا بہ نشی
 تظ، تسطلاحی رح امام خزانہ رح نہ
 نقل کریدے چہ کہ د سے کہ یوئے عملونہ تلہ نشی، او کہ نورون یوئے مکلف
 بہ تلہ شی، ① معصومین دکناہ نہ پاک خلق پیغمبران علیہم السلام
 خوفا پہ بندے کن د مسلمانان و اولیوی ہم شامل دی،
 ② بل یوئے مخلوق بہ اونوی کو رہے ۲۶۹، خلق دی، ③ دریم
 نوئے دکفارو تلہ دک پارہ مقابلہ ضروری وی پہ نو مبودو کن د مقابلہ
 بد عمل نشے او پہ دریم کن د مقابلہ نیک عمل نشے، دارنگ پہ
 آیت فَلَاقِيْمًا وَّرٰثًا، کن دا تلہ کن دا بشکارہ دکہ دکفار
 عملونہ بہ نشی تظ لیکن امام بخاری رح دکولو دک پارہ دک عملونہ تلہ ہم
 منی لکہ فرمائی اِنَّ اَعْمَالَ بَنِي اَدَمَ كَوَلْوٰهُمْ يَوْمَئِذٍ، چہ دکولو
 بنی آدم و قول او عمل بہ تظ شی او دا قول حافظ بن حجر او علامہ

آلوسی رحمہ اللہ ہم غورہ کنیے دے نو، فَلَاقِيْمًا وَّرٰثًا
 الْقِيَامَةِ وَّرٰثًا، کن بہ دک تول نہ مطلب قدر او مرتبہ وی، یعنی
 دک قیامت پہ ورخ دا تلہ پہ نزد دکفارو دک عملونہ تلہ قدر او عزت
 پہ نو وی بلہ خبرہ دا چہ امام قرطبی دک تول دک پارہ اعمال
 متضادہ ضروری نہ کنیے دکفارو دک نیکی چا پری بہ تشوی
 او دکف بہ ترخا چا پریے دروند وی، یا کچرے دکفارو صدقہ
 او خیرالوند، دغنا اب دک کیفیت پہ کم والی کن مؤثر کنیے شی نہ یہ
 کیفیت کن کچرے ہند پہ بل چا پری کن پرا تہم وی نو دکفارو
 کتا ہونو بہ مقابلہ کن د دیر کم والی پہ وجہ دکفر چا پریے دروند
 پاتے شی،

دویم قول دک سبکی رح پہ شرح عقائد کن امام ماثریدی نے منقول
 چہ دکفارو دک پارہ بہ کہ غیبا و فرق معلومونہ تلہ وی، پہ ہند د
 معلومونے شی چہ دک موکفارو کتا ہوندا و کفر زیات دی نو دکھوی
 بہ عذاب ہم سخت دی او دکھوی پہ نسبت پہ کفر او کتا، کن کہ کفایت
 بہ دکھوی نہ لیز شان کم عذاب وی اگر چہ ابدی عذاب کن خربہ
 ہوندا کن ان شریک وی دا فرق بہ دک کیفیت ازیا توانی او کوالی کن
 حافظ بن حجر دک ابو لیب او ابوطالب دک قسو نہ دا دلیل نیرے تہ
 چہ دکفارو بعضے نیکی دکوالی دک سکرانی دک عذاب باعث جوہرے
 شی، د سورہ حکومتون دک آخر آیت نہ دکفارو دک عملونہ تلہ پاتے ہیں،
 وَاَمَّا مَنْ حَقَّقَتْ مَوَازِيْنَهُ فَاُولٰٓئِكَ ۖ جِدَّاجَاتٍ سَبَّحُوْا بِحَمْدِ
 رَبِّهِمْ نَحْوَ حَمْدِ الَّذِيْنَ اَنْزَلْنَا مِنْ سَمَوٰتٍ فِيْ جَهَنَّمَ ۚ خَلْقُوْا مِنْ حَمَلٍ خَالٍ وَّ
 ذُوْا نُوْنٍ ۚ تَلْفَحُوْنَ وَّجُوْهِهُمْ اَنْسَابٌ ۚ بِهٖ نَقْصَانٌ ۚ غُوْرُوْا رُوْحًا جَهَنَّمَ
 ۚ وَنَسَبًا كَلْبًا ۚ اَنْتُمْ تَكْفُرُوْنَ ۚ

يُنَبِّئُ تَسْتَلِّ عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا : دهنوی مخونہ سوزوی او خولے بد
تَكُنْ بُونَ ○ رایتہ ۳۱ تاہ : پکن ورائے وی، دوی نہ بد او بیط
شی چہ آیات سوتہ حیا آیتونہ وورآ ورتے شوی چہ ہفتا سود ریح کن
آخری فقرہ ر کُنْتُمْ بِهَا تَكُنْ بُونَ، نہ کفر ثابت شو او برومی فقرہ
وَ اَقَامْنَ حَفَّتْ مَوَازِيْنَهُ، نہ عملونو تول ثابت شو.

د موزون بیان

پہ میزان کن بہ غہ تللے شی؛ پہ دس کن دے
قولہ دی اول ذابن عباس رضی اللہ قول دے
چہ اعراض او اجسامونہ بہ جسم جو کر لینی او تللے بہ شی او داسے
الفاطر یَقْلِبُ اللّٰهُ الْاَعْرَاضَ اَجْسَامًا، قسطلافی رح نقل کریدی، او
بدور السافرة م ص ۳۱ کن بیہقی د شعب الایمان دا الفاظ نقل دی
یُوْنٰی بِالْحَسَنِتِ بِالْحَسَنِتِ صُوْرَةً یُوْنٰی بِالْحَسِنٰتِ بِالْحَسِنٰتِ
یعنی نیکی بہ بہ بنہ شکل او بدی بہ بہ خراب شکل کن راؤرے شی،
طبی د مشکوٰۃ شریف پہ شرح کن دے قول تہ تزجیم و رکبے د :
دویم قول داسے چہ عمل ناسے بہ د عملونو د نوعیت پر اعتبار تللے شی
د دے دلیل حدیث در البطائفة) دے او د امام ترمذی رح عبد اللہ
بن عمرو بن العاص نہ نقل کریدے او بنہ (حسن مے ورد تہ وینی دی
او ابن حبان ہم پہ خپل صحیح کن دا حدیث راؤرے دے چہ الفاظہ راؤرے
یُوْنٰی بِتَسْبِیْحٍ وَ تَسْبِیْحٍ سِجْلًا فَتَوَضَّعَ : یعنی یو کم سل غت کتا بونہ بہ
فِي كَفَّةٍ وَ یُوْنٰی بِالْبَطَاقَةِ فَتَوَضَّعَ : یوچا ہری کن کینونڈے شی، او یو
فِي اُخْرٰی قَطَا سِتِّ السَّجَلَاتِ وَ : دور کوٹے پرچہ د کاغذ بہ بل چاہی
تَقَلَّتْ الْبَطَاقَةُ : کتہ کینونڈے شی، نو د غر یو کم سل کتا بونہ بہ
سپک وی او ہفت و رکبے پرچہ بہ در نہ شی،
دے د امام الحرمین تزجیم و رکبے کا او وینی دی چہ در وند والے بہ د

اجر بد آ ننا ازوی، قرطبی رح ہم دا غورہ کنرے د کا وکان عمیر قول د
درہیم قول داسے، چہ ہم عملونہ بہ تللے شی چہ بہ ہفت د ترمذی او
ابوداؤد ہفتہ مرفوع حدیثونہ دلیل دی او ابن حبان د دے تصحیح

کی پدہ د حدیث الفاظ دا دی :
مَا يُوَضَّعُ فِي الْمِيزَانِ اَحْسَنُ مِنْ خَلْقِ حَسَنِ رِبِّ مِيزَانٍ كُنِيَ بِهِ ذَبْنُهُ
خُوْرَةً نَدْرِيَاتٍ خَالِصَةً عَمَلٍ بَلْ شَيْ تَلَلَةٍ دے لہ حافظ بن حجر
تزجیم و رکبے دے، د عملونو تلل بہ پنوا د عقل نہ لیسے خبرہ کنرے
شوہ لیکن اس خو پہ تھر ما میتر د بدن یا د موسم درجہ حرارت
معلومیدے شی، حالا نک دا عرض دے، خوبیز پہ نزد دے دے
وایروا قولون کن اختلاف نشتہ، کیدیشی چہ بہ درے واپو طریقو
(عمل د جسم پہ شکل، عمل د عملنہ پہ شکل او عمل پخیلج دے
د بارہ تللے شی، چہ پہ آخری فیصلہ کولو کن ہفت قسم د شک شبہی
ظاہری صورت بنکارہ نشی،

امام زہبی رح د علم پہ فضیلت کن د عمران بن حصین نہ د رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم حدیث نقل کریدے چہ د علماؤ سیاہی او د شہیدان
وینہ بہ نظر شی خود علماؤ سیاہی بہ در نہ دی ریبہ ووالسافرہ مستح

تَلْوِيْنُكُ

تَلْوِيْنُكُ د عملونو بہ خوب وی، د مختلف روایاتو پہ بنیاد دے کن خلو قول
إِنَّا اللّٰهُ جَلَّ جَدُّهُ بِه تَلْوِيْنُكُ وَی، د امام فضالی قول دے الدارة الفاحرة
فِي كَنْفِ عُلُوْمِ الْاٰخِرَةِ) او دلیل مے د قران دا آیت بتولے مے، د
نَصَحَ الْمَوَازِيْنَ الْقِسْطَ) یعنی موینز بہ راؤرے دوحان تہ اللہ تعالیٰ نسبت
کرے دے .

دویم قول داسے چہ تَلْوِيْنُكُ بہ مَمْلُوكُ الموت وی او پرو د آنس بن

ماںک نہ دے روایت کرے دے (۳) دہیم قول دادے چہ تلوک
 بہ آدم علیہ السلام وی پہ معجم صغیر کین طبرانی دا ابوہریرہ
 یہ دے الفاظ نقل کریدے،
 يَا دُرَيْدُ مَا جَعَلْتَنِي حَكِيمًا بَيْنِي ۚ اے آدم علیہ السلام مانہ خیا او دے
 وَبَيْنِي دُرَيْدُكَ فَمُعْتَدًا الْيَوْمَانِ ۚ اولاد پہ میتھ کین مینصف مقنا کر
 حرمیزان سرکہ آدریز کا
 ر (۳) خلودر قول دادے چہ تلوک بہ جبرائیل علیہ السلام وی داروایت
 ابوالقاسم الاسکافی دے یفہ پر روایت نقل کی بیادے،
 خیا پہ نزد دے خلودر واروق لو کین خہ اختلاف نشتر دا بتول صحیح
 اللہ تہ کے تلوک پہ دے وجہ اویلو چہ تول بہ دے ہفہ یہ حکم کین
 او عام طور حکم کو تک تہ ہم دے ہفہ کار کو سکے ویلی شی، پہ ڈنیا کین
 پولیس چہ چالان اکرے دے ہفہ بیان اغتسل پہ عدالت کین ضروری وی
 رنگ عزرا نیل علیہ السلام دے وچالان کی بیادے کہ اللہ تعالیٰ پہ عدالت
 کین پہ کدہ بیان او موجودگی ضروری وی،
 دنیای وی عدالت کو کین دقا تو کین مشیور ضرورت وی دے رنگ دا
 عدالت کین دجبرائیل علیہ السلام پیشی دے کبارہ ضروری دے چہ
 قانون زقرآن دا اللہ لہ جانبہ راؤ پہ دے او قانون شکنی پہ
 مقنا کین دہہ پیشی ضروری دے،
 دا اولاد آدم علیہ السلام مقنا مہ پیشی دہ نو دسہ پرست پہ حیثیت
 حاضری ضروری دے،

د عملونو تلو حکمت

اللہ عالم الغیب د عملونو د ذرے ذرے نہ خبر دے، نو کہ اللہ
 عملونو تلو کین ہفہ عرض نشتر خو عملونو تلو د عدالتی کاروایتی

تکمیل یو ذریعہ دے (۱) عمل کو تیکے د عملناے پہ ذریعہ د خپلو
 عملونو نہ خبر شی کہ ہیر کپی تے وی نو یا د بہ شی ورتہ رنگ پہ
 چا کرے کتو چہ تر شوی خیلو نہ رایا دیری او نفسیاتی طور بہ امنی
 چہ دا بتول درست دی پہ ڈ پہ اقرار اکرے، او کہ اہ نہ کپی، لکن،
 اقرار کتبک کہ کفی بہ نفسک الیوم علیک حسیبا، چہ دے
 حکمت تہ اشارہ شویدے،
 ر (۳) د عملونو تلو سرہ نسبت معلوم بزی چہ نیک عمل یو پوتہ
 او اللہ لہ طرفہ د ہفہ کدل د عتر نہ ہم لوکے انسان تہ پہ دے تلو د
 اللہ د فضل لوکے والے بنکارا کول دی، او دہ عمل پہ سزا کین د
 اللہ پاک انصاف بنکارہ کول دی،
 ر (۳) دانبیاء علیہم السلام د علماؤ، د فرشتو، داندامونو او کھائے
 د کوا ہوتیر و لو نہ مطلب دا ظاہر وی دی چہ دا بتول کارو عدالتی
 کاروایتی پہ حقیقت او انصاف بنا دے،
 ر (۳) د دے ہولے کارو وایتی مقصد دا بنکارا کول دی، چہ انسانی
 اعمال دوسرہ اہم دی چہ دا بتول انتظامات د ہفہ کبارہ ہم پہ دے
 وجہ کیری چہ کاتنا تو د تخلیق مقصد انسانی اہمال وو،
 د غور بزاو نا غور بزی پینڈال
 د نیکی او بدی کچا پرو ذریند او اسپیکد او پیژند لو کین دہ
 قولہ دی دا د دنیا د قاعدے پشان دا آخرت ہم دا قاعدہ دہ چہ
 د دوندا چا پرے بہ بنکتہ او سیک بہ پور تھی دا د جمہور و علماؤ
 قول دے،

ر (۲) دویم دے پہ عکس دے مطلب دا چرکوم چا پرے پور تھی
 ہفہ بہ دوندا او کوم چہ سکتہ تھی ہفہ بہ سپک وی، حکم چہ جیڑ

او مرکز میلان پر آخرت کین بدلیبری و نیکو مرکز بہ پور تروی کوم
 ٹھائے چہ جنت دے او د بند و مرکز بہ شکستہ وی کوم ٹھائے چہ دوزخ دے
 د غم قول دے دارالمدین زکشی دے (البرهان فی علوم القرآن) او
 شہادہ العزیز غورہ کبیدے رفیع العزیز
 (۳) دریم قول دادے، چہ ک نیکو چاہری نہ بہ یونورانی سنن دا اوزی
 داد نیکو د روند والی بنسہ دلا او د بند و چاہری نہ بہ نور لاد تیرو
 سنن دا اوزی نو دا بند و د روند والی بنسہ دلا، دا قول علامہ موسیٰ
 ک سورۃ قارعہ پہ تفسیر کین نقل کبیدے۔

دنتول مقام

حکیر ترمذی بہ نوا درالاصول کین او ابو القاسم اللاسکافی پہ کتاب
 السننہ کین نقل کبیدی چہ میزان بہ ڈا اللہ پہ ورنادے ادرولے شی،
 د نیکوی چاہری بہ ک عرش پہ بنی ارح او پورے بہ تریجت وی، او بدنی
 چاہری بہ ک عرش چپ اپخ تروی او پورے بہ تری دوزخ وی،
 د پل صراط تیریدل او نور
 بہ قرآن کین دی

وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَآ وَادُّهَا كَانَ عَلَىٰ سُرِّهَا سُرٌّ مِّمَّا جَهَنَّمُ نَسِيحِي ۖ يُلُّ صِرَاطَ يَهْ ذَرِيحَه بِه جَهَنَّمِ كَيْنِ نَدْوَالِي
 الْكُنَّ بَيْنَ الْقَفَا وَنَدَّرَ الظَّالِمِينَ فِيهَا ۖ دادا لله پرے کرے فیصلہ وہ سیا
 جِشِيَا ۖ سورۃ صريم آیہ ۷۱۶؛ بد اللہ نہ روتے تکی خلق موبن حلا
 او ظالمان بہ ورتے پہ کور وور اظور وور او پکشی بہ تے پور دگو
 پر دے آیت کین د کدی چہ قول خلق بہ جہنم تیرا ورتی، مسند احمد
 حاکم صرا ک سنند نصیحی او بیعتی ابو سمیہ نہ یہ اسنادد چاہری
 مرفوعاً نقل کبیدے چہ ڈ (و اید) معنی دا خلیل دی او دارنگی

مستدرک حکیم کین ابن مسعود رحمہ او ابن عباس رحمہ نہ ہم منقول دی
 چہ ک ہفے مطلب ک بتولو جہنم نہ داخلیدل دی امام قرطبی رحمہ دا
 قول غورہ ک کبیدے، د ویم قول دادے، چہ وار دیدلونہ مطلب
 ک پل صراط پہ ذریعہ جہنم نہ تیریدل دی، دا خلیل تیری، دا
 قول امام تروی غورہ ک کبیدے، دا قول بہ مسند احمد او ترمذی
 کین دا ابن مسعود رحمہ نہ مرفوعاً نقل دے، پہ کور کین چہ دا ہم د کدی چہ
 خوک بہ ڈ برینشا پشان تیریزی، او خوک بہ ک ہوا پشان خوک بہ ڈ
 تیرا اس پشان خوک بہ دہما، غللو پہ پشان خوک بہ ک سور لئی پشان
 او خوک بہ ک جہنم پہ اور زخی شی او تیر بہ شی او خوک پہ پکین
 اغزریزی:

دریم قول ک وار دیدلونہ مطلب نزدے کیدل او دوزخ لیدل دی چہ
 حساب بہ دوزخ سر لاد دے دی، بیابا کا قولان بہ ڈ کین اغزریزی
 شی او مسلمانان بہ جنت تے ادرولے شی، لکہ خنک چہ ک حضرت موسیٰ
 علیہ السلام پہ قصہ کین، ک کَمَا وَدَّ مَا كَمْ مَدَّيْنِ ۖ رَا غُلَّ دے دے دے مطلب
 پہ او پکین نوتل نہ دی بلکہ ہفے تے نوزے کیدل او حوا تورتل دی،
 کچرے ک ویمی قول تے اگورے، نوڈ ہرچا جہنم نہ نوتل بہ د عذاب
 ڈ پارہ زوی بلکہ پہ نیکانو خلقو بہ ڈ جہنم اورا خر نہ کوی اولکہ دا براہیر
 علیہ السلام پہ ہغوی بہ د غہ اور بیخ او سلام، چو شی لکہ طبرانی
 او بیعتی کین چہ خالد بن معدان نہ منقول دے چہ جہنمنا نوتل بہ پت
 ہم نہ لگی، نوا بر وائی چہ موبن خوک وعدے کا اللہ مطابق جہنم نہ
 وارد نہ شو نوڈ اللہ لہ طرف بہ جوائی و رکی لشی، مگر کونم علیہا وچی
 حاکم صرا ک، تا سو پہ ہفے تیر شوی لیکن ہفے مہ و، طبرانی رحمہ او ابن عدی
 د بیعتی بن ہنہ رحمہ نہ مرفوعاً روا پت کبیدے چہ دوزخ بہ مؤمن تروائی

تیرشہ ستا نورخیا اور مکرپور چیز یا مؤمن اطلقاً تُوْرک لہجی
 بدوڑا سا فرہ، ص ۳۵۵ و ۳۵۶ کہ پل صراط پہ خطرناک وخت کتب بہ
 تیارہ وی، دلاس تک پہ نہ بنکاری، کا عمالو پہ مناسب بہ بہ مؤمنان و ایمان
 نور تقویٰ بہ عضو سرہ بہ کفر ہومرہ رنیا وی، بعضو سرہ بہ کچھور
 داؤتہ پہ سمون او تولونڈ کم دیک عمل خاوندانی سرہ کہ گئے گوتے پہ
 سمون رنیا وی را بن جریر بن ابن مسعودین دارنہا چہ او دینی نو
 مناخقان بہ صومانی نہ خواست اگری،
 اَنْظُرُوْا نَافِیْسَ مِنْ نُوْرِكُمْ قَبْلِ بِرِشَانِ حِصَارِ شَيْءٍ چہ ہونڈ ہم ستا
 اَرْجِعُوْا وَاِرَاہُ لَمَّا لَمْ یَسْمُوْا نُوْرًا : بہ رنیا کتب تیر شو نو ہغوی بہ جواب
 ورکری چہ دنیا تہ لاد شئی او ہغہ نعلتہ نہ رنیا را و کری
 حکم چہ رنیا کہ عمل نہ حاصلیزی او دارالعمل کہ نیا دہ آخرت نہ دے
 آخرت ردارا اجزاء دے ریدوڑا سا فرہ مع تشریح ص ۳۶۶
د صراط حقیقت
 د پل صراط رغونہ کہ دیلوے سقیشتن د پل پشان معلومیزی، ابن عساکر
 کہ فضل بن عیاض رضہ نہ نقل کریدے چہ کہ جہنمہ پاسہ د پل صراط او رنیا
 کہ پختلی زور... حال کالو کوزل پاندا زہ دے دے پہ درے و برخون
 یوہ برخہ پور نہ ختل دی، بلہ دریمہ بر خہ را کوز بدل دی الوی صحتی کہ پخت
 ہوار بیغ تلل دی، ریدوڑا سا فرہ بہ ہقی کتب کا اس رضہ نہ صرفو عاً منقول
 دی چہ را کتی من الشعر و احادیث من السیف،
 او دغہ رنگ پہ مسلم کتب کا ابو سعید خدری رضہ او ابن جریر کتب دا بن
 مسعود رضہ نہ او مستدرک حاکم کتب دی چہ کہ بعضو د پارہ کہ دینتہ نہ
 نہرے او تیرے نہ تیرہ او کہ بعضو پارہ کہ کہ میدان پشان فرخہ وی

پل صراط او د نور حکمت

پل صراط بانڈے تلل بہ کہ موقف میدان حشر نہ شروع کیزی او
 دا پل کہ دوزخ کہ پاسہ دے، کتنہ چہ تیر شی نو د جنت حد بہ شروع
 کیزی او بیابہ جنت تہ داخلیدل وی، لکہ کتنہ چہ بدوڑا سا فرہ
 کتب د روایا توتہ ثابت دی، دیو قول مطابق کہ قول خلق بہ یہ جہنم و پاب
 تیریزی نو اہل تقویٰ تہ بہ ہیج تکلیف نہ وی خو کفار او نجاروتہ بہ
 تکلیف وی، او کچرے کہ پل قول مطابق جہنم تہ داخلیدل ہر کس کہ پارہ
 ضرور تہ نو اس لیزوڑا نڈے مؤمنان کتب کہ پل صراط پہ چہ متقیان تہ، بہ
 تکلیف او پتہ ہر حکم نو چہ کہ جہنم اور بہ ہغوی تہ بیخ او سلام وی
 او پختلہ قرآن کریم کتب ہم ذکر دے،
 تَقْرٰی اَلَّذِیْنَ اَتَقَوَّا وَاَنْذَرْنَا الظَّالِمِیْنَ : پابہ مؤمن تقویٰ داروتہ کہ پل
 فِیْہَا حِشْرًا : سورہ ہریم آیت ۷۷ : صراط او د دوزخ اور نہ خلاص
 و رکم و او کفار او نجار بہ رتہ پہ کوم وود او غوزوڑا، پل صراط بہ وہیتہ
 نہ نہرے او کہ تیرے نہ تیرہ صرف کفار او نجارو کہ پارہ وی کہ چہ پارہ
 بہ دا سے نہ وی، لکہ اس لیزوڑا نڈے مؤمنان دامت الی بیان کریدے، ہان
 کچرے کہ تولوہم دغہ یولار د پل صراط وی، نو سیا ہم کہ مؤمن خہ خطوہ
 نشتہ، لکہ چہ امام بدرا الدین زکشی پہ زابہرہان فی علوم القرآن
 کتب ذکر کریدی، چہ عالم آخرت کتب پہ جیز او وکوز بڈ لیزی کہ دنیا
 دے ستور مطابق بہ نہ وی بلکہ کہ شاہ ولی اللہ رحمہ اللہ کہ قول مطابق
 احکام دوزخ بہ پہ احکام کہ بدن غالب وی کہ کفار و مکرزہ میلان نہ ہسکتہ
 یعنی جہنم آ کر تہ وی، او کہ نیکو کار او تقویٰ دارو مرکز میلان بہ پورہ
 بیع جنت اہر تہ وی لہذا کفار بہ کہ پل زور پر پوتو پہ جہنم رضی شی
 اہر تک دورنگ بہ شی او درر و رگدا بہ شی او کہ تقویٰ دارم میلان

اور زور بہ پور تہ وی دہل ہیچ یوج اور زور بہ پور نہ پریوزی، او ہیچ تکلیف بہور تہ نہ وی، دے مثال دا ہے دے چٹوک دتورے پہ تیرو پسہ کیر دی نو تکلیف وی، بلکہ زخمی کیری، لیکن کہ پسہ او چتہ کیری او پیا کتورے پہ تیرو دیور نہ پریے پسہ کیری، نو ہیچ تکلیف بہور تہ نہ وی حکم حکم چہ دقلم میلان پور تہ آہم تہ نہ دے، بلکہ گوزا آہم تہ نہ دے دہیزا و مرکز بدلیا و وجہ دا دہ چہ کفارو پہ دنیائیں جہنی عملو نہ کیری دی چہ دہم میلان او مائے مرکز جہنم تہ او جنتیان بہ کجنتی عمل بہ وجہ خیل میلان او مائے جنت تہ لوی باقی جہنم کف او کناہ مثالی صورت دے، او جنت کایمان او عبادت مثالی صورت دے، دگنا ہو نو جزاج گرم داور او تیرے دے، او ایمان او نیکی مزاج ہیچ او دتور دے کوم تہ چہ دہی علیہ السلام پہ دے دے عابن اشارہ دہ:-

اَللّٰهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَا سَيِّئَاتِي بِمَاءِ الْبُرِّ وَالْبَرِّ، اے خدا یہ جھماگنا ہونے دو اور او کلتی بہ او بر او وینزہ، پہ صحیحینو کن حدیث دے، حَقِيَّتِ الْحَقَّةِ بِالْمَاءِ وَ حَقِيَّتِ النَّارِ بِالسَّهْوَانِ، (جنت تکلیفون کیر دے او دور خ خواہشا نو کیکے کیر دے،

جنت تہ تلو د پارا د پل صراط نہ تیرید، مطلب دا حقیقت بکار کول دی چہ شریعت ہا نہ ہے عمل کولو د پارا دے خلق ہر قسم تکلیفون تہ تیر کیری و او جنت د پارا دے سرک تیار کپے و، او نورانی عملون پہ وجہ ہغوی نورانی دار السلام او جنت تہ آرسیدہ، او جا د شریعت پہ پل او پہ سرک بانڈے نل پرینی و یا آخر پہ شریعت نل او خہ پخیل طبیعت نل جنت پہ سرک ر شریعت نل لک چہ دوی تہ پہ دنیائیں گمان معلومیدال د غہ رنگ بہ آخرت کین ہم د جنت پہ سرک ر پل صراط نل دوی تہ گمان وی مطلب دا چہ آخرت عالم مثال دے، شریعت لہ بہ اللہ تعالیٰ د قیامت،

پہ ورح د پل صراط شکل و رکری د چا چہ دے سر، پہ دنیائیں تعلق و، خیل خواہشات تہ پرینی و او پہ شریعت تہ عمل کولو ہر قسم تکلیفونہ برداشت کول او قر بانئیں و رکول دوی تہ شریعت ک پارا آسان و دوی شریعت سر دے لجان عادت کپے و و چہ ہم پہ دے کین بہ ورتہ اطر مرزا او اطمینان حاصل و، نو ہغوی بہ پہ چیرے آسانئیں فراخی اور نرا کین پہ دے تیرشی، او خیل مرکز میلان (جنت) تہ بہ ارسی کوم چہ د نیکیا و نیکی و مرکز ہم دے، او کوم خلق چہ پہ دنیائیں دا ہے نہ تہ، شریعت سر دے تعلق نہ ساتلو پہ دے بانڈہ عمل کولو تہ سادو بہ وہ خیل خواہشات پہ تہ پہ دے غور او کنرل، نو ہخہ خلق پہ پل صراط تہ تیری دے دا بہور تہ دتورے نہ تیرہ شی او دویستہ تہ بہ نرے شی، لک خنگہ چور تہ دنیائیں کین بکارید او دے نہ ک تیرید و پہ خلے بہ خیل مرکز میلان دوزخ تہ گذارشی کوم چہ د بند او گناہون مرکز ہم دے،

دوسرا سیب

اَلصَّلٰوةُ نُوْرٌ وَاَتَّبَعُوْا النُّوْرَ الَّذِيْ اُنزِلَ مَعَهُ، اَلصَّبْرُ ضِيَاٌ وَاَلظُّلْمُ ظُلْمٰتٌ يُّوْمَرُ الْقِيٰمَةِ

پہ پل صراط بہ نور اذ نوخ، قرآن، وک او باہر دظلم بہ کولو سہا صلیبی بدور اسافرہ صکلی

پل صراط بانڈے تیریدل دگومو عملو نو چہ آسان پیری ① کمزورے سرے د حکومت دظلم نہ پہ خیل اثر سوخ خلا، صول رطبرانی عن عائشہ زہرہ

② ددین کار د پارا جھماگنا نو سر لا تعلق لول او ہم پہ دے غرض جھماگنا تہ تہ بیابا راتل ر بزار یا سننا د حین عن انی الدار دای

۴۶) پہ خیلہ راستے پہ دین کین کو زیارتی نہ خان سائل، او دستت تعلیم ور کول لا دیلی فی الزنا تابت بد ورا سا فرآ صلیح

جنت اودوزخ

داهل السنّت والجماعت پہ دے عقیدہ اتفاق دے، چہ جنت اودوزخ پیدا دی، امام ابو الحسن اشعری پہ مقالات الاسلامیین و اختلاف المصلین کین ر یلفظ ما اجمع علیہ اصحاب الحدیث و اهل السنّة مطلب دا چہ اهل حدیث او اهل سنّت پہ کوموعظا کتا و چہ متفق دی دھے پہ تفصیل کین فرمائی: **وَ اِنَّ الْجَنَّةَ وَ النَّارَ مَخْلُوْقَتَيْنِ** جنت اودوزخ پیدا شویدی

امام ابن قیم رد صحابہ کرام و محدثینو تبع تابعینو اهل السنّت والحدیث فقہاؤ او اهل تصوف پہ دے عقیدہ اجماع نقل کویدہ (ہادی الارواح دمعتزلہ و داوینا غلطہ دہ چہ اُس جنت اودوزخ نہ دی پیدا کتیاست پہ وزخ پہ پیدا کینی چہ ضرورت بہ لے ہفہ وخت وی، غلطہ حکمہ دہ چہ اُس دوار و موجود والے عیب نہ دے بلکہ پہ دے کین فائدے دی،

ک جنت اودوزخ د اُسنی موجود والی دلیلونہ

۱) **تولوا نبیاً و علیہم السلام** جنت زبرے ور کویدے او کویر و لو

کائیر ہلہ قوی وی چہ دادوار اُس موجود دی

۲) پہ صحیح احادیثو کتب کد مرکب پہ رخت او پد کین د جنت دوزخ لیدل او کد ہفہ اثرات محسوسول ثابت دی چہ دا دے دے اُس موجود والی دلیل دے، پہ صحیح احادیثو کتب دا دے ذکر دی، چہ بعض نیکا لو

لکہ شہیدان الو صید یقبو، انبیاء و بعض مؤمنین نور و حویس لہ سور کد جنت ک نعمتونہ فائدے آخلی او بدکارہ خلق ک دوزخ تکلیفونہ تیرکی ک قیامت نہ ورا ندے ک نیکانا و ہدا نو ک جنت اودوزخ سورہ بطا و ارتباطا دا بنائی چہ اُس ہم دادوار ہ موجود دی او ک قیامت نہ ورا ندے دے پیدا کیدل و افسانہ سوری

ک جنت اودوزخ د وجود نقلی دلائل

پہ قرآن کریم کین د آدم علیہ السلام پہ جنت کین استوگنہ او بیاض کینہ را تلل ذکر دی، دا جنت آخرت والہ ہفہ دارا الثواب دے، زہ اصحیح قول دے، ک امام رازی رحمہ اللہ دا قول دے ابو القاسم باغی معتزلی او د ابو مسلم اصغہانی نقل کول چہ د آدم علیہ السلام د کین دوحائے ذرکے یو باغ وو، او پخیلہ ک امام رازی پہ دے کین خیلہ راستے نہ بنکارا کول، یا د جبینی داوینا چہ دا ک اوم آسمان جنت وو، یا ک بعض صوفیاء نور داوینا چہ د جبل یا قوت یو باغ وو، یا ک یہود و نصاریٰ د باغ عدن یا فلسطین یا صفہان متعین کول، بتول ک عقل او نقل نہ خلاف دی

وجوہات دادی

د آدم علیہ السلام د کین دوحائے آسمان جنت وو، ہر کلمہ چہ د جنت لفظ پہ لام ک تعریف سورہ ذکر شی او پہ الفاظ کین کینے د یو باغ صرا د کولو خہ قرینہ ہم نہ وی نوجنت نہ بہ مطلب ہلنتہ دارا الثوابی باخصوص پہ دے صورت کین چہ ک قرآن الفاظ پہ دو وقت ہنودا کواھی کوی چہ ک آدم علیہ السلام د کین دوحائے آسمانی جنت وو، بوخو پیورت طلب کین چہ کوم صفتونہ د جنت بیان دی ہفہ ہم آسمانی کیدے شی کوم چہ دارا لجزا ع دے زمینی نشی کیدے، ہفہ داسے چہ اللہ تعالیٰ آدم علیہ

السلام ته د جنت بوتلو نه پس افرمائیل، فلا یخرجتکم من الجنة
 فتنقی ○ ان لك ان لا تجوع فيها ولا تعری ○ وان لك لا تطعم
 فيها ولا تضیی ○ (سورہ طه آیه ۱۱۳ تا ۱۱۵) دا پنج صفتو د دنیا
 د هنج مقام نشی کیدسه. مثلاً دا چر د جنت نه په و تو پس په ناته تکلیف
 و سه کتن بر لویه نه وی، بر بندیدل په نه وی، تنده په نه وی، بوغریه نه
 کی، دا اول خصوصیات د بزنی جنت کیدسه شی د زمینی نه، د دنیا
 بو باغ کن کومه فائده چر کیدسه شی هغه د دنیا په بل باغ کن هم
 کیدسه شی چه دا اول باغ نه را وزی مگر نورس خلور فائده د دنیا
 په هنجو باغ کن نشی کیدسه،
 دویم په سورہ بقره کن وی، قلنا اهبطوا بحضکم لبعض عدو
 ولکم فی الارض مستقر و متاع الی حین ○ (سورہ البقره آیه ۲۵)
 په دے آیت کن د جنت نه په را کوزیدو دوه نیچے مرتبه کرپه اوله
 دا چر ستا سو د اولاد په صیغ کن به د شمنی وی لکه خنکه چر ورا تیا
 د فریتو پر ژبه هم ظاهرا کرپه شوه و هه ا جعلل فیها من یفسد
 فیها ویفسد الدماء چر نرداسه خلق په زمکه کن جا نشین
 جو پسه کور به چر فساد او خون ریزی کوی، په دے آیت کن ا هبط
 کوزشی بیائے د جمع په لفظ ا فرمائیل چه ستا سوا اولاد به دیوبل
 د شمنان وی، او بل دا چر ستا سوا و ستا سو د اولاد استوگنه به،
 تر تا کلی وخته پورسه پر زمکه وی او دے نه په فائده حاصلول و
 کچر په آدم علیه السلام د کبیر د و خائے آسمانی نروسه نو د الفاء
 به الله تعالی نه وے و بیله خنکه چه د شمنی خو د زکے د ژون
 خصوصیت دے او دا به ه هم نه وے و بیله چه د کوزیدو نه
 پس به تا سو زمکه کن ا بسیرتی حکم چه زکے نه د کوزیدو واد

د زکے دیو باغ نه بل باغ په تلو دا هه الفاظ هنج معنی نه لری، زکے
 نه زمکه نه، کوزشی، د زکے دیو باغ نه اوزی او په زمکه کنه بسیرتی
 معلومه شوه چه د زمینی باغ نه و بلکه آسمانی جنت و لویه، باطنی
 د لذت دے او بر بند و بیله ظاهری لذت دے، تنده باطنی کوی دے
 او د نمر ظاهری کوی، د دے په صیغ کن جو پره نه دے، د آدم علیه السلام
 د کیدو و خائے دے بتولو نه پاک و ه
دا دم علیه السلام د کبیر د و خائے متعلق استند الال
د حدیث استند الال په صحیح مسلم کن دا بو هریره رضی الله او
 او حدیث یفرد نه مرفوعاً حدیث دے چه د
 قیامت په ورخ به د آدم علیه السلام اولاد د آدم علیه السلام بزینت بیوانتو
 غوشتنه ا کوی د دے په جواب کن به حضرت آدم علیه السلام ا فرمائی
 و هل اخرجکم من الجنة الا خطیئته ایتیکم، چه تا سو خوجنت نه هم
 ستا سو د بلا ز غلظی را ویستی بی، د گنه معلومیری چه د قیامت جنت
 هم هغه دے کور به چه او مر علیا الیم را وسته شوه و ه هر کله چه
 د جنت ا سینه وجود ثابت شو، نو دوزخ هم خائفا حکم موجود دے چه د
 فریتی هنجوک قائل نداسه،
قرانی استند الال د جنت په باره کن قرآن کریم فرمائی ا عیدت
 للمتقین ه، او دوزخ په باره کن فرمائی ا عیدت
 للکافرین ه دوا په د ماضی صیغ دی، مطلب هه داسه چه جنت او دوزخ
 د دریا نداسه نه موجود دی، دریم دلیل داد هه چه فرعون سره د فرعونیا
 هر کله چه غرقیدل نو قرآن فرمائی ا غرقی ا فادخلوا ناراً ه
 دا هم دوا په د ماضی صیغ دی چه په تکره شوه زمانه کن د فرعون
 او فرعونیا نو غرقیدل و سره هقوی او رجحندر نه توسته شو

کچھ قیامت نہ ورنہ اسے دوزخ دے نو دوی خہ تہ داخل کرے شوم
 دادم علیہ السلام دیکر خائے جنت وویہ دے دشہوار
 دادم علیہ السلام دیکر وخالے جنت الخلد نہ منلو شیخ داری
 دا جنت کین داخلہ بہ قیامت بہ ورخر وی، خوادم علیہ السلام د قیامت
 نہ ورنہ اسے جنت کین خنگہ داخل شو
 (۲) جنت کین بہ بر بند تیا اوغونہ رائلل نہ وی، کہ دا جنت الخلد وے نو
 آدم علیہ السلام تہ دا دوار ۴ هلند خنگہ پینن شولی۔
 (۳) جنت بہ آسمان کین دے چرتہ چہ امر اونہ نشته او نہ مکلف کیدل
 نو آدم علیہ السلام تہ د صغ رنہی حکم خنگہ هلند راغلو،
 (۴) آسمانی جنت تہ داخل نہ پین هلند نو تکل نشته، نو بیا آدم علیہ السلام
 هلند نہ وے ویستے شو۔
 ددے خاور واپر جواب ہم یودے، هغه دا دے چه دا خلود واپر
 هغه وخت د پاره دی چه د قیامت بہ ورخر بہ مؤمنان د نیک اعمالو مکہ نه بلکه آسمانی جنت دے او دوی زمینی ژوند کین دے حاصلو
 بہ نتیجہ کین داخل شی او ددے تانید د قنای آیتونو سیاق اوسیا قنای پاره د انبیا و علیہم السلام د هدا یا نواو دهغوی د تعلیماتو مکمل پوری
 دے کور کین چه دا خلود واپر خبرے بہ جنت کین د قیامت د خلد سرتیله کوی او د خلد پلا د کینی وطن جنت د حاصلو پوره پوره کوشش اگری
 بنمہ داشبه چه د جنت نہ ریستے شوے شیطان بیا جنت تہ
 د سوسے اچولو د پاره خنگه لارو،
 نو اول جواب دا دے چه و سوسے اچولو د پاره جنت تہ دا خلد ل خلد و خلد ای فلا خوی علیہم و لا هم یخزئون د سورة البقره آیة ۲۲
 نہ دی دا بچر نہ ہم کیدے شی، حالانکہ نمر جسم کثیف دے آسمانی کتابونو بہ ذریعہ د الله له طرفہ کوم سامان د هدايت چه مرشی
 جسم لطیف شیطان، خود دے نہ زیات هم لریہ نہ دتور تہ، خوک په هغه عمل کوی نو هغوی بہ د جنت هغه ژوند بیا موی کوم چه
 زیات منببوط اشرور و وے شی، دویم جواب دا چه شیطان بہ جنت ویرے او د غمہ پاک دے،
 کینے د استوگنہ نہ بند و د هصے پینید و ا د امتحان او آزمینبت کول

بد نه وو، دریم دا چه د شیطان بندیز قانونی و عا نونی بندیز
 اجدمان د بندیز خائے تہ په پته او غلا غلتیا تے شی، دا لله د پت
 کین شکیں نہ دی لیکن الله د خہ حکمت د وچے نہ دده په دغه قسم
 کین خہ دخل ا کور و۔
 پیر مه شبه داده چه آدم علیہ السلام په زمکه خلیفہ جو پ شوے و
 نو آسمان جنت تہ وے بوتله شو، ددے جواب دا دے، چه د الله
 حکمت دده په دغه بوتلو کین د ایسے و و لکه چر د عیسی علیہ السلام
 آسمان تہ په خیز ولوا و بیا په زمکه را کوزولو کین خہ حکمت دے،
 آسمانی جنت کین د آدم علیہ السلام د استوگنہ لو د ا وے د خوراک
 و چه د هغه را کوزولو کین که الله تعالی حکمت،
 د ویسے حکمت
 د اشعور مضبوط کپیشی چه د دوی اصل وطن
 د آسمانی جنت دے او دوی زمینی ژوند کین دے حاصلو
 د هدا یا نواو دهغوی د تعلیماتو مکمل پوری
 د وطن جنت د حاصلو پوره پوره کوشش اگری
 د جنت تہ
 د سوسے اچولو د پاره خنگه لارو،
 د آسمانی کتابونو بہ ذریعہ د الله له طرفہ کوم سامان د هدايت چه مرشی
 د جنت هغه ژوند بیا موی کوم چه
 د غمہ پاک دے،

دویم حکمت

لکہ خنکہ چہ دے واقعہ معلوم میری، دویم حکمت یہ دے کہین و اللہ و نافرمانی دائمی خطر ناگوئی جو نہ کرا انسانا نور قبول دی، آدم علیہ السلام کرا انسانا پلازا او خدا نے تعالیٰ محبوب او مقبول بند او هر کله چه هغه په دایه کلا (هغه اونه نه خوړل) چه گناه هم نه وه روکم یتد لکه عزماع نه خارج کړیو نو د گناه یتد چه دے نه هم نایسته خدا په وی هغه نافرمانی و اللہ دے کوسه سره چه قصد او ارا دے شامل دی قتل کوا دے چه ک آدم علیہ السلام دے فعل کین ارا دے کرا نافرمانی نه و حکم چه جنت ک شری احکامو خائے نلاسه چه ک هغه جلا کول کولای ا بول نو دا چکر تشریحی نه وو بلکه تشفی ورا د حکم تشفی کرا مطلب وی، چه مثلا یوم اکثر بخورنه د پرهیز کولو مشوره په دے عرض کړی، چه د دے په جلا کولو کین د رغور نقصان دے هر کله چه بدامیزی ا کړی نو د کرا تر هغه نقصان نشوار نه حکم عدلی ا نقصان د رغور سر ا شو چه د نجات شویا بل سر نفع تر پیدایا دا حکم عا مروور ک هغه و الشجره، نه مقصد ک اللہ تعالی دغه قتل بولو او لونه بند بزوا و آدم علیہ السلام دیوسه خا هه اونه بن تریز مطلب او عستو دا غلطی اجتهادی وک او په اجتهادی غلطی عذاب نشسته سوال پیدا کیری چه هر کله ک گناه نه وه، توفیر فرمائی، و عطی ا د م کړیکه قنوی، د دے جواب دا دے چه حقیقت کین عسیان او غوا بیت نه وو بلکه په صورت د دے وو ک دے د قواعده په لحاظ هغه نیکی نه هم بدی و یتد شق کوم چه کله هه شکله وی لکه رجز و سبیه سبیه یتلها سورہ انشوری عت او همن اعتدی علیکم کرا قتل کرا علیکم یتلها ما اعتدی علیکم

دوره المقررة آیه عم ۱۹، رومی آیت کین دے داشکئی په وجه ک بد لے نه بدی ا و یتد حالا نکه بدله اغستل جائز دی، دغه رنگ دویم آیت کین د زور ظلم بدل اغستلو ته ک هم شکئی په وجه زور ا و یتد شوو حالا نکه بدله اغستل شه بدله ک گناه خبره نه دے هر طور دا غصه خلق وائی چه ک سپر په بدل لے په سپر ه واغستو سپر په دواړه یوشان دی مکرر دمی سپر نا جائز او دوی به سپر ک جائز صرف شکل کین دواړه سپر په یوشان دی، خلاصه د بولو هرودا چه دے دا قه کین ک اللہ دا حکمت بنود و و چه هر کله آدم علیہ السلام داسه یوکار ا کړ و چه صرف شکل او صورت د گناه و در حقیقت ک گناه نه ورا مکرر په نتیجه کین دے ک جنت نه را ا بشکلو د هغه آرام او پایان نعمت نه تر واغسته شوا و ک نیا په تکلیف و کار و نه غم کونو سرگردانو کین لے مهیلا کړ و او کار هر یو وی هغه کسانو ته عبرت کول و و کوم چه حقیقی گناه کوی او یو هره بلکه بتول غم کین گونو کین ا نوم وی نو ک هغه به خرحال وی خور و خطر نا کے نتیجه به صفت و صامت په ور خرا ا وزی، او هغه همیشه ژوند به خه خرمه خرا بوی»

دریم حکمت
 داسره ک محنت دے لهذا په دے داسره ک محنت کین دین باره محنت کول د حقیقی راحت یعنی ک جنت ک حاصل کولو ا کی یو ک ذریعه و، په دے وجه لکه کین تکلیف تیر کړی مشقت ا کړی چه ک جنت راحت مو نصیب شی،

هر اخته نرسید ا نکه محنته تر کشید،
 د نیا نظام هم داسه جوړ دے چه شوک محنت کوی تر هغه راحت بیاموی،

خلوہم حکمت

کہ آدم علیہ السلام اور کابلیسی کے واقعہ انسان تہہ دا ثبوت و رکھیاں
چہ شیطان کا انسان دے تہو تہ لوگے دشمن دے دھخہ کار کا بلکہ
تا بعد ازیں نہ لہے کول اوپہ خواہش نفسانی کن گئے اب، مگول دیں
انسانیت او اہلیسیت کنیں بہ جاری عداوت وی، خود انسانی کامیابی
پہ دے کن پتہ دے چہ ہفہ کابلیسی جویندا رکونہ خان انسان
اودہ تہ دخپل پلار مقام او خپل وطن اصلی پہاگو توورشی کول
کہ اصلی وطن نہ بہ لاس و شغل وی،

پنجم حکمت

جنتی ژوند نہ کنر وکے شروند، تہہ کہ آدم علیہ السلام دا بدلو کول
حکمت دا ہم ووجہ کہ جنت کہ خوشحالو کہ ژوند کہ دنیا کہ غم
کہ ژوند سرہ مقابلہ کوی اودا تاریخی حقیقت و پہ اولاد آدم
السلام کنیں برا برجاری وی چہ غور بیزش وند کہ آخرت دے حکم
دوی کہ دنیا پہ چنبا لو تو کنیں کہ مید و سرہ آخرت اود جنت حقیقی
شانہ انہ غور زوی اود، کہ الا حکمت خیر و ابی، را علی آیت
دانصوم چہ کہ آخرت اود جنت قول عمری او ہیشہ ژوند نہ دیر
دا اولاد آدم بہ ہفہ کو مشو نو کنیں کہ بچلتی چہ پیداکری کوم
دجنتی ژوند گتھلو کہ پارہ کوی،

شپہم حکمت

داہم علیہ السلام تہہ کہ کابلیسی عداوت بنکارہ کولود پاسا یو
پہ دے کنیں کہ اللہ تعالیٰ دا پتہ حکمت بنکارہ کول دی چہ انسان دہا
کہ کابلیسی عداوت وجود لہ دے وجہ ضروری دے چہ ہفہ دے نہ
خان محفوظ کولود پارہ ہر وخت تیار سپیری اود دین کہ دے خطر

فتنہ دشمن دے دشمنی خیال پہ انسان کنیں کہ دین کہ حفاظت خیال
وچہ بہ پیداکوی، انسانی وجود یور کوئے حکومت اگترہ دے
ندا موند کہ رعیت پشان اوروسے کہ یو باد نشاہ پشادے، قانون الہی
و شریعت دے ور کوئی حکومت آئین او دستور دے شیطان او
بلیسیت لگی شی دغہ انداموند پہ بغاوت کولوامادہ کوی، چہ دغہ
دستوراً نہ مہنی کچرے کہ انسان روح کہ دخپل دے حکومت پہ سچ کولو
و بہ حفاظت کنیں پاتے راشی نو دشمن بہ پر خیتہ و اچوی او کہ دے
انسانی اندرونی مہکت یتول انتظام بہ کہ دود کوی (کنکن صبا لبنان
کنیں چہ اسرا نیلو اکر لہا، او کچرے کہ دشمن کہ چا کونو ہر وخت یگوانی
کوی، کہ حکومت کہ حفاظت خیال ساتی اودغہ انتظامیہ مضبوط وی
نور بلیسی چلو نہ بہ تہول بیکارہ شی، ددے بنکارہ مثال کہ پاکستان
حکومت دے چہ پہ خواکنیں کہ بھارت یومکار دشمن حکومت موجود
کچرے دا دشمن نہ وے نو حکومت او عوام کہ پاکستان دوام بہ بے فکر
ناست و کہ دخپل ملک دیکر کولو اود حفاظت کہ جوش کہ انتظام بہ شی نہ
کولو اود پاکستان بری، بھری او فضائی فوج بہ کہ نیش برابرو، جنگی
وسلہ او جنگی فونڈ نہ بہتہ بکار نہ را کستل، کہ اخو کہ دشمن بھارت
صدقہ دہ چہ پاکستان کنیں د فاعی ساز و سامان مخ پہ ترقی دے،
مطلب دا چہ کہ انسانیت کہ تکمیل دا کہ بلیسی پہ کہ دشمنی کنیں پتہ دے
نکہ چہ حضرت علی ہجویری، مشہور بہ داتا گنج بخش، خپل ہضم پید
دا بے پوہ کوی کوم چہ کہ دشمنانف کہ ضرور نو نیکیا بہت کہ شو، دا دوعا
علا مہ انفصال پہ خینو نہ و نو کینے دا بے بیابوی، ع

ہستی اور وبق با ناراست
راست حکومت مگوم یار راست
فضل حق داندا کہ دشمن قوی است
برکہ دانائے مقامات خودی است

کشت انسان را عدو باشد محاب

نمکنش را بر انگیزد ز خاک

دجنت دژوند حقیقت

دجنت حقیقت او نعمتوں دو سرہ اوجت دی، چہ کر انسان پخیال کیے ہم نہ شی سرائے۔
فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّنْ رَّحْمَةٍ ۗ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ
فَرَىٰ أَعْيُنًا جَزَاءً لِّمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۳۰﴾
پسڑی کوم چہ ما پسا سالی دی دوی دپارہ د سترگو بخوالے دے، چہ ددوی د عملوں بدلا بہوی،

پہ بخاری اومسلم کن دا جو ہریرہ رض پہ روایت د حضور علیہ السلام ارشاد منقول دے، چہ اللہ پاک فرمائی چہ ما پہ جنت کن ہضم نعتوں نہ نیسار کریدی چہ نہ خود کو سترگو لیدی دی او نہ کومر غور و لودے دے تعریف آوری دے دے، او نہ کوم یوزہ ددے خیال ہا وسے شی، د دنیا نعمتوں سوسہ دے نعتوں تو ہیخ مناسبت نشتم، لکہ ددے اصل حقیقت بغیر کلبدا او استعمالہ ممکن نہ دے خود انسان پو کولو د پارہ د دے اجمالی پیڑ ندگی د علوم آخرت پہ ہمیں کین ضروری وہ لیکن قرآن پوہہ د دنیاوی جیونوں نہ پور تہ نہ ہا، حکم کے پہ دہ رنگ کن قرآن شریف اوحین بیان آگہا،

ابن عباس رضی اللہ فرمائی، چہ دجنت نعتوں د پارہ د دنیاوی شیونوں کومر لہاظ چہ استعمال شویدی داصر د کرسی اوتعیری مناسبت پہ وجہ دی گوندی د آخرت د نعمتوں حقیقت د دنیا د نعمتوں نونہ بالکل مختلف دے، خہ وایم چہ جنت کین بہ ہم آوہ وی، او پہ د نیانکے ہم آوہ شنت لیکن پہ دواو کین د آسکھان اوز کیک فرق دے کچرے کتولے گویا

دولت ا لگولے شی او پہ ہنے یو کلاس شریعت تیار کرنی تو دا بہ دجنت کد او بو پہ مقابلہ کین دا حصے وی چہ پہ لیدو بہ لے ہفہ چا تہ سرخون ورخی چا چہ دجنت آوہ خنبلی وی ملکہ چہ دجنت پہ او یون موند وکی خود و نہ بدنی اور روحانی اثرات ہفہ دگی کوم چہ د دنیا پہ ہفہ خنیاک کین نشستہ ہا،

دآخرت دژوند اجمالی نقشہ

قرآن حکیم دجنت دژوند پہ منفی انداز کن دا نقشہ را بیٹلے دے، لَٰكِنَّمَا يَخْتَفُونَ لَٰكِنَّمَا يَخْتَفُونَ ﴿۳۱﴾ ہفہ ژوند کویرے اودخم نہ بیقی پاک دے، او پہ مثبت انداز کین لے دا سے بیان کہے دے، وَ لَكُمْ فِيهَا مَا شِئْتُمْ مِمَّا شِئْتُمْ ۗ لَٰكِنَّمَا يَخْتَفُونَ ﴿۳۱﴾ ترجمہ: یعنی دجنت پہ ژوند کین بہ ہفہ و لَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿۳۱﴾ تزلزلے میلا ویری کوم چہ پہ زرہ کین تیر و شِعْرًا مِّنْ عَمَلِهِمْ ﴿۳۱﴾ رسوہ حکم شی او ہفہ تقبہ بہ ہم ملا ویری کوم چہ السجدہ آیہ ۳۱ و ۳۲) : ا غونیتے شی، او پخیلے د انتظام کولو

ضرورت حکم نشستہ چہ ہلتہ بہ خلق کا اللہ پاک تولا عمری میلانہ وی، بتول عمری انتظام بہ ہم دا اللہ پاک وی، پہ بدور السافر کیکہ مد کورا حاد ہتو کین د دے پاک ژوند دا تفصیل بیان دے، غِنَاءٌ ۗ لَّا يَفْقَرُ ۗ صَحَّةٌ ۗ لَّا مَرَضٌ : یعنی دجنت پہ ژوند کین بلینا یزی سبباً لَّا يَهْرَمُونَ حَيَاتٌ ۗ لَّا مَوْتٌ : او غنی توب دے، فقیری او محتاجی پکین نشستہ، ظاہری او باطنی تندرستی بہ وی اور فخر پکین نشستہ، خوانی شہر بوجا توب نشستہ، ژوند شتہ، صرگ نشستہ دا ہفہ لندہ نقشہ دے، چہ د ہفہ مطابق یومینت ژوند پہ پد د نیانکین بتولونہ لولے باہ شاہ تندرستی نصیب شرسہ پہ دے دجہ کا اللہ ارشاد دے: كَرَّمَ اللَّهُ رُوحَهُ لَٰكِنَّمَا يَخْتَفُونَ لَٰكِنَّمَا يَخْتَفُونَ ﴿۳۱﴾ دسورہ عتکوت آیتہ ۳۱-۳۲

چه یوازے دآخرت ژوند حقیقی دے، په حدیث شریف کتے راخی چه دیو جنتی سرې طاقت به کیوسلو مضبوطو خوا نا نو هوسره وی هېشه کباره او هیز کتوت به پکین نه راخی دهغه بنا ناست په پیمنا له وی ادبه هیز کتین په زیات ولے راخی، لکه چه په صحیح احاد بیومبار کو کین ثابت دی، د دے نه ملاوه داچه د دیدار الهی خوند به دوسره وی چه بل هیز کت جنت خوند به دے نه نه زوی ۶

د قیامت په لښو کین د حضرت عیسی علیه السلام آسمان نه را کو شیدال په بحث کین شامل دی ۶؛

د حضرت عیسی علیه السلام آسمان نه خیزول داوخت د هغوی ژوند او په آخره زمانه کین پرمک را کو نژول د مسلمانا نوا اتفاق عقیده ده حکم چه په تیر شوو خوا رلس سو کو لو کین په دے کین هیز یو مسلمان عالم اختلاف په دے نه دے کیسه چه دا د تلو نه دا عه صفا مستلده چه اسلام او د دے انکار نشی جمع کیده په بحر محیط تفسیر چلده ۲

ص ۲۷ کین دامام ابن عطیهره د د اجماع الفاظ منقول دی ۶ ۶

کیا اے مسیحی بچیه اری الیومیر و نزلک ۶ تر دے وخت د مسیح علیه السلام من السماء بحمیه العنصرین هما اجمع ۶ ژوند سره د جسمه او جسم عنبر علیه الامنه ۶ و کوا ندریه الاحادیث ۶ سره د آسمان نه دده را کو نژول دا عه یو عقیده ده چه په دے ا من متفق دے اوله متواتر و احادیثو تاچه د به جامع البیان تفسیر کین د اری متو قیلک ۶ تفسیر تفسیر و جز د نقل متوینا و الاجماع علیا ۶ انه سق فی السماء ی نزل یقتل ۶ په دے اجماع ده چه الدجال و یو ید الیومین ۶ حضرت عیسی علیه السلام پر آسمان کین ژوند دے، را کو نژوی په دجال به قتل کوی او دین اسلام به مضبوط و دارنگ د امام شوکانی رحم پر سال را کتو ضییر فیما نکوا نتر فی

المنتظیر والدجال و المسیح ۶ او دامام سیوطی په الأعلام حکیم عیسی علیه السلام کین هم نوا ترا و اجماع مذکور ده ۶ صحیح الکرامت ص ۲۳ کین امام شوکانی رحم یو کم دیرش احادیث د عیسی علیه السلام د نژول په باره کین ذکر کولو نه پس د نوا ترا و اجماع ذکر شو بیده ۶ دهغه ربکه حافظ ابن حجر په تلخیص الجیز، کتاب النطق کین یکنی دی، الاجماع علیا ۶ انه نزل فی سماء کینا ۶ بیضه په دے اجماع ده چه هغه سره د بید نه ژوند په پور تکریمه شویده ۶

دارنگ په رفتح الباری کین د ادویس علیه السلام د ذکر سره د حضرت مسیح علیه السلام په نزول اجماع منقول ده، دهغه رنگ په تفسیر ابن کثیر کین د نژول نوا تر صفا بنکاره کیسه شویده، دانشان را مریز غلام احمد، براهین احمدیه ص ۲۶ کین د حضرت مسیح علیه السلام د سخی ژوندون او د دوباره را تلو تضریح کیده او دا کتاب دده د اقرار مطابق هغه وخت لیکل شوه دے چه هغه چل خيال کین بنی وودایام الصلیح ص ۲۷

۲۷، مرزا غلام احمد براهین احمدیه حاشیه ص ۲۷ کین د ان عهدت عهدنا، په تفسیر کین لیکي، چه په دے کین د مسیح علیه السلام په جلانی انداز را تلوته اشاره ده، کچرے نری نه قبله ۶، نو هغه زمانه هم را تلو کتے ده چه مسیح علیه السلام به سره د جلالت په دنیا را کوز شیا و جلالت الهی په کبراهی نیست او نا بود کوی، لحاظ زمانه دے زمانه د باره د ارهاص په تو کده واقع شویده ۶ ۶

۲۸، مرزا غلام احمد براهین ص ۲۸ کین، د هو الیوم ارسلا رسوا لک تفسیر دا عه بیا نیوی چه هر کله حضرت مسیح علیه السلام دو یم خلی دے د بیا تشریف را وری نو د هغوی په لاس به دین اسلام

پہ نبولوا فاقوا و اقطارو کین خورشى، مرزا غلام احمد پہ ازالہ
 او ہامر صہ کینے نیکی چہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم عمرہ ک قتل نہ
 منع کروا و سے فرما نیل کچرے دا دجال وی نوہدہ صاحب عینی علیہ
 السلام بن مریم دے ہفہ بے تملوی موبزہ دے نشو قتلوالے
 د مسیح علیہ السلام ک ژوندون اوک ہفہ ک نزول پہ مسئلہ بہ موبزہ
 دقرآن، حدیث، تاریخ، او عقل پر رنوا کین مختصر بحث کوڑ دا جامع
 پہ رنوا کین موبزہ پہ دے مسئلہ بحث اکر و

د مسیح علیہ السلام ژوندون دقرآن پہ رنوا کین
 راء و مکروا و مکروا اللہ، و اللہ حکیم: یہود و حضرت مسیح علیہ السلام
 النکیرین آل عمران آیت عہد: پہ خلاف چل اکر و او اللہ د ہفہ
 د مسیح کولو چل اکر و کہ اللہ چل ک بتلو چلو نو و الہود نہ دیر بندہ دے
 مرزا صاحب ددے آیت دامطلب بیان کریدے ر یہود یا نو د حضرت
 مسیح علیہ السلام د بارہ ک قتل او سولئی چل چور کینے وو، خو دا
 خدا کے تعالیٰ مسیح علیہ السلام نو وعدہ و وکرے او وے وئیل چہ تا بہ زف
 خیل جان نہ سرا پور نہ کریم، راربعین جلد دریم ص ۷۷
 بیاید آیتہ کمالات مسیح علیہ السلام کینے لیکے چہ د وعدے الفاظ دلالت
 کوئی چہ ہفہ دیرہ زر پورہ کیدو ویکہ دک) بیامرزا صاحب پہ ازالہ
 او ہامر صہ کینے لیکے چہ بیاد دے نہ پس کے ہفہ علیہ السلام د ہفوی
 ر یہود و) پہ حالہ کچرے پہ چا بکو نو اڑھلے شو، کھل اوریدل سپہرے
 خو ک ن توتے مسخرے و پورے کیدل ہفہ ایدل آخر کے پہ سولئی
 اخیڑ لو، دامر زانی تفسیر لیا زے بے دلیلہ او تحریف دقرآن ندے ،
 بلکہ یرونے پیمان دے او ک ذات الہی ک شان ہم خلاف دے د میرزا پہ
 قول یہود و حضرت مسیح علیہ السلام خلاف چل اکر و او اللہ پاک د

د ہفہ د پچر کولو چل اکر و او بیایہود و ہفہ پہ بکو نو اکر و او و اہلو
 کھل کے ہم ورت اکر ل توتے مسخرے کے ہم ورتورے اکر کے پہ
 سولئی ہم اخیڑ لو، او بیامر زانی د ا وئیل چہ اللہ خیر المکرین
 دے، ددہ چل دیرینہ او کامیاب شو، کچرے دمر زانی تحریف دا وغانہ
 چو پے کرے توتکے ہم افظ شی چہ د سولئی نہ اکر و لو پہ وخت
 یہود و ہفہ ص اکر لو، لیکن آخری سنگئی کے پاتے وے چہ پہ علاج
 کو پونہ شو بیامر زانی تہ لا پ و او د برہ مردہ ک پس پچیل مرگ مر شو
 خو بیامر زانی دے کہ مرگ پہ لارہ کین د یہود و غلط ٹھی بو بند چو نشو
 او نہ خہ چھپیہ واقعہ ا شوہ۔

پہ ذکر شوی آیت کین د روم اللہ د حفاظت تہ بیدر یہودی چل سرہ ہ
 مقابلہ کولو کین د اللہ د تہ بیدر پورہ کامیابی اولوئی بیانول متصود
 دی، لیکن و سرزا پہ تفسیر کین ددے وعدے الہی سرہ ہم یہود و پچتو
 حضرت مسیح علیہ السلام سرہ ہر ہفہ خہ اکر ل کوم چہ ہفوی غفلت
 او بیامر زانی پہ قول تہ بیدر الہی او د ہفہ وعدہ ملنہ او کامیاب
 شوہ، مرزا پہ دے شان د حضرت مسیح علیہ السلام او دقرآن والا خدا
 د یہود و پہ مقابلہ کین توہین او تہ لیل اکر و،
 کچرے د ماغوبین کوزولے او اتحاد نہ وے نو د آیت مطلب مفادے چہ
 یہود و د حضرت مسیح علیہ السلام خلاف چل اکر و چہ ہفہ بیغزتہ
 شی او سولئی تہ اخیڑوے شی، لیکن د اللہ تہ بیدر ہفہ د پچر کولو و،
 لہذا د اللہ پاک تہ بیدر غالب شو ہفہ کے آسمان تہ پور تہ کروا یہود و
 د ہفہ یو پینتہ ہم کوڑ نکرو، خوالت سوز کالونہ خود قرآنی علوسو
 ماہر لو صحابہ رتہ او تا بعین نور وغیرہ د آیت نہ دامطلب واغستو
 لیکن پہ خوالت صدی کین د مسیحیت ک کان برا نستوا الا ذاتا مقول

مطلب دحٰن جو نکرہ
 رَبُّكَ قَالَ اللَّهُ يَعْصِي أَمْرًا وَإِنِّي مُتَوَكِّلٌ
 وَكَرَاهِيَةُ رَبِّكَ وَمَطِيئَةُ لَبِّكَ مِنَ الَّذِينَ
 كَفَرُوا إِذْ جَاءَ الَّذِينَ تَبِعُواكَ قَوْمًا
 الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِنَّ
 أُمَّةً مَّرْجُومًا فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا
 كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ رَسُولَهُ الْمَبْرُورِ
 آية ۷۷

دے یہاں یہ کہ فیصلہ اکرم دے ہے چہ کور تا سو جگرے کو ہے۔
 کہ توئی، یہ بارہ کن دابو ایقہا پر کلمات، کن دی
 التَّوَكُّلِ الْأَمَانَةَ وَتَمَّسُ الرُّوحَ وَعَكِيدُ دتوئی معنی سرکول اور روح
 اسْتِعْمَالُ الْعَامَّةِ وَالْإِسْتِغْنَاءُ قَوْلُ دے او دا پہ استعمال
 الْحَقِّ وَالْعَكِيدُ اسْتِعْمَالُ الْبَلْغَاءِ عوام کو کن لیکن د بلغاؤ پر نیز د
 دے ہے ہفت پورہ وصولوں اور صحیح اغستل دی گویا کہ دھغوی پر نزد پہ
 سرگ دتوئی اطلاق پر دے حیثیت سے دے چہ پہ دے کن دیو خاص اندام
 نہ بلکہ دتول بدن نہ روح آختے شی، نو کچرے خدا کے پاک د چار روح
 سے کہ بدن، وا غستونو ہفتہ پہ پہ طریق اولی توئی و یطی شی، حکمچہ کہ
 توئی پہ مشہور کن روح سرکہ د بدنہ اغستل پورا تے دی، عموماً روح بغیر
 بدنہ قبض کوئے ہئی تو کچہ پہ سرگ دتوئی اطلاق دیر کیوں ہی اولیت
 دارا زدہ، چہ د عیسیٰ علیہ السلام حالت دعا موحا لا تدرک حقیقت ذو،
 اور تویوں زیات اہم ضرورت پہ موقعہ ہم اللہ تعالیٰ د عیسیٰ علیہ السلام
 کہ صورت، لفظ استعمال کھی و، بلکہ دتوئی، لفظ ہے استعمال کو چہ
 ہفتہ دروح نواز سے قبض کو لو یا روح سرکہ د بدنہ قبض کو لو نسا، چہ

داخل نظر رکھو کہ توحہ اوائی چہ جہاں ہے قابل ہی اوی روح مقبول ہی توحہ توئی ہے۔ سرگ وی
 ہا لغویں کہ سرور اور سرگ پہ ہفتہ آمونہ وین ہاں ساگر و حواکھ پہ معام کن وقت نام اربا نر قول
 چہ کہ متوکیک، معنی بہ داعی وی، چہ زہا بہ نام کریم پہ زمکہ را کہ
 ولویہ پس او دلیل ہے دا آیت دے، اللہ یتوئی الا نفس حیة متوکیک
 والسی کتم تمث فی متا مہا، دلہ فاعل اللہ پاک دے او مفعول
 ذی روح دے، خود خوب پہ وخت دتوئی، صیغہ بیاہم سرگ نہ
 نو دے حقیقت نہ پس پہ تیر شوی آیت کن د عیسیٰ علیہ السلام
 دتوئی، معنی سرگ نہ دے، بلکہ دے معنی پور تہ خیر زول وی،
 لکہ چہ دامطلب تر ابن عباس رضہم پہ صحیح قول کن اغستہ کہ چہ دا
 روح المعانی کن ذکر دے، او کہ عیسیٰ علیہ السلام د حال مناسب ہم
 دہہ، حضرت عیسیٰ علیہ السلام تہ چہ د یهودی گیرے پہ وخت کوئے
 پریشانی وے نو ہفتہ پہ دے وچہ وے،
 را جہ زہا بہ دیوود تینے اور و ظلم نہ پو شم کہ، نہ پو ہفتہ پہ جواب
 کن اللہ تعالیٰ افرمائیل ربیعسی ائی متوکیک، زہا بہ ناوا خلم اود
 ہغوی د شی نہ بہ و خلاص کریم، لکہ چہ بل آیت کن فرمائی
 وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَنْكَ إِذْ جَاءُواكَ بِهَبْطٍ وَنَسُوا
 إِسْرَائِيلَ بَنِي كَرِيمٍ
 (۲) دویم فکر و سرکہ داؤ چہ زہا بہ کہ زمکہ پہ پو بخ کن پو کریم
 چہ یہود پہ ماتہ نشی را سیدے کہ بل خضر صورت بہ وی ۷۹
 نو دے پہ جواب کن اللہ پاک افرمائیل چہ زہا بہ و خیل طرف
 آسمان تہ نا پرور کریم۔
 (۳) کہ خیل موربی ہی اور خاندان د پارہ پریشا ندر۔ چہ د خالقو
 د تہموتونو گویا پہ رچہ پہ د ہغوی خد حال وی لہ ا فرمائیل

وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَسُوْلًا مِّنْ آلِ عِمْرَانَ آيَةٌ عَشْرًا
 یعنی یہ دمکراؤ نہ تا اوستا مور بی بی پاک کرم، لکھ چھہ انتظام
 دقتان اودہ محمد رسول اللہ بہ ذریعہ آگہے شو، ذہیلی علیہ
 السلام اودہ هغوی ذوالدے ژوندے داغہ وے،
 (۲) یو پریشانی داہم وچہ خما دیور تکلوٹیس بہ خما ذنا بعداری
 غمہ حال وی نوا لکھ تعالیٰ اُخر ملیل، رَجَائِلُ الْکَذِبِ اتَّبِعُوْکَ
 فَوَقَّ الْبَیِّنَ کَفْرًا یَوْمَ الْقِيَامَةِ رَسُوْلًا مِّنْ آلِ عِمْرَانَ آيَةٌ عَشْرًا
 قیامتہ بہ ستا تا بعد ازان ستا بہ منکرانوغالب وی، دا وعدہ
 ن نہ ہم حقیقت دے، ذاسرائیل وچود بہ دے وعدہ خک اشرف
 آجوی چہ قرآن پچیلہ ذ یهود و ذلت اومسکنت دوه اسپتنتائی صورت
 بیان کریدی، یو دا چہ یهود مسلمانان شی اودہ اسلام بہ پناہ کن
 راشی، اودویم داچہ ک یومہ رعیسائی، بہ پناہ کن راشی، اَلَا یَحْسِبُ سِیِّئًا
 اللّٰهُ وَ یَحْسِبُ مِنَ النَّاسِ مَا سَوْءَ اَلْ عِمْرَانَ اُس کہ اسرائیل مرجعہ کی
 نو بہ دویم استثنائی صورت کن حکمہ چہ دوی برطانیہ امریکہ آژونو
 عیسائی قومونو پناہ آفستو یہ وجہ موجودی ذ یهود اقتدار
 او قوت ذ عیسایانو بہ امر قائم دے لیکن ذ مسلمانان ناقص اار ذ
 عیسایانودا سرے حاجتمند نہ دے خواہ امریکہ وی اودہ روس و غیر
 دوی کہ محتاج دی نوحیل مینو کنی ذ اتفاق لکھ اللہ تعالیٰ فرمائی
 وَ اَعْتَصِمُوْا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِیْعًا وَّ لَا تَفَرُّوْا مِنْهُ رَسُوْلًا مِّنْ آلِ عِمْرَانَ : :
 اوہل ذ سامان قوت تیار لو، لکھ چہ فرمائی وَاَعِدُّواْ لِحَبْلِ اللّٰهِ
 اَسْتَطْعَمُوْا مِنْ قُوَّتِیْ ط هر کجہ چہ مسلمانان متحد شی اوخپل مشرک
 دولت بہ قوت جمع کولو، کن صرف کری، نو مسلمانانہ بیباک ہتوک نیکت
 نشی و رکولے، خوہلہ چہ بہ حبیل اللہ او اسلام بانڈے عمل

کوی نہ چہ مغربیت تکچول اُنسی اوپہ اسلام کنن تحریف آگری
 ذ یورپ ذ قوت دا زہم اسلاہی اجزاو بانڈے عمل کول دی، لکھ
 سامان ذ قوت جمع کول کوندی ہسے خو بہ غیر اسلاہی اجزاو بانڈے
 عمل کولو بہ وجہ دوی ذ یک زوری شویدی، غیر اسلاہی اجزاو دادی
 چہ دوی خداے او آخرت ہیر کرینکر، ذ پیغمبرانو علیہم السلام اخذ
 ندروندے دخیل ژوند او تھذیبہ تمدن نہ خارج کریدی، دنسل
 او وطن غوندے بنا نو عبادت کوی، نہ نا، لواطت، جرائی شراب
 نوشی، سود، عیاشی مغربی طاقتورہ دومہ کمزوری کنیدی چہ دوہ
 دوہیہ غیر طاقتور کوی یا اوریت کا نگ غوندے بہ ہر معمولی طاقتور
 دلا سر و ہلے کیری اُس خوتوسے تہ جوہ شویدی خوتوسے نہ قبلیری
 داد مغرب زدہ مسلمانان نو بد قسمتی وہ چہ دوی کمزوری ذ ہنوں
 دوی لہ ذ سامان قوت بہ پرینودو چہ اسلاہی جزء دے، اود
 ہغوی اخلاقی کمزوری بہ خان کن بہ دا ستور چہ غیر اسلاہی جزء
 چہ پورہ کول، اوپہ خپل لوے قوت را اسلام کنے تحریفونہ کرل او
 کوی، او ذ یورپ خطرناک شیطانی تھذیب بہ خان کن راڈی،
 وَ یَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ الَّتِي كُنْتُمْ عَلَيْهِمْ
 رَبَّكُمْ وَ قَوْلِهِمْ عَلٰی صَرِيْحٍ
 بِيْهْتَانًا عَظِيْمًا وَّ قَوْلِهِمْ اِنَّا قَتَلْنَا
 الْمَسِيْحَ عِيسٰى ابْنَ مَرْيَمَ كَمَا سَوَّلَ اللّٰهُ
 وَ مَا قَتَلُوْهُ وَّ مَا صَلَبُوْهُ وَّ لٰكِنْ شَكَّوْا
 لَهُمْ ط وَاَنْتَ الْبَيِّنُ الْخٰتِفُ وَاذْكُرُوْا
 لِكُلِّ سَلْبٍ مِّنْهُ مَا كَلَّمَكُم بِهٖ مِنْ عِلْمٍ
 الْاِكْرَامِ اِنَّ الظّٰلِمِیْنَ وَّ مَا قَتَلُوْهُ بَقِيَّةً
 بَلْ كَذَّبُوْا اللّٰهَ اٰیٰتِہٖ وَّ كَاٰتَ اللّٰهَ
 دے، اوندے بہ سولی کریدے ہن

عَزَّ وَجَلَّ حِكْمًا وَإِنَّ قَوْمَ أَهْلِ الْكِتَابِ
 إِلَّا لِيُؤْمِنُوا بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِمْ وَكَوْنَهُم
 الْقِيَمَةُ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا
 النساء آية ۱۵۹ تا ۱۵۸

شک کنی بر یونانی دی او حضرت
 عیسی علیه السلام متعلق چه دوی
 اختلاف کولو نو هغه شک کنی دی
 دوی یقیناً حضرت عیسی علیه السلام
 نه دے قتل کرے، بلکہ اللہ تعالیٰ ہفہ خیل طرف نہ پورے کہ کرے دے ہفہ
 غالب او حکمت والادے، کا ہل کتا بو ہفہ یونانی بہ داہے نئی خوابان بہ
 پہلے، دہفہ دمرگ نہ پوجے ناؤ ہی اوکے قیامت پہ ورخ بہ ہفہ بہ دوی کوایو
 پہ دے آیت کیے خوشیزونہ بیان شویدی،

دا بودا چه حضرت عیسی علیه السلام نہ قتل شویے دے اونہ بہ سولی
 خیزولے شویے دے، غوک چه دے قتل اوکے سولی قائل دی، ہفہ نیکارہ
 غلط دی، حکمہ چه قرآن شریف نیکارہ ددے ددے کہو، دمرنا یا نو
 یا دے تیرزا داوینا چه یہ سولی خیزولے شویے، لیکن ہلنت نہ دے
 مہ شویے نو دا خبرہ ہم کہہ دے یہود و انصاری و دقرآن نہ خلاف دے
 و ماصلیو، دامعنی کول چه یہ سولی خیزولے شوخو بہ سولی مرشو
 دے عولود لغتاً نہ خلاف دے، دے صلب معنی یہ سولی خیزول اوکے
 ما صلب معنی یہ سولی نہ خیزول دی دا خوقطعا دقرآن تحریف دے
 چه دے ما صلب، دامعنی اشی چه یہود و حضرت عیسی علیه السلام بہ
 سولی خیزول و خولنت مہ نشویے
 رہی پہ آیت کنی دے ما قتلوہ یقیناً، نہ پس افرما شیل، بل رقعہ اللہ
 اربہ طبع حضرت عیسی علیه السلام قتل نشا و اللہ پاک خیل طرف
 تہ پورے کرے، پہ ما قتلوہ، او بل رقعہ اللہ، دہر و کن ضمیر لکے حضرت
 عیسی علیه السلام تہ ساجع دے اعیسیٰ دروح او جسم دواہر و نوم دے
 مطلب دا چه روعہ روح دے جسم پورے اخیڑولے شے، حکمہ چه دے

پہ نتیجہ کنی جسم ہے روح پائے شی نو عدم قتل مطلب بہ جسم سرہ
 دروح پورے کول وی، علاوہ لہ دے (رفع) دعیسیٰ علیہ السلام نہ مطلب
 ہفہ ہول دروح او جسم دواہر او اجزول دی کرخو چه دے خلاف
 بلہ قرینہ نہ وی، لکہ دے رقعہ ابویہ علی العزیز، دا مطلب دے چه
 حضرت یوسف علیہ السلام خیل والدین دروح سرکہ دجسمہ، تحت تہ
 پورے کول نہ دا چه یوانہ دے روح نہ دھنوی تے پورے کول،
 کچرے دعیسیٰ علیہ السلام رکھانی پورے کول مراد واغیے شے، نو دا پہ
 خو و غلط دی،

۱) یوجہ دادا چه ہے لہ قرینے مجاز مطلب اغتسل غلط دی،
 رَفِعَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ، کنی کر
 دے جات، پہ قرینہ دینی پورے کول مراد دی جیسانی پورے کول نہ دی
 ہر دے کہہ خشک، چه بہ کفماً بعضہم قوتی بعضی دے جات، کنی "دے جات"
 پہ قرینہ دے جاز مراد دے
 بلہ وجہ بہ کما قتلوہ یقیناً بل رقعہ اللہ الیہ، کنی دے جات رکھانی رفع
 بہ دے معنی مراد اغتسل چه یہود و قتل نہ کر و خوخدا لے دھفہ درجہ بلند
 کرے غلط، حکمہ دے چه عیسی علیہ السلام دے نہ ورا ندے مخلوبیت کالہ
 بیخبر و او دے پیغمبری نہ بلدا او چنتہ درجہ نشے نو درجہ او کچتو لو دلتہ
 بیابھی مطلب نہ را اوری اوکے اللہ کلام دے نہ پاک دے،
 ددے نہ علاوہ پے عربی ژ بہ کن ریل، دوہ مقابل خیزول دے بارہ
 استعمالیہری، کچرے دا معنی دلتہ وا خلو چه عیسی علیہ السلام بہ سولی
 کہیے شوخو مرتبہ ہے اللہ تعالیٰ بلند کرے نو مقابلہ را نغلہ او دیکل،
 استعمال بہ غلط دی چه دے اللہ کلام لہ دے پاک دے مقابلہ بہ ہلروا تلہ
 چه داہے و بیٹے شویے دے چه یہود و پے سولی کرخوا اللہ تعالیٰ

درجہ بلند کار کرا حکمہ چہ یوموسن یا پیغمبر قتل شی نوالله تعالیٰ ہفہ
لہ ذ شہادت ز تہہ ورکری، او پہ دا سے بہ ذ کبل، استعمال ہم صحیح شوے
وے دلنہ ذ مرنایا نودا نوکریہ، یے کچہ دی بلکہ تحریف دے، چہ، د
ربائیل) پہ موجب (پہ سولئی موعے سرے ملعون وی، نودر بل) پہ
تفاضا مقابله بہ دا سے جوہر پیری چہ اللہ تعالیٰ ذ سولئی ذ قتل نہ بیح
کروکم چہ لعنت ووا، او ذ ہفہ پہ مقابله کین لے وولہ درجہ بلند سے کرے
نومقابله ہم را غدا او را د ہم پورا شو، زہ وایم چہ دا حوالہ لہا لہ وروی
او غلط حکمہ ذہ چہ با بیل کین شے ہفہ سولئی نئی سسری تہ ملعون زہ
دی کو مچہ ہفہ چہ کین پہ سولئی شی او کم چہ ناحق سولئی شی نو ہفہ شہید
وی، نود مرزا ایا نود غلط خیال مطابقی پہ دے کین بیامقابله قوت کیزی
او ہسار نو پیر تو تیر جوہر پیری اودا سے نسبت ذ اللہ کلام تذکول ذ ہفہ
توہین دے، اعاد تا اللہ :

دویمہ وجہ دادا چہ زرحانی رفیع اللہ تعالیٰ ہر نبی نذور کیے
وا، خصوصاً دتو لو نذریا نذرف خاتم الانبیاء صلی اللہ علیہ وسلم نذور
کریے شوے و ذ اللہ عیسیٰ علیہ السلام خصوصیت پہ دے سورت کین نذ
ووا، دلنہ خصوصیت ذ رفیع مقابله کوی چہ رفیع تہ سذ رفیع حیسانی ذ
کومہ چہ خاص ذہ عیسیٰ علیہ السلام سر ذہ چا رفیع جسمانی شہ
وی، بخورمہ وچہ دادا چہ دے رفیع تہ پیر پہ قرآن کین، و کات اللہ
عزیزاً حکیماً الفاظ راغلی دی کومر چہ ذ ہی ذ پارہ پہ دے انداز
کین تہ دی راغلی نذ دے نہ ہم معلوم پیری چہ رفیع جسمانی مراد دہ پکویہ
کین چہ قدرت او قوت بشکارہ کول ہم مراد دی چہ لفظ کور عزیزاً
پیر دلالت کوی او ذ حکمت اظہار ہم دے چہ لفظ کور حکیماً ذ پیر
دلالت کوی، اودا بیان پہ اس مؤید بز مخت پس کوو:

دویمہ خبر چہ آیت مذ معلوم پیری ہفہ دادا چہ ذ اہل کتاب تو لے
فرتے بہ عیسیٰ علیہ السلام ذ وفات نہ وہا ندے پہ ہفہ ایمان راوری
کومر بہ چہ ذ نزول قرآن نہ پس زمانہ کین ہفہ وخت وی چہ ہفہ دوبار
لہ اسمانہ را کوز کیشی، بل رفعا اللہ، نہ صغور ثابت شون پہ دے آیت
کین دواہ (صغور او نزول) ثابت پیری، تشریح دے دا بعد ذ رواہ کین
اہل الکتاب الا لیومرتن پہ قبیل موتہ، نہ دا ثابت پیری چہ ہر فرقہ
ذ اہل کتاب پہ پیر ایمان راوری، د ہفہ ذ وفات نہ وہا ندے، حکمہ چہ ذ
رپہ (ذ موتہ) دواہ ضمیر نہ (ذہ) حضرت عیسیٰ علیہ السلام تہ
راجع دی را کوز کین، کین تون تا کید، ثقلیہ دے چہ ہفہ ذ مضارح
صیغہ مستقبل ذ پارہ مخصوص کوی، نو مطلب ہمے داشی چہ ذ اہل
کتاب پو تو لے فرقہ پہ ذ قرآن نذ نزول نہ پس ہفہ وخت پہ عیسیٰ علیہ
السلام ایمان راوری کہ بہ چہ ہفہ ذ آسمان نذ را کوز کیرے شی:

ہم دادا چہ چہ صحیحین کین ذ حضرت عیسیٰ علیہ السلام ذ کوز کین
مرفوع، وایت کول نہ پس پچیلہ راوی ابو ہریرہ رضہ فرمائی رخا کوز
ان یشئون ذ ان یشئ اہل الکتاب الا لیومرتن پہ) کینہ دا بنود ذ
مقصود دی چہ اہل کتاب بہ پہ عیسیٰ علیہ السلام ذ ہفہ ذ آسمان ذ
نازلیہ و تہ پس پہ ہفہ ایمان راوری، دا مسئلہ خالص نقلی دہ پہ عقل نہ
معلوم پیری پہ دے وجہ ذ ابو ہریرہ رضہ موقوف حدیث ذ مرفوع حکم
لوی مطلب دا چہ حضور علیہ السلام تہ بہ ابو ہریرہ رضہ ضرور راوردی
وی، چہ لہول اہل کتاب بہ خا غنا پہ عیسیٰ علیہ السلام ذ ہفہ ذ نزول آسمان
نہ پس ایمان راوری، ذ موتہ) ضمیر ذہ کتابی تہ راجع کول صحیح حکمہ
نہ دی چہ انتشار ذ خاتر و ذ بلاغت لہ شا نہ خلاف دے، دویم (ذ موتہ)
کین بہ ہفت او ذ بلاغت لہ شا نہ خلاف حکمہ وی اچہ معنی پہ تہ دار کوز

چه حرکتی به په عیسی علیه السلام که خیل مرگ نه ویراندے ایمان را وری، ایمان را ویران خودی که مرگ نه ویراندے، نو دا قید گول بیا جیش شو، او که خوک پر زور گوی، نو دا پنکاره کول به ضروری شی چه خبر داصوبنا نه خبری، چه ماجوی که مرگ نه ویراندے، آخو اوما او که که مرگ نه ویراندے، آخو چه چه قید گولو ضرورت به چه نشتر چه هر کس پوهیری چه خوراک خیناک که مرگ نه ویراندے کیر دمرگ نه که ستوخو و و می چانه که خورے، که خوک بیا هم زور گوی او وائی چه که خنکد به حالت کین به ایمان را وری نو دا ایمان منظور ندے، هر که خور که خنکد به وقت کین ایمان را وری خو منظور بیری، نو تخصیص دعسی علیه السلام پاته نشو او دا سے نا منظور ایمان که که قرآن او که الله که شان سره صاحب نه دے دا سے تا و یلا تو

سائل یکاری الله و نوقیق را کری:

(۱) وَ اِنَّكُمْ لَعَلَّمْتُمُ النَّاسَ عِلْمًا كَمَا تَكْفُرُونَ

بِهَا وَاَنْتُمْ تَكْفُرُونَ ط هَذَا مِرْطُ مَسْتَفْتِي

وَلَا يُصَدِّقُكُمْ الشَّيْطَانُ ح اِنَّكُمْ لَكَاكِرُونَ

عَنْ وَفِيهِ رِوَاةُ الزُّخْرَفِ اَيْة ۶۲

بالادء شيطان تا سو دے خبر

مسلونه بندا بگوی بیشک هغه ستا سو بشکاره که شن دے:

که دو و جو نه دے عیسی علیه السلام که قیامت نبه او بیل، یو که ه

بغیر پلا دے پیدائش چه که سرو دو باره ژوندی گولو دلیل کیدے شی

دویم قیامت سه نر دے داسمانه هغه نزول چه که توب قیامت

نبه دے، که سیاق سباق مطابقت در آنکه ضمیر را که عیسی علیه السلام

نه در آنچه دے نه بغیر هر بیلد را که ضعیفه دے، ابن ماجه ص ۳۰۹

در باب فتنه الدجال، کین که حدیثا سراء په تشریح کین حضرت عیسی

دقیامت سوال ویشو نو هغوی افرمائیل، چه که هغه دوا قع کید و وخت بیوا که الله نه بل خوک نه پیژنی او شه وخت چه دجال ذکر شو نو دے فرمائیل چه هغه به را کوز بریم او هغه به وژنم، که دے آیت په تفسیر کین ابن جریر رح و حضرت عیسی علیه السلام که قیامت نه ویراندے نزول که ابن عباس ر، ابی مالک ر، عوف ر، مجاهد ر، قتاده ر، سدی ر، ضحاک ر، ابان ر، زید ر، دروا یا تو نه نقل کیدے چه که هغوی علیه السلام که نزول دلیل دے، او که دے نزول په وجه پر دے آیت کین دے که قیامت نبه و بیله شوید ه او دا صحیح معنی دے، کچر په بغیر پلا دے، پیدائش نبه که قیامت دے، نو دے حقدار دیتولو نه زریات حضرت آدم علیه السلام و چه د هغوی پیدائش دمورا او پلا رد و او نه بغیر شری و و، معلومه شو که چه دلته په آیت کین دینه که قیامت مطلب قیامت نه نزول دے که حضرت عیسی علیه السلام که سما نه ناز لیدل دی، او که خوک

په که دے عقید که کین خندان پیداکوی نو هغه شیطان دے:

(فَلَا يُصَدِّقُكُمْ الشَّيْطَانُ، که دلیل دے،

ر) اِنَّ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يٰرَبِّمَنْ اَنْتَ اللهُ: هغه وخت یا که گوی چه فرستو

بیشتر که بگم که بگم که اسمع المسیح: او بیله اے صومک بیشک الله که

عیسی ابن صومک که چیه: زید دے دگوی دیوه که کله چه که الله نه جانیه

فی النبیاء و الاخره که من المقربین به وی: هغه زور به سپر عیسی ابن مریم

را ل عمران آیه عظیم: وی با عزت به وی په که نیا او آخرت کین او که مقربین

له نبوی به وی: آیت کین دا ویله شوی دی چه عیسی علیه السلام که مقربین

که نبوی نه به وی، په بل خا که رسو که واقع کین که جنتیا نو په باسرا

کین دا به بیان دے: اَوْلٰٓئِكَ الْمُقَرَّبُونَ فِیْ جَنَّتِ التَّوْحٰٓیْمِ په دریم خا که

که ملا تگو په باره کین دا به را غل دی

كُنْ يَسْتَنْبِطُ الْمَسِيحَ اَنْ يَكُوْنَ عَبْدًا : مسیح علیہ السلام کا اللہ پر بند ہونا اور
 لَنْ يَكُوْنَ وَلَا الْمَلٰٓئِكَةُ الْمُقَرَّبُوْنَ : کہیں وہ نہ شرمیری اور نہ مقربے فرشتے
 شرمیری، دسے در سے وارو خایر نوکین و قرب نہ مڑا جسمی جسی او
 آسمانی قرب مراد دسے ہمد اوجہ دہ دسے آیت یہ تفسیر کین امام
 رازی رحمہ اللہ تعالیٰ پہ تفسیر کیر کین او ابوالسعود رم پہ خیل تفسیر کین د
 حضرت عیسیٰ علیہ السلام آسمان تہ پور تہ کیدل و جسم سر و ذکر کیریدی
 اومدادک خائن، سراج المنیر او کشف کین دی، کَلُوْنَهُ مِنَ الْمَقْرِبٰتِ
 د حضرت عیسیٰ علیہ السلام د مقرب کیدل و مطلب دہق آسمان تہ پور تہ
 کول دفر بنو مکتوبیا ور تحاصلیدل او بیاد نور او صورت کیدل دیارہ
 دہق علیہ السلام زکے تہ نا نازلیدل لکہ نکاح، حج، جہاد کولوا و
 منعی قومو نو قنوت ختم و کولوا دیارہ :

د مسیح زونڈون او نازلیدل د حدیث پر رنو کین

بخاری کین ابو ہریرہ رض و حضور علیہ السلام نہ حدیث نقل کوی،
 فرمائی رقم رم : یہ خدا ہے وہی چہ علیہ السلام بہ ک پور تہ نہ پہ
 تا سو کین نازلیدن د حضرت مریم خوست چہ حاکم بہ وی، انصاف دار
 صلیبی قوت بہ مات کوی او د خنزیر قتل حکم بہ ور کوی او د بتول
 خلقو د مسلمانیدا و پہ وچہ پہ د جہاد ضرورت پاتے نشی، او خلقو تہ
 تہ پہ دومرہ مال ور کوی چہ خوک تیکولوا لہ نہ دی، او د عبادت شکر
 پہ دومرہ زیات شی چہ خلقو تہ پہ یوہ سجد و دتولے د نیا د دولت نہ دیو
 بنہ بنکاریزی، بیاد ابو ہریرہ رض ددے تصدیق دیارہ دسے آیت آکر
 تہ کوجہ ور کوی چہ دہق معنی داد دہ پہ دسے وخت کین پہ داعی یونکین
 پاتے نشی چہ پہ عیسیٰ علیہ السلام بہ ایمان نا نوری دسے آیت د قول مطابق
 قرآن نہ پس د بتولونہ د صحیح کتاب بخاری حدیث دی،

دویم حدیث دادے، چہ حضور علیہ السلام اُخْرَمَائِلُ دُ حَمٰلٍ اَوْ جِیۡسِی
 علیہ السلام پہ ہینخ کین ہی نشتر او د ہضر بہ لاکوزیزی، چہ خد وخت تہ
 اویئی نووے پتر نشی، د ہقہ قن دس مینا نہ سور سپین دسے، دوو
 زور جاہو کین پہ را کوزیزی د سر وینتہ بہ فی معلومیزی چہ گویا کین
 او پہ تترہ لاخاشی اگرچہ اڑ بہ تہ توی رسیدے، نو پہ اسلام پہ خلقو سہ
 جہاد کوی، صلیبی قوت بہ مات کوی، د خنزیر قتل لو حکم بہ، ور کوی
 جز یہ بہ بند لکری، پہ دسے وخت کین بہ ک اسلام نہ بنید چول و بتو نہ
 ختموی، دجال بہ قتل کوی، پہ نرمکہ بہ خلونیت کالہ اسیزی او بیاب
 وفات شی او مسلمانان بہ پیو : د جنازے نوخ آکری (ابوداؤد عن ابی
 ہریرہ رض مرفوعاً جلد ۷ ص ۳۳۳)

۳۱) پہ مشکوٰۃ باب نزول عیسیٰ ع کین عبد اللہ بن عمرو د حضور علیہ السلام
 نہ نقل کوییدی چہ ابن صریم بہ پہ زمکہ را کوزیزی او د بہ کوی اولاد بہ
 کیزی پہ نرمکہ پہ پتخہ خلونیت کالہ پاتے کیزی او بیاب بہ قوت کیزی او دفن
 کیزی بہ حما پہ مقبرہ کین توفیامت کین پہ زلا او عیسیٰ علیہ السلام د یو
 مقبرے تہ یا سوہر د ابو بکر رض او عمر رض پہ ہینخ کین بہ وی
 ۳۲) پہ صحیح مسلم کین روایت دسے حضور علیہ السلام فرمائی چہ حضرت
 عیسیٰ علیہ السلام بہ د دمشق پہ مشرق کین پہ سپیتہ شمارہ پہ دو جاہو
 کین ددو فرینتو پہ ہینخ کین را کوزیزی، دو لہ د لا سور تونکی بستہ پہ فرینتو
 ابینی وی، دجال پہ رنگت د دروازہ بیاموی اووے پہ شکر و زنی
 د مسیح علیہ السلام پہ تونڈون آیتونہ د پیری او احادیث د نواسر
 حد تہ کہ کینی چہ د یوکم دیر شو صحابہ کرامونہ منقول دی لیکن موبن د ہ
 اختصا پہ عرض پہ پچوا پتورا و خوروا حدیثو آتفا آکری، حضور علیہ السلام
 پہ دساحل د بتو کین د ایمانی د تحفظ او د گمراہی نہ د پچ کولو کپا د حضرت

مسیح علیہ السلام چه کومے نیچے نیشانی ذکر کریدی هغه کالی شافی دی۔ او کومر گمراهانچه کاستعدادا تو او مجازا نو پنهان پوره تاريخ او يو کونيا بکاکو نشی، نو هغوی د پاره د قرآن او حدیث پوره دفتر هم بیکار دے، په دے احاد بنو کین د حضرت مسیح موعود علیه السلام ک پانژند لوچه کومے بنکارا نیچے نیشانی دی هغه په مبره دی،

۱) د مسیح موعود علیه السلام په پلار دی، نو د عامے ضا بطه جلا ف به هغه خپله دور بی بی مریم ماته مشوچ وی۔ د مرزا غلام احمد پلار، مرزا غلام مرتضی ووا د کومر نور می ممتاز بی بی وو۔ د هغه نسبت به پلار ته کیدوا مورنه نه

۲) هغه په حاکم وی لیکن مرزا غلام احمد د انگریزا نو غلام وو،

۳) هغه به عادل وی، د الله تعالی قانون چلول عدال دے، د مرزا په وخت کین شری قانون بند وو، او د انگریزا نو قانون په کلا اودده په ضربید انوجاری وو،

۴) حضرت عیسی علیه السلام به صلیبی توت ما لتوی خود مرزا په وخت کین صلیبی توت دومره زور ا کور کوم چه دے نه ورا ندے چه هم نه وو، بچله دده اقدار دے چه پلار ته ته پنجه د آسونو سواره در کړه شوی ووا هغه د سکه منعه په مخریک د آنا دی کین په هغه ستا د صلیبی توت مسند کونو د پاره جنگ کبجو، او په هغه قیصا به کین مرزا پنچله دخپل ورا ته مقصد و بنا کړه دے، چه زه دانگریز صلیبی حکومت د پاره بر د لسه خو غ تیار کړم چه د انگریز حکومت وفادار وی،

۵) د حضرت عیسی علیه السلام په وخت کین به د غنیزیر خوراک ختم شی لیکن د مرزا په وخت کین د زیات شو۔

۶) حضرت عیسی علیه السلام به په خلقو دومره مال ورو وی چه خوک به

قبلاؤ نکه نوی، مرزا خو هیچا له مال ورنکرو، بلکه بچله غے اغستو چندا اغستل ے عام کړه او د بهشتی مقبره د پاره غے چندا غونډل کابمان یو شرط ایا کلو۔

۷) دعبادت خونده به د عیسی علیه السلام په وخت کین دومره زیات شی چه د یو سجدے قیمت به د خلقو په نظر کین د توله د نیان نه زیات وی لیکن د مرزا په وخت کین عیسیا یا نومسلمانان ک لکھونو په شمیر کین مورتدان کړل۔

۸) حضرت عیسی علیه السلام به د آسمان نه په زمکه را کوزیږی لیکن مرزا په زمکه پیدا او هم په زمکه پاتے شو۔

۹) په فرینتو به حضرت عیسی علیه السلام لاسونه ایینی وی لیکن د مرزا په نصیب کین د یو فرشته لیدل هم نه وو،

۱۰) عیسی علیه السلام به د دمشق په سپینه منار د را کوزیږی، لیکن د مرزا په نصیب کین د یو عرب ز مکد لیدل هم نه وو،

۱۱) حضرت عیسی علیه السلام به لگی شی په دژنگل، په یهو دی د جال قتل کوی، لیکن د مرزا په قسمت کین نه خور کول لیدل ووا و نه دد جال، البته دده روحانی اولاد دد جال قوم یهودوسه تعلق په دے وخت پیدا کړو، چه د عالم اسلام نه ددوی تعلق ختم دے، خبره داسه معلومیر ی چه دد جال په ظا هریدو به دوی د هغه مدد د پاره د غلته د اسه موجود وی،

۱۲) د عیسی علیه السلام په وخت کین به یو باطل دین هم پاتے نشی لیکن د مرزا په وخت کول باطل د پتونه په جوین وو اود اسلام خلا ف نور نوی د پتونه د بر سره شو چه به هغه کین د هغه د مرزا بیت هغه دین هم دے کوم چه د اسلامی یو والی پانژند

ایتم ہم دے (۱۳) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ پھر کوی، لیکن ترمذی کہ
کہ مرزا حج نصیب نشود

(۱۴) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ آسمان تہ پوس نہ کینا و نہ ورا نہ
نہ وادای او نہ تہ اولاد بلکہ تہ نزول نہ پس بہ واداکوی اولاد بیٹے
کیزی، لیکن کمرضا کہ نبوت د دعوت نہ ورا نہ وادہ ہم ورا اولاد
ہم وو۔

(۱۵) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ جہاد کوی اوجزیہ بہ بندہ کوی لیکن
مرزا کہ جہاد کوی بہ خانہ جہاد کوی نہ حرام نہ کیلے۔

او نہ نضارے و نہ استعمار لائے صفا کرے او کجڑیے بندہ لوهٹے سوال
پاتے نشو۔

(۱۶) عیسیٰ علیہ السلام پہ وخت کینے دہتو لو خلقو یودین یعنی اسلام
بہ وی، نو پہ دے وچہ اسلام سرے کہ ہیژ یومذہب جنگ بہ نشی کینتے
لیکن کمرزا پہ وخت کین کترو باطلومذہب نو دھند و سنان
ترکی، فلسطین او شہالی افریقے بہ مسلمانا نو کوم ظلمونہ چہ اکریل
کہ ہفتہ مثال پہ تاریخ کین نشند او دا کہ مرزا برکت کیدے شی۔

(۱۷) عیسیٰ علیہ السلام پہ وخت کین بہ امن قائم شی او جنگ بہ ختم
لیکن کمرزا پہ وخت کین خہ چہ کہ ہفتہ نہ پس کہ امن و آمان نوم لو
نہ پاتے نشو او جنگ کہ پارہ ہفتہ و سیلے او سامان جو بہ شو
چہ کہ مرزا د وخت او کہ ہفتہ نہ پس دیو جنگ بر باد کی تیر شو سو و نو
جگوتو کہ بر باد کی نہ زیا نہ دہ۔

کہ دے تہ لو بنو نبیا نو پہ رنوا کین دا وینا بہ حقہ کہ چہ مرزا کہ مسیح
موجود نہ دے، لیکن کہ مجازا تو استعمار اتوا و تاویلا تو پہ زور کون
حدیث تاریخ او واقعہ تو پورے چہ مرزا کو ہفتہ اکانے او پورے اکوے

د ہفتہ پہ موجب ہفتہ یوحقیقت حقیقت نشی پاتے کیدے دا خود
دا نسوس خبر کہ دہ چہ کہ مسیح موجود علیہ السلام تو نے بننے بنا نے پہ
دایے یوسری زمیناں ور۔ اے بیٹے شی چہ نہ تہ خیل نوم نہ تہ کہ
نور نہ کہ ہفتہ مکان نہ کہ نزول مقاصد مسیح موجود علیہ السلام سرے
سٹون خوری، پہ دایے بہ سرے او پینوتا و یلو نو خود تہ لو بادشا
ہفتہ یو نظام کہ کار او فائدے نشی پاتے کیدے۔

شیخ الکبریٰ او د عیسیٰ علیہ السلام ژوندون

شیخ الکبریٰ پہ فتوحات مکہ باب صحت کین لیکے
فی حدیث الیغریح و لثا کحل
بجسدہ فانیہ لم یمن
الی الان بل رقعہ اللہ الے
ہذا السماء و روا سکنة بیہا
و حکمہ بیہا و هو شیخنا الذی
رکعنا علیہ و لہ بنا عنایہ
عظیمہ و لہ یفعل عنا ساعہ
و ان جوت ان ذرکہ فی نزلہ انشاء
اللہ تعالیٰ

د ہفتہ پہ مؤمن لو یہ مہربانی دہا و برین نہ کو کمری ہفتہ غفلت نہ کوی خدا امین
کہ حدیث پاک اے خوبنتہ توخہ بہ کہ ہفتہ کہ نازلید، رزق نہ تہ زمانہ بیہ
موسم۔

پہ تاریخی لحاظ سرے کہ مسیح علیہ السلام ژوندون

حضرت مسیح علیہ السلام حضور علیہ السلام سرے کہ تہ لو نہ زیا ت نہ دے
پہ خبر دے او تہ لو نفازی او مسلمانان د ہفتوی لو اے شخصیت ہفتہ

آسمانی ژوند کو فریبتو پہ شان دے ہلتے ہفتہ ذمکے دیشری ضریر باتو
 محتاج نہ دے بلکہ داسے خوبہ زمکہ ہم کیدے شی چہ اللہ اغوا بی۔
 (۱) طبقات شافعیہ جلد ۷ ص ۷۷ کین د شیخ عزیز الدین فاروقی دروایت
 دے، چہ ہفتہ پہ عراق کین داسے سر پہ لیدے ووچہ خوراک خٹناک ہے
 نہ کولو۔
 (۲) امام ذہبی فرمائی رہے اُن دلس کین یوہ داسے ہتھہ وک چہ ک شلو کالوہ
 ہے خوراک خٹناک نہ کولو (دا واقعہ مشہورہ دے)
 (۳) حکیم تاریخ نیشا پور کین د عینی بن محمد الطہمانی نہ نقل کوی، چہ د
 رحمت پہ نور د یوے شے خاوند شہید شوے وو، ہے دغہ خاوند خٹ
 کین داسے لیدو چہ د جنت طعامے خورلو یو تکس ہے خیلے شے تہ ہم
 وکرہا ہفتہ چہ نہ جز بہ راوینہ شوہ نو بزل عمرے خوراکے تمامت پینش
 د ذکر سوی طبقات پہ حوالہ دویم جواب دا دے چہ د آسمان اوزکے
 نسبت پہ خیل مینج کین کہ د عزلا آسمان اوز اوری د داسے زکیم دے
 ہر کھ چہ خدائے پاک پہ دے وٹو کی زمکہ د اربو نو مخلوقات ک
 خوراک انتظام فرمایا ہے دے نو پہ آسمان د یوکس د ضرور یا توان انتظام
 کول ہفتہ تہ کوان دی خہ ہچیرے تہ دی کوان !
 ۲ - د ختم نبوت پہ لحاظ د حضرت عیسیٰ د نزول حکمت
 وَاِذْ خَدَّ اللَّهُ مِثْقَالَ التَّيْبَانِ | خہ وخت چہ اللہ تعالیٰ د نبیا نو د عہد
 لَمَّا اَنْتَلُوْا مِنْ كِتَابِ وَحِكْمَةٍ | و لغتو چہ خہ کتاب او علم ماد کولو
 ثُمَّ جَاءَ كَذْرَسُولٍ مُّصَدِّقًا لِّمَا | او بیانا سونہ یو یوے رسول د شی کوم
 مَكَّلُوْهُ لَتُوْمِنُنَّ بِهِ وَكَلَّمُوْهُ كَلِمًا | چہ تاسوسرہ کتاب تہ ہم د نبیا دانی
 قَالَ اَفَرَأَيْتُمْ وَاَحَدًا ثُمَّ عَلِي | نو تاسو پہ ہفتہ ایمان دا کوی اد
 ذَلِكُمْ اَصْرِيْ ذَا قَالُوْا اَفَرَأَيْتُمْ | د ہفتہ مدد بہ کوئی، وے فرمایا بیل

قَالَ قَا شَهْدُوْا وَاَنَا مَعَكُمْ مِّنْ : چہ تاسو اقرار کرو او یہ دے شرط
 الشَّهِيدِ بِن (ط) سورہ آل عمران : موخا عہد قبول کرو، ہفتوی او بیل
 آیت عک : چہ موینز اقرار کرو، نووے فرمایا بیل تاسو ا سگواہ ا سٹی
 او ذلہ بہ ہم تاسو سر کوا کیم :
 د حضرت علی او عبد اللہ بن عباس رضی اللہ عنہم د تفسیر مطابق د انبیاء
 علیہم السلام تہ دا وعدہ د خاتم الانبیاء علیہ السلام پہ بارہ کین اغنے
 شوے وکوا کین حضور علیہ السلام (نبی الامم) اور نبی الانبیاء ہم
 دے د ذکر شوی آیت پہ موجب انبیاء و علیہم السلام د خاتم الانبیاء
 علیہ السلام نبوت اعتقاد اوار قرار او د ہفتہ نصرت (امداد
 بالواسطہ) ا متلو، بتولوا نبیاء و علیہم السلام د حضور علیہ السلام
 د نبوت تصدیق کرو او خیلوا متوینو تاسے د ہفتہ د نبوت متلو
 اومد د کولو تاکید فرمایا یلو لکہ چہ موسیٰ علیہ السلام د نورات
 کتاب استننا و باب عشا و باب عشا کین داود علیہ السلام پہ زبور باب
 عک کین، حضرت سلیمان علیہ السلام پہ (غزل الغزلات، کین حضرت
 عیسیٰ علیہ السلام پہ انجیل یوحنا باب عک آیت عک تزلت عک
 کین اعلان کوی دے، ا س د دے خبرے ضرورت ووجہ د
 نبی الانبیاء، عملی بالذات ظہور اوشی، لکہ پہ حدیث د معراج یو
 صورت د دے دا ا شوچہ بتولو پیغبرانو علیہم السلام تہ ا ما مت
 ا کرو او بل عملی صورت ہے دا شوچہ کہ د نزرد سے پیغبر حضرت
 عیسیٰ علیہ السلام تہ آخرے زمانے ژوند سے ا سلف شوا و بیا دغہ
 نبی د حضور علیہ السلام کویا متی پہ شکل د دین محمدی ک خدا متشابہ
 د آسمانہ داکوڑ کین تہ، چہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام د بتولو پیغبر

ابنیا و علیہم السلام دیونما آئندہ پہ چول ڈ شریعت محمدی خدمت
 اواسناد علیا کوی او پہ دسے چول ڈ حضور علیہ السلام ڈ پیغمبر انور
 پیغمبر عیسیٰ لاوا صحیحہ کوی۔ ڈ پیغمبر انور ڈ پیغمبر عیسیٰ دا عہدہ ڈ حضور
 علیہ السلام ڈ پیغمبر یہ در بعد عملاً مکمل حکم نامکان ووجہ ڈ حضور
 علیہ السلام نہ لیس ڈ نبوت دروازہ بندہ دہ دختر نبوت اور پیغمبر انور
 ڈ پیغمبر عیسیٰ عہدہ ڈ حضور علیہ السلام بنہ بنکارہ کولو ڈ پارہ دیو پیغمبر
 را لبریل پہ چول ڈ آسمانی ضروری ووجہ پہ نزول ڈ عیسیٰ علیہ السلام دا
 حکمت الہی مکمل شو۔
 نو دا خبرہ یقیناً صحیح شوہ چہ ڈ عیسیٰ علیہ السلام نزول ڈ حضور علیہ
 السلام ڈ دختر نبوت پہ حیثیت دی۔
 سر۔ ڈ عالی فنون و دعویٰ اصلاح پہ لحاظ ڈ مسیح ڈ نزول حکمت
 پہ دے بارہ کنی ڈ حضرت عیسیٰ علیہ السلام ڈ نزول حکمتونہ دا دی
 دا ددوی ڈ نزول یوم مقصد ڈ جمال کتھے تھم ل اور ڈ جمال قتل دی
 ڈ جمال پہ ڈ خدا ایسی د عوید اروی، نو عیسیٰ علیہ السلام بہ ڈ توحید
 الہی قائم و لو پہ غرض ڈ جمال پہ دے جرم کنی اور ثنی چہ ہغہ بہ ڈ اللہ
 نہ سوا ڈ بل چا خدا ایسی تہ خلق را بلی ڈ دے بل حکمت بہ ڈ عیسیٰ علیہ
 السلام چل امت (نصاریوں) تہ دا بہکارہ کول وی چہ ڈ اللہ تہ
 بغیر ڈ بل چا خدا ایسی عقیدہ لئو کنگ گواہ دقتل حق ار دے، حکم چہ
 نصاریٰ چنیدہم ڈ حضرت عیسیٰ علیہ السلام ک خدا ایسی دعویٰ لوی
 لہو ڈ حضرت عیسیٰ علیہ السلام کلاسہ ڈ لہودی ڈ جمال اور یہودی
 لگا لیا تو قتل کیدل ڈ دعویٰ لہودی ڈ دے دھوے تہ دید کول
 اوسن و کول دی ڈ کوئے ڈ چہ ہغوی حضرت عیسیٰ ہم خپل
 مقتول اوہ صلوب کفری ڈ

رس دیور رحمتی مسیح (علیہ السلام) پہ لاس ڈ بل (لعنی مسیح)
 (دجال) اور ہغہ ڈ مریدان تو تباہی چیرہ مناسب معلومیزی،
 مو بزور اندے بیان کوی دی، چہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام مسیح
 ہدایت دے اور بل پہ دے وچہ مسیح دے چہ دہغہ خاص حالہ ڈ
 اویساحت بہ کولو اور ابل مسیح ضلالت دے اور بل پہ دے وچہ
 مسیح دے چہ دہغہ کینرہ سترہ داسے رنڈا نک چہ ہوار لیور
 کپے شوی۔
 رم، نوی تمہان اور سائنس ترقی ڈ تباہی پہ غارہ ادرول دہ،
 دا تباہی ویٹے بیول اور غت فسادونہ پہ مادی قوت چھرے نشی
 ختیدانے، کہ یونیک حکومت کارخانے جو رہے کوی وسیلے را جمع
 کوی نو خدا تے دشمن، فسادیان، ک نیاتما کونکی مشرقی اور مغربی
 غت طاقتونہ پہ سائنسی، ایسی، بلکہ ہر قسم سامان جنگ اور تباہی
 پہ چکونو کنی دوسرہ ورانڈے دی چہ پہ مادی طاقت تے دغہ صالح
 طاقت (حکومت) تہ شی را لانڈے کولے دے ڈ پارہ داسے یو لوہ
 روحانی طاقت پکار و وجہ ڈ ہغہ پہ یو شفا اور ڈ دعا پہ یو جملہ داتول
 ہر خہ تباہ شی اور آمن دورہ دور شی، دے کارڈ پارہ حضرت عیسیٰ
 علیہ السلام حکم مناسب دے چہ ہغہ کنی خلور غت خلا عادت
 رکھانیتونہ جمع دی، ہغہ دروج القدس کہ یوکی پیدا دے ڈ کنگ
 پہ ٹونڈ کنی روح القدس ورسرہ ووا، و آئندہ یو روح القدس،
 آسمان تہ دروج القدس پہ ذریعہ اوجت کپیشو، ڈ آسمانہ را کوزید
 پہ وخت بہ تی دوارہ لاسونہ ڈ ڈو فرشتہ پہ اوڑوا ایسی وی اور ایسا
 کفریہ علی آججہ مملکتیں، دا حدیث دلواس بن سمان بہ روایت
 ڈ مسلم شریف دے، ددے خلور و خاص روحا نیونوا اثر بہ داوی

سائنسی، ایٹمی ذریعہ سرکہ کورفسا دچہ را پور تہ کہ ید سے، ک
 آسمانی تدبیر نہ بغیر۔ کذکے طاقتوں نہ کھٹے ک متقابلے نوان
 نہ لری پہ سے وجہ عقل، دعیسی علیہ السلام را کوزیدال ضروری گہری
 دکوم چہ مند بہر الہی پہ زرگونہ کالہ ورا ندے فیصلہ کری یدہ د سے
 دکجائی قوتوں تالی ست، دلاصلاح ہجیرے نشی کولیکوم چہ مسائی او
 مسیحی دکان چلو دیارہ د دکجائی قوتوں کھٹے مضبوط کپہے او د
 اسلام بولہ گتہ دکخوارلسوسووکا لومسلما نان کافران کپری م
 تباہ کپری:

فائدہ

د ذوالقرنین د بہت متعلق پہ دنیا کجے داوخت دیر بند ونہ
 دی تودجین دیوال چہ م پر وید
 او پکن دے او ہفتہ پہ منگولی ژبہ کن (نکودیم) او پر ترکی ژبہ کن
 د پوقرتہ و بیٹے شی،
 دیم: د بخارا اور تمد پہ منبغ کن چہ ورتہ لا در بند و بیٹے شی، دا کہ وور
 پہ وخت کن موجود وو۔
 دریم: ک ردا عستان، بند۔ د سے نوم رباب ابواب، سے اور ذرینہ
 ہم ورت و بیٹے شی، بستانی پر داکرۃ المعام ف، کن دے تفصیل
 بیان کری دے:-

خٹورم، ہفتہ بند دے کوم چہ رکاکیشیا رقتنازم سرہ پہ دا ریال ڈرہ
 کن سے ریاقوت) پہ رمجم الہدان، کن لیکلی دی چہ دا کو بیلی شوے تانے
 نہ جو دے اودا نور دے دکا نرودی بنا پہ سے، دکڈران دکشریح
 مطابق د ذوالقرنین بند ہم دا خٹورم دے، پہ رناسخ التواریح ککا
 بنکارہ بیان شوی دے د سے تائبہ داسے ہر کپری، چہ رخ دایع
 پہ کتاب المسالک، کن لیکلی دی چہ عباسی خلیفہ واثق باللہ د ذوالقرن

د بہت د تحقیق د پارہ دما ہر انو یو کیشن ا لیر لونی ہنوی ہم دا بند دکڈران
 مطابق د ذوالقرنین بند ا پاکوں د ذوالقرنین دے بند تہ پہ فارسی ژبہ کن
 دترہ آہی،، ترکی ژبہ کن «واسرکین»، او پر چینی ژبہ کن رو چھاگ کورائی، وائی
 بیٹے دکور، د ترہ دکور، مطلب «گورس سائرس»، د سے چہ دا دکبھسرو
 نوم دے،

ذوالقرنین

د ذوالقرنین د سے سفر پہ ڈران کن دکردی، یومغرب، بل مشرق او
 دریم غالباً شبائی دے، د ذوالقرنین خوک وو، امام رازی پہ تفسیر کبیر
 سورہ کھف کنس لیکلی چہ دا دمقدونے سکندر، ک فیلوس خوسے ک
 آرسطو شاگرد وو، امام رازی ارسطو تہ بنکارہ کافرو سینی دی بعضو
 ذوالقرنین کیتبا د تہ و نیلی دی، او بعضو مغرب چین تہ، بعضو دین بادشاہ
 ذونواس حمیری تہ، او بعضو حضرت ابراہیم علیہ السلام ک زمانے سانی بادشاہ
 نر۔ ذوالقرنین و نیلی دی، بعضو وائی چہ دامصعب بن عبد اللہ و ککچہ
 ابن عبد البر لیکلی دی، بعضو عبد اللہ بن سخاک بنائی او بعضو سائرس
 (گورش) گہری دا اخیر صحیح دے نور ہول غلط دی نور ا قوال ہم
 شتہ خو ہفتہ ہم غلط دی، د مصعب بن عبد اللہ او عبد اللہ بن سخاک
 سند صحیح نہ دے حافظ بن حمیرہ د سے نزد یکر دے، او دا براہیم
 علیہ السلام ک زمانے مصعب او عبد اللہ بن سخاک (پہ تاریخ و ثابت
 تہ دی چہ دوی د ابراہیم علیہ السلام ک زمانے و و واد ہم تہ دی ثابت
 دوی دا بند جو کری دے، نور بادشاہان نومنان ندو سائرس
 ذوالقرنین چہ مؤمن صالح و و اسہر قبل از مسیح کن تیر شوی دے
 صحیح حنرہ دادا چہ دا بند ہم دہ جو کری دے چکچہ قرآن کم نام دہ
 تہ نیک سرے خو نیلی دی او د سے بند نسبت گولی دکا تہ درست

بنائی داسنگ پہ تاریخ کین ددک دسے سفر و نہ ہم ثابت دی، سکندر
 د فقار سفر بندے کرے او نہ نور و گسٹو و گسٹو سفر کپیدے
 د ذوالقرنین مغربی سفر د ایشیائے کوچک و و، او د نمر و بیدل پہ
 عین حیمہ، کین د سمرنا د سمندر پہ اوبو کین و و کوسے چہ تورے
 دی، سائرس بابل فتح کپو بنی اسرائیل نے خلاص کپو، د بیت
 المقدس تعمیر کپو، کپو او یسعیاہ علیہ السلام آتہ بنی کالہ و وہی
 د بیت المقدس د تعمیر پیشن گوئی کرے و، چہ بابل کین یہ اویا کالہ
 یہودیان قیدوی بیا بہ بیت المقدس آباد شی، امام رازی چہ تفسیر
 کبیر کین بنکار و نبیل، دی چہ دابند سائرس جو کپو کپیدے او د
 چہ ذوالقرنین یقیناً سائرس د انبیا علیہ السلام بہ دین و و، د تحقیق
 د تاریخ د علاوہ د یسعیاہ علیہ السلام صحیفے باب عتائے او د
 دانیال علیہ السلام مکاشفے باب عتائے د زکریا علیہ السلام کتاب
 باب عتائے او د عزرا باب عتائے، نہ د عتائے شویدے
 کومچہ د قدیم تاریخ اہم ترین بنیا ڈونہ دی، ابراہیم زردشت
 ہم د دانیال علیہ السلام شاگرد او مؤجد و و حکم چہ د صفہ اوستا د
 اعود بالکھ او بسم اللہ نہ شروع کپری، د ابن کثیر تحقیق ہم دایے د
 رکناہات اصمغر کین د المراتہ ہم مؤمن او د جو سیت دشمن و نبیل
 شویدے، سائرس ذوالقرنین کد دارا نہ و پاندے تیر شویدے، ک
 یا جوج ماجوج پہ بارے کین د مغوی د کورولی و تعات غلط دی، ابن
 کثیر چہ خپل تاریخ کین او بخاری رح پہ باب د یا جوج ماجوج کین د
 تردید کپیدے، د قدر تک پہ ترمذی کین د ابوہریرہ رحمہم روایت چہ
 مغوی بند کین اویا وائی چہ صبا پہ نور کونو انشاء اللہ و نبیل ہیر
 کپری نو بنیا بند پہ خپل حال شی او وخت چہ دوی انشاء اللہ اوائی

ذو دفعہ بند بہ مات کپی او نثر بہ سرا اوزی، داہم ضعیف روایت
 دے، امام احمد بن حنبل رح ابن کثیر چہ خپل تفسیر جلد ۷ ص ۱
 کین نقل کپیدی چہ داخل ف قرآن دی،
 فَمَا اسْتَطَعُوا أَنْ يَأْتُوا صِلًا وَأَمْ اسْتَطَعُوا أَنْ يَأْتُوا صِلًا
 لَكُنَّا نَقْبًا (سورہ الکہف آیت ۷۷) تاوانہ کین مورئ کولے شی،
 ابن کثیر لیکي چہ داروایت ابوہریرہ رحمہم د کعب الاحبار نہ را غتے دے
 او خلق و غلطی نہ ورتہ مرفوع و نبیل دی د عقیدۃ الاسلام پہ مطابق
 یا جوج ماجوج بہ پہ بند بھر نہ نہ را پورے اوزی بلکہ د تجیر کپسین
 نہ تو مخور یا پورے بہ د یوحنا کے را اوزی، قرآن د دے بند مضبوط
 وائے بیان کپیدے او د ہفے ماتول کے د قیامت غلامہ بنود لے دہ
 مکر د یا جوج ماجوج د کچر نہ چہ دا غے دے ہلند د بند د کور نشتر دے
 نہ معلومی چہ یا جوج ماجوج بہ د بند پہ لارہ نہ بلکہ پہ بلہ لارہ را
 اوزی رح دین شریف متفق علیہم کہ یل لغریب قلیا اقتراب من فتح روم
 یا جوج و ماجوج مثل ہذی، عمدة القاری جلد ۷ کین د کبر مانی
 نہ منقول دی چہ دا استعارہ دہ مطلب ہے فتنے خورمیدال دی، لکہ چہ
 دگو تے د کوی پہ اندازہ یونیکے شی او فتنے تیرا بر سیرہ شی، لیکن مطلب
 لے هرگز داندے چہ دفعہ د ذوالقرنین بند بہ مات کپی او یا جوج ماجوج
 بہ پرا اوزی، پہ عقیدۃ الاسلام کین د ذوالقرنین تشریح پہ مختلف اقوال و
 شویدے لیکن د اصغر لہ انار تدایہ د ذوالقرنین کومہ مجسمہ چہ برآمد
 شویدے پہ ہفے کین د ذوالقرنین د سینے کپو بھا کین پے او چہ غارے
 نہ لہ مینجھ تے د سینے بنکر و نہ خون دے جو رہ شویدی دے دے نوم
 دا وجہ بنود صحیح بنکار دی

تتمہ

دُکْفَارٍ وَ عَذَابٍ هَبِيشٍ وَلِے ۱ دُخْتَرِ اللّٰہِ اَیْتِ تَفْسِیْرِ بَیَانِی نَوَلِی

پروخت امام رازی رحمہ تعسیر کبیر کین دُکْفَارِیَہ دَانِی عَذَابِ اَشْکَالِی نِیْشِ کِی بیدی، احقر بک اللہ پر فضل دغہ شہیہ نقل کو او جواب بہ گے و رکوی۔

پرومبئی شہیہ ۱ پدے مسئلہ غیب اشکال دادی چہ داد دُخدا

د انصاف نہ خلاف دہ، ددے جواب دادے

چہ دُکْدَابِ هَبِيشِ وَلِے ظلم نہ دے بلکہ انصاف دے، د ظلم مطلب دُچہ د بل پر ملکیت کین تضرّف اُکْرِیْشِی اُوکْفَارِی وَ دُخْدَا اُکْرِیْشِی مَلِکِ دِی

دُخْدَا اُکْرِیْشِی پِخِیْلِ مَلِکِ کِی تَضْرَفِ کِی د بل چا پر ملک کین نہ کوی۔

دویمہ شہیہ ۱ ہمیشہ عذاب دُخْدَا اُکْرِیْشِی رَحْمَتِی خِلَافِ دِے

د دے جواب دادے چہ دُکْفَارِی سِزَا عِیْنِ رَحْمَتِی

دے حُکْمِ کِی مِ مَلِکِ کِی چہ سِزَا نِیْشِی هَعْدِی بَلِی خَلِیْقِی دِ رَحْمَتِی خِلَافِی

د سِزَا نِیْشِی دُجُورِی وَ خِیْبِی دِے یعنی د بلوغ نہ ترسکہ

اول جواب دادے، چہ دُجُورِی سِزَا ہر وقت کین برابرے ضروری تہے

د اُکْرِیْشِی مَلِکِ دِی بِلِی غُورِی لِبِکِنِ سِزَا پِہ کَالِی نِیْشِی خُورِی

اصلی خبر دہ چہ سِزَا دُجُورِی نِیْشِی پِہ مَطَابِقِی وَ رِکِوَلِے شِی دِ هَعْدِی

کہ وقت پر مطابق نہ، دُکْفَارِی جُورِی نِیْشِی سِخْتِ دِے، نِیْشِی سِزَا ہِمِ

سِخْتِ پِکَارِ دِے، دُجُورِی جِوَابِ دِے چہ دُکْفَارِی جُورِی دُکْرِیْشِی ہِمِ نِیْشِی

خِیْبِی دِے ہر گز چہ دُکْفَارِی جُورِی دُکْرِیْشِی ہِمِ نِیْشِی دِے

اختیار، پاتے شوگہ دے ژوندے دے نوپہ خیل اختیار، دہ کُفْرِی

نَوَلِی عُمُرِی نِیْشِی پِہ نِیْشِی دِے مَلِکِی رِیْدَا اُو مِجُورِی پِہ حَالَتِ کِی جُورِی پاتے

کِبِدَلِ مَخْلُوقِی اُو خَالِیْقِی دِوَارِی نِیْشِی، مَطَلَبِ دِاچِہ دُکْفَارِی جُورِی ہِمِ

نِیْشِی خِیْبِی دِے اُو عَذَابِی دِے ہِمِ نِیْشِی دِے مَطَلَبِی دِے مَطَلَبِی دِے۔

دریم، جواب دادے، چہ کُفْرِی دِے اللہ تعالیٰ دلا محدود دوجے پایا تہے

انعام تہے اُو کَمَالِی تِوَنِہ اِنْکَارِی اُو بَغَاوَتِی اُکْرِیْشِی سِزَا ہِمِ لَاحِظِی

اُوچے پایا تہے مَطَلَبِی دِے۔

خلویم جواب دادے، چہ دُکْفَارِی سِزَا طَبِیعی تاشیر پہ دول دہ، لکہ

د سِرْطَانِی جِوَابِی چہ دُکْفَارِی سِزَا سِزَا نِیْشِی نَوَلِی تِوَنِہ تِوَنِہ اُلْمِہ

اُو تَکْلِیْفِی کِی نِیْشِی، دُکْفَارِی جِوَابِی ہِمِ دَانِی اَثْرَاتِی اُو نِیْشِی لُی یعنی دِجِہ

پہ، اُو کِی ہِمِیشہ پاتے کِبِدَلِی حُفُوقِی اُو بِلِیْطُونِی جِوَابِی دِے چہ

د جِسمَانِی رِیْخِی (سِرْطَانِی) اَثْرَاتِی اُو نِیْشِی دِے جِسمِی خِیْبِی ہر گز

خِیْبِی شِی اُو دُورِ حَانِی رِیْخِی رِکْرِی اَثْرَاتِی اُو نِیْشِی دِے سِزَا تِوَنِہ دِے کِی مِچِہ

خِیْبِی نِیْشِی سِزَا سِزَا پِہ چہ دُکْفَارِی سِزَا نِیْشِی پِہ اَثْرَاتِی کِی خِیْبِی

نِیْشِی سِزَا سِزَا دِے چہ دُکْفَارِی سِزَا پِہ اَثْرَاتِی کِی ہِمِیشہ وی۔

پنجم جواب دادے، چہ دُکْفَارِی سِزَا سِزَا سِزَا سِزَا نِیْشِی نِیْشِی

بہ ہم وی کہ پِہ نِیْشِی کِی چہ کَانِی نِیْشِی تِوَنِہ تِوَنِہ پِہ پِہ پِہ دِے

ہم وی یا دُکْفَارِی پِہ نِیْشِی کِی دِے دِے دِے دِے دِے دِے دِے دِے

حَدِیْفِی نِیْشِی مِجُورِی تِوَنِہ تِوَنِہ چہ دَانِی شِی مِجُورِی،

ہر گز چہ کَانِی دُکْفَارِی نِیْشِی دُکْفَارِی نِیْشِی چہ پِہ شِوہ، نِیْشِی پِہ

دِے دِے حُرُوقِی خِیْبِی، دِے دِے دِے دِے دِے دِے دِے دِے

کِی مِجُورِی نِیْشِی ہِمِ نِیْشِی خِیْبِی وی مِجُورِی دِے

پہ نِیْشِی کِی وِی نِیْشِی دِے چہ دِے دِے دِے دِے دِے دِے

کہ اللہ تعالیٰ جزمانی
 وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا كُنُوا يَعْتَدُونَ : کچھ یہ گنہگار آخرت سے دنیا تیار کرتے
 دوسرے انعام : شی تو بیا بہ ہم دغہ کفر کوئی کوم نہ چہ منع کرے شوق
 صلب دا چہ سبب یعنی کفر ترخو چہ موجود وی، نوعذاب بہ نے
 ہم ترخو وختہ بودے وی، لیکن کفر بہ روح کین داسے نوتے دے
 چہ ترجد اکیدے نشی اور روح ختم پوری نہ چہ کہ ہفتہ پہ ختمیدادغہ
 سبب دگفرم ہم ختم نشی نو شکہ ورنہ داعی عذاب مناسب دے :

تَمَّتْ بِالْحَيْرِ

یوہ نادرہ تحفہ

عصمت انبیاء علیہم الصلوٰۃ والسلام
 (اردو)

از افادات
 علامہ شمس الحق افغانی رحمۃ اللہ علیہ
 جمع و ترتیب : شیخ فتح الرحمن یکچر شجہ مری پشاور یونیورسٹی
 ناشر
 تاج کتب خانہ
 محلہ جنکی نزد قصہ خوانی پشاور
 دلاوید پتہ
 کتب خانہ رشیدیہ محلہ جنکی قصہ خوانی پشاور بنار

کدین تبلیغ پہ ہر مسلمان نرا وظیفہ باندے فرض دے، خوشگاہ چہ و چہا
 دہارا وسلہ ضروری دے۔ ہم دانشن و تبلیغ دہارا کدین عظیم ضروری دے۔ او
 کدین و زد کرے دہارا بنہ کتابتہ خان مروجہ سائل او بیا ایسا سائل پکاروی۔ دوسے
 مقصد دہارا تاج کتب خانے نامو دہارا بنائشہ علمی مخلصیہ و کتا بہہ شک
 کہے چاہ کرے وی، چہ بہ ہرگز، جمرہ اور جومات کتبہ و ہفتہ نہ یوہ بنائشہ تبلیغ
 جوہریدے شی، بنہ کتابتہ خان مروجہ سائل پکارو پتہ او دوسرے پس تیز صدقہ چاہرے

کشف اعظم پاکستان مولانا مفتی شفیع دین دہلوی مشہور تفسیر

معارف القرآن

پہ پندر تہہ کتبہ یواہم مقام لری۔ پہ پندر تہہ کتبہ دوسرے مفصل اور مستند تفسیر
 ہل نشہ چہ پہ ہفتہ کتبہ کفران کرمج شان نزول، تفسیری، بحثونہ، دہخواتر تفسیر و
 خلاصہ اور موجودہ زمانے ک ہر قسمہ مسائل و احکامات ک قرآن مجید پہ کرنا کہہ ورنہ
 شوع دے۔ ک قرآن مجید و طالبان، عالمانو او پہ کرور نو کتبہ ک زمانہ دہارا عظیم تحفہ
 دے۔ ہر چا مروجہ چہ دا تفسیر موجود وی ہفتویہ نہ پکاروی چہ نور خان خان مروجہ کتبہ
 او ہفتویہ تہ و دوسے درس اوزوی، انشاء اللہ ک زبردن او علونرا اصلاح بہ پتیزی مروجہ کتبہ
 دا تفسیر پہ (۳۰) جلدونو کتبہ چاپ شوع دے

ک شاہ ولی اللہ اوشاہ عبد القادر دہلوی اور دوسرے مروجہ سائل پندر تہہ

آسان تفسیر

پہ یو جلد کتبہ ک قرآن مجید بہترین پندر تہہ تفسیر دے۔ چہ پہ دسے کتبہ ک
 قرآن مجید ک لغالی ترخو مروجہ مروجہ ک پندر تہہ ہمارے خیال ہم سلفہ شوع دے۔
 او پہ حاشیوہ باندے دہیر قیمتی معلومات یکک شوری وی۔ ک قرآن پاک دترخو
 و زد کرے دہارا دا پہ موجودہ زمانہ کتبہ یو کتبہ نہت دے۔ پہ کتب خط کتبہ
 ہم چاپ شوع دے، اوہہ وروک سائز کتبہ ہم ترلا سہ کبیدے شی۔

تاج کتب خانہ

ہدایہ شریف و اسلامی حنفی فقہے یو جامع اوستند کتاب دے چہ پہ تونو اسلامی مدرسہ کیتے نو ہتے شی۔ پہ پینتو ژبہ کیتے تراوسہ پورے دے کتاب شرح نادر۔ تاج کتب خانہ پینور تہ اللہ پاک توفیق ورکس و چہ دستر عالم حضرت مولانا حنفی کنگوی " فایۃ الشعارۃ علی شرح مافی الہدایہ " پینتو ترجمہ اشفاقا کر و اور فقیر داعلم اشفاقا زینا

تاج الہدایہ پینتو شرح ہدایہ

پہ نوم پہ دیر بنا شتہ د ول چاپ شریف کد سے کتاب پینتو مولانا پسنای فقہ کیتے ہا احادیث کئی

د احادیث رسول صلی اللہ علیہ وسلم اہیت ہر جا تہ خرگند دے۔ د اہقہ بخہ اور خوب چینہ دہ چہ ترقی ماتہ بہ مسلمانان پیر خیلہ کند د ماتی۔ د احادیث پہ ذخیرہ کیتے

مشکوٰۃ شریف

تہ نور مقام حاصل دے۔ مورثہ د پینتو نوسونکو دیر د مشکوٰۃ شریف یوہ د اہقہ شیعہ تیارہ کرے دہ چہ د پاشترے پہ یو طرف مکمل عربی متن سورہ د اہرابو چاپ شرے دے۔ اور جامع ورنہ آسانہ پینتو ترجمہ کئی پہ کئی ایک دہ۔ دے کتاب پہ فوستور سورہ و خوب کئی صلی اللہ علیہ وسلم قول مبارک ثروت او حکمرنہ دسترگو پہ ورنہ سے او کرس۔ ایمان پیر مقبول کیری او د نیک عمل شوق زور کیتے پیند کیری او غلط عاد تونہ او عمدتہ پیر د بخہ و کیری۔ د علم دین د طالبان تہ علاوہ پہ گورو کیتے زمانہ سے ہم پہ آسانہ فوستو شی۔

مشکوٰۃ شریف پینتو پہ ہتہ بنا شتہ چند و تو کیتے چاپ شرے دے۔

* د حدیث شریف یو بل اہم کتاب سٹون ترصلی دے۔ علم و واقی چہ د چاپہ کور کیتے ترصلی شریف موجود وی نو ہفتی د دے د اہقہ او کئی لکھ چہ د دور چہا نو ہر د حضرت محفل مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم د ہفتہ پہ کور کیتے خبر سے کوری دے سعادت د حاصلور د پارہ تاج کتب خانہ شرفصلی شریف پینتو) پہ د اہقہ انداز کیتے چاپ کرے دے چہ د پاشترے پہ نیم طرف مکمل عربی متن دے اور ہا غور ورتہ کئی پہ کئی آسانہ پینتو ترجمہ دہ۔ (زیر طبع)

تاج کتب خانہ۔ محلہ جنک، قصہ خوانی پینور

پہ پینتو ژبہ کیتے د تاج کتب خانہ علی تحفہ

چہ د دین د علم د پارہ د هرگز مدرسه او کتب خانہ د پارہ حضور کوی

تکسیر معرفت

د معنی علم و کتات مولانا محمد شفیع پینوری د مشہور تکسیر۔ پینتو ترجمہ۔ پہ پینتو ژبہ کیتے د ا تونوہ بریہ تکسیر د شرح دہ چہ د مولانا د پارہ پورشان اہیت لری۔

مشکوٰۃ شریف

د احادیثو مشہور اوستند کتاب پہ دیر بنا شتہ انداز او آسانہ پینتو ترجمہ سورہ دیر لڑ چاپ کیتے دے چہ د فوستور سے ستر کیتے پینوری۔

شرح مسند

د حضور پاک صلی اللہ علیہ وسلم او ہفتی و شوقہ ازانہ د آگاہ لڑنڈت حالات پہ دیر تحصیل سورہ طہ انداز کیتے دے کتاب کیتے بیان لری دی۔ دستور مسلمان سداوی او مولانا محمد شفیع پینوری دے۔

مکمل صحیح

د ماہی پہ آگاہ پہ پینتو ژبہ کیتے فوستور سے اوستند کتاب چہ ہر وقت پیش کیتے پہ دیر تحصیل او وضاحت سورہ بیان لری دی۔ پہ پینتو ژبہ کیتے د صحیح پہ آگاہ کیتے د عربی مفضل کتاب د ستاسور نظرت تہ وی شیر لری۔

دہ دستور

د گورنر لڑنڈت مشفق ہر قسم حضوری او نازک مظلوم دے نالنت کتاب کیتے شرح لری۔ چہ د ہر باج لڑنڈت پارہ د لکھ زودہ کول دیر حضوری دی۔

دخلائت شریف

د مشہور د علم و واقی او مولانا محمد شفیع پینوری د لکھ و کتاب کیتے پہ دیر تحصیل او وضاحت سورہ بیان لری دی۔ چہ د فوستور سے ستر کیتے پینوری۔

تاج کتب خانہ

د مولانا محمد شفیع پینوری د مشہور تصنیف " تاج کتب خانہ " سورہ لری۔

د مولانا محمد شفیع پینوری د مشہور تصنیف " تاج کتب خانہ " سورہ لری۔

د مولانا محمد شفیع پینوری د مشہور تصنیف " تاج کتب خانہ " سورہ لری۔

د مولانا محمد شفیع پینوری د مشہور تصنیف " تاج کتب خانہ " سورہ لری۔

د مولانا محمد شفیع پینوری د مشہور تصنیف " تاج کتب خانہ " سورہ لری۔

د مولانا محمد شفیع پینوری د مشہور تصنیف " تاج کتب خانہ " سورہ لری۔

د مولانا محمد شفیع پینوری د مشہور تصنیف " تاج کتب خانہ " سورہ لری۔

د مولانا محمد شفیع پینوری د مشہور تصنیف " تاج کتب خانہ " سورہ لری۔

د مولانا محمد شفیع پینوری د مشہور تصنیف " تاج کتب خانہ " سورہ لری۔

د مولانا محمد شفیع پینوری د مشہور تصنیف " تاج کتب خانہ " سورہ لری۔

د مولانا محمد شفیع پینوری د مشہور تصنیف " تاج کتب خانہ " سورہ لری۔

د مولانا محمد شفیع پینوری د مشہور تصنیف " تاج کتب خانہ " سورہ لری۔

د مولانا محمد شفیع پینوری د مشہور تصنیف " تاج کتب خانہ " سورہ لری۔

د مولانا محمد شفیع پینوری د مشہور تصنیف " تاج کتب خانہ " سورہ لری۔

د مولانا محمد شفیع پینوری د مشہور تصنیف " تاج کتب خانہ " سورہ لری۔

د مولانا محمد شفیع پینوری د مشہور تصنیف " تاج کتب خانہ " سورہ لری۔

سیرت انبی

سید ابوالحسن ندوی

ذہبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم دینتوسے مینہ ایمان تہہ وہ۔ پہ ہی کسرم
صلی اللہ علیہ وسلم باند سے رحمت اورود وئیل۔ ذہنہ تعلیمات زوہ کول دہفہ
د ژوند حالات معلومول ڈ هر مؤمن شراوئیتہ دپارا چیر ضروری دی۔
"نبی الرحمة" پہ پئیتڑ پہ کتہہ ڈ "سیرت النبی" پہ ذخیرہ کتہہ یو بہترین کتاب
زمانے ڈ یوستر عالم او بجد "سید ابوالحسن علی ندوی" تالیف دے۔ دا کتاب سیرت
دعربی، فارسی، اردو او انگریزی کتابوں پر پرمبر او خلاصہ ہ۔ ذہبی کریم صلی اللہ
علیہ وسلم د ژوند تفصیلی حالات ڈ سیرت پہ بارہ کتہہ ڈ دنیا د لوید فریضہ
تحقیقی معلومات، مسلمانانوزہ علاوہ دیگر مسلم علما ڈ خراج عقیدت، حضور
صلی اللہ علیہ وسلم ڈ تعلیماتو بہترینہ خلاصہ او دہفہ ڈ شبارک ژوند هر ارج
پہ دے کتاب کتہہ دیر پہ وضاحت مرہ جمع کرے شوے دے۔
دا کتاب ضرور پہ چہن کتہہ اوساتی

د وادہ مسئلے

هر بالغ نارینہ اوزانہ لہ پتار دی چہ دکورنی ژوند پہ بارہ کتہہ ڈ اللہ اور رسول
د حکموتوہ خان خیر کری۔ د دے فرض دپارا مومیز یو ہاشتمہ او آسان کتاب
ڈ وادہ مسئلے" چاپ کرے دے، چہ پہ ہڈ کتہہ ڈ تہیہ خاندن تر مینفہ د تعلقا شو
تلاخ، طلاق، عدلت اور نور ہر قسم ضروری مسائل جمع کرے شوے دی۔ دے کتاب
پہ فوتو سترکے پنا فتنہ شی اور بکارا شی چہ زموہو نا پرہ خلق دچل جہالت پہ دجہ
غریب کتاہون کتہہ مبتلا دی اور دکانر خبر نہ دی، کتاب پہ ظاہرہ دیرکے دے، ولے پہ
"کولہ کتہہ مستدر" ہد دے کتاب تہ دکتہ دی۔

• **اسلامی فقہ** علم دہر مسلمان دھملی ژوند دپاره دیر ضروری دے۔ پښتو ژبه کښه د فقی درسی کتابونو ترجمے جوگنی دے دی لکه خلاصہ، منیہ، قدوری، کنز وغیره۔ دے دا ځه یو کتاب چه په آسان انداز کښه د ژوند تولے اهنے مښلے کښه ډگر شری دی، تراوسه نه دو چاپ شوی۔ ددے ضرورت د پوره کولو دپاره مونږ دهنډلډا دستر عالم مولانا مجیب الله ندوی صاحب مشهور کتاب :

اسلامی فقہ

- پښتو ژبه کښه چاپ کړو۔ ددے کتاب یو څو خصوصیات دادی :
- د فقی دهر یواهم بحث نه وړاند د قرآن مجید د آیتونو او احادیثو په رنرا کښه په زیر غور مسئله بحث شوی دے۔
- بیا په آسان ترتیب سره متعلقه مسائل پرله پسے بیان شوی دی۔
- د یو عام مسلمان په ژوند کښه روزمره پېښیدو لکه هر قسم مسائل د موجوده حالاتو د تقاضا مطابق بیان شوی دی۔

- دکهارت، مونږ، روژ، حج، طلاق، نکاح، میراث، رضاعت، تجارت، مضاربت وغیرا اود موجوده زمانے د نوسے نوسے مسالو جوابونه د قرآن وحدیث په رنرا کښه وړاندې شوی دی۔ که څوک دکتاب اونوی نو د فقی په درسه کتابونو پوهه په ورته دیره آسانه شی۔ او دکپل ځان نه علاوه د نورو مخلوقو رهنای په هم کولے شی۔
- **د قیامت علامے** : ژوند د یاد پشان تیوری، هره شپه او هره وچ مړنډ قبرته ورنژدے کوی۔ دے مونږ په غفلت کښه پراته یو۔ په قرآن مجید اولعادیث کښه بیا بیا دکبر او آخرت د ژوند بیان هم په دے غرض شوی دے چه انسان د غفلت د خوب نه رابیدار شی او آخرت دپاره تیار شی۔ په دے غرض مونږ د

مستند کتاب تذکره المعاد پښتو ترجمه

د قیامت علامے او آخرت احوال

په نوم چاپ کړی دے۔ چه په نومتلوسه ژوند و یلے کیږی او پښتو اودر میږی سترگے د اوبنگونه دکے شی او انسان خپل خالق او مالک ته متوجه شی۔ د وعظ اونصیحت دپاره دیر بناشته کتاب دے۔ لیکوگے، مولانا سید روح الله دمازانی

تاج کتب خانہ۔ مملہ جنکی، قصہ خوانی پښور
ژون، ۱۳۵۲ھ